

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΟΤΖΟΥΛΑ

*Ἡ Πατερικὴ Παράδοση στό Ἔργο
τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστῆ*

Μεταπτυχιακὴ Ἔργασία
πού ὑποβλήθηκε στό Τμήμα Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας

Σύμβουλος Καθηγητής: ΣΥΜΕΩΝ ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2015

*Ἡ Πατερικὴ Παράδοση στό Ἔργο
τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστῆ*

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΟΤΖΟΥΛΑ-ΓΙΟΥΛΔΟΥΡΗ

*Ἡ Πατερικὴ Παράδοση στό Ἔργο
τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστῆ*

Μεταπτυχιακὴ Ἔργασία
πού ὑποβλήθηκε στό Τμήμα Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας

Σύμβουλος Καθηγητής: ΣΥΜΕΩΝ ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2015

*Στήν «Ὠραία» Ἐλένη ἀπό τή θριαμβεύουσα Ἐκκλησία
καί στήν Κωνσταντία ἀπό τή στρατευομένη Ἐκκλησία*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στό πλαίσιο τῶν προπτυχιακῶν σπουδῶν τῆς ὀψιμαθοῦς φοιτήσεώς μας δίπλα στόν σεβαστό καθηγητή, πρωτοπρεσβύτερο Ἀθανάσιο Γκίκα, αἰσθανθήκαμε ιδιαίτερη καί ἐξαιρετική τιμή νά προσεγγίσουμε μία μορφή τῆς ἐξειδικευμένης ποιμαντικῆς διακονίας τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, τῆς ποιμαντικῆς τῆς θεώσεως. Καί αὐτή ἡ αἴσθηση τῆς τιμῆς ξεκινάει ἀπό τό γεγονός, ὅτι ὁ Γέροντας Ἰωσήφ εἶναι πεπειραμένος διδάσκαλος τῆς ἡσυχαστικῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί συνεχιστής τῆς Φιλοκαλικῆς παραδόσεως.

Βιώσαμε τότε τήν «πρώτη χάρη», τήν καθαρτική, αὐτή πού διεγείρει τόν ἄνθρωπο στά πνευματικά, τήν ὀνομαζόμενη αἴσθηση-ἐνέργεια καί ὑποσχέθηκαμε ἐνδομύχως, ὡς ἀντίδωρο εὐγνωμοσύνης τήν ἐκ νέου ἐντρύφηση στό ἔργο αὐτῆς τῆς νηπτικῆς φυσιογνωμίας.

Βιώσαμε, ὅμως καί τήν ἄρση τῆς χάριτος παρατεταμένα, ἀλλά εὐρισκόμενοι σέ αὐτήν τήν κατάσταση τῆς «θεοεγκατάλειψης», ἡ μελέτη τῶν θείων συγγραμμάτων διήγειρε τήν ἀθλία ψυχή ἐκ τῆς ἀναισθησίας τῆς πολλῆς καί ἔχει ἐπιδαψιλεύσει μεγάλη πνευματική ὠφέλεια. Τό κυριότερο, εἶδαμε τούς καρπούς τῆς καρδιακῆς προσευχῆς καί τῆς συμμετοχῆς στήν μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, στήν ἀέναο λατρεία τοῦ Θεοῦ, στούς ἐπιγόνους τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ μοναχούς καί λαϊκούς.

Εἶδαμε νά γεύονται τόν Θεό στήν παρούσα ζωή, ἀλλά καί νά ἀπολαμβάνουν τό πρόσωπο τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τήν ὥρα πού ὑποχωρεῖ ἡ παχύτητα τῆς βιολογικῆς ζωῆς καί ζωντανεῖ ὁ ἀλαλαγμός τῆς ἀθάνατης ζωῆς, ὅταν ἀτενίζει ὁ νοῦς τήν δόξα τοῦ Θεοῦ. Εἶδαμε «ιδίους ὄμμασι» νά νικᾶται ἡ τάξη τῆς φύσεως καί οἱ νομοτελειακές κινήσεις της, εἶδαμε τήν ἐπιβεβαίωση τῆς ἀγίας ζωῆς τῶν ἐργατῶν τῆς νοεῶς προσευχῆς. «Αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν» σῶμα ἐκτός μοναχικοῦ τάγματος τό ὁποῖο διατηροῦσε ὑπερβατικά τήν εὐκαμψία καί τήν θερμότητά του καί ἀνέδιδε παρηγορητικά τό ἄρωμα τῆς ἀγιότητάς του.

Πλημμυρίζουμε ἀπό εὐγνωμοσύνη πρὸς τόν Πλάστη καί Δημιουργό μας γιά τό μεγάλο δῶρο Του, τήν κατά χάριν θέωση σέ ὅσους ποθοῦν τά κρεῖτ-

τονα και αγωνίζονται για τὰ ὑψηλά και μόνα δυνάμενα νά ἀναπαύσουν τήν δίψα τῆς ψυχῆς για τόν Ένα ἐν Τριάδι Θεό.

Πλημμυρίζουμε ἀπό εὐγνωμοσύνη πρὸς τόν σύμβουλο καθηγητή μας, τόν κ. Συμεών Πασχαλίδη για τὰ ἀμέτρητα τὰ ὁποῖα διδαχθήκαμε ἀπό τό «πνεῦμα» τῆς διδασκαλίας του, πού ἐκφράζει τήν θεολογία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Δ' αἰῶνος τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων μέ τόν συγκερασμό τῆς ἐπιστημονικῆς συγκρότησης, τῆς θεολογικῆς κατάρτισης και τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας.

Πολλοί βοήθησαν στήν ἐκπόνηση αὐτῆς τῆς ἐργασίας, οἱ «ἐν κρυπτῶ» προσφέροντες πολύτιμη βοήθεια, προσευχητική και ἐπιστημονική, διότι χωρίς αὐτούς «χείρ γάρ ναρκοῦται τῶν φθεγγομένων ἐφάπτουσα...». Τούς εὐχαριστῶ ὅλους ἀπό καρδίας, κυρίως τόν Πνευματικό μου Πατέρα.

Ἰδιαιτέρως στίς ἐμψυχώτριες αὐτοῦ τοῦ πονήματος, στήν Ἑλένη Ἀσλανίδου πού βρίσκεται πλησίον τῶν ἀγγέλων και ἐγγύς τῆς Παναγίας, στήν χώρα τῶν Ζώντων, στήν Κωνσταντία τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας, καθώς και στόν Δημήτριο Τζαρό ὀφείλουμε τέτοιες εὐχαριστίες πού καμία γλῶσσα βροττεία δέν μπορεῖ νά τίς ἐκφράσει μέ κτιστά ρήματα. Θερμότερες εὐχαριστίες ἐκφράζουμε και στίς φίλες φιλόλογους Μαρία Θεοφανίδου, Ἑλένη Ξυλά και Παναγιώτα Μαλτεζοπούλου· *«Ποίω δέ τρόπῳ ἄρξομαι τήν ἀγάπην αὐτῶν ἐγκωμιᾶσαι; Οὐδαμῶς τό τοιοῦτον ἰσχύω...»*.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟ ΒΙΟ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗ

1. Τό Φιλοκαλικό περιβάλλον στην Πάρο	21
α. Οί κατά σάρκα πρόγονοι του Γέροντος Ίωσήφ	21
β. Οί πνευματικοί πρόγονοι του Γέροντος Ίωσήφ	24
2. Μετάβαση στη Μεγαλόπολη	37
3. Τό πολιτικό πλαίσιο στον Άθωνα την εποχή του Γέροντος Ίωσήφ του Ήσυχαστή	39
α. Ήμερολογιακό ζήτημα	41
β. Γερμανική Κατοχή – Σωτήρια Ήπιστολή	43
γ. Είσβολή άνταρτών	44
4. Τό Νηπτικό πλαίσιο στον Άθωνα στις άρχές του 20 ^{ου} αιώνα	45
α. Ή άπειλή του έκδυτικισμού στην Έλλάδα καί στό Άγιον Όρος	45
β. Ή αίρεση τών Όνοματολατρών	47
γ. Τό Νηπτικό Λείμμα	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗ

1. Ἡ «κατ' ἔμπνευσιν» καί «κατ' ἐπιστάσιαν» Θεοῦ γραφή-Θεοπνευστία	67
2. Ἐπιστολές	69
α. Ἡ ποιμαντική διάσταση τῆς ἐπιστολογραφίας τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ	71
3. Ἡ Δεκάφωνος Πνευματοκίνητος Σάλπιγξ	77
4. Ποιήματα	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΗΣΕΩΣ
ΕΩΣ ΤΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ ΙΩΣΗΦ ΤΟΝ ΗΣΥΧΑΣΤΗ

1. Ἡ Ἱερά Ἡσυχία	89
α. Ἡ Γένεση τοῦ Ἡσυχασμοῦ	89
β. Ἡ Παναγία πρώτη Ἡσυχάστρια καί Διδασκάλισσα τῆς Νοεράς Προσευχῆς	92
2. Νηπτική ἐργασία	95
α. Ἡ Νοερά Προσευχή στήν Παλαιά Διαθήκη	95
β. Ἡ Νοερά Προσευχή στήν Καινή Διαθήκη	101
γ. Ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς τῆς νήψεως στούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας	107
δ. Καρδία, νοῦς, διάνοια, ψυχή	111

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

**Η ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗ**

1. Αδιάλειπτη εργασία νοεράς προσευχής και άσκητικά παλαίσματα του Γέροντος Ίωσήφ στων Ένεργειών Του	118
2. Η νοερά προσευχή στον Άγιο Γρηγόριο τόν Παλαμά και στον Γέροντα Ίωσήφ	129
3. Τό κομποσχοίνι ως εργαλείο τής νυχθήμερης άκολουθίας	143
4. Η προπτωτική κατάσταση τών Αγίων και ή Γνώση του Θεού διά τών άκτίστων Ένεργειών Του	146
5. Η Θεία Χάρις	148
6. Άρση-Λήψη τής Θείας Χάριτος	150
7. Έμπειρίες τής Χάριτος του Θεού	155
α. Δογματική Διδασκαλία και Νηπτική Έργασία	155
β. Θεία Λατρεία και Νηπτική εργασία	162
γ. Απόκρυψη-Κοινολόγηση Έμπειριών-Κίνδυνοι πλάνης	167
8. Η έξοδος τών μοναχών από τά κελλιά τής μετανοίας τους	174
ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ	178
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	184

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἶναι ἔργο τῆς θείας ἀγάπης ἢ δυνατότητα ἐνασχόλησης μέ τήν Πατερική Θεολογία, τήν νηπτική- ἡσυχαστική μέθοδο, δηλαδή τήν ὑπακοή, τήν νήψη, τήν νοερά ἡσυχία, διά τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἐλευθερώνεται ἀπό τήν κυριαρχία τῶν παθῶν, ὁ νοῦς καθαίρεται, φωτίζεται καί τελειοῦται. Ἀποκτᾶ τήν κοινωνία μέ τόν Θεό, βλέπει τήν δόξα τοῦ Θεοῦ, βιώνει τήν ἐμπειρία τῆς θεώσεως.

Εἶναι πολύ τολμηρό νά μιλάει κάποιος γιά τήν θέωση, ὅταν δέν τήν ἔχει γευθεῖ μέσα στούς κόλπους τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας, τῆς μόνης ἐπί γῆς κοινωνίας θεώσεως. Ἄδυνατεῖ νά μιλήσει ἐκ προσωπικῆς ἐμπειρίας καί κοινωνίας μέ τόν ζῶντα Θεό, ἂν στερεῖται τήν ἀσφαλῆ καί μυστική κατάσταση τῶν θεοπτῶν.

Ἐπάρχει, σύμφωνα μέ τόν μέγα Ἡσυχαστή τῆς Ἐκκλησίας, τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, τόν θεολόγο τοῦ Ἀκτίστου Φωτός, καί ἡ φιλόσοφος θεολογία τῶν μή ἐχόντων γνώση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, αὐτή πού δέχεται τίς ἐμπειρίες καί θεοπτίες τῶν ἁγίων καί θεολογεῖ σύμφωνα πρός αὐτές.

Τήν ἀποδεικτική μέθοδο αὐτῆς τῆς θεολογίας θά χρησιμοποιήσουμε, γιά νά ἀποδείξουμε μέ συλλογισμούς βάσει τῆς Ἀποκαλύψεως καί τῶν καταγεγραμμένων ἐμπειριῶν ἑνός ἄλλου μεγάλου Ἡσυχαστή τῶν ἡμερῶν μας, τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ καί Σπηλαιώτου, τήν διαχρονικότητα τοῦ δόγματος τῆς κάθαρσης, τῆς ἔλλαμψης, τῆς θέωσης.

Τρεῖς φορές τό χρόνο ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει μνήμες Πατέρων, τήν ἕκτη Κυριακή μετά τό Πάσχα¹, μία Κυριακή μέσα στόν μήνα Ἰούλιο² καί μία Κυ-

¹ Ἡ ἕκτη κατά σειρά μετά τό Πάσχα Κυριακή εἶναι ἀφιερωμένη στήν μνήμη τῶν 318 Πατέρων τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία καταδίκασε τόν Ἄρειο.

² Ἡ Ἐκκλησία γιορτάζει τούς Πατέρες τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία ἐξέδωσε ὄρο δογματικό περί τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων.

ριακή μέσα στον μήνα Οκτώβριο³. Η εξαιρετικά μεγάλη τιμή, η οποία αποδίδεται στα πρόσωπα αυτών των θεοφόρων αγίων, δείχνει πώς η Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία είναι Ἐκκλησία τῶν Πατέρων, τῶν φορέων καί διαμορφωτῶν τῆς ἐνιαίας Παράδοσης. Πατέρες εἶναι αὐτοί οἱ ὅποιοι διακρίθηκαν σέ ἀγιότητα, ὁσιότητα, διαποίμανση πιστῶν, ὅσοι συνέβαλαν στήν πνευματική προκοπή τῶν πιστῶν, στήν ἀναγέννησή τους, διότι ἡ μετάδοση τῆς Παράδοσης ἀναγεννᾷ τόν ἄνθρωπο καί ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τήν μεταδίδει εἶναι πνευματικός πατέρας⁴. Εἶναι τά ἱερά ἐκεῖνα πρόσωπα πού συνέδεσαν τόν ἄνθρωπο μέ τόν Σωτήρα Χριστό διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἴτε μέ τό λειτούργημα τοῦ ποιμένα, εἴτε μέ τοῦ διδασκάλου καί τόν βοήθησαν νά πετύχει τόν ὕψιστο καί τελικό σκοπό τῆς ζωῆς του γιά τόν ὁποῖο πλάστηκε, πού εἶναι ἡ θέωση, κάνοντας σαφές πώς ἡ ὀρθόδοξη ποιμαντική εἶναι ἡ ποιμαντική τῆς θεώσεως καί ὄχι τῆς ἠθικῆς ἀνθρωποκεντρικῆς τελειοποιήσεως.

Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησιολογία δέν ἀποδέχεται τήν θεώρηση περί ἀρχαιότητας τῶν Πατέρων σύμφωνα μέ τήν ὁποία περιορίζει τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες. Γιά νά χαρακτηριστεῖ κάποιος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτός ἀπό τήν ἐκκλησιαστική ἀναγνώριση, τό ὀρθόδοξο φρόνημα, τήν ἀγιότητα βίου, πρέπει, σύμφωνα μέ τά δυτικά πρότυπα, νά ἔχει καί τό διακριτικό γνώρισμα τῆς ἀρχαιότητας. Στοιχείο ἄγνωστο στον ἱστορικό χώρο τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ἐκδηλώνεται συνεχῶς ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἀναδεικνύει συνεχῶς Πατέρες.

Ὁ ὅρος Ἐκκλησία Πατέρων σημαίνει ὀρθόδοξη πίστη, διδαχή καί παράδοση ἀποστολική, διά μέσου τῶν Πατέρων καί μετά τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό καί δέν περατώθηκε τόν Η΄ αἰῶνα, σύμφωνα μέ τήν θεωρία πού ἀνέπτυξαν οἱ θεολόγοι τῶν Φράγκων. Ἡ Ὀρθόδοξη κατ' Ἀνατολᾶς Ἐκκλησία ποτέ δέν θεώρησε στατικά τούς Πατέρες, ἀλλά ταυτιζόταν πάντα μέ τήν Πατερική Παράδοση, ἡ ὁποία δέν ἔχει πεπερασμένα χρονικά μεγέθη, ἀλλά ξεπερνᾷ τά χωροχρονικά στεγανά τοῦ κόσμου⁵. Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι μία

³ Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τούς Πατέρες τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία καταδίκασε τήν εἰκονομαχία.

⁴ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ἐμπειρική Δογματική*, Λεβαδεία 2010, τ. Α΄, σ. 330.

⁵ *Φιλοκαλία*, ἔκδ. Ἰ. Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Μπούρα, Λεοντάριον Ἀρκαδίας 2010, τ. Α΄, σ. 37.

άνθρωπινη ὀργάνωση, ἀλλὰ ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία «οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», δέν ἔχει ἐγκόσμια προέλευση καί δέν στηρίζεται σέ συνθήκες τοῦ κόσμου τούτου⁶ καί στήν δύναμη τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ στήν ἐνεργοποίηση τῆς ἐντός αὐτοῦ ἄκτιστης Θείας Χάριτος τήν ὁποία ἔλαβε διά τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος καί εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπό χωροχρονικές διαστάσεις.

Ὁ ἀείμνηστος Παπανοῦτσος πολύ ὀρθά εἶχε χαρακτηρίσει τούς σύγχρονους Ἑλληνας ὡς πρεσβύωπες⁷, γιατί στρέφουν τά μάτια τους συνεχῶς πρὸς τήν ἀπόμακρη ἀρχαιότητα καί πορεύονται σάν νά μήν βλέπουν καθόλου τό ἐγγύτερο παρελθόν τους, αὐτό τοῦ χιλιόχρονου Βυζαντίου, ἀλλὰ μετατοπίζουν τό ἐνδιαφέρον τους σέ ἄλλες καινοφανεῖς παραδόσεις παραμερίζοντας τό «ἴσα τῆς γεγραμμένης ὀφείλομεν φυλάττειν»⁸. Λησμονοῦν, πῶς οἱ Πατέρες τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἔχουν «ὀπλοστάσιό» τους ὀλόκληρη τήν ἑλληνική φιλοσοφία, μέ τήν διαφορά πῶς δέν τήν χρησιμοποιοῦν γιά τήν ἐρμηνεία τοῦ κόσμου, τήν καταγραφή τῶν φυσικῶν νόμων καί τήν λειτουργία τους, ἀλλὰ τήν ἔχουν ὡς θεραπαινίδα τῆς Θεολογίας τους, τῆς θέωσης πού τήν θεωροῦν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν πλήρη γνώση τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προσπαθοῦσε νά ἀποτρέψει τούς Χριστιανούς νά δεχθοῦν ἄλλες παραδόσεις: «Παραγγέλομεν δέ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπό παντός ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καί μή κατά τήν παράδοσιν ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν»⁹. Ἐπομένως ἄλλο εἶναι οἱ ἀνθρώπινες παραδόσεις καί ἄλλο ἡ βίωση

⁶ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ (ΜΗΤΡ. ΣΕΡΒΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΖΑΝΗΣ), *Ἐπί Πτερύγων Ανέμων*, τ. Α', Κοζάνη 2011, σ. 124.

⁷ Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Παράδοση καί Ἀλλοτρίωση*, Ἀθήνα 2001, σ. 12.

⁸ Π. ΠΑΣΧΟΥ *Ἐν ἀσκήσει καί μαρτυρίῳ. Ἀνέκδοτα Φιλοκαλικά καί Κολλυβάδικα ὑμναγιολογικά κείμενα γιά τόν Μοναχισμό, τούς Νεομάρτυρες καί τήν Παράδοση, τῶν ἁγίων Νικοδήμου Ἁγιορείτου καί Ἀθανασίου Παρίου*, [Ἑμναγιολογικά Κείμενα καί Μελέτες, 3], Ἀθήνα 1996, σ. 85 καί Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, *Παράδοση καί Ἀλλοτρίωση*, ὁ.π., σ. 13. Στήν Ἑλλάδα ὁ διαφωτισμός εἰσήχθη ὡς συγκεκρισμός τοῦ ρομαντισμοῦ καί τῆς ἀρχαιολατρίας «φωτίζοντας» τόν Ἑλληνα νά ἀναζητάει τούς Δασκάλους καί Φωστήρες του στοὺς ἀρχαίους ἢ τουλάχιστον στοὺς Εὐρωπαίους, ὡς ἄμεσους κληρονόμους καί συνεχιστές τῆς σοφίας τῶν προγόνων του. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά παραθεωρήσει τήν ὑγιή σχέση τῆς θύραθεν παιδείας μέ τόν ἑλληνισμό καί νά νιώθει «σάν νά μήν εἶχε Πατέρες ἀλλὰ μόνο μακρινούς προγόνους».

⁹ Β' Θεσ. γ' 6.

τῆς Ἀποκαλύψεως καί ἡ μετάδοσή της μέσω τῶν Ἀποστόλων καί τῶν διαδόχων¹⁰.

Αὐτή εἶναι ἡ Ἱερά Παράδοση, ἡ ὁποία μεταδίδει ὅλη τήν ἀποκαλυπτική ἀλήθεια τῶν προφητῶν, Ἀποστόλων καί Πατέρων, ταυτόχρονα καί τόν τρόπο καί τή μέθοδο, γιά νά φτάσει κανείς στήν θεοπτία μέ τήν μέθεξη τῆς φωτιστικῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ. Ὁ τρόπος εἶναι ἡ νῆψις, ἡ μέθοδος ἡ πνευματική¹¹, ἡ ὁποία στυφασμένη μέ τήν προσευχή συνεργεῖ στήν κάθαρση τῶν παθῶν καί στήν ἔνωση μέ τόν Θεό. Ὁ νοῦς ἐγγίζει πρὸς τόν Θεό πορευόμενος τήν ἀσκητική αὐτή ὁδό, ἡ ὁποία συνιστᾷ κοινό τόπο καί πάγιο «τρόπο» γιά τήν ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πνευματική μέθοδος τοποθετεῖ τόν ἄνθρωπο ἐνώπιον τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ καί τόν καθιστᾷ «νηπτικό», δηλαδή μέτοχο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως μέθεξη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ὁλόκληρη ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Τότε ὅλοι οἱ ἅγιοι της εἶναι νηπτικοί¹², ὅταν νήφουν, καταγράφουν τό περί νήψεως κοινῶς βιούμενο μέσα στοὺς κόλπους της καί ἐκλαμβάνουν τήν οὐσία τῆς Παραδόσεως, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μετάδοση αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας γραπτῶς καί προφορικῶς.

Τήν Πατερική Παράδοση στό ἔργο ἑνός σύγχρονου νηπτικοῦ Πατέρα, τοῦ Γέροντα Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστῆ, ἡ παρούσα ἐργασία ἔχει ὡς στόχο νά παρουσιάσει, τήν ταυτιζομένη μέ τήν Παρακαταθήκη τῆς Πίστεως πού εἶναι εὐρύτερη τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί ἕνα μόνο μέρος της καταγράφηκε στήν Ἁγία Γραφή, Παλαιά καί Καινή Διαθήκη¹³.

Στήν ὀρθόδοξη Παράδοση τήν ἔχουσα ἀσκητικό χαρακτήρα, στήν Πατερική Παράδοση πού εἶναι ἡ μέθεξη τοῦ μυστηρίου τῆς Πεντηκοστῆς, ὅπου πάντα χορηγεῖ τό Πνεῦμα τό Ἅγιον καί ὅλον συγκροτεῖ τόν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, φορεῖς εἶναι οἱ θεούμενοι, οἱ ὁποῖοι περιγράφουν τήν θεοπτία. Σκοπός τῆς περιγραφῆς εἶναι ἡ ἐπανάληψη τῶν θεωριῶν, τῆς ἔκφρασης τῆς θέωσης μέ σκοπό νά φθάσουν καί οἱ ἄλλοι στήν θέωση¹⁴ καί αὐτό μεταδίδεται ἀπό γενιά σε γενιά.

¹⁰ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ἐμπειρική Δογματική*, ὁ.π., σ. 33.

¹¹ ΗΣΥΧΙΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ, *Πρὸς Θεόδουλον, λόγος ψυχωφελῆς Περί Νήψεως καί ἀρετῆς κεφαλαιώδης*, PG 93, 1480D.

¹² *Φιλοκαλία*, ὁ.π., τ. Α', σ. 36.

¹³ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ἐμπειρική Δογματική*, ὁ.π., σ. 329.

¹⁴ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 339.

Φορέας αυτής της παραδόσεως είναι και ο θεούμενος Γέροντας Ίωσήφ, υπήκοος του Άποστόλου Παύλου, ο οποίος τόνιζε επανειλημμένως την αναγκαιότητα της διαφύλαξης τών παραδόσεων που παρέδωσε στους Χριστιανούς με τό παράγγελμα: «Άρα, οὖν, ἄδελφοί, στήκετε καί κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἅς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγον εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν» καί ἐπαναλαμβάνει τό ἴδιο εἴτε μέ τήν βιωτή του, εἴτε μέ τόν λόγο του, εἴτε δι' ἐπιστολῶν του.

Τά θέματα τά διαπραγματευόμενα στίς σελίδες τῆς ἀνά χεῖρας ἐργασίας ἄπτονται γενικότερα τῆς ἐκφράσεως καί τῆς ἀδιάκοπης συνέχειας τῆς Πατερικῆς Παραδόσεως καί αὐτός εἶναι ὁ λόγος τῶν πολλῶν πατερικῶν χωρίων πού παρεμβάλλονται, ἐλάχιστων ὅμως, ἂν λάβουμε ὡς μέτρο σύγκρισης τόν ἀπύθμενο πατερικό πλοῦτο. Ὁ ἀναγνώστης μέσα ἀπό αὐτά τά ψήγματα τῆς Πατερικῆς διδασκαλίας αἰσθάνεται πῶς ἀναβιώνει ἡ καταγραφή τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων, τῶν συνταξάντων τόν Ἁγιορειτικό τόμο τό ἔτος 1340: «Ταῦτα ὑπό τῶν Γραφῶν ἐδιδάχθημεν, ταῦτα παρά τῶν ἡμετέρων Πατέρων παρελάβομεν, ταῦτα διὰ τῆς μικρᾶς ἔγνωμεν πείρας»¹⁵. Ἡ ἐν ταπεινώσει ὁμολογία φαίνεται ὡς συνδετικός κρίκος μεταξύ τῆς πρό ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐποχῆς καί μετά τήν ἐποχή τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Το ἴδιο φαίνεται πῶς κάνει καί ὁ Γέροντας Ίωσήφ μέ τήν παρουσία του στό Ἅγιον Ὄρος, τήν προσκόλλησή του στήν Παλαμική διδασκαλία, πού δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τήν ἀκραιφνή ὀρθόδοξη χριστιανική, ἴδια μέ αὐτήν τῶν Κολλυβάδων ἕως τοῦ ἀνωνύμου Ἡσυχαστῆ, καί τήν μεταλαμπάδευσή της στίς ἐπόμενες γενιές. Ἄρα, ὁ Γέροντας Ίωσήφ γίνεται συνδετικός κρίκος μεταξύ τῆς Φιλοκαλικῆς Παραδόσεως τῆς πρό καί μετά αὐτόν ἐποχῆς.

Ἀπό αὐτό τό γεγονός γίνεται ἐμφανές πῶς οἱ Πατέρες ἐκλάμβαναν τήν οὐσία τῆς Παραδόσεως πού εἶναι κατ' ἐξοχήν ἡ μέθοδος τοῦ καθαρμοῦ τοῦ νοῦ, τοῦ φωτισμοῦ καί τοῦ δοξασμοῦ καί παραδίδεται ἀπό τήν μιά γενιά στήν ἄλλη. Μέθοδος πού ἀποτελεῖ τόν πυρήνα τῆς Παραδόσεως, τήν κληρονομιά τῆς ἀσκητικῆς μεθόδου, τήν οὐσία τῆς Παραδόσεως πού εἶναι ἡ μετάδοση αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας.

Ἡ παρούσα ἐργασία διαρθρώνεται σέ τέσσερα κεφάλαια, μολοντί ἡ ἀρχική δομή συμπεριελάμβανε καί πέμπτο κεφάλαιο πού ἀφοροῦσε στους

¹⁵ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ἁγιορειτικός Τόμος, Φιλοκαλία*, ἔκδ. Ἀστήρ, τ. Δ', σ. 192.

διαδόχους του Γέροντος Ίωσήφ, δυστυχώς, όμως, λόγω συγκυριών, γίνεται μία μικρή μόνο αναφορά στον επίλογο.

Τό πρώτο κεφάλαιο φέρει ως τίτλο *Η Πατερική Παράδοση στο βίο του Γέροντος Ίωσήφ του Ήσυχαστή*, τό δεύτερο τιτλοφορείται *Τό Συγγραφικό Έργο του Γέροντος Ίωσήφ του Ήσυχαστή*. Τό τρίτο κεφάλαιο έχει ως τίτλο *Οι Άπαρχές του Ήσυχασμού και τής Νήψεως έως τόν Γέροντα Ίωσήφ τόν Ήσυχαστή* και τό τέταρτο και τελευταίο τιτλοφορείται *Η Πατερική Παράδοση στο Έργο και τήν διδασκαλία του Γέροντος Ίωσήφ του Ήσυχαστή*.

Αναλυτικότερα, τό πρώτο κεφάλαιο επιχειρεί νά αποδώσει βιογραφικά και αυτοβιογραφικά στοιχεία του Γέροντος Ίωσήφ, γιά νά κατανοηθούν τά επόμενα κεφάλαια και νά δοϋμε στην πράξη τό «έκ του καρπού γινώσκεται τό δέντρο». Παρουσιάζεται τό οικογενειακό περιβάλλον στο όποιο ανατράφηκε. Μεγάλωσε σέ κλίμα φιλοκαλικό, μέ νηστείες, μέ έντονη λατρευτική ζωή, προσευχές και κυρίως μέ τήν εύχή του Ίησοϋ «Κύριε Ίησοϋ Χριστέ, έλέησον με» έκ κοιτίας μητρός. Γεννιέται και ανατρέφεται μέσα στην Παράδοση τής Έκκλησίας, στην Παρακαταθήκη, στις ύποθηκες, πού είναι ή όρθή πίστη και ή ευσέβεια αυτή, πού αντιπαρατάχθηκε «στάς βεβήλους κενοφωνίας και αντιθέσεις τής ψευδωνύμου γνώσεως»¹⁶ τήν εποχή του Φραγκίσκου. Οί άπλοι κατά σάρκα γεννήτορες του δέν μετεστράφησαν σέ «έτερα ευαγγέλια»¹⁷, αλλά διεφύλαξαν διά του Άγίου Πνεύματος, τό όποιο έννοικουσε μέσα τους, τήν καλή Παραθήκη και μετέφεραν τό μυστήριο τής πίστεως όχι μέ λογικές μνήμες πού φυλάσσονται στην μνήμη του έγκεφάλου, αλλά αυτές πού φυλάσσονται στην καρδιακή μνήμη.

Η κολλυβαδική άτμόσφαιρα τής ζωής στην Πάρο άσκησε μεγάλη επίδραση από τήν νηπιακή ηλικία στην ψυχή του νεαροϋ Φραγκίσκου. Η πνευματική του ζωή είχε άφετηρία τόν όρθόδοξο ήσυχασμό, τόν όποιο βρήκε στην άτμόσφαιρα τής οικογενείας του και ένισχύθηκε από τήν επίδραση πού δέχτηκε, όταν συνδέθηκε μέ άσκητές ήσυχαστές Πατέρες στην πατρίδα του. Στην επιμέρους ύποενότητα αναφέρονται όνομαστικά οί πνευματικοί του πρόγονοι μέ λίγα στοιχεία γιά τόν καθένα. Στους πνευματικούς προγόνους έντάσσονται και οί πατέρες πού γνώρισε στο Άγιον Όρος και σηματοδότη-

¹⁶ Α΄ Τιμ. κ΄ 21.

¹⁷ Γαλ. α΄ 6.

σαν τήν νέα πορεία του στήν Ἀθωνική πολιτεία. Ἀπό αὐτούς παρέλαβε τό τυπικό του, τό ὁποῖο μεταλαμπαδεύτηκε ἐντός καί ἐκτός Ἁγίου Ὁρους μέχρι σήμερα.

Ἐπιχειρεῖται σκιαγράφηση τῆς πολιτικῆς, τῆς ἐκκλησιαστικῆς καί πνευματικῆς κατάστασης πού ἐπικρατοῦσε στό Ἅγιον Ὁρος κατά τήν μετάβασή του ἐκεῖ. Ὁ ἐξευρωπαϊσμός τοῦ νεοσύστατου ἑλληνικοῦ κράτους κατά τόν 19^ο αἰῶνα ἐπηρέασε καταλυτικά τήν πορεία καί τοῦ μοναχισμοῦ μέ τήν διάσάλευση τῶν παραδοσιακῶν, ἐκκλησιαστικῶν, πνευματικῶν, κοινωνικῶν, ιδεολογικοπολιτικῶν καταστάσεων. Θεωρήσαμε, πώς εἶναι θέματα σημαντικά, γιά νά δοθεῖ μία δι' ἐσόπτρου εἰκόνα τῆς ἐπιρροῆς πού ἄσκησαν οἱ ἐξελίξεις στόν Ἑλλαδικό χῶρο καί κατ' ἐπέκτασιν καί στό Ἀθωνικό περιβάλλον στήν διαμόρφωση τῆς μοναχικῆς προσωπικότητος.

Τό δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει τό συγγραφικό ἔργο τοῦ ἔμπλεου τῆς Θείας Χάριτος, ὁ ὁποῖος καίτοι εἶχε λάβει φτωχή παιδεία, ἔφτασε σέ δυσθεώρητα ὕψη πνευματικῆς καλλιέργειας. Κατόρθωσε νά γίνῃ συγγραφέας καί ποιητής μέ θεολογική, ἐκκλησιαστική συγκρότηση καί γλωσσική, στιχουργική ικανότητα, ὥστε μέσα ἀπό τά συγγράμματά του νά διδάσκει τήν νοερά προσευχή ἀκατάπαυστα καί νά χαρακτηριστεῖ ἐφάμιλλος τοῦ μεγάλου φωστήρου τῆς ἡσυχίας, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

Τό τρίτο κεφάλαιο ἀναφέρεται στήν ἱερά ἡσυχία, στήν γένεσή της, ἡ ὁποία ἄρχεται ἀπό Ἀδάμ. Προσπαθοῦμε νά κάνουμε μία σύντομη ἀνάλυση τοῦ ἡσυχασμοῦ μέ τήν πλέον ὀρθόδοξη προσέγγιση στήν πορεία του μέχρι σήμερα, καταδεικνύοντας πώς δέν πρόκειται περί ἡσυχαστικοῦ κινήματος, ἀλλά περί «Ἱερῶς Ἡσυχάζόντων» ὅπως ἡ Παναγία στά Ἅγια τῶν Ἁγίων.

Ἰχνηλατοῦνται, ἐπίσης, ἡ ἱστορική ἀναδρομή τῆς νηπτικῆς ἐργασίας, οἱ ἀπαρχές καί ἡ ἐξέλιξη τῶν πατερικῶν ἀπόψεων περί Νοεραῆς Προσευχῆς.

Ἀναλύονται στά μέτρα τοῦ δυνατοῦ οἱ ἔννοιες τοῦ νοῦ, τῆς ψυχῆς, τῆς διάνοιας, καί τῆς καρδιάς, τῶν ὁποίων οἱ σημασίες ἀλλάζουν καί μετασχηματίζονται στά διαφορετικά στάδια ἀνάπτυξης τῆς φιλοσοφίας καί τῶν ἐπιμέρους ἐπιστημῶν.

Ἀρχικά ὁ ὅρος «νοῦς» χρησιμοποιήθηκε ἀπό τόν Ἀναξαγόρα γιά τόν χαρακτηρισμό τῆς ρυθμικῆς κοσμικῆς δύναμης, ἐνῶ ὁ Πλάτωνας τόν χρησιμοποιεῖ, γιά νά χαρακτηρίσει τήν ἀνώτερη μορφή γνώσης, στόν Ἀριστοτέλη

ένυπάρχει ή διαφοροποίηση του «παθητικού νοῦ» με τήν έννοια τῶν παραστάσεων τῶν ἀντικειμένων του ἔξωτερικοῦ κόσμου.

Ἡ έννοια του «νοῦ» μέχρι σήμερα χρησιμοποιεῖται με διαφορετικές σημασίες, ὅπως εἶναι τό σύνολο τῶν νοητικῶν διεργασιῶν, ἀνεξάρτητες ἀπό τό ὑλικό ὑπόστρωμα του ἔγκεφάλου ὅπου ὑλοποιούνται. Σύμφωνα με ἄλλες ἐκδοχές εἶναι τό σύνολο τῶν νοητικῶν διεργασιῶν ἑνός ὀργανισμοῦ πού ἐκφράζει τίς νευροφυσιολογικές διαδικασίες του ἔγκεφάλου καί γιά ἄλλους εἶναι ή ἔδρα τῆς συνείδησης, στοχασμοῦ, γνώμης, αἰσθημάτων.

Ὁ ὅρος «ψυχή» χρησιμοποιήθηκε ἀρχικά στήν ἀρχαία Ἑλλάδα, γιά νά χαρακτηρίσει τήν δύναμη πού δίνει ζωή σ'ένα ἔμβιο. Ξεπρόβαλαν ὁμάδες θεωρίες στό διάβα τῆς Φιλοσοφίας σχετικά με τήν σχέση σώματος καί ψυχῆς, ὅπως ὁ δυϊσμός σύμφωνα με τόν ὁποῖο ή ψυχή καί τό σῶμα ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητες ὑποστάσεις τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, ἐνῶ στόν ἀντίποδα εἶναι ὁ μονισμός πού θέλει τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη με ἑνιαῖο χαρακτήρα.

Στόν Ὅμηρο γιά τόν χαρακτηρισμό τῶν ψυχικῶν φαινομένων χρησιμοποιούνται οἱ έννοιες τῆς ψυχῆς, του θυμοῦ με ἀναφορά κυρίως στά πάθη, στούς συναισθηματισμούς. Ἡ ψυχή εἶναι ή δύναμη πού δίνει ζωή στόν ἄνθρωπο καί ἐντοπίζεται συνήθως στά στήθη τῶν ἀνθρώπων¹⁸. Τήν έννοια του πάθους στόν θυμό δίνει καί ὁ Πλάτωνας ἀνάγοντάς τον στήν «θυσιν»¹⁹, δηλαδή στήν μανία καί στόν βρασμό ψυχῆς.

Ἡ ἀνθρώπινη ὕπαρξη στήν ἀρχαία ἑλληνική γραμματεία σπερματικῶς παλεύει ν' ἀπαγκιστρωθεῖ ἀπό τό ἄθροισμα τῶν δύο θνητοειδῶν ὑπάρξεων. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀποβάλλουν τά νοσηρά στοιχεῖα κατά τόν συγκερασμό Χριστιανισμοῦ-Ἑλληνισμοῦ. Ὅσοι, ὅμως, δέν ἀποδέχτηκαν αὐτή τήν νοσηρότητα, υἰοθέτησαν ἔγκεφαλοκεντρικές προσεγγίσεις τῆς ψυχῆς,

¹⁸ ΟΜΗΡΟΥ, *Ἰλιάδα*, I 628-29. «Ὡστόσο ὁ Ἀχιλλέας ἀγρίεψε στά στήθη του τή δυνατή ψυχή του» καί *Ἰλιάδα* A 189-195:

*«Τά λόγια τοῦτα ἐπλήγωσαν τά σπλάχνα του Ἀχιλλέως
Κι ἔστρεψε δύο στοχασμούς μέσ'τά δασιά του στήθη·
ή θέ νά σύρει ἀπ'τό πλευρό τό ἀκονισμένο ξίφος
καί ἀφοῦ σκορπίσει ὄλους ἐκεῖ, νά σφάξει τόν Ἀτρείδην,
ἢ νά σιγάσει τήν ὀργή κρατώντας τήν ψυχὴν του·
κι αὐτά ὡς διαλογίζονταν στόν νοῦν καί ἀπό τήν θήκη
τό μέγα ξίφος ἔσερνε...».*

¹⁹ ΠΛΑΤΩΝΟΣ, *Κρατύλος*, 419ε.

έπιστημονικές μελέτες του έγκεφάλου, ειδικά στον Ούμανισμό του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνας, όπως τις όριοθετούσαν στην αρχαιότητα ό Άλκμαίωνας και ό Ίπποκράτης μέ τις ύποθέσεις τους πώς ό έγκέφαλος αποτελεί τό κέντρο τής ψυχής.

Σύμφωνα πάλι μέ σύγχρονες νοσηριακές αντιλήψεις, ό νοϋς ταυτίζεται μέ τό όργανωμένο σύνολο τής νόησης και συνεχίζεται ή σύγχυση ή όποία άφορα στό δίπολο ψυχής-σώματος και στό τετράπτυχο νοϋς-ψυχή-διάνοια-καρδιά.

Ή μελέτη τών μεταξύ των σχέσεων έχει τις ρίζες της στην αρχαιότητα και θά συνεχίζεται εις τό διηνεκές, χωρίς σταθερά πορίσματα, γιά τόν λόγο ότι είναι έξαιρετικά δύσκολο νά δοθεϊ μία αϋστηρή και όρθή όριοθέτησή τους έκτός Πατερικών μελετών. Ή μόνη σταθερή και άμετάβλητη μελέτη είναι ή Πατερική, μέ σταθερές, κοινές και ταυτόσημες αντιλήψεις μέσα στην πλειάδα τών Πατέρων, συμπεριλαμβανομένου και του Γέροντος Ίωσήφ. Έλάχιστες έξ αυτών παρουσιάζονται στην έν λόγω έργασία, όπως τις συνοψίζει ό άγιος Ίωάννης ό Δαμασκηνός τόν όγδοο αιώνα και συνεχίζεται ή άπαρέγκλιτη διατύπωση μέχρι τόν είκοστό αιώνα. Ή ψυχή «τοίνυν έστίν οϋσία ζωσα άπλή, ασώματος, σωματικοίς όφθαλμοίς κατ' οικείαν φύσιν άόρατος, λογική τε και νοερά, άσχημάτιστος, όργανικῶ κεχημένη σώματι και τούτῳ ζωής αϋξήσεως τε και αισθήσεως και γεννήσεως παρεκτική, οϋχ έτερον έχουσα παρ' έαυτήν τόν νοϋν, αλλά μέρος αϋτής τό καθαρώτατον (ώσπερ γάρ όφθαλμός έν σώματι, οϋτως έν ψυχῇ νοϋς), αϋτεξούσιος, θελητική τε και ενεργητική, τρεπτή ήτοι έθελότρεπτος τί και κτιστή, πάντα ταϋτα κατά φύσιν έκ τής του δημιουργήσαντος αϋτή χάριτος ειληφυϊα, έξ ής και τό είναι και τό φύσει οϋτως είναι ειληφεν»²⁰.

Ταυτίζεται μέ τόν νοϋ ή ψυχή στα κείμενα τής Καινης Διαθήκης, ένας νοϋς ό όποιος σύμφωνα μέ τούς Πατέρες πρέπει νά βρίσκεται έντός του ανθρώπου, στην καρδιά του και εκεί νά προσεύχεται αδιάλειπτα, νά ιεουργεί τελώντας μία αδιάλειπτη Θεία Λειτουργία στό έσωτερικό θυσιαστήριο τής

²⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Έκδοσις ακριβής τής Όρθοδόξου Πίστεως*, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 152.

άνθρωπινης καρδιάς, στά Ἅγια τῶν Ἁγίων, ὅπου ιερατεύει ὁ ἀληθινός ἱερεὺς τῆς θείας χάριτος²¹.

Στό τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται ἡ ἀδιάλειπτη, καρδιακή προσευχή ὡς τό κύριο ἔργο καί κύρια διδασκαλία τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ. Βαδίζει τήν πεπατημένη ὁδὸ τῶν Πατέρων καί δὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἀναφέρονται οἱ κακοπάθειες τοῦ σώματος μέ τήν ὑπακοή, διότι οἱ ὅσοι ὡς καρπό τῆς εὐσέβειας τους θά παρουσιάσουν τοὺς ἀσκητικούς ἀγῶνες καί οἱ μοναχοὶ τήν ὑπακοή καί τήν ἐκκοπή τοῦ θελήματος γιά τόν Χριστό²². Τά ἀσκητικά παλαίσματα ὁδηγοῦν τόν ἄνθρωπο στήν προπρωτική κατάστασή του, αὐτὴ τοῦ ἐπιγείου Παραδείσου.

Ἐπιδιώκεται ἡ παρουσίαση τῶν ὑψηλῶν βιωμάτων τοῦ μακαριστοῦ Γέροντος μέχρι τῆς θέας τοῦ Ἄκτιστου φωτός καί ἡ συσχέτισή τους μέ τίς προϋποθέσεις τῆς κορυφαίας ἀσκητικῆς ἐμπειρίας, τήν νοερά προσευχή, τόν ἐγκλεισμό, τά ἀσκητικά γυμνάσματα, τήν ἀπαραχάρακτη τήρηση τῆς Δογματικῆς διδασκαλίας, τήν Λειτουργική ζωή

Στήν παροῦσα ἐλάχιστη μελέτη ὀρίζεται ἡ ἔννοια τῆς χάριτος καί τονίζεται τό Ἄκτιστο τῆς Θείας Χάριτος σέ ἀντιδιαστολή μέ τήν περί κτιστῆς θείας χάριτος θεωρίας τῶν Δυτικῶν. Κηρύττουν καί ὁμολογοῦν οἱ ἅγιοι Πατέρες ἄχρι τοῦ νῦν καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πῶς κτιστὴ χάρις δέν ὑπάρχει ἐκφράζοντας ὄχι τίς δικές τους ἀπόψεις ἀλλὰ τήν αὐτοσυνειδησία τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς διακηρύσσει ²³τόν Ἄκτιστο χαρακτήρα τῆς Θείας Χάριτος, ὁ ὁποῖος διαφαίνεται ἤδη ἀπὸ τήν Παλαιά Διαθήκη στό Ψαλμικό «ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου»²⁴. Ταυτίζει τήν Θεία Χάρη μέ τήν δίδομενη Χάρη παρά τοῦ Κυρίου στους ταπεινοὺς στό βιβλίο τῶν Παροιμιῶν «Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δέ δίδωσι χάριν»²⁵. Ἄκτιστος, Ἄναρχος, Ἄϊδιος ὁ Κύριος τῆς δόξης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, Ἄκτιστη καί ἡ

²¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ἡ Τέχνη τῆς Σωτηρίας*, Ἅγιον Ὄρος 2005, σ. 13.

²² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Πατρικαὶ Νουθεσίαι*, Ἅγιον Ὄρος 1989, σσ. 141-142.

²³ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀκίνδυνον*, 1, 39 *Συγγράμματα*, ἔκδ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, τ. Α', σ. 247.

²⁴ Ψαλμ. μδ'3.

²⁵ Παροιμ. γ'.

Χάρις Του. Ταυτίζει την πηγή ύδατος ζώντος του προφήτου Ίερεμία²⁶ με τό ύδωρ τό ζών²⁷ τής Σαμαρείτιδος κατά την συνομιλία της με τον Άκτιστο, Συνάναρχο Λόγο, Κύριο ήμών Ίησού Χριστό στην Καινή Διαθήκη και την μέθεξή της στην Άκτιστη Θεία Χάρη Του, στην Θεοποιό ενέργειά Του.

Τό θέμα τής Χάριτος, τής επισκέψεως, τής επαναλήψεως και τής άρσεως είναι από τά κυριότερα σημεία τόσο τής έμπειρίας, όσο και τής διδασκαλίας του Γέροντος Ίωσήφ και στοιχοῦν στά διδάγματα τών προγενεστέρων Πατέρων. Γίνεται μία μικρή προσέγγιση αυτών τών ζητημάτων ενώ αναφέρονται επιγραμματικά μόνο τά υπόλοιπα στοιχεία τής διδασκαλίας του, καθώς ή ανάλυση αυτών απαιτεί πολλά «γραφόμενα βιβλία» και είναι εκτός τών όριων αυτής τής έργασίας.

Άσχολήθηκε συστηματικά ό Γέροντας Ίωσήφ με την νήψη και έφτασε στα πλέον μεγάλα μέτρα τής Χάριτος του Άγιου Πνεύματος και δίδασκε πώς φεύγει ή Θεία Χάρις όταν δέν βρίσκει ζήλο. Τοῦτο γίνεται μέχρι ό άνθρωπος νά «γένη καθώς θέλει ό Κύριος διά νά βρίσκη τόπον και τρόπον νά μένη ή Χάρις Του»²⁸.

Τότε, όταν ό νοῦς αρχίσει με πολλή αίσθηση νά γεύεται την αγαθότητα του Παναγιου Πνεύματος, αρχίζει ή Χάρις τρόπον τινά νά ζωγραφίζει πάνω στο κατ'είκόνα τό καθ'όμοίωσιν²⁹.

Και διασαφηνίζει ό Γέροντας Ίωσήφ πώς δέν μειώνεται ή Θεία Χάρις, διότι είναι άμεταμέλητα τά θεία χαρίσματα. Η αίσθηση τής Θείας Χάριτος κρύβεται, όχι ή θεία της ενέργεια. Στην δύσκολη αυτή κατάσταση χρειάζεται ανδρεία, υπομονή, τελεία ύπακοή για νά επιστρέψει πάλι με προαγωγή.

Τίς μεταπτώσεις και τίς αλλαγές του ύψους και του βάθους τίς έχει όλος ό κόσμος, όλοι οί άνθρωποι όρθόδοξοι και μή. Όπως και στην εποχή του Νόμου πού έδόθη διά Μωϋσέως, ή προαναγγελθεισα χάρη βιωνόταν από τούς Δίκαιους μερικώς έτσι και στην «χάρη και αλήθεια» πού *έγένετο διά Ίησού Χριστού*,³⁰ δύναται νά μετέχει ό καθένας αναλόγως τής καθαρότητός

²⁶ Ίερεμ. α' 13 «έμέ έγκατέλιπον πηγήν ύδατος ζώντος».

²⁷ Ίω. δ' 10-14.

²⁸ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ, *Έκφρασις μοναχικής έμπειρίας, Έπιστολή ΛΔ'*, Άγιον Όρος 2003, σ. 201.

²⁹ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ, *Λόγος Άσκητικός*, Φιλοκαλία, ό.π., σ. 421-422.

³⁰ Ίω. α' 17.

του. Ἡ ἐμπειρία τῆς χάριτος λαμβάνει χώρα σέ κάθε ἐποχή, ὅπως τό διαβεβαιώνει καί ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν· «..ἀλλά κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καί χάριν, τήν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρό χρόνων αἰώνων»³¹.

Οἱ Δίκαιοι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διασώζουν τήν μέθοδο ζητήσεως καί μετοχῆς στήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, ἔφθασαν στήν θέωση, μόνο πού ἡ θέωσή τους ἦταν προσωρινή, διότι ἔλειπε ἡ ἀνθρώπινη φύση Του.

Χριστιανοί πρό Χριστοῦ ἦταν καί ὅλοι ὅσοι μετεῖχαν στήν Χάρη τοῦ πρώην Πλατωνικοῦ Φιλοσόφου καί μετά Χριστιανοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου. «Οἱ μετά λόγου βιώσαντες χριστιανοί εἰσί, κἄν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἳοί ἐν Ἑλλησι μὲν Σωκράτης καί Ἡράκλειτος καί οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς ἐν βαρβάροις δέ Ἀβραάμ καί Ἀνανίας καί Ἀζαρίας καί Μισαήλ καί Ἥλιας καί ἄλλοι πολλοί»³². Διδάχθηκε καί προεμήνυσε ὁ Ἀπολογητής ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ὁ πρωτότοκος τοῦ Θεοῦ Λόγος, τοῦ ὁποίου μετέσχε «πᾶν γένος ἀνθρώπων»³³.

Στήν κατάσταση τῆς Χάριτος κυριαρχεῖ ἄρρητη χαρά, εὐφορία σέ ἀντίθεση μέ τῆς ἄρσεως ὅπου ὅλα εἶναι θλιβερά μέ ὠδίνες, ἄγχος, βάσανος καί μητέρες ταπεινώσεως. Περίλυπη ἡ πεπτωκυία φύση ψάχνει γιά κίβδηλες ἀγχολυτικές ἰάσεις καί «Δέν εὐρέθη ἕνας σοβαρός ἄνθρωπος καί νά εἰπῇ· ἔχεις ἄρση τῆς Θείας Χάριτος»³⁴.

Τό κατάλληλο φάρμακο συστήνει ὁ ἔμπειρος Γέρον Ἰωσήφ: «Τό δέ φάρμακον τῆς ἰατρείας του εἶναι νά ἰδῇ, πόθεν ὁ τοιοῦτος ἔπεσε, καί νά ζητήσῃ Πνευματικόν καί κατάλληλον ἰατρόν, ὅπως διά καταλλήλων φαρμάκων θεραπεύσῃ καί σώσῃ αὐτόν».³⁵

Ἀκροθιγῶς ἐκφέρεται ἡ ἄποψη τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ περί τῆς ἐξόδου τῶν μοναχῶν ἀπό τά κελλιά τῆς μετανοίας καί τῆς ἡσυχίας τους, καθώς καί οἱ ἐμπειρίες του πάνω στό ζήτημα, οἱ ὁποῖες συνάδουν μέ αὐτές τῶν παλαιότερων μοναχῶν, ἐγκλείστων ἀσκητῶν καί ἐρημιτῶν.

Τέλος, ἐπιλογικά ἀναφέρεται ἐν συντομία ἡ ἀνάκαμψη ἡ ὁποία σημειώθηκε στόν μοναχισμό ἀπό τό νηπτικό βίωμα τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ καί ἡ ἀπήχηση τῆς νηπτικῆς ἐργασίας του σέ οἰκουμενικό ἐπίπεδο. Ἐπιγραμματική μό-

³¹ Β' Τιμ. α' 9.

³² ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ, Ἀπολογία Α' 46,2, ΕΠΕ, τ. 1, σ. 154.

³³ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ, Ἀπολογία Α' 46,2 ΕΠΕ, τ. 1, σ. 155.

³⁴ ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), Λόγοι Πενιχροί ἐξ Ἁγίου Ὄρους, τ. Α', Ἁγιον Ὄρος 2007, σ. 255.

³⁵ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 283.

νο αναφορά γίνεται, διότι είναι τόσο μεγάλη ή επίδρασή του στά πέρατα τῆς γῆς, πού θα μπορούσε ἀπό μόνη της νά ἀποτελέσει τό θέμα μιᾶς μακροσκελοῦς πραγματείας.

Στούς ἁγίους Πατέρες ὀφείλεται ὁ πλοῦτος τῆς Παραδόσεως καί τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀκτίστων θείων ἐνεργειῶν, γι'αὐτό δόθηκε ὁ λόγος στούς θεοφόρους Πατέρες παλαιούς καί νέους νά διαπραγματευθοῦν τήν περί Πατερικῆς Παραδόσεως παρουσία καί «ἐμπότισμα» στό ἔργο τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟ ΒΙΟ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗ

1. ΤΟ ΦΙΛΟΚΑΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟ

α. Οί κατά σάρκα πρόγονοι του Γέροντος Ίωσήφ¹

Ο Φραγκίσκος Κόττης, σύνηθες βαπτιστικό έπιτόπιο όνομα, τό όποίο ύπενθυμίζει τά ξενότροπα στοιχεία τής πρώτης κοινωνίας πού γνώρισε,² γεννήθηκε τό 1897. Γενέτειρά του ύπήρξε ή νήσος Πάρος μέ ισχυρή πνευματική παράδοση καί πιό συγκεκριμένα ό γενέθλιος τόπος, οί ρίζες του, ή

¹ Ο πρώτος βίος του Γέροντος Ίωσήφ γράφτηκε ως έπιστολιμαία βιογραφία άποτελούμενη από 74 χειρόγραφες σελίδες από τό πνευματικό του τέκνο Πατέρα Ίωσήφ μετέπειτα Βατοπαιδινό στίς 20 Ίουλίου 1962, σχεδόν 3 έτη μετά τήν κοίμηση του μακαριστού Γέροντός του. Παραλήπτης ήταν ό ιερομόναχος Παντελεήμων, κτήτορας τής Ίερας Μονής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Βοστώνης, ό όποίος είχε συνδεθεί μέ τόν Γέροντα Ίωσήφ τόν Ίούλιο του 1957 καί διψούσε νά μάθει γιά τήν βιοτή του ήσυχαστου Γέροντος προς ώφέλεια δική του καί τής συνοδείας του. Ο βιογράφος ως αυτόπτης καί αυτόκοος μάρτυρας έξαίρει τό άσκητικό τυπικό του Γέροντα καί δέν μένει σέ χρονολογίες καί λεπτομερή στοιχεία, βλ ΜΩΨΣΕΩΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, «Ο πρώτος βίος του Γέροντος Ίωσήφ του Ήσυχαστου», *Πρακτικά Διορθόδοξων Έπιστημονικων Συνεδριων «Ο Γέρων Ίωσήφ ό Ήσυχαστής Άγιον Όρος-Φιλοκαλική Έμπειρία»*, Άγιον Όρος 2007, σ. 543-544. Η πρώτη έκδοση του κατά πλάτος βίου του έγινε τό 1983 στο έργο ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ο Γέροντας Ίωσήφ ό Ήσυχαστής, Βίος-Διδασκαλία*. βλ. ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Θείας Χάριτος Έμπειρίες, Γέροντας Ίωσήφ ό Ήσυχαστής Έπιστολιμαία Βιογραφία, Άνέκδοτες Έπιστολές καί Ποιήματα*, Άγιον Όρος 2005, σ. 15.

² Γ .ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), «Εκκλησιαστική, πολιτική καί πνευματική κατάσταση στην Έλλάδα καί τό Άγιον Όρος κατά τήν έποχή του Γέροντος Ίωσήφ του Ήσυχαστου», *Πρακτικά Διορθόδοξων έπιστημονικων συνεδριων Αθηνων - Λεμεσοϋ, «Ο Γέροντας Ίωσήφ ό Ήσυχαστής Άγιον Όρος - Φιλοκαλική Έμπειρία»*, Άγιον Όρος 2007, σ. 62.

άπαρχή τῆς χοϊκῆς ζωῆς του ἦταν οἱ Λεῦκες³. Τό κεφαλοχώρι αὐτό εὐρισκόμενο στό κέντρο τοῦ νησιοῦ, ὀνομαζόταν πρό τοῦ 1912 Ὑρία καί ἦταν ἡ ἄτυπη πρωτεύουσά του. Μετονομάσθηκε σέ Λεῦκες καί ὁ λόγος ἦταν ἀφ' ἑνός μὲν γιά τίς ἀφθονες λεῦκες, τά δέντρα πού στόλιζαν τό γραφικό, ὄρεινό, καταπράσινο χωριό, ἀφ' ἑτέρου δέ γιά τίς λευκές στολές τῶν ἐκ Ρωσίας καί Οὐκρανίας προσφύγων κατοίκων του⁴.

Οἱ γονεῖς του, Γεώργιος Κόττης καί Μαρία, τό γένος Ραγκούση, ἀγράμματοι, ὅμως τίμοι καί δίκαιοι ἄνθρωποι, θεοσεβεῖς μέ πλούσια ἐκκλησιαστικά βιώματα καί παραδοσιακοί σέ μία ἐποχή ὅπου ἡ εὐρύτερη πατρίδα βιάδιζε στόν ὀλοκληρωτικό ἐξευρωπαϊσμό της. Ἡ οἰκία στήν ὁποία γεννήθηκε καί ἀνατράφηκε ὁ Φραγκίσκος ἦταν ἕνα πενιχρό σπιτάκι δύο δωματίων, διαστάσεων 3,5μ×2 μ. ἕκαστο⁵, ἀρκετό ὅμως νά φιλοξενεῖ ἑννέα ἐνοίκους καί νά λειτουργεῖ ὡς μικρό ἡσυχαστήριο, ὅπου ὅλα τά μέλη του προσεύχονταν ἐμπιστευόμενα τήν ζωή τους στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλωστε ὀλόκληρο τό χωριό τῶν Λευκῶν ἦταν «κυριολεκτικά ἕνα μεγάλο Μοναστήρι» ὑπό τήν πνευματική δικαιοδοσία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καί ὅλοι «ξυπνοῦσαν καί ἔπεφταν νά κοιμηθοῦν προφέροντας τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ»⁶.

Ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ ἐδῶ ἕνα χαρακτηριστικό δείγμα τῆς ταπείνωσης τοῦ μικροῦ καί ἀγνότατου Φραγκίσκου, πού ἀπό μικρός εἶχε καταλάβει τό μέγεθος καί τήν ἀξία αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία στάθηκε ἀκρογωνιαίος λίθος γιά τήν ἀπόκτηση μεγάλων πνευματικῶν χαρισμάτων. Ὅταν ἤθελε καμιά φορά ὁ πατέρας του νά τόν μαλώσει, ἐξαιτίας τοῦ πληθωρικοῦ ψυ-

³ Ν. ΑΛΙΜΠΡΑΝΤΗ, «Τό πνευματικό καί κοινωνικό περιβάλλον στήν Πάρο τήν ἐποχή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθόδοξων ἐπιστημονικῶν συνεδρίων Ἀθηνῶν – Λεμεσοῦ, «Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὅρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία»*, Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 515.

⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ἡ Δεκάφωνος Πνευματοκίνητος Σάλπιγξ*, Ἅγιον Ὅρος 1999, (ἀνέκδ.), σ. 101.

⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 101-102. Δεκαέξι ἔτη μόνο ἔζησαν μαζί ἐν ὁμονοία καί μέ ἀνεκδιήγητη πτωχεία τό ἐνάρετο ζεῦγος καί ἡ εὐσεβῆς Μαρία χηρεύει γιά δεύτερη φορά. Ὁ πρῶτος γάμος ἦταν σέ ἡλικία 17 ἐτῶν μέ τόν Λεονάρδο Ζουμή, ὁ ὁποῖος κοιμήθηκε μόλις 20 ἐτῶν καί ἡ εὐσεβῆς Μαρία χηρεύει, ὑπομένοντας ἀγογγύστως τά πάντα καί ἀναγκάζεται νά ξαναπαντρευτεῖ.

⁶ Γ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, Πάρος, χ.χ.έ., σ. 29-30.

χοσωματικοῦ δυναμισμού πού ξεχείλιζε παιδιόθεν, ὁ ἄκακος Φραγκίσκος πήγαινε μόνος του ἤσυχα-ἤσυχα καί ἔσκυβε τό κεφάλι του μπροστά στόν πατέρα του, γιά νά τόν χτυπήσει καί ὁ πατέρας του τότε τοῦ ἔλεγε: «Ἄντε φύγε ἀπό δῶ οὔτε νά σέ δείρω δέν μπορῶ ἀπό τήν πολλή σου ταπείνωση»⁷.

Ἡ φυσική παιδαγωγός του διαθέτοντας ἀπλότητα χαρακτῆρος, ἔβλεπε ἡ ἴδια ὑπερφυσικά φαινόμενα. Πήγαινε συχνά στόν Ναό εἴτε γιά τήν εὐπρέπεια του εἴτε γιά συμμετοχή στήν λατρευτική ζωή. Γνώριζε ἡ ἴδια πώς ὁ γιός της θά γίνει μοναχός καί, ὅταν ἔμαθε πώς εἰσήλθε στήν μοναχική πολιτεία, εἶπε στους δικούς της: «Τό γνώριζα πώς θά γίνει μοναχός ἀπό τήν γέννησή του» καί συγκεκριμένα διηγεῖται τό ἑξῆς: «ὅταν τόν γέννησα τόν Φραγκίσκο μου, ὅπως ἤμουν στό στῶμα μου καί τό μωρό δίπλα μου φασκιωμένο, εἶδα ν' ἀνοίγει ἡ στέγη κι ἕνας φτερωτός νέος, πολύ ὠραῖος, πού μόλις μποροῦσα νά τόν δῶ ἀπό τήν λάμψη του, κατέβηκε, στάθηκε δίπλα στό μωρό μου καί ἄρχισε νά τό ξεσκεπάζει μέ πρόθεση νά τό πάρει. Ἐγώ διαμαρτυρήθηκα «τί κάνεις, θά μοῦ πάρεις τό μωρό μου;»· ἐκεῖνος ἐπέμενε ὅτι γι' αὐτό ἦρθε καί αὐτή εἶναι «ἀπόφαση» καί γιά νά μέ βεβαιώσει ἔδειξε σ' ἕνα σημειωματάριο γραμμένη μία ἐντολή, ὅτι πρέπει νά πάρει τό μικρό. Ἐγώ ἀντιστάθηκα καί ὁ Ἄγγελος μοῦ ἔδωσε τότε ἕνα πολύτιμο κόσμημα σέ σχῆμα σταυροῦ καί μοῦ πῆρε τό μικρό»⁸. Ἀξιώθηκε νά δεῖ «νοεροῖς ὄμμασιν» τόν μοναχό Ἰωσήφ καί «στάς δυσμάς τοῦ θεαρέστου βίου της ἐκάρη ἡ ἴδια μοναχή, μετονομασθεῖσα Ἀγαθαγγέλη»⁹.

⁷ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής καί Σπηλαιώτης*, Ἀρι-ζόνα 2008, σ. 16. (Στό ἑξῆς : Ὁ Γέροντάς μου)

⁸ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, Βίος-Διδασκαλία*.- «*Ἡ Δεκάφωνος Σάλπιγξ*», Ψυχοφελή Βατοπαιδινά, Ἅγιον Ὄρος 2004, σ. 37-38 (Στό ἑξῆς: Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής) καί Γαλ. α' 15 «ἐκ κοιλίας μητρός» στό ἀποστολικό ἀξίωμα καί στό μοναχικό σχῆμα. Πρβλ καί Χ. ΚΑΡΑΚΟΛΗ, «Ἡ Ἁγία Γραφή στή ζωή καί στή διδασκαλία τοῦ Γέροντα Ἰωσήφ», *Πρακτικά ...Διορθόδοξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων «Ὁ Γέρον Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία*», Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 181.

⁹ «Ἐνημερωτικό Δελτίο», Προοδ. Συλλόγου Λευκιανῶν Πάρου, Σεπτ.-Νοέμβριος 2004, φ. 12, σ. 21. καί ΛΟΥΚΑ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ (ΜΟΝ.), «Συναξάρι Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθόδοξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων «Ὁ Γέρον Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία*», Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 72-73. «Εἴχαμε ἅγια μητέρα, ἅγιους γονεῖς», διηγεῖτο τό τελευταῖο τέκνο τῆς πολύτεκνης οἰκογένειας, ὁ Νικόλαος, ὁ ὁποῖος ἐγινε ἐπίσης μοναχός ἀγιορείτης παρά τούς πόδας τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωσήφ ὑπό τό ὄνομα Ἀθανάσιος. Ἐπίσης μία νύφη της, ἀλλά καί μία ἐγγονή της ἐγιναν μοναχές, ἐνεδύθησαν τό ἀγγελι-

Ἔτσι, ἐπιβεβαιώνεται τό ρηθέν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «εἰ δέ ἡ ἀπαρχή ἁγία καί τό φύραμα καί εἰ ἡ ρίζα ἁγία καί οἱ κλάδοι»¹⁰ καί οἱ πνευματικές ἐμπειρίες τῶν γονέων του θ' ἀκολουθήσουν καί τόν ἴδιο, ὅπως φαίνεται στην τριακοστή ὄγδοη ἐπιστολή του.

«Ἀλησμόνησα νά σᾶς γράψω ἕνα μελίρρυτο διηγηματάκι ὅπου μία φορά γονατισμένος, ἀφοῦ ἐκουράσθην εἰς τήν προσευχή, εἶδα ἕνα θαυμάσιον. Ἐνας πυρίμορφος νεανίας εἶχε δύο μικρά ὠραῖα κοριτσάκια πλησίον του. Τό ἕνα ἦταν ἡ Μαρουσώ μας καί τό ἄλλο ἡ Ἐργίνα, τά μικρά ὅπου εἶχαν ἀποθά- νει καί τούς λέγει ὁ νέος· «αὐτός εἶναι ὁ ἀδελφός σας, τόν γνωρίζετε;» Ἡ Μαρουσώ ἦταν μεγαλύτερη. «Τόν γνωρίζω, λέγει, ἀλλά πολλά ἔτη πέρασαν ἀπό τότε»· τό ἄλλο εἶπεν. «Εἰγώ δέν τόν εἶδα, ὅταν ἤμην εἰς τήν ζώην» καί τούς λέγει: «Ἀσπασθῆτε τον καί νά φύγωμεν» καί μέ φίλησαν τό δύο μικρά ὡς μυρίπνοα ἄνθη καί ἔφυγαν...»¹¹.

β. Οἱ πνευματικοὶ πρόγονοι τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ

Στό Ἐμπορικό καί Παιδευτικό κέντρο τῶν Λευκῶν ἔρχονταν παιδιά καί φοιτοῦσαν στά σχολεῖα τοῦ χωριοῦ ἀπό τήν Νάουσα, τά Κάτω Χωριά, τούς οἰκισμούς. Τήν ἐποχή αὐτή ἐπικρατεῖ τό σύστημα τῆς Βυζαντινῆς συναλλη- λίας μέ παράλληλη πορεία πολιτείας-ἐκκλησίας. Τό ἐπιβλητικό, θαυμάσιο μεγάλο δημοτικό σχολεῖο κτίζεται δίπλα στόν περικαλή, μεγαλοπρεπέστατο ναό τῆς Ἁγίας Τριάδας μέ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας. Στά 1830 θεμελιώνεται ὁ περιώνυμος Ναός ἀπό τήν εὐσέβεια καί τήν βαθειά πίστη τῶν προγόνων Λευκιανῶν συμπεριλαμβανομένων καί μελῶν τῶν οἰκογενειῶν Ραγκούση καί Κόττη¹².

Μολονότι σημειώνεται πνευματική κίνηση μεγάλη, ὁ Φραγκίσκος ἐνε- γράφη στήν πρώτη Δημοτικοῦ τήν 16^η Αὐγούστου τό σχολικό ἔτος 1904-

κό σχῆμα, ἡ δέ τελευταία καί ἡγουμένη τῆς Ἱ. Μονῆς Παναγίας Μυρτιδιώτισσας Ἀττικῆς, ὑπό τό ὄνομα Βρυνέννη.

¹⁰ Ρωμ. ια' 16.

¹¹ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ, *Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας, Ἐπιστολή ΛΘ'*, Ἁγιον Ὄρος 2003, σ. 235-236 (Στό ἐξῆς: *Ἐκφρασις*).

¹² Ν. ΑΛΙΜΠΡΑΝΤΗ, «Τό πνευματικό καί κοινωνικό περιβάλλον στήν Πάρο...», ὁ.π., σ. 521.

1905¹³, αλλά δυστυχώς μένει αλφαβητάριος, όπως αποκαλούσε ο ίδιος τον εαυτό του, διότι πιεζόμενος εξ άδηρίτου ανάγκης καλείται να βγει στην βιοπάλη¹⁴ και φοιτά μέχρι την Δευτέρα Δημοτικού λόγω της κοίμησης του πατέρα του το 1907 με προηγηθείσα δεκαετή παραλυσία.

Άγιος Αθανάσιος ο Πάριος

Στό ήσυχαστικό περιβάλλον της Πάρου συνέβαλαν οι Νεοησυχαστές Κολλυβάδες του 18^{ου} αιώνα και ιδιαίτερος ο συντοπίτης τους ο όσιος Αθανάσιος ο Πάριος. Καταγόταν από γειτονικό χωριό των Λευκών τό Κώστος (1721 -1813) και διδάχθηκε τά πρώτα του γράμματα από τούς ρασοφόρους τών μονών του άγαπημένου νησιού, από τό όποιο έλαβε και τό επίθετό του. Μαθήτευσε παρά τούς πόδας γνωστών παραδοσιακών δασκάλων, όπως του Ίεροθέου Δενδρινού του Ίθακησίου και του Χρυσάνθου Καραβία, οι όποιοι τον έπηρεάσαν στην «ύγιη έντρύφηση του κάλλους της όρθόδοξης παραδόσεως».

Μεταβαίνει τό 1751 στό Άγιον Όρος στην Άθωνιάδα Σχολή με καθηγητή τον Εύγένιο Βούλγαρη και συμμαθητή τον άγιο Κοσμά τον Αίτωλό. Η συναναστροφή με τίς πνευματικές αυτές μορφές τον βοήθησε να άγωνιστεί σθεναρά στό θέμα της διατηρήσεως και επανόδου τών ιερών θεσμών της όρθόδοξου παραδόσεως. Μαζί με τον έπίσκοπο Κορίνθου Μακάριο Νοταρά και τον άγιο Νικόδημο τον Άγιορείτη γίνονται σθεναροί ήγέτες του κολλυβδικού κινήματος με κοινό συμπνευματισμό¹⁵. Άν και διάγει τά περισσότερα χρόνια του ιεραποστολικού, έθναποστολικού έργου του κατά την δύσκολη έποχή του ύπόδουλου έλληνισμού στην Θεσσαλονίκη και στην Χίο, ή γενέτειρά του σεμνύνεται τόσο για τον Πάριο «νεοησυχαστή»¹⁶, όσο και για τούς

¹³ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Η Δεκάφωνος Πνευματοκίνητος Σάλπιγξ*, Άγιον Όρος 1999, (άνέκδ.), σ. 108, εκ του Μαθητολογίου με α/α =12 του Δημοτικού Σχολείου Λευκών νήσου Πάρου.

¹⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ό Γέροντάς μου...*, ό.π., σ. 15. Συμπαράστέκεται στην χρεία της μητέρας του κάνοντας γεωργικές εργασίες και συμπάσχει στον πόνο και στην δυστυχία της με μεγάλη πονοψυχία, πού σφράγισε την παιδική του ήλικία και τον ακολουθεί μέχρι τό γήρας.

¹⁵ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, *Τό Υμναγιολογικό έργο τών Κολλυβάδων*, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 40.

¹⁶ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ό.π., σ. 7 και σ. 129.

δύο άλλους τῆς εὐκλεοῦς Τριάδος, λόγω τῆς ἀναζωπύρωσης μέ τό ἔργο τους τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας καί τῆς ἀσκητικῆς πράξης τοῦ ἡσυχασμοῦ. Ἡ συνεχῆς συγγραφική συνεργασία τους καί οἱ ἐκδόσεις μειζόνων συλλογῶν συνέβαλαν στήν διατήρηση τῆς «πνευματικότητας τοῦ βυζαντινοῦ ἀνθρώπου» καί στήν διαφύλαξη τῆς βίωσης τῆς γνήσιας ἀγιότητας ἀπό τήν ἀπειλή τῆς ἐσπερίας πού κατέβαλε συνεχεῖς προσπάθειες εἰσαγωγῆς διαστρεβλωμένου ὁράματος ἀγιότητας τοῦ διανοούμενου ἀνθρωπιστή¹⁷.

Ἐντρυφώντας οἱ Παριανοί στά συγγράμματα τῶν φιλοκαλικῶν Πατέρων μετεῖχαν οἱ ἴδιοι στήν φιλοκαλική ἀναγέννηση πού συντελέσθηκε ἀπό τό ὑμνασιολογικό ἔργο τῶν Κολλυβάδων καί τῶν ὁμοφρόνων τους¹⁸. Ὁ ἐκ Πάρου Φραγκίσκος μόλις διάβασε τό «Νέο Ἐκλόγιον»¹⁹, ὦν λαϊκός, ἀπόρησε, συγκλονίστηκε μέ τήν ὑπαρξη τέτοιων ἀνθρώπων πού ἀγωνίστηκαν τόσο σκληρά γιά τόν Θεό καί ἐπίτελεσαν σημεῖα καί τέρατα²⁰ καί δέχεται τήν πρώτη ἐπίσκεψη τῆς Θείας Χάριτος, γεύεται τήν Χάρι τοῦ Θεοῦ ὡς ἐσωτερική πληροφορία, ἀνοίγει ὁ νοῦς του καί ἀντηχοῦν μέσα του τά λόγια «ἀπό τώρα καί μπρός θα ὑπηρετεῖς ἐδῶ»²¹ νοηματοδοτώντας τήν ζωή του διά τῆς πίστεως στόν Θεό. Λαμβάνει τήν ἐμπειρία τῆς Χάριτος μέ τήν πρόσκληση γιά μετάνοια καί σπεύδει γιά τήν πρώτη του ἐξομολόγηση μετά γοερῶν λυγμῶν καί ποταμῶν δακρῶν²². Ἐκτοτε συστήνει σέ ὅλους νά διαβάσουν βίους ἀγίων, γίνεται πρωτίστως ὁ ἴδιος μιμητής τους καί ἔλεγε ὅτι: «ὅταν ἔλθω εἰς τό Ἅγιον Ὅρος θά ἐσθίω ἀνά ὀκτώ, καθώς γράφουν οἱ βίοι τῶν ἀγίων»²³, Εὐεργετινό²⁴, «τήν δέ Φιλοκαλία τήν εἶχε ξεσκονίσει ἀρκετές φορές», διάβαζε καί τό Πηδάλιο τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου²⁵.

¹⁷ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ὅ.π., σ. 7-8.

¹⁸ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ὅ.π., σ. 9.

¹⁹ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ὅ.π., σ. 19.

²⁰ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου...*, ὅ.π., σ. 22.

²¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὅ.π., σ. 22..

²² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὅ.π., σ. 22.

²³ *Ἐκφρασις*, σ.220.

²⁴ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ὅ.π., σ. 72.

²⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὅ.π., σ. 76. Ὅταν ὁ Γέροντας Ἰωσήφ εἶδε νά λέγεται μέσα του ἡ εὐχή μέ θαυμασμό καί χαρά ρωτοῦσε: «Αὐτό εἶναι ἡ Νοερά προσευχή πού διάβαζα στά νηπτικά βιβλία τῆς Φιλοκαλίας; Αὐτή τήν γεύση ἔχει; Αὐτό εἶναι τό φῶς;».

Παρά τήν πολυτάραχη ζωή του μέ τις παρερμηνείες και συκοφαντικές εισηγήσεις ψευδαδελφών, ο άγιος Άθανάσιος περιεβλήθη μέ περισσή αγάπη και ύποστήριξη από τήν πόλη του άγιου Γρηγορίου του Παλαμά, ό όποιος τόσο άγωνίστηκε νά καταστείλει τήν έχθρα τών Λατίνων πρός τό πρόσωπο του άγιου του Άκτίστου Φωτός²⁶. Στηλίτευε και απέτρεπε τούς νέους από τήν συνήθεια νά καταφεύγουν σέ κολέγια τής Ρώμης²⁷. Τό ίδιο δεκτός έγινε «έν τῇ πατρίδι του» και, κατόπιν ένεργειών τών μακαριστών γερόντων Φιλοθέου Ζερβάκου, ήγουμένου τής Μονής Λογγοβάρδας Πάρου, και Νικολάου Άρκά, διά του μητροπολίτου Παροναζίας κ. Άμβροσίου και τής Ίερās Συνόδου τής Έκκλησίας τής Έλλάδος. Τό Οίκουμενικό Πατριαρχείο κατέταξε τό 1991 τόν Όσιο Άθανάσιο τόν Πάριο στό Άγιολόγιο τής Όρθοδόξου Έκκλησίας. Από τό 1813, όπου έτελειώθη έν Κυρίω ό νεοησυχαστής Άθανάσιος Πάριος, τιμόταν ως άγιος «προτου άκόμα νά τόν κανονίση ή Έκκλησία», όπως στην περίπτωση του άγιου Γρηγορίου του Παλαμά και του άγιου Άθανασίου Α΄ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως²⁸.

Όσιος Κύριλλος Παπαδόπουλος ό νέος

Οί Κολλυβάδες Πατέρες, υπέρμαχοι τής φιλοκαλικής αναγεννήσεως, είχαν έγκαίρως μεταφέρει από τό Άγιον Όρος τά παραδοσιακά μηνύματα και βιώματα του όρθόδοξου ανατολικού μοναχισμού, όπως ό όσιος Κύριλλος Παπαδόπουλος ό νέος²⁹, ό όποιος γεννήθηκε στην Μάρπησσα τής Πάρου τό 1745, νέος μετέβη στό Άγιον Όρος και έγινε μαθητής τής Βατοπαιδινής Άθωνιάδος Σχολής. Διδάσκαλο είχε τόν συντοπίτη του όσιο Άθανάσιο τόν Πάριο.

Ό σχολάρχης τής Άθωνιάδος άρχιμανδρίτης Νικηφόρος Μικραγιαννανίτης αναφέρει ότι κατά τήν έποχή του Παρίου ή Άθωνιάδα γνώρισε λαμπρές ήμέρες και οι μαθητές του πρόκοψαν στην άρετή, όπως ό νεομάρτυς άγιος

²⁶ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ό.π., σ. 95 και σσ 131-134.

²⁷ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ό.π., σ. 133.

²⁸ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ό.π., σ. 113.

²⁹ Βλ. ΜΩΥΣΕΩΣ (ΜΟΝ.), *Βατοπαιδινό Συναξάρι*, Άγιον Όρος, 2007, σ. 321-325.

Ἀθανάσιος Κολιακιώτης³⁰ καί ὁ κτήτορας τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Δέντρου στήν Πάρο, ὄσιος Κύριλλος Παπαδόπουλος. Στό Ἅγιον Ὄρος παρέμεινε ὡς μοναχός ἄρκετό χρόνο διδασκόμενος τά ἱερά γράμματα, ἀλλά καί τήν θύραθεν σοφία καί συνδέθηκε μέ τό ἀναγεννητικό κίνημα τῶν ἱεροπρεπῶν κολλυβάδων καί τούς κύριους ἐκπροσώπους του. Μεταξύ αὐτῶν ἦταν καί οἱ αὐτάδελφοι Ἱερόθεος καί Φιλόθεος Γεωργίου πού κατόπιν μετέβησαν στήν Πάρο καί ἔγιναν νέοι κτήτορες καί ἀνακαινιστές τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Λογγοβάρδας.

Διορίζεται γενικός ἱεροκήρυκας Αἰγαίου λόγῳ τῶν ἀρετῶν καί τῶν γνώσεών του ἀπό τόν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ διαπρύσιος κήρυκας τοῦ Θεοῦ λόγου, ὡς ἄλλος ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὅπου πηγαίνει, στήνει ἕνα μεγαλόσταυρο καί μ' αὐτόν ἐκφωνεῖ πύρινους λόγους φθάνοντας μέχρι τήν Καισάρεια Καππαδοκίας καί τό Αἰβαλί τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Το 1823 βαπτίζει ὀθωμανίδα στήν Πάρο. Διαπρέπει ὡς ἰδανικός παιδαγωγός, ἐξομολόγος καί πνευματικός καθοδηγητής. Ἰδιαιτέρα μέ τήν Θεία Λατρεία καί μέ τά Ἱερά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας δυναμώνει, παρηγορεῖ, στερεώνει καί κάνει καταληπτή σέ ὅλους τήν ἔνσαρκη οἰκονομία τοῦ ἀκατάληπτου Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἡ παραμονή καί παρουσία του στήν Πάρο ἐπηρέασε τούς εὐσεβεῖς κατοίκους της καί προκάλεσε θερμό φιλομόναχο πνεῦμα καί πνοή ἀναγέννησης στό μοναχισμό τοῦ νησιοῦ. Κατά τήν διαμονή του στην Μονή τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου Μάρπησας ὁ ὄσιος δέχεται ἐπίσκεψη τοῦ ὀσίου Ἀρσενίου μετά τοῦ Γέροντός του Δανιήλ, ὅπως ἀναφέρει ὁ ὄσιος Φιλόθεος Ζερβάκος: «Ἦλθον εἰς Πάρον μόνο μέ τά ράσα ὅπου ἐφόρουν...τούς ἔστειλε ὁ ἡγούμενος Φιλόθεος εἰς τήν Μονήν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου κειμένην ἐν Μαρπίσση πρός τόν ἐκεῖ διαμένοντα διάσημον Ἱεραπόστολον Ἐθνοκήρυκα Κύριλλον Παπαδόπουλον ὅστις ἠσύχαζε ἐκεῖ μέ τινάς ἀδελφούς Ἀγιορείτας ἐκ τῶν λεγομένων Κολλυβάδων οἵτινες εἶχον καταφύγει ἐκεῖ πρός ἠσυχίαν».

Ἀνακαινίζει τήν Μονή τῶν Καλογραίων Χριστοῦ Δάσους, τήν Ἱερά Μονή Ἁγίου Γεωργίου Λευκάδος καί μεσολαβεῖ γιά τήν ἀναβίωση τῆς Μονῆς Λογ-

³⁰ Γιά τόν ἅγιο Ἀθανάσιο Κολιακιώτη βλ. Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ, «Ἀθανάσιος ὁ Κολιακιώτης, νεομάρτυς», *Τό Ἁγιολόγιον τῆς Θεσσαλονίκης*, τ. Α', [Κέντρον Ἀγιολογικῶν Μελετῶν 4], Θεσσαλονίκη 1996, σ. 33-37. ΜΩΨΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Βατοπαιδινό Συναξάρι*, σ. 249-253.

γοβάρδας. Ήγούμενος στην Μονή του Αγίου Γεωργίου με χάρισμα προοράσεως και θαυματουργίας, ως άλλος Μωυσής χτυπᾶ τό βράχο στην άνυδρη όμώνυμη Μονή και έξέρχεται άγίασμα πού τρέχει μέχρι σήμερα. Άνεπαύθη έν Κυρίω στις 11 Ιουλίου 1833 .

Ίερομόναχος Ίωάσαφ Κοντός

Συμπατριώτης επίσης του Γέροντος Ίωσήφ υπήρξε ό Ίερομόναχος Ίωάσαφ Κοντός (κοίμηση έν Κυρίω 1835)³¹. Ό Όσιος γεννήθηκε στις Λευκές της Πάρου τό έτος 1758. Πολύ νέος πήγε στό Άγιον Όρος και εκεί προόδευσε πολύ στις άρετές και τις σπουδές. Τό 1817 έγκατέλειψε τό άγιώνυμο Όρος για τό ζήτημα των Κολλυβάδων και κατέφυγε στό νησί, την Πάρο. Έγκαταστάθηκε στό μικρό μοναστήρι του Αγίου Χαραλάμπους, τό όποιο άνακαίνισε και άναδιοργάνωσε. Παράλληλα μεριμνούσε και για τις πνευματικές και βιοτικές άνάγκες των μοναζουσών της Μονής Χριστου Δάσους της Πάρου, μεταξύ των όποιων ήταν ή μητέρα του Ματρώνα και οι άδελφές του Θεοκτίστη, Μαρία και Εύπραξία.

Ό Πατήρ Ίωάσαφ μαζί με τόν τότε Ίερομόναχο Κύριλλο Παπαδόπουλο ήγούμενο της Ί.Μονής Αγίου Γεωργίου Λαγκάδας μεσολάβησαν στους προκρίτους της Ναούσης, οι όποιοι με προθυμία παραχώρησαν την Μονή Λογοβάρδας στον πατέρα Φιλόθεο Γεωργίου και την συνοδεία του για μόνιμη έγκατάσταση.

Είναι άγνωστο στους πολλούς τό Κολλυβάδικο έργο του Πάριου Ίωάσαφ αποτελούμενο από δύο χειρόγραφα πού φυλάσσονται σε άγιορείτικες βιβλιοθήκες και από δύο άγιορείτικούς κώδικες με κυρίαρχα ζητήματα την συνεχή Θεία Μετάληψη και τό επίμαχο θέμα των κολλύβων, θέματα γνωστά όμως στους Παριανούς από τις προφορικές διδασκαλίες του Κολλυβά Ίερομονάχου και από την όρθοπραξία του με αποτέλεσμα ή Πάρος νά φυλά τις έκκλησιαστικές παραδόσεις³².

³¹ Βλ. ΜΩΥΣΕΩΣ (ΜΟΝ.), ό.π., σ. 325.

³² Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, ό.π., σ. 35-36. Πρόκειται α) για τό χφ. αρ. 25 της Βατοπαιδινής Σκήτης του Αγίου Δημητρίου β) τό χφ. αρ.150 της Ί. Μονής Δοχειαρίου γ) τόν κώδικα Άγ. Παντελεήμονος 206 (18ος-19ος αϊ.) φύλλα 134 v-152r, με τρία έργα του Ίερ. Ίωάσαφ και δ) Λαυρεωτικός κώδικας Γ 139 (2167), (φ. 77-88).

Ίερομόναχος Ίωαννίκιος Ραγκούσης

Ήπισης στό ιστορικό τής Ίεράς Κοινοβιακῆς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Λογγοβάρδας γίνεται μνεία τοῦ Ίερομονάχου Ίωαννικίου Ραγκούση 1788-1800, ὁ ὁποῖος διετέλεσε ἡγούμενος τῆς Μονῆς Λογγοβάρδας³³. Κατά τό διάστημα τῆς ἡγουμενίας του, ἡ μονή βρισκόταν στήν μέγιστη ἀκμή της. Τό ἐπώνυμο Ραγκούση, πού ἦταν τό γένος τῆς μητέρας τοῦ Γέροντος Ίωσήφ³⁴, εἶναι γνωστό ἀπό ἔγγραφα τῶν ἀρχῶν τοῦ 16^{ου} αἰῶνος. Σέ σιγγίλιο τῆς Μονῆς Φανερωμένης Νάξου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ματθαῖος Ραγκούσης ἀνήγειρε ἐκ βάθρων τήν Μονή Ἀγίας Κυριακῆς τῶν Λευκῶν.

Στόν ἐνοριακό Ναό τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὁ ὁποῖος ἔχει κηρυχθεῖ ἀπό τό Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ ιστορικό διατηρητέο μνημεῖο, ὑπάρχει εἰκόνα ἀριστερά τῆς Ὁραίας Πύλης «Ἡ Ἀγία Τριάς-Εἷς Θεός τῶν ὄλων» (0,75X1,22). Στό κάτω μέρος σέ πλαίσιο ὑπάρχει ἐπιγραφή μέ τά ὀνόματα τῶν δωρητῶν: *Ἀφιέρωμα Ίωαν. Γ. Κονταράτου, Πέτρου Γ. Ραγκούση, Ἄντων. Ν Ραγκούση καί λοιπῶν.*

Πατήρ Ἡλίας Γεωργιάδης

Ίεροκήρυξ Κυκλάδων καί ἄνθρωπος σοφίας καί ἀρετῆς πού βρισκόταν μεταξύ Νάξου καί Πάρου ἦταν ὁ Πατήρ Ἡλίας Γεωργιάδης στήν Ίερά Μονή Ἀἱ Γιώργη. Ἡ μονή χτίστηκε τόν 14^ο αἰῶνα καί ιστορικά στοιχεῖα ἀναφέρουν ὅτι ἡ ἐκκλησία ἀνακαινίστηκε τό 1664 μέ χρήματα πού διέθεσε ιδιώτης ἀπό τίς Λεῦκες.

Στά τέλη τοῦ 18^{ου} αἰῶνα, πέντε μοναχοί ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκαν στό κίνημα τῶν «Κολλυβάδων» ἔφτασαν στήν μονή καί ἄρχισαν νά χτίζουν τό μοναστήρι γύρω ἀπό τήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου φέρνοντας τόν κοινοβιακό μοναχισμό στίς Κυκλάδες. Πρωτεργάτης ὁ Ἅγιος Κύριλλος καί διάδοχός του στήν ἡγουμενία ὁ πατήρ Ἡλίας Γεωργιάδης, στά χρόνια τοῦ ὁποῖου τό μοναστήρι γνώρισε τήν μεγαλύτερη ἀνθιση. Πρόκειται γιά μεγάλη πνευματική μορφή ὁ ὁποῖος ἐκοιμήθη τό 1800. Μαθητής του ὑπῆρξε καί ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ ἐν Πάρῳ (1800-1877).

³³ Ε. ΣΑΓΚΡΙΩΤΗ, *Ίστορία τῆς ἐν Πάρῳ Ίεράς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Λογγοβάρδας*, ἐν Πύργῳ 1926, σ. 28.

³⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὀ.π., σ. 13.

Όσιος Ἀρσένιος ὁ ἐν Πάρῳ (1800-1877)

Στήν πνευματική κατάρτιση τῶν Παριανῶν συνέβαλε τά μέγιστα ὁ ὄσιος Ἀρσένιος ὁ Ἄγιορείτης, ὁ ὁποῖος ἐργάστηκε ἀόκνως ὡς ἐξομολόγος κατά τήν ἐποχή τῆς οἰκογενείας Κόττη³⁵. Καταγόμενος ἀπό τά Ἰωάννινα, κατά τά τελευταῖα ἔτη τῶν σπουδῶν του στίς Κυδωνίες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γνώρισε τόν περίφημο Γέροντα Δανιήλ, τόν ὁποῖο ἀκολούθησε στό Ἅγιον Ὅρος καί ἐκάρη μοναχός. Ἐξί ἔτη παρέμεινε στόν Ἄθωνα καί ἦταν πρότυπο μοναχοῦ. Γίνεται ἀκόλουθος τοῦ Γέροντος Δανιήλ στήν Ἱερά Μονή Πεντέλης καί στήν συνέχεια στήν Πάρο στίς Ἱερές Μονές Λογγοβάρδας καί Ἁγίου Ἀντωνίου Μάρπησας. Δίδαξε στήν Φολέγανδρο ὡς ἑλληνοδιδάσκαλος ἀρκετά ἔτη καί μετά τήν κοίμησή του ἐπιθυμεῖ τήν ἐπάνοδο στό Ἅγιον Ὅρος.

Ὅμως ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ ἀρχιμανδρίτη Ἡλία Γεωργιάδη τόν καθιστᾷ μόνιμο στήν Πάρο. Ζεῖ στό νησί ὡς Ἄγιορείτης ἀσκητής καί διαπρέπει στούς πνευματικούς ἀγῶνες μέ ἀδιάλειπτη προσευχή καί νυχτερινή μελέτη τοῦ Θεοῦ λόγου. Μεγάλος νηστευτής κοιμόταν τόσο μόνο, ὅσο νά ζεῖ. Οἱ Παριανοί βλέποντας πῶς ἦταν ἐπίγειος ἄγγελος τόν πιέζουν νά χειροτονηθεῖ ἱερέας καί ὑπακούει λόγω ταπείνωσης. Ἀνεδείχθη ἰσάξιος τῶν παλαιῶν κορυφαίων τοῦ Μοναχισμοῦ καί τίμησε τήν ιδιότητα τοῦ ἱερέως, ὅσο ἐλάχιστοι. Ἀθρόως προσήρχοντο οἱ κάτοικοι τῆς Πάρου, γιά νά ἐναποθέσουν τό βάρος τῶν ἁμαρτιῶν τους στό πετραχήλι του. Τόν ἐξέλεξαν ἡγούμενο τῆς Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου καί κάλυπτε τίς λειτουργικές καί πνευματικές ἀνάγκες τῶν μοναζουσῶν τῆς Μονῆς Χριστοῦ Δάσους Πάρου. Ὁ λαός τῆς Πάρου, ὅταν ζοῦσε ὁ ὄσιος Ἀρσένιος, τόν θεωροῦσε Ἅγιο καί ἔλαβε ἀπό τόν Θεό τό χάρισμα τῶν θαυμάτων ἀπό τήν παρούσα ζωή.

Γέροντας Ἀβιμέλεχ ὁ Ἄγιορείτης³⁶

Ἐπίδραση στήν ζωή καί στήν μοναχική κλίση τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ ἄσκησε ὁ ἀοίδιμος Γέροντας Ἀβιμέλεχ, κατά τήν διαμονή του στήν Πάρο, ὅταν ὁ Φραγκίσκος ἦταν σέ νεαρή ἡλικία.

³⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 15.

³⁶ Α. ΣΤΙΒΑΚΤΑΚΗ, *Γέροντας Ἀβιμέλεχ ὁ Ἄγιορείτης*, Ἱεράπετρα 2011.

Σύμφωνα με χειρόγραφη σημείωση του μοναχού Πορφυρίου του Σιμωνοπετρίτου, όταν ασκήτευε ο γερο-Άβιμέλεχ στον Άγιο Αντώνιο στην Πάρο, τον μικρό Φραγκίσκο τον πήγαινε συχνά ή μητέρα του, εκεί. Σέ μία από αυτές τις συναντήσεις ο Γέροντας Άβιμέλεχ σταύρωσε τά χέρια του μικρού και προφήτευσε στην μητέρα του ότι θα γίνει σπουδαίος άνθρωπος του Χριστού³⁷.

Ο Γέροντας Άβιμέλεχ, κατά κόσμον Γεράσιμος Μπονάκης, γεννήθηκε τό έτος 1873 στό Μπρόσνερο του νομού Χανίων και κοιμήθηκε τό έτος 1965, σχεδόν εκατοντούτης. Έφθασε, μόλις, μέχρι τήν τετάρτη τάξη του τότε Δημοτικού Σχολείου. Από αυτήν, ακόμα, τήν πρώτη τρυφερή του ηλικία μοναδική του επιθυμία ήταν νά φύγει από τό χωριό του και νά γίνει αναχωρητής στην Αθωνική πολιτεία, αφιερώνοντας τό είναι του στην αδιάλειπτη προσευχή, τήν άσκηση και τήν νηστεία.

Και πραγματικά, τό έτος 1890 αναχώρησε για τό Άγιον Όρος ως δόκιμος μοναχός στό κελλί του Τιμίου Σταυρού, στά ένδότερα τής Αθωνικής πολιτείας, στην Κερασιά, ένω μετά μία έξαετία, τό έτος 1896, ο Γέροντας Άβιμέλεχ θά αποσυρθεί ακόμα πιά βαθιά στην Αθωνική έρημο, στην Σκήτη του Αγίου Βασιλείου, εκεί, όπου λίγα έτη μετά ασκήτευσε ο Γέροντας Ίωσήφ, επιποθώντας ακόμα περισσότερη ήσυχία για άσκηση και προσευχή. Στο τέλος, θά τον δεχτεί όριστικά ή Αγία Άννα και για τουτο Μικραγιαννανίτης, έκτοτε, θα αποκληθεί.

Ο Γέρον Άβιμέλεχ, μέσα από συνεχείς πνευματικές αναβάσεις και έξαντλητικούς αγώνες έσωτερικής κάθαρσης, έφθασε στό δυσανάβατο ύψος των νηπτικών Πατέρων τής Έκκλησίας και απέκτησε τό θείο χάρισμα τής προορατικότητας.

Η αγιότητα του βίου του τον κατέστησε ευρύτατα γνωστό και έξω από τό Άγιον Όρος και πλήθη προσκυνητών συνέρρεαν καθημερινά στό κελλί

³⁷ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΚΑΡΑΛΑΖΟΥ (ΑΡΧΙΜ.), «Η Άπήχηση τής κίνησης του Γέροντος Ίωσήφ του Ήσυχαστού», *Πρακτικά Διορθόδοξων επιστημονικών συνεδρίων Αθηνών – Λεμεσού, «Ο Γέροντας Ίωσήφ ο Ήσυχαστής Άγιον Όρος-Φιλοκαλική Έμπειρία», Άγιον Όρος 2007, σ. 557. Πρβλ Α. ΣΤΙΒΑΚΤΑΚΗ, Γέρον Άβιμέλεχ, έκδ. Ίδρύματος «Παναγία ή Ακρωτηριανή», 2000, σ. 70.*

του, για να ακούσουν από τό στόμα του λόγο θείας σοφίας και παρηγορίας. Ταυτόχρονα, αξιώθηκε τῆς φιλίας ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του, πού ἡ πνευματικότητα καί ἀγιότητα τῆς ζωῆς τους εἶχε ἀνέλθει σέ δυσανάβατα ὕψη, ὅπως τοῦ ἀγίου Νεκταρίου Αἰγίνης, τῶν δύο Ἀλεξάνδρων- Παπαδιαμάντη καί Μωραϊτίδη-τοῦ καθηγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς Λογγοβάρδας Πάρου, Φιλοθέου Ζερβάκου καί τοῦ ἀγαθότατου καί ἀνεξίκακου παπα-Νικόλα Πλανᾶ. Ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος, μάλιστα, τόν καλοῦσε τακτικά στήν Αἴγινα, στό μοναστήρι τῆς Ἁγίας Τριάδος, γιά ν' ἀπευθύνει λόγο στίς μοναχές.

Μέ τήν κατά μόνας μελέτη του στήν ἔρημο τοῦ Ἄθω τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν θειοτάτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Γέροντας ἔφτασε σέ μεγάλα ὕψη πνευματικῆς καλλιέργειας, κατορθώνοντας ταυτόχρονα νά γίνει καί συγγραφέας, ὕμνωδός καί ἀντιγραφέας χειρογράφων, κωδίκων. Ἔτσι, σέ διάστημα μόλις 2-3 ἐτῶν πού ὁ Γέροντας γιά λόγους ὑγείας μόνασε στόν Ἅγιο Ἀντώνιο Μαρπήσσης Πάρου, ἀντέγραψε καλλιγραφικά τόν Βίο τοῦ ὁσίου Κυρίλλου τοῦ Φιλεώτου, 185 πυκνογραμμμένες σελίδες καί ἄλλα χειρόγραφα πού ἐναπόκεινται σήμερα στήν Ἱ. Μονή Ζωοδόχου Πηγῆς Λογγοβάρδας. Ἀξιώθηκε ὁ Γέροντας Ἀβιμέλεχ νά γίνει ὁ πρῶτος βιογράφος τοῦ ἀγίου Νεκταρίου Αἰγίνης, τήν βιογραφία τοῦ ὁποίου συνέγραψε καί ἐκτύπωσε στόν Βόλο, τό ἔτος 1921, ἕνα, μόλις, ἔτος ἀπό τήν θεία κοιμήσή του (9 Νοεμβρίου 1920). Ὁ ἀκριβῆς τίτλος τοῦ βιβλίου του αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἀβιμέλεχ μοναχοῦ τοῦ Κρητός: «Πανηγυρικόν» (ἐν ᾧ καί ἡ βιογραφία Μητροπολίτου Πενταπόλεως ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Σεβασμιωτάτου Νεκταρίου), Βόλος 1921.

Ἐπίσης, ὁ μοναχός Ἀβιμέλεχ συνέταξε τήν ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Γεδεών τοῦ Καρακαλληνοῦ, ὁ ὁποῖος ἀσκήτεψε γιά κάποιο χρονικό διάστημα στό μετόχι τῆς Ἱ. Μονῆς Καρακάλλου, πού βρίσκεται στό χωριό Μαργαρίτες, Μυλοποτάμου, καί τιμᾶται στήν θεία Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἐνῶ στήν Ἱ. Μονή Λογγοβάρδας σώζεται τυπωμένος καί «Κανὼν Παρακλητικὸς εἰς τόν ἅγιον Μεγαλομάρτυρα Χριστοφόρον», ποίημα μοναχοῦ Ἀβιμέλεχ, ἔκδοσις τοῦ Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Ὁ ἅγιος Χριστοφόρος», Αἰγίνης, 1962.

Γέροντας Φιλόθεος Ζερβάκος

Διαποτίσθηκε ό Φραγκίσκος από τά νάματα τής Όρθοδοξίας, τά όποία σάν δροσερά νερά ανέβλυζαν τά μοναστήρια τής Λογγοβάρδας καί του Άγιου Γεωργίου. Δέχθηκε «παιδιόθεν καί έφηβος ών» τίς εύλογίες του όσιου ήγουμένου Φιλοθέου Β΄ Βοσυνιώτου (+1905) καί μετέπειτα του Ίεροθέου Β΄ (+1930) καί αυτου ήγουμένου τής Λογγοβάρδας³⁸.

Όταν ό Φραγκίσκος ήταν σέ ήλικία δέκα έτων τό 1907, έφτασε στήν Πάρο ό Κωνσταντίνος καί σέ λίγο Φιλόθεος Ζερβάκος. Η σύγχρονη αυτή όσιακή μορφή γεννήθηκε τό 1884 στους Μολάους Λακωνίας³⁹ από έναρετους και πιστούς γονεΐς. Από μικρός είχε έμφυτη κλίση προς τήν Έκκλησία καί τόν διακατείχε ιερός ζήλος, ό όποιος αυξανόταν όσο μεγάλωνε στήν ήλικία καί ποθοΐσε ν΄αφιερωθεί όλοκληρωτικά στον Θεό.

Άγαποΐσε τά γράμματα καί τελείωσε τό Διδασκαλείο ,όπου τόν είχαν στείλει οί γονεΐς του. Διορίστηκε διδάσκαλος στά δεκαεπτά του χρόνια, γεγονός άρκετά σημαντικό για τήν εποχή του, μέ ύψηλό αΐσθημα ευθύνης.

Η αντίδραση των γονέων του στήν μοναχική του κλίση καί οί λυσσαλέες επιθέσεις του έχθρου δέν στάθηκαν έμπόδιο στήν συμμετοχή του στήν λατρευτική ζωή τής Έκκλησίας. Είχε τήν μεγάλη εύλογία νά βρεθεί κοντά στον άγιο Νικόλαο τόν Πλανά, στον Ναό του Προφήτου Έλισσαίου στίς κατασκευτικές άγρυπνίες. Έψαλλε μέ τούς πιστούς χριστιανούς καί φημισμένους λογοτέχνες Άλέξανδρο Παπαδιαμάντη καί Άλέξανδρο Μωραϊτίδη.

Μετά τήν ύπηρεσία του στον στρατό γνωρίζει τόν άγιο Νεκτάριο, ό όποιος τόν συμβουλεύει νά μονάσει στήν Μονή Λογγοβάρδας Πάρου. Ό Κωνσταντίνος εξέφρασε τήν έντονη επιθυμία του νά μονάσει στό Άγιον Όρος καί ό διακριτικός ιεράρχης δέν του έκλεισε τόν δρόμο, αλλά τόν προειδοποίησε, πώς, όπου καί νά πάει, θά καταλήξει στήν Λογγοβάρδα.

Πράγματι, παρά τόν διακαή πόθο του νά πάει στό Άγιον Όρος, ή απόπειρα απέτυχε από ανυπέρβλητα έμπόδια. Κινδύνεψε ή ζωή του από τούς Τούρκους τότε πού κατείχαν τήν Θεσσαλονίκη, καί σώθηκε κατόπιν θαυμα-

³⁸ Ν. ΑΛΙΜΠΡΑΝΤΗ, «Τό πνευματικό καί κοινωνικό περιβάλλον στήν Πάρο...», ό.π., σ. 516.

³⁹ Άφιερωματικός τόμος προς τιμήν του Γέροντος Φιλοθέου Ζερβάκου, με άφορμή την εκδήλωση μνήμης του, στη Θεσσαλονίκη, την 11^η Μαΐου 2014: *Γνωριμία με τον Γέροντα Φιλόθεο Ζερβάκο* έκδ. Όρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2014, σ. 9-11

τουργικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ πολιούχου τῆς Ἁγίου Δημητρίου, ὁ ὁποῖος ἔδωσε ἐντολή στόν Πασᾶ νά τόν ἐλευθερώσει. Κατάλαβε ποιό εἶναι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐνθυμούμενος τά λόγια τοῦ ἁγίου Νεκταρίου.

Στούς ἐπόμενους ἑπτά μῆνες ἔγινε μοναχός μέ τό ὄνομα Φιλόθεος καί σέ λίγες ἡμέρες χειροτονεῖται διάκονος κατόπιν πληροφορίας πού δέχθηκε διαλύοντας ὄλους τούς φόβους γιά τήν Ἱερωσύνη.

Σέ πολυπόθητο προσκύνημά του στό Ἅγιον Ὄρος γνώρισε ἄνδρες ἁγίους, ὅπως τόν Γέροντα Δανιήλ τόν Σμυρναῖο, Σπυρίδωνα Καμπανᾶ, Ἱατρό Λαυριώτη, Γεράσιμο Λέσβιο, Καλλίνικο Ἀθηναῖο, πνευματικούς Ἰγνάτιο Κατουνακιώτη καί Ματθαῖο Καρακαλληνό.

Τό 1913 προχειρίστηκε Ἀρχιμανδρίτης καί ἄρχισε νά ἐξομολογεῖ, νά κηρύττει τόν Θεῖο λόγο στήν Πάρο, στήν Νάξο, στήν Τήνο, στήν Ἀθήνα καί στήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα ἀργότερα καί στό ἐξωτερικό. Ἐνα χρόνο μετά, τό 1914, ἡ μητέρα τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ λόγω μεγάλης φτώχειας ἀποφάσισε νά στείλει τόν Φραγκίσκο μαζί μέ τόν ἀδερφό του Λεονάρδο στήν Ἀθήνα γιά νά ἐργαστοῦν⁴⁰. Ὁ Γέροντας Φιλόθεος ἐπέστρεψε στήν Πάρο καί συνέχισε ὡς ἡγούμενος μετά τήν κοίμηση τοῦ Γέροντός του Ἱεροθέου Β' Βοσυνιώτου.

Τεράστιο ἔργο ἐπετέλεσε τόσο πρῖν τήν κατοχή, ὅσο καί κατά τήν διάρκεια τῆς κατοχῆς μέ ρόλο παραμυθίας, μέ καθημερινό συσσίτιο περίπου διακοσίων πεινώντων.

Στίς 14 Μαΐου 1944 σώζονται 125 Παριανοί ἀπό θάνατο πού εἶχαν ἀποφασίσει οἱ Γερμανοί. Ὁ Γέροντας ἐπί κεφαλῆς ἀντιπροσωπείας κατάφερε νά μεταπείσει τούς Γερμανούς μέ τό αὐτοθυσιαστικό του φρόνημα καί ἔγινε ἀνάκληση τῆς ἀπόφασης.

Μετά τήν κατοχή συνέχισε τίς περιοδεῖες, ταυτόχρονα καί τούς ἀντιαιρετικούς του ἀγῶνες μέ κέντρο τήν Λογγοβάρδα μέχρι τήν κοίμησή του στό κελλί τῶν Θαψανῶν Πάρου στίς 8 Μαΐου 1980 παραδίδοντας τό πνεῦμα του μέ τό «Χριστός Ἀνέστη».

Σοφία Τερψιάδου-Καντιώτου

Διδασκάλισσα εἶχε τήν κ. Σοφία Τερψιάδου-Καντιώτου μητέρα τοῦ Φλωρίνης Κυροῦ Αὐγουστίνου Καντιώτου, ἡ ὁποία περιγράφει τήν θαυμαστή ὁ-

⁴⁰ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 17.

ξύνοια τοῦ μικροῦ μαθητοῦ, τήν πειθαρχία, τήν καταπληκτική ὑπακοή ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, καί τόν λαμπρό ἐκπαιδευτικό Ἰωάννη Γαϊτάνο, ὑπηρετήσαντα 40 ἔτη ἀπό τό 1900 ἕως τό 1940. Στό διασωθέν μαθητολόγιο καταφαίνονται οἱ ἄριστες πάντοτε ἐπιδόσεις. *Μικρό τῷ χρόνῳ, τρανό τῇ σοφίᾳ*, τό Σχολεῖο πρόλαβε καί στάθηκε φάρος πνευματικός σκορπίζοντας τά φῶτα τῆς παιδείας καί ὁ φιλομαθής Φραγκίσκος, πιστός στό ψαλμικό «δράξασθε παιδείας», ζυμώθηκε σέ ὅλα τά ἀγνά παραδοσιακά στοιχεῖα τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ. Ἀνατράφηκε σέ αὐστηρό ἐκκλησιαστικό περιβάλλον καί ἀργότερα διηγεῖται ὁ ἴδιος τίς νουθεσίες τίς ὁποῖες δεχόταν ὅταν ἦταν μικρός⁴¹.

Πατήρ Γεώργιος Ἀσπρόπουλος

Μιμητές τοῦ ὀσίου Ἀρσενίου ἀνεδείχθησαν οἱ ἱερεῖς τῶν ἐνοριακῶν ναῶν Λευκῶν. Ὁ πατήρ Γεώργιος Ἀσπρόπουλος, ἐφημέριος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίας Αἰκατερίνης Λευκῶν, ὑπῆρξε φορέας πνευματικῶν καί ἠθικῶν ἀξιῶν γιά τούς ἐνορίτες του. Συχνά τόν μνημόνευε στίς ἐπιστολές του ὁ Γέροντας Ἰωσήφ⁴² ὡς τόν ἱερέα πού τούς βάφτισε ὅλους στήν πατρίδα, ἀποκαλώντας τον Ἅγιο. Ὅσο ζοῦσε μέ τίς συνεχεῖς λειτουργίες προσπαθοῦσε νά βγάλει ψυχές ἀπό τόν Ἄδη καί θεράπευε τούς ζῶντες συγχωριανούς του ψυχικά, ὡς ἄριστος ἐξομολόγος, καί σωματικά, μέ θαυματουργικά χαρίσματα πού ἔλαβε ἀπό τόν Θεό ἔνεκεν τοῦ ἠθους, τῆς ἐργατικότητας καί τῶν ἀρετῶν πού τόν στόλιζαν⁴³.

⁴¹ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 15: «παιδιά, εἶναι Μεγάλη Σαρακοστή, νά μήν παίξετε πολύ, νά μή μιλάτε, νά μή γελάτε. Εἶναι ἀγία περίοδος». Βλ. καί ΜΟΝΑΧΟΥ ΛΟΥΚΑ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, «Συναξάρι Γέροντος Ἰωσήφ Ἡσυχαστοῦ» ὁ.π., σ. 73.

⁴²Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΑ', σ. 188.

⁴³ Ν. ΑΛΙΜΠΡΑΝΤΗ, «Ἱατρός ψυχῶν καί σωμάτων», *Παριανά Κ'* 75 (Οκτ.-Δέκ. 1999), σ. 370.

2. ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΟΥΠΟΛΗ

Στήν άγονη Πάρο ή ζωή ήταν δύσκολη. Οί άοκνοι Παριανοί πορευόταν μέ τήν καλλιέργεια δημητριακῶν καί λαχανικῶν καί ἐπιδίδονταν στήν κτηνοτροφία καί στήν άλιεία. Δυσκολότερη ήταν ή βιοτή τής καλλιτέκνου Μαρίας μετά τήν έκδημία τοῦ άγαπημένου συζύγου της καί ό πονόψυχος Φραγκίσκος προσπαθεῖ νά άπαλύνει τόν πόνο τής μητέρας του παρέχοντας χεῖρα βοήθειας μέ διάφορες μικροδουλειές. Ἡ φτώχεια τους δέν άντιμετωπίζεται καί ή Μαρία, τό 1914, μέ πόνο ψυχής αναγκάζεται νά στείλει τόν Φραγκίσκο της καί τό μικρότερο - μόλις 12 ἐτῶν -άδελφό του Λεονάρδο στήν Ἀθήνα μέ τήν έλπίδα τής εύρέσεως έργασίας.

Έεκινάει μέ ύπακοή στόν Δεσποτικό λόγο «έν ιδρώτι τοῦ προσώπου σου φαγεῖν τόν άρτον σου»⁴⁴ καί έργάζεται μέ τιμιότητα καί ειλικρίνεια πρῶτα στά μεταλλεία τοῦ Λαυρίου, έπειτα ως μάγειρας φούρναρης σέ άρχοντικά σπίτια τοῦ Πειραιᾶ καί στέλνει τά πρῶτα χρήματα στήν οικογένειά του. Ἀργότερα προσλαμβάνεται ως εισπράκτορας στόν ήλεκτρικό σιδηρόδρομο καί προσφέρει τίς ύπηρεσίες του μέ άληθινό γνήσιο όρθόδοξο ήθος, μέ λεπτότητα συνείδηση, καί άμείβεται άπό τόν Θεό μέ άνεξήγητο περίσσειμα τά βράδια τήν ώρα πού «έκανε ταμείο». Ταυτόχρονα άσκει τήν άρετή τής έλεημοσύνης καί δέν διστάζει νά μπει σέ σπίτι «φθισικοῦ» άψηφώντας τήν άσθένεια καί τό κοινωνικό στίγμα⁴⁵.

Ύπηρετησε τό Ναυτικό μέ εύσυνειδησία καί έργάζεται μόνος του ως μικροέμπορος. Διαπρέπει στό έμπόριο καί σέ μικρό χρονικό διάστημα έξελίσσεται σέ έμπορο χωρίς συμβιβασμούς, μέ άκεραιότητα χαρακτήρος, μέ λεβεντιά καί τολμηρή λεοντιαία καρδιά⁴⁶.

Μπροστά στό λαμπρό μέλλον, στήν πλημμύρα τοῦ άνθρωποκεντρικοῦ, ύλιστικοῦ καί κοσμικοῦ φρονήματος άναπηδᾶ ή ψυχή τοῦ «καθαροῦ τῆ καρδιά» Φραγκίσκου καί ποθει έλλη ύπηρεσία μετά άπό μία άκτίνα χάριτος πού τοῦ έστειλε ό Θεός, σύμφωνα μέ τήν διήγηση τοῦ ιδίου: «Ένα βράδυ στόν ύπνο μου είδα ότι περνοῦσα έξω άπό τ' άνάκτορα καί άμέσως μέ πήραν δύο άξιωματικοί τής άνακτορικής φρουράς καί μέ άνέβασαν στό παλάτι. Δέν

⁴⁴ Γέν. γ' 17.

⁴⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, δ.π., σ. 17.

⁴⁶ Έκφρασις, σ. 65.

κατάλαβα τό λόγο καί διαμαρτυρήθηκα. Τότε μοῦ ἀποκρίθηκαν μέ καλοσύνη νά μήν φοβοῦμαι, ἀλλά νά ἀνέβω, γιατί εἶναι θέλημα τοῦ Βασιλέως. Ἀνεβήκαμε σέ ἓνα πολύ ὑπέροχο ἀνάκτορο, ἀνώτερο ἀπό κάθε ἐπίγειο, μοῦ φόρεσαν μία ὀλόλευκη καί πολύτιμη στολή καί μοῦ εἶπαν «ἀπό δῶ καί μπρός θά ὑπηρετεῖς ἐδῶ» καί μέ πῆραν νά προσκυνήσω τόν Βασιλέα. Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου»⁴⁷.

Ἐκτοτε παύει κάθε εἶδους ἐργασία καί ὁ νοῦς κόλλησε σ' αὐτά πού εἶδε καί ἄκουσε. Τυπώθηκαν ἀνεξίτηλα μέσα στήν καρδιακή του μνήμη καί ἡ θερμαινόμενη καρδιά του διαλογίζεται συνεχῶς γιά τόν οὐρανό καί ἀποτάσσεται κάθε τί κοσμικό. Τοῦ ἔδωσαν νά ἀναγνώσει βιβλία πνευματικά, τήν Καλοκαιρινή καί τό Νέο Ἐκλόγιον καί κατανοεῖ πῶς εἶναι γιά ἄλλη ὑπερκόσμια ζωή. Προδοκιμάζει τόν ἑαυτό του μέ ἀσκήσεις στά βουνά καί μέ νηστεῖες καί ἀγρυπνίες στά ἀκατοίκητα περίχωρα τῆς Πεντέλης. Τίς νύχτες ἀνέβαινε κάποτε στά δέντρα καί ἔμενε ὅλη τήν νύχτα ὡς στυλίτης καί προσπαθοῦσε νά μιμηθεῖ κάθε ἄλλο εἶδος κακοπάθειας πού διάβαζε στους βίους τῶν Πατέρων⁴⁸.

Πραγματοποίησε προσκυνηματικά ταξίδια πρὸς τόνωση τῆς πίστεώς του. Σκεφτόταν καί τόν Ἄθωνα, ὅπου πίστευε πῶς θά ἔβρισκε πατέρες στά μέτρα ἐκείνων πού διάβαζε στους βίους. Μία συνάντηση μ' ἓναν Ἄγιορείτη μοναχό γίνεται ἡ γέφυρα γιά τήν μετάβασή του στό Ἅγιον Ὄρος. Καθώς ἔχουν ἤδη ἀρχίσει τά παλαίσματα λίγο πρωτύτερα, τά δαιμόνια τόν διαπομπεύουν: «ὦ, ὦ ἴδετε τόν κουτόν! Ἀφήνει τά κολλάρα καί πάει μέ τόν Χριστόν!»⁴⁹.

Σκιαγραφεῖ ὁ ἴδιος τήν ἀπαρχή τῆς ἀποταγῆς του· «Ἐν κόσμῳ ἤμην καί ἐν κρυπτῷ δριμεῖς καί αἱμάτων πλήρεις ἀγῶνας ἐποίουν. Ἐνάτην καί κατά δύο ἡμέρας ἅπαξ ἐσθίων. Τά βουνά τῆς Πεντέλης καί σπήλαια ἔγνωσάν με νυχτικόρακα πεινῶντα καί κλαίοντα, ζητοῦντα σωθῆναι. Δοκιμάζων, ἐάν δύναμαι νά ὑποφέρω τούς πόνους, νά φύγω διά μοναχός εἰς τό Ἅγιο Ὄρος»⁵⁰.

⁴⁷ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής...*, ὁ.π., σ. 39.

⁴⁸ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 39-40..

⁴⁹ ΛΟΥΚΑ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, «Συναξάρι...», ὁ.π., σ. 76.

⁵⁰ *Ἐκφρασις*, σ. 219-220.

3. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΟΝ ΑΘΩΝΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ

«Καί ἀφοῦ καλῶς ἐγυμνάσθην ὀλίγα ἔτη, παρεκάλουν τόν Κύριον νά μέ συγχωρῇ, ὅτι ἤσθιον κατά δύο ἡμέρας, καί ἔλεγον ὅτι, ὅταν ἔλθω εἰς Ἅγιον Ὅρος, θά ἐσθίω ἀνά ὀκτώ...»⁵¹.

Τό ὄραμα-ὄνειρο ζωῆς καθυστερεῖ λίγο νά γίνει πραγματικότητα ἐξαιτίας τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων στά Βαλκάνια, τῆς ἀναστατωμένης Μακεδονίας καί τῆς καταστροφικῆς ἐπιδημίας τῆς Ἰσπανικῆς γρίπης τοῦ 1918. Ἀφοῦ διέθεσε ὅλες τίς οἰκονομίες του σέ ἐλεημοσύνες καί ἀποκατέστησε τίς ἀδελφές του, μεταβαίνει στόν μόλις ἀπελευθερωμένο ἀπό τόν Τουρκικό ζυγό Ἀθῶνα ἀμεταστρεπτί τό 1921 σέ ἡλικία 24 ἐτῶν⁵².

Ἡ παραγμένη καί ἀναστατωμένη ἑλληνική ἐπικράτεια δέν ἄφησε ἀνεπηρέαστο τό Ἅγιον Ὅρος μέ τήν ὀθωμανική κυριαρχία διάρκειας μισῆς χιλιετίας καί τήν ὑποταγή στό σουλτάνο Μουράτ Β΄, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἀναγνωρίζει τά προηγούμενα αὐτοκρατορικά προνόμια, ὀδηγεῖ τήν περίοδο ἀκμῆς νά παύσει τόν 16ο αἰῶνα. Ἐπιδεινώνεται ἡ οἰκονομική θέση τῶν μοναστηριῶν λόγω τῆς ἐπιβολῆς δυσβάστακτων φόρων ἀπό τούς κατακτητές καί οἱ μοναχοί ἀναγκάζονταν νά ἐγκαταλείψουν τό Ἅγιον Ὅρος, τό ὁποῖο ἐπέζησε μόνο χάρη στήν ἐνίσχυση ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, πού προσέφερε ὑλική καί ἠθική ὑποστήριξη. Δέν μπορεῖ νά μήν σημειωθεῖ καί ἡ οἰκονομική ἐνίσχυση ἀπό τούς κυβερνήτες τῶν χωρῶν τοῦ Βορρά, ἰδιαίτερα τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας καί ἀπλῶν ὀρθοδόξων⁵³.

Μία ἀπό τίς μεγαλύτερες καταστροφές τοῦ Ἀθῶνα συνέβη κατά τήν διάρκεια τῆς ἐπανάστασης τοῦ Ἐμμανουήλ Παπᾶ τό 1822. Τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις σφαγίασαν μοναχοὺς καί γυναικόπαιδα, πού εἶχαν προστρέξει ἐκεῖ γιά νά βροῦν καταφύγιο, κατέστρεψαν τό τυπογραφεῖο Μονῶν, λεηλάτησαν θησαυρούς καί κατασκεύασαν φυσίγγια ἀπό ἀνεκτίμητα χειρόγραφα.

Μέ τήν συνθήκη τοῦ Βερολίνου 1878 ἀρχίζει νά ὑφίσταται γιά τούς μοναχοὺς τό καθεστῶς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὑποχρεώνοντας τήν Ελλάδα σέ ἀνα-

⁵¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΑΖ΄, σ. 220.

⁵² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 24.

⁵³ ΔΩΡΟΘΕΟΥ (ΜΟΝ.), *Τό Ἅγιον Ὅρος*, Κατερίνη 1986, τ. Α΄, σ. 91.

γνώριση και διατήρηση τῶν παραδοσιακῶν δικαιωμάτων και ἐλευθεριῶν στίς μοναστηριακές κοινότητες τοῦ Ἁγίου Ὄρους⁵⁴.

Μετά τήν ἐθνική ταπείνωση τοῦ «ἀκήρυχτου» πολέμου τῶν τριάντα ἡμερῶν (1897), τήν ἐκδήλωση τοῦ κινήματος τῶν Νεοτούρκων τό 1908 πού ὑποσχόταν ἰσοπολιτεία και ἰσονομία στίς ἐθνότητες τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας και τό στρατιωτικό πραξικόπημα τοῦ 1909, προσκαλεῖται στίς 29-12-1909 ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ὡς ἐθνοσωτήρας⁵⁵.

Τό Ἅγιον Ὄρος ἀπελευθερώνεται στίς 2 Νοεμβρίου 1912 ἀπό τό Ἑλληνικό Πολεμικό Ναυτικό. Μέ ἐντολή τοῦ ναύαρχου Κουντουριώτου κατέπλευσαν και ἀγκυροβόλησαν στόν ὄρμο τῆς Δάφνης ἡ ναυαρχίδα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, τό θρυλικό θωρηκτό «Ἀβέρωφ» και ὑψώθηκε ἡ ἑλληνική σημαία μέ τίς χαρμόσυνες κωδωνοκρουσίες ἑκατοντάδων καμπανῶν τῶν Ἱερῶν Μονῶν.

Ὑπάγεται πλέον στήν ἑλληνική ἐπικράτεια τό Ἅγιον Ὄρος ἐδαφικά ἀλλά πνευματικά ἀναγνωρίζει ὡς ἀνώτατη ἀρχή τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου (Ἰούλιος 1913) εἶναι αὐτή ἡ ὁποία καθορίζει τά ἐδαφικά ὄρια τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν και ἀναγνωρίζει τήν ἐδαφική κυριότητα ἐπί τοῦ Ἄθω.

Ἀμέσως μετά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μετά τήν πρώτη δικάϊωση τῆς βουλήσεως τῆς πλειοψηφίας τῶν Ἁγιορειτῶν νά προστατευθοῦν ἀπό τά σύνορα τῆς Ἑλλάδας, προκύπτει τό πρόβλημα διεθνοποιήσεώς του. Ἡ Ρωσία, μία ἀπό τίς μεγάλες δυνάμεις τῆς Ἀντάντ ἐποφθαλμιᾷ τήν ὑπό διεθνές καθεστῶς κυριαρχία τοῦ Ὄρους στήν πρεσβευτική συνδιάσκεψη τοῦ Λουδίου τό 1913⁵⁶ και ἡ Τσαρική διπλωματία, ἀπό τά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα ἐπιχειροῦσε νά ἐπιβάλλει ἔμπρακτα τήν ἰδεοληψία της ὡς κληρονόμου τῆς Γ' Ρώμης. Στόχευε μεταξύ ἄλλων και στήν πληθυσμιακή ἀλλοίωση τοῦ Ἁγιορειτικοῦ καθεστῶτος, ἀνατρέποντας τήν πλειοψηφία τῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς μοναχῶν μέ τήν ἐγκατάσταση ἑκατοντάδων Ρώσων μοναχῶν.

Οἱ Ἁγιορεῖτες Πατέρες μέ μεγάλους ἀγῶνες πέτυχαν τήν ἀντιμετώπιση τῶν φυλετικῶν ἀνταγωνισμῶν και ἀπέτρεψαν τήν σύγκρουση μεταξύ τῶν ἐ-

⁵⁴ *Νεώτερο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ἡλίου*, σ. 255.

⁵⁵ Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, «Ἐκκλησιαστική, πολιτική και πνευματική κατάσταση...», ὅ.π., σ. 62.

⁵⁶ Δ. ΜΟΥΖΑΚΗ, *Τό Ἅγιον Ὄρος κατά τήν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου*, Ἀθήνα 2008, σ. 10-15, και εἰδικά για τόν ἀγῶνα ἐπικρατήσεως τῶν Ρώσων ἐντός τοῦ Ἁγίου Ὄρους, σ. 34-42.

θνοτήτων. Μετά τόν Α΄ παγκόσμιο πόλεμο ρυθμίζεται τό καθεστώς μέ μία σειρά συνθηκῶν (Νεϊγύ 1919, Σεβρών 1920 καί πρωτόκολλο Λωζάνης 1923).

Τό 1926 ψηφίστηκε ό καταστατικός χάρτης τοῦ Ἁγίου Ὁρους ρυθμίζοντας τίς σχέσεις τοῦ Ὁρους μέ τήν Ἑλληνική Πολιτεία⁵⁷.

α. Ἡμερολογιακό Ζήτημα

Στήν περίοδο τοῦ Μεσοπολέμου ξεπροβάλλει τό ζήτημα τοῦ Νέου ἡμερολογίου. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος στίς 10 Μαρτίου 1924, λίγες ἡμέρες μετά τήν ἐνθρόνιση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου, υἱοθετεῖ τό Νέο Γρηγοριανό ἡμερολόγιο, ὥστε νά συμπίπτει μέ τό ἡμερολόγιο τοῦ Βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1923 τῆς ἐπαναστατικῆς κυβέρνησης τοῦ Γονατᾶ, δηλαδή τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἀστρονόμου Σωσιγένη, τό ὁποῖο ὑπολείπεται ἀπό τό Γρηγοριανό κατά 13 ἡμέρες, ἀναθεωρώντας τό ἀπό 47 π.Χ. ἕως τότε ἰσχύον Ἰουλιανό ἡμερολόγιο⁵⁸.

Μία μερίδα γνήσιων ὀρθόδοξων Χριστιανῶν ἐξακολουθοῦσε νά τηρεῖ τήν ἐκκλησιαστική παράδοση τοῦ πατρῶου ἐκκλησιαστικοῦ ἐορτολογίου καί ἡμερολογίου, οἱ λεγόμενοι παλαιοημερολογίτες, οἱ ὁποῖοι ἀποσχίσθηκαν ἀπό τήν κρατοῦσα Ἐκκλησία (τῶν Νεοημερολογιτῶν), ἐπειδή θεώρησαν τήν ἀλλαγὴ τοῦ ἡμερολογίου ὡς πρῶτο βῆμα γιά τήν ὑποταγὴ τῶν Ὀρθοδόξων στή Δύση. Μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πού ἀναθεώρησαν τό ἡμερολόγιό τους, ἀλλά δέν ἀναθεώρησαν τό Πασχάλιό τους (τόν κανόνα ὑπολογισμοῦ τῆς ἡμερομηνίας ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα σύμφωνα μέ τήν Α΄ Οἰκουμένη Σύνοδο 325 μ.Χ.) εἶναι καί τό Ἅγιον Ὁρος, τό ὁποῖο ἐξακολουθεῖ νά ἐορτάζει τό Πάσχα καί ὅλες τίς ἐορτές πού ἐξαρτῶνται ἀπό αὐτό, στό ἴδιο χρονικό πλαίσιο μέ τούς Παλαιοημερολογίτες χωρίς νά ὑποπέσει στόν Ζηλωτισμό, ἐκτός ἀπό μεμονωμένες περιπτώσεις.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δέν βρῆκε σύμφωνο ὅλο τόν λαό καί ὅλο τόν κλῆρο. Προκλήθηκε ρήξη μεταξύ τους καί

⁵⁷ Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ «Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής μέσα ἀπό ἀγιορείτικα ἔγγραφα», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων «Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὁρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία»*, ἔκδ. Ι. Μονή Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὁρος 2007, σ. 97.

⁵⁸ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου...*, ὁ.π., σ. 315.

μεγάλες ομάδες κληρικῶν καί λαϊκῶν ἀντέδρασαν στήν εἰσαγωγή τοῦ νέου ἡμερολογίου θεωρώντας τήν ὡς προδοσία τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης. Ἀκολούθησαν πολλές ταραχές, συμπλοκές, διώξεις, ἀποσχηματισμοί καί καθαιρέσεις. Ἐτσι δημιουργήθηκε τό ζηλωτικό πρόβλημα, τό ὁποῖο εἶναι ἔντονο τήν ἐποχή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ στό Ἅγιον Ὄρος. Βρίσκεται μπροστά στό μεγάλο δίλημμα ποῖο ἡμερολόγιο ν' ἀκολουθήσει, καθῶς, ἔνεκα τῆς παραδόσεώς του, ἔμεινε πιστό στό παλαιό ἡμερολόγιο, διατηρώντας ὁμως τήν ἐπικοινωνία καί ἐξάρτησή του ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, σέ ἀντίθεση μέ τούς αὐτοτιτλοφορούμενους «ζηλωτές» μοναχούς, πού διέκοψαν τήν πνευματική κοινωνία μέ τό Πατριαρχεῖο καί τό ὑπόλοιπο Ἅγιον Ὄρος⁵⁹.

Μεγάλη ἡ λύπη τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ γιά τό πρόβλημα πού ταλάνιζε τήν Ἐκκλησία καί ἔντονο τό δίλημμα μέ ποιά ομάδα νά συμπαραταχθεῖ. Στήν ἀρχή ἡ συνοδεία στήν ὁποία ἀνῆκε στάθηκε ἀντίθετη μέ τήν ἀλλαγὴ καί προσχώρησε στους Ζηλωτές. Ἐτσι, ὅταν ὁ Γέροντας Ἐφραίμ ὁ Βαρελάς θέλησε νά τόν κάνει μεγαλόσχημο, βρῆκε ἀρκετά ἐμπόδια ἀπό τόν Γέροντα τῆς Μεγίστης Λαύρας. Μέ ἔντονη προσευχή ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἔκρουε τήν θύρα τοῦ Θεοῦ ἐλέους, γιά νά τοῦ ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἀλήθεια⁶⁰, εἰδικά μετά τήν ἐγκύκλιο τῶν σχισματικῶν ὅπου μεταξύ τῶν ἄλλων ἔγραφε ὅτι τά ὑπό τῶν Νεοημερολογιτῶν τελούμενα μυστήρια στεροῦνται τῆς Ἀγιαστικῆς Χάριτος «ὡς σχισματικῶν ὄντων τούτων» καί ἀποκηρύσσεται ὀλόκληρη ἡ Τοπική Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος⁶¹.

Μετά ἀπό τήν ἔντονη προσευχή δέχεται πληροφορία καί μετά ἀπό τά θλιβερά αὐτά νέα ἀνακοινώνει: «Τέρμα! Ἀποχωροῦμε. Αὐτοί ἔπεςαν ἔξω. Δέν μπορεῖ νά εἶναι ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ αὐτή. Θά πρέπει νά γυρίσουμε μέ τά μοναστήρια. Ἀλλά θά κάνουμε προσευχή πρῶτα νά δοῦμε τί ὁ Θεός θά πεῖ.

⁵⁹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου...*, ὅ.π., σ. 315-316.

⁶⁰ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά Ἐμπειρία* Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 200. Μέ δάκρυα παρακαλοῦσε «Ἠμάρτομεν, ἠνομήσαμεν ἐνώπιόν Σου καί προδίδομεν τό πανάγιόν Σου θέλημα καί δικαίως μᾶς παρέβλεψες ἵνα ἀκαταστατοῦμεν καί νά πλανώμεθα τοῦ φωτός τῆς ἀληθείας Σου. Ἦγνοήσαμεν τό στερέωμα τῆς ἀληθείας, τήν ἀκράδαντον καί ἀταλάντευτόν Σου Ἐκκλησία, τό πανάγιον Σῶμα, ὅπου μεθ' ἡμῶν ἴδρυσας τῇ ἰδίᾳ Σου παρουσία καί παρεδόθημεν εἰς συμπεράσματα ἀνθρωπίνων σκέψεων καί διαλογισμῶν. Μνήσθητι, Πανάγαθε, τῶν οἰκτιρμῶν Σου καί τά ἐλέη Σου, ὅτι ἀπό τοῦ αἰῶνος καί ἔως τοῦ αἰῶνός εἰσιν».

⁶¹ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, ὅ.π., σ. 316-317.

Παιδιά προσευχή! Προσευχή Πατέρες...». Αφοῦ ἔβαλε τούς ὑποτακτικούς του νά κάνουν τριήμερη νηστεία καί ὁ ἴδιος ἔγκλειστος στήν καλύβα του μέ δακρύβρεχτες προσευχές ἀποκαλύπτει πώς οἱ ζηλωταί εἶναι πλανεμένοι καί ἀπότομα μεταστρέφεται ὁ αὐστηρός ζηλωτής. Μέ διάκριση λειτούργησε ἐνωτικά, μνημονεύοντας τόν Πατριάρχη⁶². ἤκουσε θεία φωνή νά τοῦ λέει «Ἡ Ἐκκλησία εὐρίσκεται εἰς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως»⁶³.

β. Γερμανική κατοχή-Σωτήρια ἐπιστολή

Τήν ἴδια περίοδο τοῦ διχασμοῦ ἔνεκα τοῦ ἡμερολογίου, ἡ μικρασιατική καταστροφή καί ἡ προσφυγιά θά γίνουν ἀφορμή ἐπίδειξης φιλανθρωπίας, περίθαλψης τῶν προσφυγικῶν ρευμάτων στά 58 προνομιούχα μετόχια τῶν Μονῶν τοῦ Ἄθω⁶⁴. Λίγα χρόνια ἀργότερα μέ τήν κατάληψη τῆς Ἑλλάδος ἀπό τόν γερμανικό στρατό τό 1941 θά περιέλθει καί τό Ἅγιον Ὄρος ὑπό κατοχή καί ἔλλοχεύει ὁ κίνδυνος νά περάσει στήν Βουλγαρική διοίκηση, ὅπως ἐντονότατα ἐπιδίωκαν καί διέδιδαν οἱ Βούλγαροι.

Μετά τήν συνάντηση τοῦ Βασιλιᾶ Βόρις μέ τόν Χίτλερ τήν 19^η Ἀπριλίου 1941, προκειμένου νά συνεννοηθοῦν γιά τόν διαμελισμό τῶν Βαλκανίων πρὸς ἀμοιβαῖο ὄφελος, ἡ ἡγεσία τοῦ Ἁγίου Ὄρους κλήθηκε νά λάβει μέτρα γιά τόν περιορισμό τῆς ἀπειλῆς καί στίς 26 Ἀπριλίου 1941 ἡ Ἐκτακτη Διπλή Ἱερά Σύναξη πῆρε ἀπόφαση γιά ἀποστολή Ἐπιστολῆς πρὸς τόν Ἀδόλφο Χίτλερ, μέ τήν ὁποία ζητοῦσαν νά ἀναλάβει «ὑπό τήν ὑψηλήν προστασίαν καί κηδεμονίαν» του τό Ἅγιον Ὄρος.

Τήν ἐπιστολή μετέφρασε ὁ Πατήρ Γεράσιμος Μενάγιας, ὑποτακτικός τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος, μέ τήν πολυσχιδῆ προσωπικότητά του, βοήθησε πολύ τό Ἅγιον Ὄρος κατά τήν Γερμανική κατοχή. Μεσίτευε στούς Γερμανούς καί γλίτωσε πολλούς πατέρες ἀπό σίγουρη ἐκτέλεση, βοήθησε τούς Κατουνακιώτες, ὅταν λιμοκτονοῦσαν καί κόντευαν νά πεθάνουν ἀπό ἀσι-

⁶² ἹΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, ὅ.π., σ. 320.

⁶³ ἹΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, ὅ.π., σ. 201.

⁶⁴ ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Τό Ἅγιον Ὄρος*, ὅ.π., σ. 195.

τία, μέσω τῆς ἐπικοινωνίας του μέ τόν Γερμανό Διοικητή στίς Καρυές, τόν ταγματάρχη G. Steger, στέλνοντας 3.000 ὀκάδες σιτάρι γιά τούς ἀσκητές⁶⁵.

Ἡ σωτήρια ἐπιστολή, δείγμα ὑψηλῆς διπλωματικῆς εὐελιξίας, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν θετική ἀνταπόκριση τοῦ Χίτλερ στά αἰτήματα τῶν μοναχῶν, μέ ἀποτέλεσμα ὁ μέν Γερμανικός στρατός νά ἀπαγορεύσει τήν εἴσοδο τῶν Βουλγάρων στό Ἅγιον Ὄρος, πού ἤδη εἶχαν στρατοπεδεύσει στήν Ἱερισσό, τά δέ σχέδια τῶν Ἰταλῶν γιά ἐπανίδρυση τῆς μονῆς τῶν Ἀμαλφινῶν ὑπό παπική⁶⁶ δικαιοδοσία νά ἀθετηθοῦν.

γ. Εἰσβολή ἀνταρτῶν

Ἀμέσως μετά τήν ἀποχώρηση τῶν στρατευμάτων κατοχῆς οἱ ἀντάρτες κατέλαβαν τίς ἀρχές καί ἐξουσίες τοῦ Ἄθω. Ἡ εἰσβολή ἀνταρτῶν καί ἀνταρτισσῶν στό Ἅγιον Ὄρος τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1948 εἶναι ἔκδηλη ἀπό τήν ἐπιστολή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ πρὸς τήν Μοναχή Εὐπραξία στίς 28 Ὀκτωβρίου 1948 ζητώντας τήν προσευχή της γιά τήν ἐξαιρετικά ἄσχημη κατάσταση πού βιώνουν οἱ Μοναχοί.

«Βιάζου τέκνον μου. Βιάζου εἰς τήν προσευχήν σου, διότι εἴμεθα πολὺ ἄσχημα. Ἡ Παναγία σιγά σιγά μᾶς ἀφήνει διά τὰς ἀμαρτίας τῶν μοναχῶν. Ἐμβήκαν καί ἐδῶ οἱ κομμουνιστές γυναῖκες καί ἄνδρες καί τά ἐρήμαξαν ὅλα. Μαγαζιά, μοναστήρια. Πῆραν αἰχμάλωτους 300 ἐργάτες καί ἔφυγαν. Ἐμείναν διά νά πάρουν ὅσα ἄφησαν»⁶⁷.

Ἐκφράζει τήν ἀγωνία καί τό φόβο του ὁ Γέροντας πῶς ἔφθασε ἡ κατάλυσις τοῦ τόπου τους ἐξαιτίας τοῦ ἐμπαιγμοῦ καί τῆς βεβήλωσης τῶν ἱερῶν παραδόσεων καί τυπικῶν μέ τούς χορούς γυναικῶν ὑπό τήν ἀψίδα τοῦ Κωδωνοστασίου τοῦ Πρωτάτου καί μέ τήν ἐκποίηση τῶν ἱερῶν σκευῶν, Ἀγίων λειψάνων καί ὅ,τι ἄλλο ἔβρισκαν.

Ἡ ἐξαιρετικά δύσκολη μεταπολεμική κατάσταση, ὁ ὄλεθρος τοῦ ἐμφύλιου σπαραγμοῦ, καθῶς καί ἡ ἐπιβολή καταφυγῆς τῶν βοσκῶν στήν χερσόνησο τοῦ Ἄθω ἀπό τήν κυβέρνηση γιά ἀσφάλειά τους, λόγω κινδύνου ἀρπαγῆς τῶν κοπαδιῶν τους ἀπό τίς ἀντιμαχόμενες παρατάξεις, βρῆκαν τόν Γέροντα

⁶⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου...*, ὁ.π., σ. 148.

⁶⁶ ΔΩΡΟΘΕΟΥ (ΜΟΝ.), *Τό Ἅγιο Ὄρος*, ὁ.π., σ. 206.

⁶⁷ *Θείας Χάριτος ἐμπειρίες*, σ. 176-177.

Ίωσήφ καί τήν συνοδεία του νά μάχονται μέ αντίξοες συνθήκες. Πάλευαν κυριολεκτικά νά μετατρέψουν τά έρείπια σέ κατοικήσιμους καί λειτουργικούς χώρους. Οί καλοί «φιλοξενούμενοι» μπροστά στόν κίνδυνο τής έπιβίωσης δέν δίστασαν νά κάψουν πατώματα, πόρτες, παράθυρα, προκειμένου νά γλιτώσουν από τό ψύχος. Οί δύσκολες συνθήκες έγκαταβίωσης εΐναι έκδηλες από τήν όμολογία ύποτακτικού του: «Παραλάβαμε αύτή τήν κατάσταση ως μεταπολεμικό λάφυρο»⁶⁸.

4. ΤΟ ΝΗΠΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΟΝ ΑΘΩΝΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

α. Η άπειλή του έκδυτικισμού στην Έλλάδα καί στό Άγιον Όρος

Η άφιξη του Φραγκίσκου στό Άγιον Όρος γίνεται σέ περίοδο μεγάλης παρακμής του μοναχισμού. Τήν άπαρχή του άντιμοναχικού ρεύματος περιγράφει χαρακτηριστικά ό στρατηγός Μακρυγιάννης: «Διαλύσαν τά μοναστήρια, συμφώνησαν μέ τούς Μπουαρέζους πού πουλάγαν τά δυσκοπότερα κι όλα τά γερά εις τό παζάρι. Άφάνισαν όλους διόλου τά μοναστήρια καί οί καημένοι οί καλόγεροι, όπου άφανίσθηκαν εις τόν άγώνα πεθαίνουν τής πείνας μέσα στους δρόμους, όπου αύτά τά μοναστήρια ήταν τά πρώτα προπύργια τής έπαναστάσεως»⁶⁹.

Τόν 19ο αιώνα τό πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης έκανε τιτάνιο άγώνα, για νά περιφρουρήσει τήν όρθοδοξία καί τήν Ρωμιοσύνη. Άρχισε σιγά σιγά νά άπογυμνώνεται από περιοχές του, οί όποιες άποτελοΰσαν τοπικές εκκλησίες του καί οί όποιες μεταβάλλονταν σέ Αυτοκέφαλες Έθνικές Έκκλησίες μέ τήν ύποκίνηση ξένων κέντρων. Τέτοια Έκκλησία, πού πρώτη άποκόπηκε από τό πατριαρχείο, ήταν ή Έκκλησία τής Έλλάδος τό 1833, ή όποία έπεσε στά χέρια τών Βαυαρών, του Μάουερ, του Φαρμακίδη καί τών όπαδών του Κοραή μέ άποτέλεσμα νά άμβλυνθοΰν τά ρωμαϊκορθόδοξα αισθήματα του ποιμνίου της, πού μέχρι τά τέλη του 19ου αιώνας ήταν προσκολλημένο στην Πατερική Παράδοση.

⁶⁸ *Θείας Χάριτος έμπειρίες*, σ. 149-150.

⁶⁹ *Άπομνημονεύματα Μακρυγιάννη*, σ. 364, βιβλίο Γ΄, κεφ. Β΄.

Ἡ ἔρευνα ὀδηγεῖ στὸν Ναπολέοντα καί τὸ ἐπιτελεῖο του συμπεριλαμβανομένου μεταξύ ἄλλων καί τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ ὡς ἀρχιτέκτονος τοῦ σχεδίου τῆς κατάργησης τῆς Ρωμοσύνης καί τῆς ἀλλοίωσης τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τὰ πρότυπα τῶν Δυτικῶν⁷⁰ ψηφίζοντες, ὅτι τὸ ἔθνος ἦταν ὑπόδουλο στὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι τὴν ἄλωση καί ἀμέσως μετὰ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Ἐντονος εἶναι ὁ πόθος τοῦ Κοραῆ γιὰ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση, κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ ἐκδυτικισμοῦ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, μιμούμενος τὴν τακτικὴ τῶν Καρολίγγων Φράγκων πολὺ νωρίτερα τὸν 5ο αἰ. Αὐτοὶ μεταμόρφωσαν τὸν ὀρθόδοξο μοναχισμό, ὁ ὁποῖος βρισκόταν στὴν ἀκμὴ του, σὲ μία δουλικὴ θρησκεία φόβου, μὲ τὴν ἐκδίωξη τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο τους⁷¹ καί μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ Φραγκικοῦ Παπισμοῦ (1014-1046) γιὰ προσαρμογὴ τῆς Ἐκκλησίας σὲ θρησκευτικὸ θεσμό μὲ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία.

Ἡ ταύτιση τῶν Κοραϊκῶν ιδεῶν μὲ τίς προπαγάνδες τῶν δυτικῶν μισσιοναρίων βρίσκουν τὴν μεγαλύτερη ἀντίσταση στὴν ἐπίτευξη τῶν σχεδίων τους ἀπὸ τὰ προπύργια τοῦ ὀρθόδοξου φρονήματος, ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο τῆς ἐρήμου, τὸν ὀρθόδοξο μοναχισμό. Τὸ τίμημα ἦταν τὸ κλείσιμο 412 μοναστηριῶν ἀπὸ τὰ 563 πού ὑπῆρχαν στὴν Ἑλλάδα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ἡ Ἱερά Σύνοδος στίς 19 Αὐγούστου 1833 μὲ ἔγγραφό της στὴν κυβέρνηση ὑποδείκνυε τὸ κλείσιμο μοναστηριῶν πού εἶχαν λιγότερους ἀπὸ τρεῖς μοναχοὺς καί τὴν δήμευση τῶν περιουσιῶν τους. Ἀλλὰ καί τὸ Βασιλικὸ διάταγμα τοῦ Ὁθωνα στίς 25 Σεπτεμβρίου 1833 διέτασσε τὸ κλείσιμο ὅλων τῶν μοναστηριῶν πού εἶχαν λιγότερους ἀπὸ ἕξι μοναχοὺς, τὸν ὑποχρεωτικὸ ἀποσχηματισμὸ τῶν καλογραιῶν ἡλικίας κάτω τῶν σαράντα ἐτῶν καί κάθε εἶδος μοναδικῆς ἀτιμωτικῆς λεηλασίας⁷², πού οὔτε ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲν διεπράχθησαν.

Ἡ κοινωνικὴ δράση τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ ταυτόχρονα μὲ τὸν Εὐρωπαϊκὸ Διαφωτισμὸ, ἡ ἐμφάνιση τῶν θρησκευτικῶν ὀργανώσεων τῶν ὁποίων ὁ τρόπος ζωῆς δὲν εἶναι ὁ κατὰ παράδοσιν μοναστικὸς, ἀλλὰ «βιοῦν ἡμιμο-

⁷⁰ Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, *Τὸ Προπατορικὸ ἀμάρτημα*, Ἀθήνα 2001, σ. 14-15.

⁷¹ ΧΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήνα 1920, σ. 53.

⁷² Χ. ΓΙΑΝΝΑΡΑ, *Ὁρθοδοξία καί Δύση*, Ἀθήνα 2006, σ. 272-274.

ναχικῶς, παραμοναχικῶς», συνέβαλαν στην άπειλητική παρακμή καί τοῦ Ἀγιορειτικοῦ μοναχισμοῦ. Χωρίς νά ὑποτιμᾶται ἡ προσφορά τῶν ἀδελφοτήτων στην ἀφύπνιση τοῦ λαοῦ στην περίοδο κρίσεως καί ἀλλοιώσεως τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος, εἰδικά μέ τήν μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὡς κέντρο τῆς Λειτουργικῆς Ζωῆς, πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι στεροῦνταν τό νηπτικό στοιχείο, ἀφοῦ ἄλλωστε ἦταν ὑποβαθμισμένο ἀκόμη καί σέ μοναστήρια. Ἡ ἀφιέρωση μοναστικῶν ἀδελφοτήτων στόν κόσμο περιορίζονταν σέ κηρυκτικό ἢ φιλανθρωπικό ἔργο, μέ ἔκδηλο περισσότερο τό ἠθικολογικό στοιχείο ἀποφεύγοντας μάλιστα νά ὀδηγήσουν νέους στό μοναχικό σχῆμα. Ἐπίσης ἡ νοερά προσευχή καί τό κομποσχοῖνι ἦταν ξένα καί ἄγνωστα στούς κόλπους τοῦ εὐσεβισμοῦ. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στόν «Ὄργανισμό τοῦ μοναχικοῦ βίου» τό 1932, γιά τήν ἀναβίωση τοῦ μοναχισμοῦ, ὀρίζει ὡς σκοπό του τήν «μόρφωσιν τοῦ λαοῦ διά τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου, τῶν κατηχητικῶν σχολείων, τῆς ἐξομολογήσεως, τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων τεχνῶν καί τήν ἐξάσκηση τῆς φιλανθρωπίας»⁷³.

Παρά τά ποικίλα προσκόμματα στό Ἁγιώννυμο Ὅρος τοῦ Ἄθω, ἔνδεκα χρόνια πρίν τήν ἐποχή ἀφίξης τοῦ Φραγκίσκου, τό 1913, καταγράφονται, βάσει στατιστικῶν στοιχείων, 3.215 Ἑλληνες μοναχοί ἔναντι 2.146 Ρώσων, 232 Ρουμάνων, 108 Ἀγγλων, 17 Βουλγάρων, 63 Σέρβων⁷⁴. Τό 1924 ἐγκαταβιώνουν 5000 περίπου μοναχοί, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μισοί εἶναι Ἑλληνες. Τά πληθυσμιακά στοιχεία, τό 1943, δείχνουν 2878 μοναχοῦς (Ἑλληνες 1800, Ρῶσοι 700, Βούλγαροι 120, Σέρβοι 35, Ρουμάνοι 220 καί Γεωργιανοί 3).

β. Ἡ αἵρεση τῶν Ὀνοματολατρῶν

Μεταξύ τῶν τελευταίων Ρώσων-Ρουμάνων ἀναπτύχθηκε ἡ αἵρεση τῶν ὀνοματολατρῶν, τό 1913 στην Μονή τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ὅταν ὁ μοναχός Ἰλαρίων ἔγραψε ἕνα ἔργο θεολογικοῦ περιεχομένου μέ τόν τίτλο «Εἰς τά ὄρη τοῦ Καυκάσου». Ὑποστήριζε ὅτι «τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Αὐτός ὁ Θεός ἐνυπόστατος»⁷⁵, πρέπει νά τιμᾶται ἰδιαίτερα καί ὅτι ἡ προσευχή τοῦ

⁷³ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Αἱ Συνοδικαί Ἐγκύκλιοι*, τ. Α' (1901-1933) Ἀθήνα 1955, σ. 590.

⁷⁴ ΔΩΡΟΘΕΟΥ (ΜΟΝ.), *Τό Ἅγιο Ὅρος*, ὁ.π., σ. 158.

⁷⁵ ΔΩΡΟΘΕΟΥ (ΜΟΝ.), ὁ.π., σ. 174.

Τελώνη «ὁ Θεός ἰλάσθητι μοί τῷ ἁμαρτωλῷ», ὅταν ἐπαναλαμβάνεται μέ κλειστά μάτια εἶναι ὄπλο ἐναντίον τοῦ Σατανᾶ καί ἐπιφέρει τήν ἔνωση ἐκείνου πού προσεύχεται μέ τόν Θεό. Τό Πατριαρχεῖο Μόσχας θεώρησε τήν διδασκαλία αὐτή αἰρετική, ἀλλά οἱ ὁπαδοί της δέν πείστηκαν καί ἔγραψαν μάλιστα καί διάφορα ἀπολογητικά συγγράμματα. Συγκεκριμένα οἱ ὀνοματολάτρες ταύτιζαν τόν Θεό ἢ τόν Ἰησοῦ μέ τά ὀνόματά τους⁷⁶.

Ὅταν ἀνεφύησαν οἱ ὀνοματολάτρες πρῶτος παρενέβη ὁ Γέροντας Καλλίνικος ὁ Ἡσυχαστής, παρά τούς πόδας τοῦ ὁποίου ἔτρεξε ὁ Γέροντας Ἰωσήφ. «Ἐγώ ὅταν ἦλθα στό Ἅγιον Ὄρος, εὔρον πολλούς τῶν πατέρων ἐν πράξει καί θεωρία γηραιούς καί ἀγίους ἀνθρώπους. Ἦταν ὁ Γέρον Καλλίνικος. Ἄριστος ἀσκητής. Ἐγκλειστος τεσσαράκοντα ἔτη ἐξασκῶν τήν νοεράν ἐργασίαν..., γενόμενος καί εἰς ἄλλους ὠφέλιμος»⁷⁷. Ἐσπευσε στήν Ἱερά Κοινότητα καί ὑπέδειξε τήν νοσηρή καί σαθρή θεωρία. Χάριν στήν ἔγκαιρη παρέμβασή του, τήν σταθερή ἐμμονή τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος καί τήν ἀνάμειξη ἄλλων μοναχῶν καί κυρίως Ἑλλήνων διέφυγαν ἀπό τήν ἐμπλοκή αὐτοῦ τοῦ ζητήματος⁷⁸.

Ὁ νεαρός Φραγκίσκος κατάλαβε πώς τό Ἅγιον Ὄρος βρισκόταν σέ κατάσταση πνευματικοῦ λιμοῦ «τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Θεοῦ» μέ πράξη καί θεωρία⁷⁹. Ὁ ἴδιος ξεκίνησε τήν πνευματική του τροφή « μέ γάλα» ἤδη ἀπό τόν κόσμον καί διδάσκεται στοιχειώδεις ἀλήθειες, πιστός στό ἀποστολικό «πᾶς γάρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστί· τελείων δέ ἐστίν ἢ στερεά τροφή»⁸⁰. Ἐπιδιώκει τήν τελείωση, τήν διδασκαλία πού ὀδηγεῖ στή δικαιοσύνη, στόν ἀκριβῆ ἐνάρετο βίον, στήν διάκριση καλοῦ τε καί κακοῦ «διά τήν ἔξιν» νά ἀποκτήσει καί ἄσκηση νά γυμνάσει τά πνευματικά αἰσθητήρια καθοδηγούμενος ἀπό ἀληθινούς ἀπλανεῖς ὀδηγούς. Θλίβεται, ὅταν βιώνει τήν ἡσυχαστική λειψανδρία⁸¹ καθώς οἱ ἔμπειροι διδάσκαλοι εἶναι ἐλάχιστοι, κρυμμένοι καί ἀφανεῖς.

⁷⁶ Α. GRAHAM - Μ. KANTER, *Ὄνοματίζοντας τό ἄπειρον*, (μετ. Τ. Μιχαηλίδης), Ἀθήνα 1913, σ. 23.

⁷⁷ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΑ*, σ. 90.

⁷⁸ ΓΑΒΡΙΗΛ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, *Λαυσαϊκόν*, Ἅγιον Ὄρος 2002.

⁷⁹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *ἴ.π.*, σ. 29.

⁸⁰ *Ἐβρ. ε' 13-14*.

⁸¹ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἀγώνας Θεογνωσίας, ἡ ἀλληλογραφία Γέροντος Σωφρονίου μέ τόν Δ. Μπάλφουρ*, (μετφρ. Ἀρχιμ. Ζαχαρία), Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2004, σ. 135.

γ. Τό Νηπτικό Λείμμα

Τό παρήγορο είναι πώς ή πεμπτουσία τής ὀρθοδοξίας, ή νηπτική παράδοση, ὁ ἡσυχασμός δέν εἶχε ἐκλείψει, δέν ἔσβησε τό καντήλι του, ἀπλά τρεμόσβηνε, διότι ὑπῆρχε τό μικρό λείμμα μέ ἀνθρώπους μέ θεῖο ζῆλο, Χάρη, προορατικό πνεῦμα, φιλόπονους, ἀληθινούς ἀγωνιστές⁸² μέ τόν περιβόητο ἀσκητή τοῦ Ἄθω Χατζηγεώργη (+1886), ισόβιο νηστευτή μέ τούς ἑκατό ὁμόφρονες μαθητές του, μεταξύ τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ διάδοχοί του, ὁ διακριτικός Ἰγνάτιος ὁ Πνευματικός ὁ Κατουνακιώτης (+1927), τόν ὁποῖο πρόλαβε 95 ἐτῶν ὁ Φραγκίσκος καί ὁ ὁποῖος τόν συμβούλευε πνευματικά νά κάνει ἀπό νέος νηστεῖες, προσευχές, ἀσκήσεις. Ὁ εὐλογημένος Γέροντας Εὐλόγιος (+1948) στίς Καρυές, οἱ Νεασκητιῶτες Γέρων Ἀβέρκιος (+1934), Ἰωακείμ Σπετσιέρης (+1934), Ἱερομόναχος Μελχισεδέκ (+1937) καί οἱ Ἁγιαννανίτες, ὄσιος Σάββας ὁ νέος (+1948), Καισάρειος ὁ Πνευματικός (+1927), Λεόντιος ὁ Πνευματικός (+1938), Κάλλιστος ὁ Ἐφέσιος (+1932), Ἐλευθέριος ὁ ἀσκητικός (+1933), Νίκανδρος ὁ Πνευματικός (+1938), Συμεών ὁ Ἡσυχαστής (+1933), Χαράλαμπος ὁ νηπτικός (+1945), Ἀρσένιος ὁ Ἡσυχαστής (+1946), Θεοδόσιος ὁ Πνευματικός (+1950), Γρηγόριος ὁ Ἡσυχαστής (+1946), Ἱερομόναχος Ἰωακείμ (+1957)⁸³ καί ἄλλοι ἀγιορεῖτες, Καυσοκαλυβίτες, Ἱερώνυμος ὁ Σιμωνοπετρίτης, Ἀθανάσιος Γρηγοριάτης, ὁ Γέρο-Κοσμᾶς ὁ Παντοκρατορινός, Γέρων Αὐγουστίνος ὁ Φιλοθεΐτης, ὁ Πάπα-Τύχων⁸⁴. Μεγάλη μορφή ὁ παπα-Δανιήλ ὁ Ἡσυχαστής, ἀπό τόν ὁποῖο παραλαμβάνει ὁ Γέροντας Ἰωσήφ τήν ἡσυχαστική τάξη⁸⁵.

Τόν Γέροντα Γεράσιμο ,καταγόμενο ἀπό τήν Χίο, βρῆκε ὁ Γέροντας Ἰωσήφ στήν προσπάθειά του νά ἀνακαλύψει κανέναν πραγματικό ἀσκητή. Ἄκρως ἡσυχαστής μέ δάκρυα συνεχῆ, ἔκαμε στήν κορυφή τοῦ Προφήτου Ἡλιού δεκαεπτὰ ἔτη, παλεύων μέ τούς δαίμονες καί κεραυνιζόμενος ἀπό τούς

⁸² ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέρων Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 29.

⁸³ ΜΩΥΣΕΩΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, «Οἱ πνευματικοί πρόγονοι τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθόδοξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ὁ Γέρων Ἰωσήφ...*, ὁ.π., σ. 85.

⁸⁴ Γενικά γιά τούς πνευματικούς προγόνους τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ βλ. ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἀγιορεῖται Πατέρες καί Ἀγιορείτικα*, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2005. Βλ. καί ΜΩΥΣΕΩΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, ὁ.π., σ. 85.

⁸⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου...*, ὁ.π., σ. 65.

καιρούς, ἔμεινε ἄσειστος στῦλος ὑπομονῆς. Γλυκαινόμενος τῇ μελέτῃ τοῦ Ἰησοῦ ἐξετέλεσε τὸν ἀμέριμνο βίο του⁸⁶.

Ὁ δὲ Γέροντας Ἰγνάτιος ὁ πνευματικός, ἀόμματος γιὰ πολλά χρόνια «εὐχόμενος νοερῶς καὶ ἀδιαλείπτως καὶ ἐκ τῆς εὐχῆς ἀνέπεμπε τό στόμα του εὐωδίαν...»⁸⁷. Τὸν πρόλαβε ὁ νεαρός Φραγκίσκος σέ ἡλικία ἐνενηντα πέντε ἐτῶν καὶ τὸν συμβουλευόταν πνευματικά. Ἦταν ἐξάιρετος διορατικός πνευματικός καὶ μεταξύ ἄλλων τοῦ ἔλεγε: «Ὅποιος θά δουλέψῃ στά νειάτα του, θά ἔχη τροφές στά γηρατεία του. Τώρα πού εἶσαι νέος, νά κάνῃς προσευχές, νηστείες, ἀσκήσεις, μετάνοιες, γιὰ νά ἔχῃς νά φᾶς ὅταν γεράσῃς».⁸⁸

Πῆγε καὶ σ' ἓναν τυφλό Γέροντα στά Κατουνάκια νά τοῦ πεῖ τό λογισμό του, νά τὸν συμβουλευθεῖ, καὶ ἐκεῖνος τὸν νουθετοῦσε· «Παιδί μου, παιδί μου, τὴν εὐχή! Τὴν εὐχή, παιδί μου! Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με. Κύριε ἐλέησόν με»⁸⁹.

Γέροντας Δανιὴλ ὁ Κατουνακιώτης

Ὅπως προαναφέρθηκε μεγάλο στήριγμα στὸν φλογερό ἀρχάριο στάθηκε ὁ Γέροντας Δανιὴλ ὁ Κατουνακιώτης, ἔμπειρος ἡσυχαστής, διδάσκαλος πνευματικῆς ζωῆς⁹⁰ τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, τοῦ Γέροντος Ἀμφιλοχίου τῆς Πάτμου, τοῦ Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη ξαδέλφου τοῦ Παπαδιαμάντη, μετέπειτα Ἀνδρονίκου Μοναχοῦ καὶ τῆς συζύγου του Θεοδοσίας Μοναχῆς.

Ἦταν Συμυρναῖος καὶ ἀριστοῦχος τῆς περιφημῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς τῆς Σμύρνης. Στό διακαῆ πόθο του νά μονάσει, ἀποφασιστικῆ στάθηκε ἡ συνάντησή του μέ τὸν συντοπίτη τοῦ Φραγκίσκου Κόττη, ὄσιο Ἀρσένιο τῆς Πάρου, ὁ ὁποῖος τοῦ συνέστησε νά πάει στό Ἅγιον Ὄρος, παρά τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἴδιου νά ἀσκητεῖ κοντά του. Καταλήγει, μετὰ ἀπό δοκιμασίες καὶ ἐξορίες, πάνω ἀπὸ τὰ φρικτὰ καρούλια, στά Κατουνάκια. Πρὶν τὴν σύσταση τῆς συνοδείας του, ὅταν ἀκόμη ἦταν ἀσκητῆς σέ πενιχρὴ καλύβη, κατάφερε καὶ ἐπιβλήθηκε στὴν συνείδηση τῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων ὡς κανόνας καὶ γνώ-

⁸⁶ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΑ', σ. 91.

⁸⁷ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΑ', σ. 90.

⁸⁸ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ.31.

⁸⁹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 32.

⁹⁰ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ.34.

μονας ὀρθοδοξίας. Κατευθύνει μέ ἐπιστολές του καί τόν ἄλλο συντοπίτη τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, τόν Γέροντα Φιλόθεο Ζερβάκο στό ποιμαντικό του ἔργο.

Ἐντυπωσιακή, μέ βάση τήν ἀλληλογραφία πού σώζεται στήν Ἱ. Μ. Ἁγίας Τριάδος στήν Αἴγινα, εἶναι ἡ σχέση τῶν δύο ὀσιακῶν μορφῶν τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνος καί ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου στήν πρώτη καί μοναδική φορά τό καλοκαίρι τοῦ 1898 στό ἡσυχαστήριον τῶν Δανηλαίων, ὅπου λησμονοῦσε τά πάντα «ὅπως ἐκτελοῦσαν τίς ἱερές ἀκολουθίες μέ τέτοια κατάνυξη, πού ὁ ἐπισκέπτης ... αἰθεροπιανόταν, ξέφευγε ἀπό τήν χοϊκή οὐσία καί ἐπιθυμοῦσε νά μή σαλέψει ποτέ ἀπό κεῖ»⁹¹. Ὁ νεαρός Φραγκίσκος βοηθήθηκε πολύ ἀπό τά συγγράμματα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, στό πρόσωπο τοῦ ὁποῦ ἔτρεφε μεγάλη εὐλάβεια ἀπό τά πολλά πού ἄκουγε ἀπό τόν Γέροντα Δανιήλ τόν Σμυρναῖο καί ἀπό τόν Γέροντα Ἱερώνυμο τόν ὁποῖο ἐπισκέφθηκε στήν Αἴγινα⁹².

Ταυτόχρονα μελετοῦσε, ἂν καί ἦταν ἀγράμματος, τά ἀγιογραφικά κείμενα ἀρχῆς γενομένης ἀπό τήν Ἁγία Γραφή κυρίως Καινή Διαθήκη ἀλλά καί ψαλμούς, βίους ἁγίων, Ἀββᾶ Δωρόθεο, Κλίμακα, Εὐεργετικό, «Περιπέτειες ἑνός Προσκυνητοῦ», ἐνίοτε Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, καί κυρίως ἐντρυφοῦσε στά Ἀσκητικά τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου⁹³.

⁹¹ Θ. ΖΗΣΗ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος ὡς διδάσκαλος, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 21.

⁹² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὀ.π., σ. 76 καί σ. 89 στήν «σύνοδο κορυφῆς» πού ἔγινε στήν Αἴγινα μεταξύ τῶν δύο Γερόντων μετά τήν κουρά τῆς μητέρας τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ σέ Ἀγαθαγγέλη Μοναχή τό 1929. Ἡ συνάντηση αὐτή ἦταν τόσο σημαντική καί στάθηκε αἰτία νά στραφεῖ ὁ Γέροντας Ἱερώνυμος μέ μεγάλη ὀρμή καί συστηματικά στόν Ἠσυχασμό.

⁹³ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ, Ὁ Ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2003, σ. 86-87. Οἱ «ἐργάτες» τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης κυρίως στά μοναστήρια, ὄντες ἀγράμματοι κατά κόσμον, δέν μελετοῦν μόνο, ἀλλά ἐντρυφοῦν στά συγγράμματα τῶν Ἁγίων Πατέρων. Χαρακτηριστικός ὁ διάλογος τοῦ Ἁγίου Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτου (1866-1938) μέ τόν βιβλιοθηκᾶριο τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος στό Ἅγιον Ὄρος τό 1932, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀνακοίνωσε τό θαυμασμό ἑνός ρωμαιοκαθολικοῦ διδάκτορα γιά τή μελέτη πατερικῶν κειμένων ἀπό τοὺς μοναχοὺς (Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, Ἀββᾶ Δωρόθεο, Μάξιμο Ὁμολογητή, Θεόδωρο Στουδίτη, Γρηγόριο Παλαμᾶ κ.ἄ.). «Σέ μᾶς μόνο οἱ καθηγητές πανεπιστημίου τά διαβάζουν», εἶχε πεί ὁ ἐπισκέπτης. Ὁ ἅγιος ἀπάντησε στόν βιβλιοθηκᾶριο, ὅταν τοῦ μετέφερε τό γεγονός: «Μπορεῖτε νά πεῖτε στόν διδάκτορα πῶς οἱ μοναχοί μας ὄχι μόνο διαβάζουν αὐτά τά βιβλία, ἀλλά θά μπορούσαν νά γράψουν καί οἱ ἴδιοι παρόμοια. Οἱ μοναχοί δέ γράφουν, γιατί ἤδη ὑπάρχουν πολλά ὠραῖα βιβλία καί ἱκανοποιοῦνται μ' αὐτά. Ἄν ὅμως τά βιβλία αὐτά γιά ὅποιοδήποτε λόγο ἐξαφανίζονταν, τότε οἱ μοναχοί θά ἔγραφαν καινούρια».

Καί ὁ Γέρων Ἰωσήφ δέν ἤθελε νά «σαλέψει» ἀπό τήν συνοδεία καί ἀπό τήν πνευματική κορυφή τοῦ Ἄθωνα, τόν Γέροντα Δανιήλ, καί γίνεται φλογερό μέλος τῆς συνοδείας του διαβάζοντας τό ψαλτήρι στίς κατανυκτικές ἀκολουθίες μέ κλάματα καί εὐφράδεια λόγου. Ὅμως ὁ ζηλωτής δέν συνέπλεε μέ τήν μέση ὁδὸ τῆς γραμμῆς πού εἶχε καθιερώσει ὁ ὄσιος λόγιος Γέρων Δανιήλ καί μέ τήν διάκρισή του παροτρύνει τόν Φραγκίσκο νά πάει σέ κάποια σπηλιά, φροντίζοντας νά τοῦ βρεῖ ἕναν ἀδελφό ὡς πρόληψη ἀπό τυχόν λάθη⁹⁴.

Συνεχίζει τίς σκληρές ἀσκήσεις του δι' εὐχῶν τοῦ Σμυρναίου Γέροντος ὡς «καυγιώτης», δηλαδή φιλοξενούμενος κοσμικός μέ τυπικό ἐνοίκιο, ὑπομένοντας κάποιο Γέροντα⁹⁵, καί περιπλανᾶται στήν ἀπαράκλητη ἔρημο τῆς Βίγλας, ἀναζητώντας παράκληση ἀπό τήν Παναγία. Ἐμεινε κάποτε ὀκτώ ἡμέρες ὄρθιος ὡς ἀντίσταση στόν ὕπνο, χωρίς φαγητό, νερό, προσευχόμενος διακαῶς, ποθώντας νά μυηθεῖ στήν Νοερά προσευχή περιπλανώμενος μέχρι τήν ἡμέρα πού τοῦ χαρίζεται ἄνωθεν⁹⁶. Εἶναι θεοδίδακτος ὡς ἄλλος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος.

Γέρων Ἀρσένιος ὁ συνασκητής

Καρπός τῆς προσευχῆς τοῦ Σμυρναίου Γέροντος Δανιήλ εἶναι ἡ συνάντηση τοῦ Φραγκίσκου μέ τόν ἤδη μεγαλόσχημο Μοναχό Ἀρσένιο στήν κορυφή τοῦ Ἄθωνα στήν γιορτή τῆς Μεταμορφώσεως, ὁ ὁποῖος ποθοῦσε ν' ἀσκηθεῖ στήν ἡσυχία. Δέν τό ἀποφάσιζε μόνος καί μόλις διαδόθηκε ἡ φήμη πῶς ὑπῆρχε ἕνας σύγχρονος ἡσυχαστής, ἔσπευσε νά τόν συναντήσει.

Ὁ νεαρός δόκιμος, μετά τήν ἀπόκτηση τῆς εὐχῆς, ὀλόκληρο ἐκεῖνο τό καλοκαίρι, μοχθοῦσε νά κρατήσῃ τήν μετά πνευματικῆς θεωρίας εὐχή περι-

⁹⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 33-35.

⁹⁵ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής...*, ὁ.π., σ. 33-34. Ὁ γέροντας αὐτός αὐτό εἶχε ἰδιότυπο τρόπο ζωῆς καί σκληρῆ συμπεριφορά, τοῦ περιορίζε τήν ἐλευθερία μέ ἐπιτίμιο χωρίς νά εἶναι Γέροντάς του. Δέν ἀντιλογοῦσε στόν ἴδιο, ἀλλά ἰκέτευε μέ δέος τόν Θεό νά τοῦ δώσει τό ἔλεος καί τήν χάρη Του, διότι δέν μπορούσε νά ἀντιληφθεῖ πῶς, ἐνῶ ἀκούγοντας τήν φωνή τοῦ Θεοῦ καί ἐνῶ ἀρνήθηκε ὅλη τήν κοσμική ματαιότητα, ὄχι μόνο δέν ἔβρισκε αὐτό πού ποθοῦσε, ἀλλά δέν βοηθοῦσαν καί οἱ ἄνθρωποι. Στήν εἰσαγωγική του κατάσταση ἀδυνατοῦσε νά κατανοήσῃ τά ἀνεξιχνίαστα κρίματα τῆς πανσωστικῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ.

⁹⁶ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 37.

πλανώμενος στίς όπές καί σπηλιές του Άθω, στά ιερά Θεομητοροβάδιστα σκηνώματά του, πού μυστικά άκτινοβολούσε ή Χάρις του Θεού αναζητώντας παλαιούς θεόπτες έρημίτες, ν' άκούσει ρήματα αιώνιου ζωής, νά του προσφέρουν τό έκχύλισμα τής καρδιάς τους.

Άπό τά πρώτα στάδια τής ποδηγεσίας του, ό Γέρων Δανιήλ νουθετούσε τόν Φραγκίσκο νά μήν ποθει τήν κατά μόνας ήσυχία, αλλά νά είναι συνηγμένος εις τό όνομα του Ίησου μέ έναν άλλο. Ό Γέρων Άρσένιος, ό άπλοός, ό άγιασμένος, θά γίνει διά βίου συνασκητής του Γέροντος Ίωσήφ καί θά ζήσουν ως άλλος Μέγας Βασίλειος καί Γρηγόριος Θεολόγος ως μία ψυχή σέ δύο σώματα. Μολονότι είναι μεγαλύτερος στήν ήλικία- κατά μία δεκαετία- από τόν λαϊκό άκόμη Φραγκίσκο έχει άληθινή ταπεινώση καί ύποτάσσεται στον Γέροντα Ίωσήφ δίνοντας όλο τόν έαυτό του στήν ύπακοή καί στήν άσκηση, γι' αυτό καί πέτυχε τό ποθούμενο βρίσκοντας μέσα του προσευχή καί τόν Θεό⁹⁷.

Ό κατά κόσμον Άναστάσιος Γαλανόπουλος καταγόταν από τόν άγιότοκο Πόντο καί γαλουχήθηκε μέ έλληνορθόδοξες παραδόσεις, γόνος Ίερατικής οικογένειας μέ παπού άληθινό λειτουργό του Ύψίστου, μέ άγιασμένο πατέρα καί εύλαβέστατη μητέρα, κόρη Ίερέως. Γόνος αυτής τής οικογένειας είναι ό μετέπειτα πατήρ Χαράλαμπος Διονυσιάτης, άνιψιός του άναδόχου π. Άρσενίου. Λόγω του σκληρού τουρκικού ζυγού αναγκάζονται πανοικει νά καταφύγουν στον Καύκασο μετατρέποντας τόν ποντιακό έλληνισμό σέ συγκροτημένο μοναστικό κέντρο, αφού τό κάθε σπίτι άποτελούσε ένα κοινόβιο μέ ύπακοή, νηστεία, εύλάβεια, αυστηρή άσκηση. Παιδιόθεν είχε όραματικές έμπειρίες, όπως τόν Άγιο Άλέξιο καί άλλους. Έμφυτεύτηκε ό πόθος τής προσευχής από τό εύλογημένο περιβάλλον του καί ιδίως από τήν μητέρα του καί από νωρίς φάνηκε ή κλήση του για τό μοναχισμό μαζί μέ τήν άδελφή του Παρθένα. Πεζοπόρος, πυρούμενος θείω ζήλω, κεκοπιακώς φθάνει στους Άγίους Τόπους⁹⁸ καί έκάρη μοναχός μέ τ' όνομα Άνατόλιος στό Σαραντάριο όρος καί μονάζει στήν Μονή του Άγίου Σάββα.

Στους Άγίους Τόπους, στήν Μονή του Άγίου Προδρόμου παρά τόν Ίορδάνη, γνωρίζεται μέ έναν Ίεροδιάκονο Καππαδόκη Βασίλειο, τόν μετέπειτα

⁹⁷ ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ό Γέρων Άρσένιος ό Σπηλαιώτης*, Άγιον Όρος 2002, σ. 20.

⁹⁸ ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ό Γέρων Άρσένιος...*, ό.π., σ. 32.

Γέροντα Ίερώνυμο τῆς Αἴγινας, ἄνθρωπο τῆς προσευχῆς. Ἔτσι θά γίνει ἡ ἀρχή ἑνός αὐστηροῦ ἀσκητικοῦ προγράμματος. Ἡ κοινή ἀγάπη γιά νοερά προσευχή δένει τούς δύο μοναχοὺς μέ δεσμούς στενῆς πνευματικῆς φιλίας καί ἐπιδίδονται σέ μεγάλους ἀγῶνες γευόμενοι ἀπό νωρίς τό μέλι τῆς χάριτος. Καλεῖ ὁ πατήρ Ἀνατόλιος καί τήν ἀδελφή του, ἡ ὁποία ἤδη σέ ἡλικία 16 ἐτῶν ἔγινε μοναχή, νά διδαχθεῖ ρήματα Θεοῦ ἀπό τόν εὐλαβέστατο διδάσκαλο καί ἐπί σαρανταεπτὰ ὀλόκληρα χρόνια θά ζήσει διά βίου παρά τούς πόδας τοῦ χαρισματοῦχου Γέροντος Ίερωνύμου. Ἡ μετονομασθεῖσα Εὐπραξία ἤδη ἀπό τά πρῶτα βήματα τοῦ μοναχισμοῦ της ἀξιώνεται νά ζήσει τήν προσωπική της Πεντηκοστή⁹⁹.

Ὁ πατήρ Ἀνατόλιος ἔμεινε στους Ἁγίους Τόπους ὀκτώ ἔτη μέ πλήρη συναίσθηση τῆς ἀναξιότητάς σέ κάθε βῆμα του, πῶς πατάει ἐκεῖ ὅπου πάτησε ὁ Χριστός καί ἡ Παναγία μητέρα Του καί πλήθος ἐρημιτῶν ὅπως ἡ Ἁγία Φωτεινή ἢ ἐρημίτις, ἡ ὁποία ἐμφανιζόταν συχνά στίς νυχτερινές ἀγρυπνίες ὡς σπανός μοναχός καί δοξολογοῦσαν μαζί τόν Θεό ἀκαταπαύστως, χωρίς νά γνωρίζει ποιός πραγματικά εἶναι ὁ παράξενος μοναχός. Ἀναρωτιόταν, ὅταν τόν ἔβλεπε κατευθείαν στό πρόσωπο, ἂν εἶναι ὁ Χριστός πού τόν δοκιμάζει, ἂν εἶναι ἄγγελος, μέχρι πού του ἀποκαλύπτεται¹⁰⁰.

Ἐπηρετήσε μέ μεγάλη προθυμία τά διάφορα προσκυνήματα καί μόλις ἄκουσε ἀπό τόν Γέροντα Ίερώνυμο γιά τήν ὑπόθηκη τῆς Κυρίας Θεοτόκου πῶς εἶναι ἕνα ὄρος στήν Ἑλλάδα, ὠραιότατο καί μεγαλότατο πρὸς τό νότιο μέρος, τό ὁποῖο ἐκτείνεται πολύ μέσα στή θάλασσα, διαλεγμένο ἀπό ὅλα τά μέρη τῆς γῆς καί ἀφιερωμένο στό νά γίνει ἀρμόδιο κατοικητήριο τῶν μο-

⁹⁹ ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ὁ Γέρον Ἀρσένιος...*, ὁ.π., σ. 35, διότι καθώς γνώριζε μόνο τουρκικά θλίβονταν ἐπειδή δέν κατανοοῦσε τίποτε ἀπό τίς ἐκκλησιαστικές ἀκολουθίες καί ἕνα βράδυ σέ «ἐνύπνιο» κάποιος τῆς βάζει κάτι στό στόμα καί ἔκτοτε ὁ νοῦς της πληρώθηκε πνεύματος ἁγίου καί ἄρχισε νά μιλά ἑλληνικά, νά διαβάξει, νά ψάλλει καί νά κατανοεῖ τά λειτουργικά βιβλία.

¹⁰⁰ ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ὁ Γέρον Ἀρσένιος...*, ὁ.π., σ. 41. Ὁ Γέροντας Ἰωακείμ Σπετσιέρης ἔγραψε τόν βίο τῆς ἁγίας Φωτεινῆς τῆς Ἐρημίτιδος, τήν μνήμη τῆς ὁποίας ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία στίς 19 Δεκεμβρίου. Ὅταν δέχθηκε τήν οὐράνια πληροφορία, ὁ Γ. Ἀρσένιος δέν γνώριζε τήν ὑπαρξή τῆς ἁγίας, ἡ ὁποία εἶχε ἐνδυθεῖ τό μοναχικό ἀνδρικό σχῆμα καί ζοῦσε στά χνάρια τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.

ναχῶν¹⁰¹, ἔσπευσε νά μετοικήσει ἐκεῖ καί νά πολεμήσει τόν κοινό ἐχθρό τῶν ἀνθρώπων. Μέ συμπολεμήτρια καί ἀκαταμάχητο βοηθό τήν Παναγία, διδάσκεται ἀπό τήν ἴδια μέσφ ἀπλανοῦς καθοδηγητοῦ, τί πρέπει νά κάνει γιά νά βρεῖ τήν πολυπόθητη ἡσυχία.

Αὐτός ὁ ἀπλανής ὁδηγός δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τόν Γέροντα Ἰωσήφ. Μόλις ἔκριναν τήν συμφωνία τους, γιά κοινή πορεία στήν ἀκρόρεια τοῦ Ἄθω, ἔσπευσαν ἀμφότεροι στόν Γέροντα Δανιήλ, γιά νά πάρουν λεπτομερεῖς ὁδηγίες γιά τόν νέο Πνευματικό ἀγῶνα πού ποθοῦν, ἀπό θεῖο ἔρωτα ἐμφορούμενοι, νά ξεκινήσουν. Ὁ σοφός Γέροντας, βλέποντας τήν δίψα τους νά ἐξέλθουν ἀπό τήν ἐξ Αἰγύπτου δουλεία καί τόν Φαραώ, τούς παροτρύνει νά βροῦν κάποιον Μωυσῆ ὡς μεσίτη πρὸς τόν Θεό, γιά νά καταφέρουν νά περάσουν τήν θάλασσα τῶν ἀμαρτημάτων καί νά κατατροπώσουν τόν Ἀμαλήκ τῶν παθῶν, καθὼς ἀπατήθηκαν κάποιοι «ἐαυτοῖς θαρρήσαντες».

Ὁ διακριτικός Γέροντας τους εἶπε: «Ἐχετε Γέροντα; Χωρίς τήν εὐλογία τοῦ Γέροντα τίποτα δέν εὐδοκιμεῖ. Χωρίς τήν σφραγίδα αὐτῆς τῆς πατρικῆς εὐλογίας δέν καρποφορεῖ κανένα πνευματικό ἔργο στήν μοναχική μας ζωή. Γι' αὐτό ἐπιμένω, νά περάσετε μέσα ἀπό αὐτή τήν νομιμότητα, γιά νά σᾶς συνοδεύσει σέ ὅλη σας τήν ζωή ἢ Χάρις τοῦ Θεοῦ. Πηγαίνετε σέ κάποιο γεροντάκι, ὅσο καί ἂν φαίνεται ἀπλό, ὑποταχθεῖτε σέ αὐτό καί ὅταν πεθάνει καί τό κατεβάσετε ἐσεῖς στόν τάφο, θά πάρετε ὡς κληρονομία τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, πού θά σᾶς συνοδεύει καί θά σᾶς ὁδηγεῖ σέ κάθε πρόοδο¹⁰².

Ἀργότερα μέ τίς ἴδιες συμβουλές καταφέρνει νά ἀποσπάσει ἀπό τήν πλάνη τοῦ Μακράκη τόν Φωκίωνα Βάμβα ὁδηγώντας τον στόν ἀγιώτατο ἀρχιερέα Νεκτάριο καί ταπεινά τόν εὐχαριστεῖ γιά τήν ὑπακοή πού τοῦ ὑπέδειξε καί «διά τῆς εἰρηνευμένης εὐχῆς ἔχων ὑπόψιν τήν ὀρθόδοξον Ὁμολογίαν τόν ὠκείωσε μετὰ τοῦ Θεοῦ»¹⁰³.

¹⁰¹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Εἰς τόν Βίον τοῦ Ὁσίου Πέτρου τοῦ ἐν Ἄθω*, ΕΠΕ, τ. 8. σ. 274-345.

¹⁰² ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής...*, ὁ.π., σ. 48.

¹⁰³ Θ. ΖΗΣΗ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος...*, ὁ.π., σ. 23. Πρβλ. ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΟΥ, *Κατά αἰρετικῶν δοξασιῶν Ἁπ. Μακράκη*, σ. 183-184.

Γέρων Καλλίνικος ὁ Ἡσυχαστής

Κωνσταντίνος Θειάσπρης ἦταν τό κοσμικό ὄνομα τοῦ μετέπειτα Καλλίνικου τοῦ Ἀγιορείτου Ἡσυχαστοῦ. Γεννήθηκε τό 1853 στήν Ἀθήνα ἀπό εὐσεβεῖς γονεῖς μέ ρίζες στούς καπεταναίους τοῦ 1821. Γνώρισε καί πόθησε τήν ζωή τῶν ἀσκητῶν τῆς ἐρήμου τοῦ Ἄθωνα μέσα ἀπό τήν μελέτη χριστιανικῶν βιβλίων καί τό 1875 μετέβη στήν Μονή Ἰβήρων. Ἀφοῦ προσκύνησε τήν θαυματουργή εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Πορταΐτισσας κατευθύνθηκε πρὸς τήν ἔρημο τῶν Κατουνακίων.

Στήν ἀναζήτηση ἑνός ἐναρέτου Γέροντα, ὡς λάτρης τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς βρῆκε τόν ἐκλεκτό ἡσυχαστή παπα-Δανιήλ. Ἡ Ἀθηναϊκή ἀνατροφή του δέν στάθηκε ἐμπόδιο νά ἀντέξει τήν σκληρή ζωή τῆς ἐρήμου καί κατόπιν δοκιμῆς κείρεται μοναχός ἀπό τόν Γέροντα Δανιήλ. Κοντά του μυήθηκε στά μυστικά τῆς νοεράς προσευχῆς καί τοῦ θεωρητικοῦ βίου, ἔφτασε σέ ὕψη πνευματικά, ἔγινε πολύ γνωστός γιά τήν ἀρετή του.

Ἀπό τά πενήνταπέντε χρόνια τῆς ἀσκητικῆς βιοτῆς του, τά σαρανταπέντε ἦταν ἔγκλειστος στό κελλί του καί σέ μία μικρή περιοχή γύρω ἀπό αὐτό. Ἀφοσιώθηκε ὀλοκληρωτικά στήν θεωρητική ζωή τῆς νῆψεως καί τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς

Ἡ φήμη τοῦ ἡσυχαστοῦ Καλλίνικου ὀδήγησαν τά βήματα μίας μεγάλης προσωπικότητας τῆς ἐποχῆς, τόν Σπυρίδωνα Μενάγια, μετέπειτα πατέρα Γεράσιμο, ἀριστοκράτη, διάσημο χημικό, πτυχιούχο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης, νά ἐγκαταλείψει τόν κόσμο καί νά γίνει ὑποτακτικός του.

Πολλοί πλησίαζαν τόν φημισμένο διακριτικό Γέροντα, μεταξύ αὐτῶν ἦταν καί ὁ Γέροντας Ἰωσήφ κατὰ τήν διάρκεια τῆς ἐναγώνιας ἀναζήτησης νηπτικῶν Πατέρων. Λίγοι ὅμως ἔγιναν δεκτοί ὡς ὑποτακτικοί.

Ὁ ὕμνογράφος π.Γεράσιμος Μικραγιαννίτης τόν εἶχε πνευματικό σύμβουλο καί πολλά ἐξέχοντα πρόσωπα ἀποκαλύπτονταν μπροστά στό πνευματικό του μεγαλεῖο. Ὁ Ρώσος ἀσκητής παπα-Παρθένιος, πρῶην στρατηγός τοῦ τσαρικοῦ στρατοῦ, καί ὁ Ἱερομόναχος Θεοδόσιος, πρῶην πρύτανης Ρωσικοῦ Πανεπιστημίου, τόν τιμοῦσαν ἰδιαίτερα καί τόν ἐπισκέπτονταν συχνά.

Ὅταν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος ὁ Α' ἀποφάσισε νά παρασημοφορήσει τόν ἐπιφανῆ λογοτέχνη Ἀλέξανδρο Μωραϊτίδη, ἔσπευσε πρὸς τόν Γέροντα Καλλίνικο καί μόνο ὅταν ἔλαβε τήν εὐλογία του δέχθηκε τό βασιλικό παρά-

σημο. Ο Τσάρος και ο Πατριάρχης της Ρωσίας συνεχάρησαν και έστειλαν παράσημα στον αγωνιστή Καλλίνικο όταν στην πλάνη των ονοματολατρών μεταξύ των Ρώσων μοναχών το 1920 έμεινε μόνος ανταγωνιστής, διότι διέλαθε από όλους¹⁰⁴. Ο φωτισμένος Γέροντας Καλλίνικος ήταν συνεχώς σε έγρηγορη και δέν του διέφευγαν ψευδοδιδασκαλίες, πλάνες, αίρέσεις και καινοτομίες.

Ήταν στην ώριμότερη περίοδο της πνευματικής του ζωής περίπου 67 ετών, όταν τον ανακάλυψαν ο νεαρός τότε Φραγκίσκος με τον πατέρα Άρσένιο. Του ζήτησαν να ζήσουν κοντά του υπό την καθοδήγησή του, αλλά η μόνη συμβουλή που τους έδωσε ήταν να φυλάσσουν έπακριβώς την ύπακοή. Προσπαθούσαν να εκμαιεύσουν τον «τρόπο» του αγώνα και ο μεγάλος άσκητής τους είπε πώς, αν τους μάθει την τέχνη και γλυκανθοῦν στο μέλι της ήσυχίας, «τότε τίς δουλειές ποιός θά τίς κοιτάξει». Στην μεγάλη τους αγωνία απάντησε να κάνουν ύπομονή και, όταν κοιμηθεῖ, θά κληρονομήσουν τό χάρισμά του¹⁰⁵.

Ένώ ο ίδιος «έγεύθη την άρπαγήν του νοός»¹⁰⁶ έξασκώντας την νοερά εργασία, δέν την δίδασκε στους άλλους, γιά να τους αποθαρρύνη να ύποταχθοῦν σ'αυτόν. Ήταν ή στάση του αὐτή μία προσποιητή «σαλότητα» μήπως κρατήσει την ήσυχία του.

Όταν οί δύο αναζητητές της ήσυχίας μέ πόνο του ζήτησαν πότε-πότε να τους συμβουλευεί, απάντησε: «Βεβαίως! Άρκεῖ πρώτα να βρῆτε Γέροντα και μέ την εὐλογία του θά εἶμαι στή διάθεσί σας»¹⁰⁷.

Παπα-Δανιήλ ὁ Ήσυχαστής

Στήν αρχή της έπιστολιμαίας άλληλογραφίας του ὁ Γέροντας γράφει πώς, όταν ἦλθε στό Άγιον Όρος, ζητούσε άπευθείας τους έρημίτες, οί ὁποῖοι εργάζονταν την προσευχή. «Τότε υπῆρχαν πολλοί –πρίν σαράντα χρόνια- ὅπου εἶχαν ζωή μέσα τους. Άνθρωποι άρετής. Γεροντάκια παλαιά. Άπό αὐτούς ἐκάναμε Γέροντα και τους εἶχαμε ὁδηγούς»¹⁰⁸.

¹⁰⁴ ΓΑΒΡΙΗΛ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, *Λαυσαϊκόν Άγίου Όρους*, Βόλος 1953, σ. 32.

¹⁰⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 63.

¹⁰⁶ *Έκφρασις...*, ὁ.π., σ. 15, 157.

¹⁰⁷ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 64.

¹⁰⁸ *Έκφρασις, Έπιστολή Α΄*, σ. 35.

Καθώς συνεχιζόταν έν μέρει ή παράδοση τών αντιησυχαστῶν, ἐπηρεασμένοι ἀπό τόν Βαρλααμισμό καί τούς ἀντικολληβάδες, ὁ νεαρός Φραγκίσκος ἀντιλαμβάνεται πῶς ή συντριπτική πλειοψηφία τών Ἁγιορειτῶν πατέρων ἀρκοῦνταν στίς τυπικές ἀκολουθίες καί στό ἐργόχειρο. Δέν πτοήθηκε, ἀλλά ζήτησε, φώναξε, ἔκλαψε, βουνό καί τρύπα δέν ἄφησε γυρεύοντας ἀπλανή ὁδηγό¹⁰⁹ ἀρχῆς γενομένης ἀπό τόν Γέροντα Δανιήλ τόν Κατουνακιώτη τόν φωτεινό ὁδοδείκτη¹¹⁰.

Στόν ἀγῶνα ἀναζήτησης ἀπλανοῦς ὁδηγοῦ, γιά νά τόν μῆσει στά ἄδυστα τῆς νοερᾶς προσευχῆς, ἀνακαλύπτει τόν φημισμένο παπα-Δανιήλ, ἕναν ἠσυχαστή πνευματικό στήν περιφέρεια τῆς Μεγίστης Λαύρας, στό ἱστορικό κάθισμα τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου, ὑποτακτικό ἐπί μία τριακονταετία καί ἐφ' ὅρου ζωῆς λειτουργός· ἔγινε Γέροντας τοῦ καθίσματος τήν 1^η Ἀπριλίου τό 1909.

Ἡ Λειτουργία του κρατοῦσε τρισήμισυ ἢ τέσσερις ὥρες, διότι δέν μποροῦσε ἀπό τήν κατάνυξη νά ἀπαγγεῖλει τίς ἐκφωνήσεις. Δέν ἤθελε κανένας νά βλέπει τήν ἐργασία του παρεκτός τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ. Ἐπειδή μέ πολλή θέρμη τόν παρακάλεσε, τόν δεχόταν καί βιάδιζε τρεῖς ὥρες ὀλονυκτίως, γιά νά παρασταθεῖ στήν φρικώδη ὄντως θεία παράσταση¹¹¹. Τοῦ ἔλεγε ἕνα ἢ δύο ρητά βγαίνοντας ἀπό τό Ἱερό καί ἀμέσως κρυβόταν ἕως τήν ἄλλη ἡμέρα ἀπό τόν φόβο μήπως χάσει τήν πνευματική του κατάσταση μέ τήν περιττολογία καί τήν ὑπερηφάνεια. Πολλοί τόν νόμιζαν γιά πλανεμένο, ὁ ἴδιος δεχόταν τίς κατηγορίες ὑπομονετικά καί μέ σιωπή.

Δεν ἤθελε κανένας ξένος νά εἶναι στήν Λειτουργία του, γιά νά μήν βλέπει τήν ἐργασία του, καθώς το χῶμα μπροστά του γινόταν πάντα μούσκεμα ἀπό τά δάκρυα.

Ἐπειδή κατάλαβε τό βάθος τοῦ Φραγκίσκου, πῶς εἶναι σκεῦος ἐκλογῆς, ἄκουγε τούς λογισμούς τών δύο ἀσκητῶν, ἄν καί τούς «διάβαζε» μόνος του καί ἔδινε τίς κατάλληλες συμβουλές. Ζοῦσε οὐράνιες καταστάσεις στίς θείες Λειτουργίες του. Κάποτε ἐμφανίστηκαν οἱ κτίτορες τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰβή-

¹⁰⁹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΚΣΤ', σ. 155.

¹¹⁰ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 34

¹¹¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΑ', σ. 91.

ρων οί άγιοι Ίωάννης, Ευθύμιος καί Γεώργιος γιά νά τόν βοηθήσουν, όταν δέν είχε ψάλτη σέ μία Θεία Λειτουργία¹¹².

Σύμφωνα μέ τά λεγόμενα του Γέροντος Ίωσήφ, ήταν «Άκρον σιωπηλός, έγκλειστος, έφ' όρου ζωής λειτουργός. Έξήκοντα έτη μηδεμίαν ήμέραν δέν έννοουσε νά αφήση τήν θείαν Ίερουργίαν. Καί τήν Μεγάλην Σαρακοστήν ό- λες τίς ήμέρες, έκανε Προηγιασμένες. Καί μέχρι τελευταίας ήμέρας, υπέργη- ρος έτελειώθη δίχως άσθένειαν»¹¹³.

Τό τυπικό του ήταν πολύ άστηρό, μέ άγρυπνίες από τήν δύση του ήλιου μέχρι τά μεσάνυχτα μέ κομποσχοίνι καθημερινά. Μετά τά μεσάνυχτα έκανε μετέωρος τήν Θεία Λειτουργία μέ τόν ύποτακτικό του πατέρα Άντώνιο. Έ- τρωγε μόνο είκοσιπέντε δράμια ψωμί κάθε μέρα. Από αυτόν πήρε «τήν τά- ξιν» ό Γέρων Ίωσήφ καί βρήκε μεγίστη ώφέλεια¹¹⁴. Είχε έφ' όρου ζωής Νοερά προσευχή, ζούσε μέσα στην ταπείνωση καί τήν άφάνεια, μέχρι τήν κοίμησή του γύρω στό 1929 σέ ήλικία περίπου 75 έτών¹¹⁵.

Γέρων Ίωσήφ καί Έφραίμ ό Βαρελάς

Ύπακοή χωρίς κανένα δισταγμό, δεχόμενοι τόν λόγο του Γέροντος ως ρήμα Θεού, ως πραγματική αποκάλυψη, κάνουν καί ό Φραγκίσκος μέ τόν ή- δη πατέρα Άρσένιο, άφου έλαβε τό άγγελικό σχήμα καί είναι έτοιμοι γιά σκληρότερους άγώνες. Μέ τήν εύχή καί εύλογία του Γέροντος Δανιήλ γρή- γορα ύποτάσσονται στους Γέροντες Ίωσήφ καί Έφραίμ, τούς όποιους άνα- κάλυψαν στην κοντινή καλύβη του Ευαγγελισμού, διαδόχους του πρώτου κατόχου τής καλύβης Νικοδήμου του Διονυσιάτου, λογίου, συγγραφέα καί ήσυχαστή¹¹⁶.

Τήν παράδοση του Άθωνικού μοναχισμού, τήν άστηρή ζωή πού παρέλα- βαν από τόν άγιο προκάτοχό τους, τήν τήρησαν από τά νεανικά τους χρό- νια μέχρι τά βαθιά γεράματά τους, όπου τούς βρίσκουν ό Γέρων Ίωσήφ μέ τόν συνασκητή του. Κοντά τους μετονομάζεται σέ Ίωσήφ ό Φραγκίσκος μέ τήν μεγαλοσημία του.

¹¹² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ό.π., σ. 65.

¹¹³ Έκφρασις, Έπιστολή ΙΑ', σ. 91.

¹¹⁴ Ό.π., σ. 91.

¹¹⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ό.π., σ. 64.

¹¹⁶ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, Ό Γέροντας Ίωσήφ ό Ήσυχαστής ..., ό.π., σ. 49.

Πρόκειται περί δύο ασκητῶν κατὰ σάρκα ἀδελφῶν καταγομένων ἀπὸ τὴν Βόρεια Ἠπειρο. Στὸ πρόσωπο τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ ἔβλεπε κανεὶς τὴν ἀπλότητα, τὴν λιτότητα, τὸ φιλότιμο, τὴν ἀκτημοσύνη¹¹⁷. Τὸ ἐργόχειρό του ἦταν ἡ κατασκευή βαρελιῶν γιὰ κρασί, ἐξ οὗ καὶ Βαρελάς τὸ προσωνύμιό, καὶ ἄλλες ξυλουργικές, ξυλογλυπτικές ἐργασίες. Ἦταν ἀληθινὰ ἀφιλάργυρος καὶ οὐδέποτε ζητοῦσε χρήματα, ἀρκοῦνταν σέ ὅ,τι τοῦ ἔδιναν, γενόμενος ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλὰ τὸ ὑπέμενε ἀγόγγυστα, πιστεύοντας ὅτι θά εἶναι πολὺς ὁ μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Πράγματι μετὰ τὴν κοίμησή του πῆρε τὴν ἀπάντησή του ὁ Γέροντας Ἀρσένιος, ὅταν ἀντέδρασε ἔντονα σέ μία δοσοληψία ἄδικη κατὰ τὰ μέτρα του. Ἐν ὥρᾳ προσευχῆς εἶδε τὸν μεταστάντα Γέροντά του Ἐφραίμ σ' ἓνα πανευφρόσυνο τόπο μὲ πρόσωπο πού ἄστραφτε ἀπὸ τὴν πολλή δόξα καὶ στεκόταν ἔξω ἀπὸ ἓνα ὠραῖο ἐκκλησάκι. Ἐρωτηθεὶς «τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὄμορφο ἐκκλησάκι» ἀπάντησε. «Ἄ, αὐτὸ εἶναι δικό μου. Θυμᾶσαι πού τοῦ ἐσκάλισα τὸ τέμπλο μὲ δύο λίρες; Ἐπειδὴ δέν πληρώθηκα ἐκεῖ καὶ δέν γόγγυζα, οὔτε κατὰκρινά, ὁ Χριστὸς μοῦ τὸ φύλαξε στὸν οὐρανό. Θυμᾶσαι πού σοῦ τὸ' λεγα;»¹¹⁸. Δίδασκε καὶ μετὰ θάνατον ὁ Γερο-Ἐφραίμ, ὅπως καὶ στὴν παρούσα ζωὴ μὲ τὸ παράδειγμά του.

Τὸ μόνο ἀρνητικὸ ἦταν, πὼς ἡ ἀνταπόκρισή του σέ ὅποιαδήποτε χειρωνακτικὴ ἐργασία ἦταν εἰς βάρος τῆς πνευματικῆς του ἐργασίας καὶ κατὰ συνέπεια εἰς βάρος τῆς μικρῆς συνοδείας τους, ἀφοῦ ἦταν δύσκολο νὰ βρεθεῖ ἡ ἡσυχία πού τόσο πολὺ ποθοῦσαν. Ἐπενέβη ὁ ἀσυμβίβαστος Ἰωσήφ καὶ πρότεινε μετὰ ἀπὸ πολλή προσευχή νὰ ἀναχωρήσουν σέ ἡσυχαστικότερο τόπο, κάτι τὸ ὁποῖο ἀποδέχθηκε ἀμέσως ὁ φιλότιμος Γέροντας, νιώθοντας ἀνακούφιση πού τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο καὶ πῆγαν στὸν Ἅγιο Βασίλειο. Στρεφόμενοι περισσότερο στὴν ἐσωστρέφεια καὶ στὴν εὐχή, ζοῦν μὲ ὑπακοή καὶ εὐλάβεια στοὺς Γεροντάδες τους. Ὑπακοή ἡ ὁποία γίνεται μὲ προθυμία, μὲ χαρὰ ἀπὸ ἀληθινὴ ἀγάπη καὶ ὄχι ἀγγαρεία καὶ καρποὶ αὐτῆς τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἡ περισσότερη χάρη πού ἔλαβαν καὶ ἄνεση στὴν προσευχή¹¹⁹.

¹¹⁷ ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ὁ Γέρων Ἀρσένιος...*, ὁ.π., σ. 51.

¹¹⁸ ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ὁ Γέρων Ἀρσένιος...*, ὁ.π., σ. 155.

¹¹⁹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 72.

Σύντομα πρώτος κοιμήθηκε όσιακώς ό Γέρων Ίωσήφ καί λίγο μετά τήν μετάβασή τους στόν Άγιο Βασίλειο έγκατέλειψε τά πρόσκαιρα καί ό άγαθός Γερο- Έφραϊμ, άφοϋ προαισθάνθηκε τό τέλος του. Έτσι άφησαν τούς δύο άληθινούς ύποτακτικούς πλαισιωμένοι διά παντός μέ τήν εύχή τους, έκπληρώνοντας τό ρηθέν διά Γέροντος Δανιήλ του Κατουνακιώτου¹²⁰.

Έπειδή γνώρισαν έκ πείρας ότι έκφραστής του θείου θελήματος για τον ύποτακτικό είναι ό Γέροντάς του καί ότι κάθε εύλογία του Θεού έρχεται στόν ύποτακτικό μέσω του Γέροντα, ύπεραγαπούσαν τούς Γεροντάδες τους. Τό όνομα του Γέροντος ήταν πάντοτε στην καρδιά καί τά χείλη τους καί τό θέλημά του άπαρέγκλιτος κανών για τήν ζωή τους.

Γέροντας Εϋθύμιος ό Πνευματικός

Ό Γέροντας Ίωσήφ έκ κοιλίας μητρός ζούσε μέσα στην μυστηριακή ζωή της Έκκλησίας, συναισθανόταν καί τούς παραμικρούς λογισμούς ως άμαρτία, πιστός στόν προφητικό λόγο, «όταν άποστραφείς στενάξης, τότε σωθήση»¹²¹.

Έχούσε στά αυτιά του ή έντολή του Κυρίου «Άν τινων άφήτε τας άμαρτίας, άφίενται αυτοίς, άν τινων κρατήτε, κεκράτηνται»¹²² καί έπειδή φοβάται τήν άπόφαση του Κυρίου «Εάν μή μετανοήτε, πάντες ώσαύτως άπολείσθε»¹²³, κατέφυγε για έξομολόγηση συχή στόν ένάρετο πνευματικό Έρομόναχο Εϋθύμιο έκ Κονίτσης, ό όποίος προερχόταν έξ έγγάμων, άκτήμων καί νηστευτής. Έζησε πρώτα στό σπήλαιο του όσίου Άθανασίου του Άθωνίτου καί κατόπιν στό σπήλαιο του όσίου Νείλου του Μυροβλύτου, στόν τάφο του όποίου καί κοιμόταν.

Στό σπήλαιο του όσίου Άθανασίου του Άθωνίτου έκειρε μεγαλόσχημο μοναχό τον τέως Φραγκίσκο στίς 31 Αύγούστου του 1925¹²⁴, ήμέρα Κυριακή, μνήμη της καταθέσεως της Τιμίας Ζώνης της Παναγίας. Μετονομασθείς σε Ίωσήφ, παίρνοντας τό όνομα του μεταστάντος Γέροντός του, σε ήλικία 28 έτών μέσα σε περιβάλλον κατανυκτικό μέ τίς εύχές του Άγγελικού Σχή-

¹²⁰ ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ό Γέρων Άρσένιος...*, ό.π., σ. 53.

¹²¹ Ήσ. λ' 15.

¹²² Ίω. κ' 23.

¹²³ Λουκ. ιγ' 3.

¹²⁴ ΕΦΡΑΙΜ, ό.π., σ. 79.

ματος¹²⁵ και πλημμύρα δακρύων ενώπιον Θεού, αγγέλων και του καθοδηγητού σοφού Γέροντος Δανιήλ¹²⁶, έγινε η συνθήκη και διομολόγηση αὐτοβούλως τοῦ ἔντασσομένου Ἰωσήφ στὴν ὄντως ισάγγελο πολιτεία.

Βίωνε τὴν ἐν γένει ἀπουσία τῆς νηπτικοασκητικῆς παραδόσεως ἐκτός τῶν φωτεινῶν ἐξαιρέσεων καὶ θλίβονταν νυχθημερόν, διότι δὲν βρῆκε Πατέρες στά μέτρα τῶν Ἁγίων πού διάβαζε, πράγμα τό ὁποῖο τό ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ μαθητής τοῦ Ἁγίου Σιλουανού, ὁ Γέροντας Σωφρόνιος, μοναχός τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος Ἁγίου Ὁρους, λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἀφιξη τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ περίπου τό 1939, λέγοντας «ἡ νοερά ἐργασία, πού ἀποτελεῖ τόν πυρήνα τῆς πραγματικῆς μοναχικῆς ζωῆς, βρίσκεται τώρα σέ ἄκρα κατάπτωση»¹²⁷.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ Γέροντας Ἰωσήφ σχεδίαζε νά ἐπισκεφθεῖ τὴν μεγάλη φυσιογνωμία, τόν Ἅγιο Σιλουανό, ἀλλά ἔκανε ὑπακοή στόν συνασκητή του, ὁ ὁποῖος ἀρνήθηκε ἀπό ταπείνωση, ἐπειδὴ ἤξερε ρωσικά ὁ ἴδιος, ἐνῶ ὁ Γέροντάς του ὄχι καὶ θά συνομιλοῦσε μόνο ὁ ἴδιος μέ τόν μεγάλο νηπτικό πατέρα.

Παπα-Κοσμάς ὁ ἀσκητής

Ἐπῆρχαν καὶ ἄλλοι ἀσκητές, ὅπως ὁ Παπα-Κοσμάς, ἀσκητής σ' ἓνα κελλί τῆς Παναγίας καὶ ἀπέναντι ἀπό τόν Γερασιμάκη. Στό Ἁγιώνυμο Ὁρος ἐγκαταβίωσαν «μικρότεροι καὶ μεγάλοι ἀσκητές πού, γιά νά τούς γράψει κανεῖς,

¹²⁵ *Μέγα Εὐχολόγιον, Ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου καὶ Ἀγγελικοῦ Σχήματος, Κατήχησις*, ἐκδ. Ἀστήρ, Ἀθήνα, σ. 207.

«Βλέπε, τέκνον, οἷας συνθήκας δίδωσ τῷ Δεσπότη Χριστῷ· Ἄγγελοι γάρ πάρειςιν ἀοράτως, ἀπογραφόμενοι τὴν ὁμολογίαν σου ταύτην, ἣν καὶ μέλλεις ἀπαιτεῖσθαι ἐν τῇ Δευτέρᾳ Παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» *Στιχηρό προσόμοιο*, «...σὴ γάρ πεποισθῶς συνεργεία, τὴν Ἀγγελικὴν πολιτείαν ταύτην ὑπεισέρχομαι, Φιλάνθρωπε»

Μέσα ἀπό τίς εὐχές φαίνεται ἡ ἄνωθεν κλήσις: «Χαρᾶ οὖν χαῖρε, καὶ ἀγαλλιάσει ἀγάλλου, ὅτι σήμερον ἐξελέξατό σε, καὶ διεχώρισε Κύριος ὁ Θεός, ἀπό τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, καὶ ἔθετο, ὡς ἐν προσώπῳ αὐτοῦ, ἐν τῇ παραστάσει τῆς Μοναχικῆς τάξεως, ἐν τῇ στρατείᾳ τῆς Ἀγγελοειδοῦς ζωῆς, ἐν τῷ ὕψει τῆς οὐρανομιμήτου πολιτείας· αὐτῷ ἀγγελικῶς λατρεύειν, αὐτῷ ὀλοκλήρως δουλεύειν, τὰ ἄνω φρονεῖν, τὰ ἄνω ζητεῖν· ἡμῶν γάρ τό πολίτευμα, κατὰ τόν ἀπόστολον, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει».

¹²⁶ ΕΦΡΑΙΜ, ὁ.π., σ. 79.

¹²⁷ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἀγώνας Θεογνωσίας*, (μτφρ. Ἀρχιμ. Ζαχαρία), Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2004, σ. 135.

θέλει νά ἔχη περίσσα χαρτιά»¹²⁸, ὅμως στήν ἐποχή του ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἀναζητᾶ ἔμπειρους ἐργάτες τῆς νοεράς προσευχῆς, ἀπλανεῖς διδασκάλους, αὐτοὶ ζοῦν ἤδη «εἰς τούς αἰῶνας».

Σύμφωνα μέ ἀξιόπιστες πληροφορίες, ὁ παπά- Κοσμᾶς κοινωνοῦσε τούς γυμνοὺς ἀσκητές κάθε Σάββατο ἐπί σειρά πολλῶν ἐτῶν. Πρόκειται γιά μία ομάδα ἀσκητῶν, οἱ ὁποῖοι σύμφωνα μέ μία παράδοση τοῦ Ἁγίου Ὁρους «βίωναν ὡς θηρία τοῦ δρυμοῦ, κρυμμένοι ἀπό τούς ἀνθρώπους, *Χριστῶ τῶ Θεῶ* παραδιδόμενοι κυριολεκτικά, προσευχόμενοι ἀκαταπαύστως».

Διδάχτηκε τό ἐπιτίμιο τῆς κοινολογήσεως, τόσο ὁ ἴδιος ὁ πατήρ Κοσμᾶς κάνοντας τό λάθος νά ἀποκαλύψει τό Σαββατιαῖο μεγάλο γεγονός σέ μία πανηγυρι, ὅσο καί οἱ ἀκούοντες τόν ἀσκητή νά διηγεῖται μέ κλάματα πώς στερήθηκε μία γιά πάντα τήν ιδιαίτερη «μεταλαβιά», ἐπειδή τούς φανέρωσε. Ἔπεσε στά πόδια τους καί ζητοῦσε συγχώρεση καί τοῦ ἀπάντησαν. «Συγχωρεμένος νά εἶσαι, ἀλλά ἀφοῦ μᾶς ἀπεκάλυψες, δέν θά μᾶς ξαναδῆς»¹²⁹.

Γέροντας Κοδράτος ὁ Καρακαλλινός

Ὁ ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Καρακάλλου ,πατήρ Κοδράτος, φημισμένος γιά τήν ἀρετή του, δεχόταν γεμάτος στοργή ὅλους τούς φτωχοὺς, τούς ταλαιπωρημένους καί τούς ἐρημίτες μέ μεγάλη χαρά.

Ὅταν ὁ Γέροντας Ἰωσήφ μέ τόν πατέρα Ἀρσένιο πήγαιναν ξυπόλυτοι¹³⁰ καί μέ παλιόρασα στό μοναστήρι, τούς ὑποδέχονταν μέ σεβασμό, ἀγάπη καί τούς κάλυπτε τίς ἀνάγκες τους. Ἡ φιλοξενία του ἦταν Ἀβραμιαία καί δέν τούς ἄφηνε νά φύγουν μέ ἄδεια χέρια. Σέ ὅλους μοίραζε ὑλικά καί πνευματικά ἀγαθά.

Μικρασιάτης στήν καταγωγή, ἦρθε στό Ἅγιον Ὄρος σέ ἡλικία εἴκοσι ἐτῶν ἀπό τὰ Βουρλά τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κεῖρεται μετά ἀπό τριετία μοναχός καί ἐπιδίδεται κυρίως στήν προσευχή , στήν ὑπακοή καί στήν «διακονία». Ὅταν μετά ἀπό εἰκοσάχρονη μοναχική θητεία τοῦ παραδίδεται ἡ ἡγουμενική ράβδος συνεχίζει πάλι τὰ ταπεινά διακονήματα.

¹²⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΑ', σ. 91-92.

¹²⁹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 96.

¹³⁰ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 95.

Τό τυπικό του περιελάμβανε κοινή καθημερινή πολύωρη λατρεία, φιλόπονα καί φιλόθεα ἔργα, κομποσχοίνι, μελέτη καί ἐλάχιστο ὕπνο, πολλές φορές πάνω στό μαστούνι του ἢ κάτω στό πάτωμα

Μοναχός ἔλεγε σημαίνει νά θέλεις νά κοιμηθεῖς καί νά μήν κοιμάσαι, νά θέλεις νά φᾶς καί νά μήν τρῶς, νά θέλεις νά πιεῖς καί νά μήν πίνεις. Τέτοιος μοναχός ἡγούμενος ἦταν ὁ ἴδιος. Ἠγούμενος ἀσκητής καί φώτιζε τούς μοναχούς του κυρίως μέ τό παράδειγμά του.

Ἦταν διακριτικός ἐξομολόγος πολυάριθμων ψυχῶν, ἐπιεικής μέ τούς ἄλλους καί αὐστηρός μέ τόν εαυτό του. Πολυτέλειες, ἀργολογίες, πολυλογίες, κατακρίσεις καί καινοτομίες δεν ἤθελε νά εἰσάγονται στό ἀρχαῖο παραδοσιακό μοναστήρι του. Ἐνα μήνα πρὶν τήν ἐκδημία του πληροφορήθηκε τήν ἀναχώρησή του καί παραιτήθηκε ἀναμένοντας τήν κοίμησή του στίς 13 Φεβρουαρίου 1940.

Πατήρ Ἰωακείμ Σπετσιέρης

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ διατηροῦσε ἐμμέσως καί ἀμέσως προσωπική κοινωνία εἴτε, κυρίως ,σέ ἐπίπεδο προσευχητικῆς ἐμπειρίας, εἴτε σέ ἐπίπεδο ἀδελφικῆς ἐπικοινωνίας μέ σύγχρονες ὁσιακές μορφές τῶν ἡμερῶν του. Ἐνδεικτικά ἀναφέρονται δύο πνευματικά τέκνα τοῦ ἀγίου Νεκταρίου.

Ὁ πατήρ Ἰωακείμ κατά κόσμον Ἰωάννης Σπετσιέρης γεννήθηκε τό 1858 καί καταγόταν ἀπό τήν Κεφαλλονιά. Ὁ παππούς του ἱερέας προεῖδε, ἀπό τήν γέννηση τοῦ ἐγγονοῦ του, ὅτι θα γίνει ἱερέας καί θά πάρει τό ὄνομά του. Προεῖδε καί τήν κοίμησή του. Ὁ πατέρας του, ἀγρότης στό ἐπάγγελμα, ἦταν ἐξίσου πνευματικός ἄνθρωπος.

Μέ πεζοπορία ἔφτασε στό Ἅγιον Ὄρος σέ ἡλικία δέκα ὀκτώ ἐτῶν ὁ Ἰωάννης, μέ πρώτο προσκύνημα τό Βατοπέδι. Ἀμέσως μετά ἐγκαταβίωσε στήν Νέα Σκήτη ,στήν καλύβη τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων δίπλα στόν αὐστηρό Γέροντά του π. Χριστόφορο, ὅπου λίγα χρόνια ἀργότερα θά πάει ὁ Γέρον Ἰωσήφ σέ γειτονικό σπήλαιο. Διέφυγε ἀπό τόν κίνδυνο τῆς φυματίωσης σέ νεαρή ἡλικία, ἐνῶ παρακαλοῦσε τήν Παναγία νά τόν πάρει, γιά νά μήν κουράζει τούς Γεροντάδες του.

Ἐβγαине συχνά στόν κόσμο, εἰδικά στόν Βόλο ,λόγω τῶν ἀγαθῶν σχέσεων πού εἶχε μέ τόν Μητροπολίτη Βόλου Γερμανό καί ἐξομολογοῦσε.

Όταν λειτουργούσε στον Άγιο Νικόλαο Βόλου, τον έβλεπαν να λειτουργεί χωρίς να πατάει στην γη, σύμφωνα με διήγηση της μετέπειτα Μάρθας μοναχής, που συνέβαλε στο συναξάρι του αγίου Νικολάου του Πλανᾶ.

Ήταν πολύ έγκρατης και στο νερό ακόμη. Ζούσε όλη μέρα με έναν καφέ και λίγο ψωμί. Στόν ύποτακτικό του νουθετούσε ούτε νερό να πίνει μετά τό Απόδειπνο. Όλο τόν χειμῶνα τόν περνούσε χωρίς φωτιά.

Λειτουργούσε στην Αθήνα στό Ἀμαλίο, ὅπου ἐκκλησιαζόταν ἡ Βασίλισσα Ὀλγα. Γνωρίζοταν μέ τήν Βασίλισσα, ἡ ὁποία τόν προόριζε γιά Δεσπότη στόν Ρωσία καί πήγαινε συχνά στό παλάτι. Ἔμενε στό μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου καί ἔκανε θαύματα ὅσο ἦταν στόν ἐπίγεια ζωή. Σέ ὅλες τίς ἀποφάσεις του ἔπαιρνε εὐλογία ἀπό τήν Παναγία καί τούς Ἁγίους Ἀναγύρους. Εἶχε πλήρη ἀκατακρίσια καί ἦταν ὀλιγομίλητος. Τό τυπικό του ἦταν ἀκολουθίες, μελέτη, προσευχή, συγγραφή. Γνώρισε τήν ἐρημίτιδα Φωτεινή παρά τόν Ἰορδάνη ποταμό καί συνέγραψε τόν βίο της.

Ήταν αὐστηρός καί ἀπαρέγκλιτος στόν τήρηση τῶν κανόνων καί στίς Λειτουργικές Μεταρρυθμίσεις. Όταν ὁ τότε Γυθείου καί Οἰτύλου ἔστειλε ἔγγραφο στόν Ἱερά Σύνοδο ζητώντας νά γίνει περικοπή ὀρισμένων τμημάτων στόν Θεία Λειτουργία, ὁ πατήρ Ἰωακείμ μόλις τό ἔμαθε τόν ἐπέπληξε δριμύτατα. Τόνισε, ὅτι τήν Λειτουργία τήν ἔγραψαν Φωστήρες καί Στύλοι καί «ποιός εἶσαι ἐσύ πού θά βάλεις χέρι στόν Λειτουργία;» τοῦ εἶπε. Ἦθελε νά πεθάνει νά μήν δεῖ τό κακό στόν Ἐκκλησία.

Ήταν μαθητής τοῦ αγίου Νεκταρίου καί τόν ἐπισκέπτονταν συχνά στό μοναστήρι στην Αἴγινα, στην Ἱερά Μονή Ἁγίας Τριάδος. Όταν ρωτοῦσε ὁ Πατήρ Ἰωακείμ τόν ἔμπερο δάσκαλό του, τόν ἅγιο Νεκτάριο, γιά τό θέμα τῆς εὐχῆς, τοῦ ἔλεγε: « Πάτερ Ἰωακείμ, ὅταν λές τήν εὐχή νά συγκλονίζεσαι ὀλόκληρος. Νά βγαίνει ἡ εὐχή μέσα ἀπό τήν καρδιά σου, νά μήν τήν λές μόνο μέ τά χεῖλη». Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου περί εὐχῆς ἦταν ἀπό τό ἀπαύγασμα τῆς ἐσωστρέφειάς του καί τῆς νήψεως, τήν ὁποία ὀλοκλήρωνε μέσα στόν ἡσυχαστική του ζωή εἴτε ὡς μοναχός, εἴτε ὡς ἐπίσκοπος, εἴτε ὡς διδάσκαλος στην Ριζάρειο Σχολή, εἴτε ὡς ἡγούμενος Μονῆς. Πήγαινε στην Αἴγινα καί μετά τήν κοίμηση τοῦ αγίου Νεκταρίου καί προσευχόταν στόν τάφο του μέ κομποσχοῖνι. Ὁ Πατήρ Ἰωακείμ Σπετσιέρης προεἶδε τήν κοίμησή του τό 1943.

Γέροντας Αμφιλόχιος Μακρής· πνευματικός συνοδοιπόρος

Ο πατήρ Αμφιλόχιος διετέλεσε προηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου καί Πνευματικός Πατέρας τῆς Γυνακείας Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ Πάτμου.

Ἐπῆρξε πνευματικό τέκνο τοῦ ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως. Πλήθος χαρισμάτων ἦταν συμπυκνωμένα στήν προσωπικότητά του, ὅπως ἡ νηπτική ἐμπειρία, ἡ ἐθνική του δράση, ἡ κοινωνική του προσφορά τόσο στά Δωδεκάνησα, ὅσο καί στήν Κρήτη καί σέ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Προσεκλήθη, μετά τήν ἀπελευθέρωση, ἀπό τόν τότε Μητροπολίτη Ρόδου Τιμόθεο καί τόν διοικητή Δωδεκανήσου Ἰωαννίδη, ν'ἀναλάβει τό Ὀρφανοτροφεῖο θηλέων Ρόδου πού εἶχαν ἐγκαταλείψει οἱ καθολικές μοναχές. Μέ τήν ἄμεση ἀνταπόκριση τῆς ἀδελφῆς καί δασκάλας Ἐμμέλειας καί τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ Εὐστοχίας, ὀργανώθηκε ἄψογα τό Ὀρφανοτροφεῖο καί βραβεύτηκε ἀπό τήν Βασίλισσα Φρειδερίκη.

Χαρακτηρίστηκε ἀπό τόν Μητροπολίτη Διοκλείας Κάλλιστο Γουέαρ ὡς ὁ μεγαλύτερος ἐξομολόγος στήν Ἑλλάδα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. Ὁ ἴδιος προσήλθε στήν Ὀρθοδοξία ἐξαιτίας τῆς γνωριμίας του μέ τόν Γέροντα Αμφιλόχιο.

Καθηγητής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Βελιγραδίου ἀποφάσισε νά χειροτονηθεῖ, ἀφοῦ ἐξομολογήθηκε σ'αὐτόν τον Ἅγιο ἄνθρωπο. Πρόκειται γιά τόν Μητροπολίτη Μαυροβουνίου καί Παραθαλάσσιας π. Αμφιλόχιο Ράντοβιτς. Ἡ σύνδεσή του μέ τόν Γέροντα Αμφιλόχιο ἔγινε ἀφορμή ὁ σύγχρονος ἅγιος Ἰουστίνος Πόποβιτς νά τοῦ δώσει τό ὄνομα Αμφιλόχιος. Σοβαρό μέλημά του ἦταν ἡ Ἱεραποστολή. Ἐπῆρξε ἐμπνευστής τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου στήν Ἀφρική καί ἄλλοῦ. Ἀγωνιοῦσε γιά τήν Ἐκκλησία, ἐπειδή τήν ἔβλεπε νά ἐπηρεάζεται ἀπό τήν Δύση, νά χάνει τό ὑπερφυσικό της στοιχεῖο καί νά κινδυνεύει νά φορέσει ἐπενδύτη προτεσταντικό. Τό κρίμα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος γιά τόν Γέροντα Αμφιλόχιο ἦταν ὁ «Κοινωνικός Χριστιανισμός». Εἶχε χαρίσματα προφητείας καί προόρασης πάντα μέ τρόπο κεκαλυμμένο. Παρακινοῦσε ὅλους στήν προσευχή, στήν ἀγαθοεργία καί στόν «λόγον τόν ἀγαθόν» Νουθετοῦσε τούς πιστούς νά μεταλαμβάνουν συχνά. Ἡ Νοερά προσευχή ἔλεγε εἶναι ἡ βάση τῆς τελειότητος. Παρακαλοῦσε τόν Κύριο νά δώσει στούς ἀνθρώπους τό χάρισμα τῆς εὐχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗ

Στήν γνήσια, αυθεντική χριστιανικότητα είναι γνωστό ότι τά συγγράμματα έπονται τής πράξεως και τήν περιγράφουν, χωρίς ποτέ νά τήν υποκαθιστοῦν¹. Στηριζόμενος στις διδασκαλίες τῶν ἀρχαίων Πατέρων ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, ἀφοῦ βίωσε τόν Ἠσυχασμό ὡς ἀσκητική θεραπευτική ἀγωγή περιγράφει τόν ἀληθινό μοναχό ὡς προϊόν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: «Καί ὅταν ἐν ὑπακοῇ καί τῇ ἡσυχίᾳ καθαγνίση τās αἰσθήσεις καί γαληνιάση ὁ νοῦς καί καθαρισθῇ ἡ καρδιά του, τότε λαμβάνει χάριν καί γνώσεως φωτισμόν. Γίνεται ὅλος φῶς, ὅλος νοῦς, ὅλος διαύγεια. Καί βρῦει θεολογίαν, ὅπου ἂν γράφουν τρεῖς δέν προλαμβάνουν τό ρεῦμα πού βρῦει κυματωδῶς καί σκορπίζει εἰρήνην καί ἄκραν ἀκίνησιαν παθῶν εἰς ὅλον τό σῶμα. Φλογίζεται ἡ καρδιά ἀπό θεῖαν ἀγάπη...»².

1. Η «ΚΑΤ' ΕΜΠΝΕΥΣΙΝ» ΚΑΙ «ΚΑΤ' ΕΠΙΣΤΑΣΙΑΝ»

ΘΕΟΥ ΓΡΑΦΗ-ΘΕΟΠΝΕΥΣΤΙΑ

Ἐπαναλαμβάνει ὁ σύγχρονος νηπτικός πατέρας τά λόγια τῶν παλαιότερων Θεοφόρων Πατέρων, διατυπώνοντάς τα μέ ἕναν δικό του τρόπο. Ἡ ἐπίσκεψη τῆς Θείας Χάριτος γίνεται μέ ἕναν ιδιαίτερο καί μοναδικό τρόπο στόν κάθε ἄνθρωπο, καθώς ἕκαστος ἀποτελεῖ ξεχωριστή προσωπικότητα, ἀνεπα-

¹ Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), «Ἡ σπουδαιότητα τοῦ Ἠσυχασμοῦ στήν Ἱστορία τοῦ Γένους», *Πρακτικά Διεθνῶν Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ, «Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς στήν Ἱστορία καί τό παρόν»* ἔκδ. Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος 2000, σ. 474.

² Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΜΗ', σ. 279.

νάληπτη ψυχοσωματική οντότητα και οι δωρεές δίδονται ἄνωθεν ἀνάλογα μέ τόν χαρακτήρα καί τά ἀσκητικά παλαίσματα τοῦ καθενός³. «Ὅταν πλησιάζει ἡ Θεία Χάρις στόν ἄνθρωπο», τονίζει ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, «δέν μεταβάλλει τήν φύσιν, ἀλλά τά αὐτά φυσικά ἰδιώματα καί ἀγαθά πλεονεκτήματα, ὅπου εἶναι προικισμένη ἡ φύσις, σύμφωνα μέ τήν χωρητικότητα τοῦ κάθε δοχείου, ἀναπληροῖ καί ὑπερπληροῖ ἢ τό ἀνάπαλιν ἐλαττώνει καί ἀφαιρεῖ»⁴.

Ἡ ποικιλία χαρισμάτων εἶναι ἐμφανής στούς θεοπνεύστους Πατέρες, στόν Πανεπιστήμονα Μέγα Βασίλειο, στόν σοφότατο θεῖο Γρηγόριο Παλαμᾶ καί στόν ἀλφαβητάριο Γέροντα Ἰωσήφ, ἡ οὐσία ὅμως εἶναι κοινή. Θυμίζει τόν καταρτισμένο θεολογικοφιλοσοφικά Μέγα Ἀθανάσιο καί τόν ἀγράμματο, κατά κόσμον, ποιμένα ἀλόγων καί λογικῶν προβάτων, ἅγιο Σπυρίδωνα Τριμυθοῦντος, Πατέρων τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς ἐν Νικαία Συνόδου. Ὁ Γέρον Ἰωσήφ διατύπωσε καί ἀποκρυστάλλωσε μέ τήν θεία ἐπιστασία τήν πρό αὐτοῦ θέση τῆς Ἐκκλησίας, ὡς Σώματος Χριστοῦ, γιά τό ζήτημα τῆς νήψεως μέ τήν ὁποία «καταπιάστηκε».

Ὁ χαρακτηρισμός τῆς θεοπνευστίας δέν εἶναι «κατά γράμμα», ἀλλά «κατά πνεῦμα», «κατά χάριν», καθὼς ἡ διάκριση μεταξύ «θειῶν» καί «θεοπνεύστων» βιβλίων διατυπώνεται σαφῶς σέ πιό προσφάτους αἰῶνες καί φαίνεται κυρίως ἀπό τίς παρατηρήσεις τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου. Κάνει διάκριση ἀνάμεσα στήν «κατ' ἐπιστασίαν» καί στήν «κατ' ἔμπνευσιν» Θεοῦ γραφή, γιά θεόπνευστες καί θεῖες γραφές. «Διακρίνουσι οἱ Θεολόγοι», λέει, «μεταξύ Ἀποκαλύψεως, Ἐμπνεύσεως καί Φωτισμοῦ, δηλαδή ἐλλάμψεως καί ἐπιστασίας, διά τῆς ὁποίας διαφυλάττεται ὁ γράφων ἀπό κάθε ἀπάτην ἢ σφάλμα». Προσθέτει μάλιστα, ὅτι καί παλαιότεροι ἐκκλησιαστικοί ἄνδρες «λέγουσιν ὅτι τά μέν μυστηριώδη καί κυριώτερα τῶν Γραφῶν καί ἐξ ἔμπνευσεως τοῦ Πνεύματος ἐχαράχθησαν, τά δέ Ἱστορικά μέ *ἐπιστασίαν* αὐτοῦ μόνην» καί πῶς ἡ διαφορά ἀνάμεσα στίς «δύο δόξες εἶναι ὀλίγη καί παραμικρά καί ὅτι παρόν εἰς τούς ἱερούς συγγραφεῖς τό Πνεῦμα, δέν ἀφήκεν αὐτούς εἰς κανένα νά πλανηθοῦν. Ὡστε πάντα ρήματα Θεοῦ εἶναι»⁵.

³ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Γ΄, σ.44 «Ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου πολλήν διαφορὰν ἔχει».

⁴ ἹΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, Πνευματικαὶ ἐμπειρίαι, ὁ.π., σ. 9.

⁵ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Πηδάλιον, σσ. 112, 113.

Διακρίνει ο Ίερός Πατήρ τούς θεολόγους σέ «ἐξ Ἀποκαλύψεως» καί «Φωτισμοῦ» καί παρότι ὁ Γέροντας εἶναι ἄμοιρος καί τῆς κοσμικῆς σοφίας καί τῆς ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας, εἶναι ὡστόσο ἕνας νηπτικός πατέρας καί θεολογεῖ, διότι κατά τόν μαθητή τοῦ θείου Χρυσοστόμου, ἅγιο Νεῖλο Ἀσκητῆ⁶ πού εἶχε μεγάλη μὴνωση θεολογική καί κοσμική, «εἰ θεολόγος εἶ, προσεύξει ἀληθῶς καί εἰ ἀληθῶς προσεύχη θεολόγος εἶ»⁷. Θεολογεῖ ὁ Γέροντας Ἰωσήφ καί θαυμάζει τίς νοερές παρακλητικές καί πληροφορητικές κινήσεις τοῦ Πανσόφου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ταχέως δίδει τήν εἶδηση, ὅταν ὁ ἄλλος ἀλλοιοῦται. Ἐχει πνευματικό σύνδεσμο μέ τόν Θεό, ἀόρατη ἐπικοινωνία, ἀγάπης ἀνταλλαγῆ, πληροφορία Θεοῦ καί δέν εἶναι τίποτε γλυκύτερο ἢ θυμηδέστερο ἀπό τό «διανοεῖσθαι» τίς θεῖες κινήσεις⁸.

2. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Κατά τίς ὥρες τίς ὁποῖες τόν ἄγγιζε ἡ Θεία ἀγάπη, κυρίως τήν νύκτα, μετὰ ἀπό πολύωρη καρδιακή προσευχή, πρόσφερε τό ἐκχύλισμα τῆς καρδιάς του πρὸς τούς ἀδελφούς τούς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς. «Εργάζομαι νοερώς», γράφει, «καί πληρῶ ἀνελλιπῶς τά μοναχικά μου καθήκοντα. Καί τὰς νύκτας ἐπ' ἀρκετόν, ἀφοῦ ὁ νοῦς κουρασθῆ εἰς τήν εὐχήν, γράφω οὐκ ὀλίγας ἐπιστολάς ὅπου πολλαχῶς οἱ Χριστιανοί μοῦ ζητοῦν ὠφέλειαν»⁹.

Γραπτά μνημεῖα τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ εἶναι οἱ ὀγδόντα μία ἐπιστολές πρὸς λαϊκοὺς καί μοναχοὺς καί μία ἐπιστολή χωρισμένη σέ τρία κεφάλαια πρὸς ἐρημίτην. Ἀποτελοῦν ἔργα ὄχι συστηματικά, ἀλλὰ περιστασιακά, καθὼς δέν γράφτηκαν, γιὰ νά ἀναπτύξουν ἐνδελεχῶς κάποιο ζήτημα, ἀλλὰ συνήθως, γιὰ νά ἀπαντήσουν σέ διάφορα θέματα, τά ὁποῖα ἔθεταν οἱ κοσμικοὶ καί μοναχοὶ στόν Γέροντα. Ἐγραφε περιστατικῶς «πρὸς ἀνάγκην» καί ὄχι

⁶ ΝΕΙΛΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Περί προσευχῆς, Φιλοκαλία*, τ. Α', ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, σ. 225.

⁷ Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, *Τό Προπατορικόν Ἀμάρτημα*, Ἀθήνα 2001, σ. 132.

⁸ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Ν'*, σσ. 314-315.

⁹ *Ἐκφρασις*, σ. 29.

«πρός επίδειξιν»¹⁰. Παρόλο όμως, πού οι έπιστολές προέρχονται από τό ποιμαντικό ένδιαφέρον του Γέροντα γιά τόν κόσμο, δίνουν συνάμα καί τήν θεολογία του καί τόν άναδεικνύουν ως μέγα ήσυχαστή, άφοϋ σημείο άναφορᾶς στά κείμενα του εΐναι ή νοερά προσευχή, ή όποία άποτελεΐ σημαντικό κεφάλαιο γιά τήν έπιστήμη τής θεολογίας, τής νηπτικῆς παραδόσεως καί τής σύνολης ζωῆς τής Έκκλησίας¹¹.

Οί έπιστολές οι όποιες συνέγραψε ό Γέρων Ίωσήφ συντάχθηκαν κατά τήν διάρκεια του άσκητικοϋ του βίου καί ήταν αυτές πού του χάρισαν τήν έξαιρετική τιμή τήν όποία λαμβάνει μέσα στην έκκλησιαστική παράδοση καί τήν συνείδηση τών χριστιανών. Μποροϋν νά χαρακτηριστοϋν «φιλοκαλικά μνημεία», κάτι πού όδηγεΐ στο συμπέρασμα πώς ό ίδιος ήταν ικανός συγγραφέας καί εΐχε προσωπική έμπειρία πάνω στο άντικείμενο.

Στό φῶς τής δημοσιότητας έχουν βγει από τήν Ίερά Μονή Φιλοθέου Άγίου Όρους όγδόντα μία έπιστολές του, «Πρός Μοναστάς καί Κοσμικούς» (Μέρος Α΄), καί μία έκτενης, «Πρός ήσυχαστήν έρημίτην» (Μέρος Β΄), διαιρούμενη σε δώδεκα άυτοτελή κεφάλαια συμπεριλαμβανομένου καί του επιλόγου ως δέκατο τρίτο κεφάλαιο. Η τελευταία έκτενης έπιστολή εΐναι σάν μία πραγματεία καί άπευθύνεται σε έναν ήσυχαστή στην έρημο. Όλη όμως, ή έπιστολογραφία εΐναι άπαύγασμα καί άπόρροια τής έσωτερικῆς ήσυχαστικῆς ζωῆς του άποστολέα, μία έκφραση τής μοναχικῆς έμπειρίας του, στῆς όποίας τήν έκδοση άποτυπώθηκε καί ό όμώνυμος τίτλος της¹².

Έπιπλέον εΐκοσι όκτώ άνέκδοτες έπιστολές έχουν έκδοθει από τήν Ίερά Μονή Βατοπαιδίου Άγίου Όρους στο βιβλίο του Γέροντος Ίωσήφ του Βατοπαιδινού, μέ τίτλο «Θείας Χάριτος Έμπειρίες-Γέροντας Ίωσήφ Ήσυχαστής, Έπιστολιμαία βιογραφία-Άνέκδοτες έπιστολές καί ποιήματα». Υπάρχουν καί άπωλεσθεισες έπιστολές¹³, όπως άναφέρει ό ίδιος ό Γέροντας στις έπιστολές

¹⁰ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Υπέρ τών Ίερῶς Ήσυχάζόντων*, έκδ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Συγγράμματα*, τ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 326.

¹¹ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, «Η έπιστολογραφία του Γέροντος Ίωσήφ του Ήσυχαστοϋ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Έπιστημονικῶν Συνεδρίων Αθηνών καί Λεμεσού, «Γέροντας Ίωσήφ ό Ήσυχαστής, Άγιον Όρος-Φιλοκαλική Έμπειρία*», Άγιον Όρος 2007, σ. 283.

¹² ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ, *Έκφρασις Μοναχικῆς Έμπειρίας*, Άγιον Όρος 2003 (Στό έξῆς: *Έκφρασις*).

¹³ ΓΕΡΟΝΤΙΣΣΑΣ ΜΑΚΡΙΝΑΣ, *Λόγια καρδιάς*, Πορταριά Βόλου 2012, σ. 50-51 καί *Ό Γέροντάς μου*, σ. 396. Άνεκτίμητες έπιστολές από τήν άλληλογραφία τής Γερόντισσας Μακρίνας

του: «Καί τά γράμματα ὅπου καθυστεροῦν καί ἄλλα πού χάνονται»¹⁴ καί «Ελυπήθην πολύ ὅπου ἐχάθη τό γράμμα μου, διότι εἶχον γράψει ὠραῖα λόγια», καθὼς καί ἄλλες οὐκ ὀλίγες ἐπιστολές»¹⁵.

α. Ἡ ποιμαντική διάσταση τῆς ἐπιστολογραφίας τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ

Ὁ σύγχρονος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ὑπογραμμὸς τοῦ Χριστοῦ ὁ ἴδιος, εἶχε τὴν ποιμαντική ἰκανότητα καί τό χάρισμα νά καθοδηγεῖ μέ ἀκρίβεια καί ἀσφάλεια πρὸς τὸν Χριστό τίς ψυχές τίς ὁποῖες τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ ἴδιος. Κεντρικὸ σημεῖο στὴν διδασκαλία του εἶναι ἡ ὑπὲρ νοῦν ἔνωση μέ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Χριστολογία, ἀκολουθεῖ τοὺς προγενέστερους Πατέρες καί τὴν Καινὴ Διαθήκη. Παρόλο πού ἦταν ὀλιγογράμματος, ἡ οἰκειότητα ἢ ὁποῖα ἔχει μέ τὴν Καινὴ Διαθήκη εἶναι εὐδιάκριτη, ἀφοῦ μέσα στά κείμενά του συναντῶνται εἴτε ὑπαινικτικά, εἴτε κατὰ γράμμα ἀναφορές. Στό ἐκδοθέν ἔργο του ἔχουν ἐντοπισθεῖ ἑκατὸν πενήντα μία καινοδιαθηκικές ἀναφορές μέ ἰδιαίτερη ἀγάπη στοῦ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο ἀπὸ τό ὁποῖο παραθέτει σαράντα τέσσερα χωρία. Ἀκολουθοῦν οἱ πενήντα ἑξὶ ἀναφορές σέ ἐπιστολές τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐκ τῶν ὁποῖων οἱ σαράντα πέντε ἀναφέρονται σέ ἐπιστολές τοῦ Ἀποστόλου Παύλου¹⁶.

Καταρρίπτεται πάλι ἡ ὀρθολογιστικὴ ἄποψη περὶ θείας καί κοσμικῆς σοφίας, καθὼς θά ἀνέμενε κανεὶς νά εἶναι ἀδύνατη ἢ πρόσβαση σέ βιβλικά χωρία ἀπὸ ἓναν ἄνθρωπο χαμηλοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου. Ἀπεναντίας, κατατρυφᾷ καί παραθέτει δυσερμήνευτα χωρία, τά ὁποῖα σπανίως ἀναγιγνώσκονται στὴν λατρεία καί μᾶλλον πρόκειται γιὰ ἀναφορές ἀπὸ μνήμης¹⁷. Διδασκαλεῖα του εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ Πατερικὴ Παράδοση, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἐπιστολὴ του πρὸς Ἐρημίτη: «...καλὸν ἐθεώρησα νά σοῦ γράψω καί

καί τῆς συνοδείας της μέ τὸν Γέροντα Ἰωσήφ κατεστράφησαν μπροστά στὴν ἀπειλή τῆς συκοφαντίας στίς ἐφημερίδες ἀπὸ φθόνου «συγκληρικοῦ».

¹⁴ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ἸΣΤ, σ. 115.

¹⁵ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, [Ψυχωφελὴ Βατοπαιδινά 18], Ἅγιον Ὅρος 2005, σ. 188. (Στό ἐξῆς: *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*).

¹⁶ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, σ. 171.

¹⁷ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, σ. 172.

ὀλίγα περί ἀγάπης, ἐξ ὧν ἔμαθον παρά τῶν πρό ἐμοῦ ὁσίων Πατέρων καί τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν»¹⁸. Δέν λείπουν καί ἀναφορές σέ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλά μέ μικρότερη συχνότητα, καθὼς καί ιδιαίτερη ἀναφορά στοὺς Ψαλμοὺς μέ τριάντα ἀναφορές καί λιγότερες παραθέσεις στὴν Πεντάτευχο, στοὺς Προφῆτες καί στὰ Α΄ καί Β΄ Βασιλειῶν¹⁹.

Κύριος σκοπὸς τῶν βιβλικῶν ἀναφορῶν καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων εἶναι νά στηρίξει τοὺς πιστοὺς γιὰ τὸ ἔργο τὸ ὁποῖο ἐπιτελεῖ τὸ γεγονός τῆς Σαρκώσεως καί, ταυτόχρονα, νά ἀντιμετωπιστοῦν οἱ πλάνες καί τὰ αἰρετικά στοιχεῖα. Ὑπενθυμίζει τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν, μέ τὴν πτώση προηγούμενων «φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας», ὅπως τοῦ Ὁριγένους καί μύριων ἄλλων «μεγάλων μέ πᾶσαν μάθησιν», οἱ ὁποῖοι «ἐδόθησαν εἰς τὸ πέλαγος τῆς γνώσεως προτοῦ λάβουν εἰς τὴν ἡσυχίαν, τὴν καθαρότητα τῶν αἰσθήσεων καί τὴν εἰρήνην καί γαλήνην τοῦ Πνεύματος, ἐβυθίσθησαν εἰς τὸν ὠκεανὸν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί ἐνόμισαν ἀρκετὴν τὴν τῶν γραμμάτων μάθησιν καί μύριοι ἀπώλεσθησαν καί παρεδόθησαν ἀναθέματι ἀπὸ τίς Συνόδους, ὅπου ἦσαν πρώην ὑπέρμαχοι»²⁰. Προτρέπει τοὺς ἀναγνώστες καί ὀνομαστικά νά μελετήσουν τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὅπως τοὺς ιδιαίτερα προσφιλεῖς στὸν ἴδιο, ἀββᾶ Ἰσαάκ²¹, ἅγιον Ἰωάννη τῆς Κλίμακος²², ἀββᾶ Δωρόθεο²³, Εὐεργετινὸ καί Φιλοκαλία²⁴ παρομοιάζοντας τὴν Ἁγία Γραφή σάν τὸν λαμπερὸ ἥλιο καί τὸ βιβλίον τῆς Φιλοκαλίας σάν τὰ μικρὰ γυαλιά πού κάνουν τοὺς ἀναγνώστες ἰκανοὺς νά ἐντυφῆσουν στὸν ἥλιο²⁵ καί τὴν βασιλικὴν του λάμψη.

Οἱ ἰσχύοντες κανόνες τῆς ἐπιστολογραφίας ἀκολουθοῦνται κατὰ τὴν συγγραφή τῶν ἐπιστολῶν, δηλαδή προσφώνηση, παράθεση τοῦ ὀνόματος

¹⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐρημίτην, κεφ. 12, σ. 453.

¹⁹ ΧΡ. ΚΑΡΑΚΟΛΗ, «Ἡ Ἁγία Γραφή στὴ ζωὴ καί στὴ διδασκαλία τοῦ Γέροντα Ἰωσήφ», Πρακτικὰ Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστὴς-Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλικὴ Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 171-172.

²⁰ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΜΗ΄, σ. 280.

²¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΙΕ΄, σ. 154 καί Ἐπιστολὴ Α΄, σ. 175.

²² Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΙΒ΄, σ. 96.

²³ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΙΣΤ΄, σ. 115.

²⁴ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΙΣΤ΄, σ. 115.

²⁵ ΑΝΩΝΥΜΟΥ, *Οἱ περιπέτειες ἐνὸς προσκυνητοῦ*, (μτφρ. Μητρ. Κορίνθου Πάντ. Καρανικόλα), Ἀθήνα 2006, σ. 17.

τοῦ παραλήπτη, τῶν πνευματικῶν του τέκνων ἐντός ἢ ἐκτός τοῦ κόσμου, πού στόν ἐκδοθέντα τόμο παρελείφθησαν γιά εὐνόητους λόγους μερικά προκαταρκτικά, γιά νά θερμάνει τήν ψυχή μέ θεῖο ζῆλο, ὅπως «Όταν τοῦ Κυρίου μας ἡ ἀγάπη πυρπολήση τήν ψυχήν τοῦ ἀνθρώπου, δέν κατέχεται πλέον αὐτός ὑπό μέτρων, ἀλλ' ἐβγαίνει τοῦ περιορισμοῦ. Δι' αὐτό ἔξω βάλ- λει τόν φόβον καί εἰ τί γράφει, εἰ τί λαλεῖ, κλίνει πρός ἀμετρίαν»²⁶ καί μετά μπαίνει στό θέμα. Σέ κάποιες ἐπιστολές παρατηρεῖται παράβαση τοῦ καθιερωμένου τρόπου συγγραφῆς καί μπαίνει ἀμέσως στό ζήτημα δίνοντας κατευθείαν ἀπάντηση. «Διά τήν προσευχή, ὅπου γράφεις παιδί μου, ἐφ' ὅσον ὁ Γέροντας ἔχει γνῶσιν τῆς προσευχῆς, δέν εἶναι φόβος νά πλανηθῆς. Ἐσύ κά- με ὅπως σοῦ λέγει ὁ Γέροντάς σου καί, ἂν ἡ χάρις πηγαίνει καί ἔρχεται, ἐσύ μή λυπῆσαι, ἐπειδή ἔτσι γυμνάζει τόν ἄνθρωπον, νά φρονῆ ταπεινά καί νά μήν ὑπεραίρεται»²⁷. Ἐπίσης στοιχεῖα τά ὁποῖα παραλείπονται στήν ἔκδοση τῆς Ἱεραῆς Μονῆς Φιλοθέου εἶναι ἡ ἡμερομηνία συγγραφῆς τῶν ἐπιστολῶν καί ἡ κατακλείδα μέ ἐξαιρέση τήν Ἐπιστολή πρός Ἐρημίτη τοῦ Β' μέρους, ὅ- που κλείνει μέ τριαδολογικό τύπο «Ὡς ἡ δόξα καί τό κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν» σέ κάποια κεφάλαια²⁸. Ἀντίθετα, στήν ἔκδοση τῆς Ἱεραῆς Μονῆς Βατοπαιδίου τηρεῖται τό ὄνομα τοῦ παραλήπτη καί ἡ ἡμερομηνία σύνταξης. Χρονολογοῦνται ἀπό τό 1932²⁹ ἕως τό 1959³⁰ λίγο πρὶν τήν ἐκδη- μία του καί συνήθως προσυπογράφει μέ ἕναν ἰδιαίτερο, οἰκεῖο, ἀγαπητικό τρόπο «Ἐρρωσο ἐν Κυρίῳ»³¹, «Ταπεινός Γεροντάκος σου καί Πατήρ»³². Ἡ ἔκταση ποικίλει ἀπό κείμενο σέ κείμενο. Ἐχομε μακροσκελεῖς ἐπιστολές³³ καί ἐπιστολές λίγων ἀράδων³⁴ ἀνάλογα μέ τόν παραλήπτη, τόν σκοπό τῆς σύνταξης καί τήν ψυχική κατάσταση τοῦ συγγραφέως³⁵.

²⁶ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΑ', σ. 89.

²⁷ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΒ', σ. 94.

²⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή πρός Ἐρημίτην, κεφ. Γ', σ. 407.

²⁹ Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ἐπιστολή 6, σ. 147.

³⁰ Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ἐπιστολή 1, Ἐπιστολή 26, σ. 139, σ. 211.

³¹ Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ἐπιστολή 5, σ. 146.

³² Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ἐπιστολή 16, σ. 181.

³³ Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ἐπιστολή 6, σ. 149.

³⁴ Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ἐπιστολή 15, σ. 176.

³⁵ Ἐκφρασις, σσ. 28-29.

Χαρακτηριστικά τῆς ἐπιστολογραφίας τοῦ ἀλφαβηταρίου³⁶ Γέροντα εἶναι τό ἀρχαιοπρεπές ὕφος, τό πλήθος τῶν συλλογισμῶν καί τῶν ρητορικῶν σχημάτων, ἡ ἀκρίβεια, ἡ σαφήνεια, ἡ παραστατικότητα, στοιχεῖα τὰ ὅποια παραπέμπουν σέ ταλαντοῦχο συγγραφέα καί ἔξοχο χειριστή τοῦ λόγου³⁷. Ἡ ἔλλειψη γραμματικῶν γνώσεων εἶναι ἐκδηλη στά ἀνορθόγραφα γραφόμενα ἢ στά συντακτικά ἀτοπήματα, ἡ γλώσσα εἶναι ἡ «ὑποβλητική ἐκκλησιαστική»³⁸ ἡ ὅποια δέν εἶναι οὔτε ἡ δημοτική, οὔτε ἡ τυποποιημένη καθαρεύουσα, οὔτε ἡ ἀρχαϊκή, ἀλλά ἡ μνημειακή τῶν ἀγίων μέ στοιχεῖα ἐλάχιστα τῆς λαλούμενης δημοτικῆς καί πλήθος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς³⁹ διανθισμένα μέ καλλολογικά στοιχεῖα. Ἀναδεικνύεται γλωσσοπλάστης ὁ Γέροντας Ἰωσήφ μέ τούς προσωπικούς του νεολογισμούς, ὅπως «νοητόκτηστος ἄνθρωπος»⁴⁰, «θεολαλήσωμεν»⁴¹, «βιαιοθανόντος»⁴², «πλουτανάδοσις»⁴³.

Τό πολυσχιδές τῆς προσωπικότητας τοῦ Γέροντα καί ἡ εὐρυμάθειά του φαίνονται ἀπό τήν ἐπίκληση πού κάνει στήν Ἑλληνική Ἱστορία καί Μυθολογία, στήν προσπάθειά του νά νουθετήσῃ τόν ἀναγνώστη. Παραστατικότητά ἐῖναι ἡ παραπομπή στόν Φίλιππο τόν Μακεδόνα ὡς πρότυπο σοφίας καί θεόφρονος διαγωγῆς⁴⁴. Παρομοιάζει σέ ἄλλη συνάφεια τόν ἑαυτό του μέ τήν Ἀριάδνη⁴⁵ πού δίδει τό νῆμα, γιά νά ἐξέλθῃ ὁ πονεμένος ἀπό τόν λαβύρινθο τῶν θλίψεων.

³⁶ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΜΕ*, σ. 270.

³⁷ ΙΩ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, «Φιλολογικά σχόλια στά κείμενα τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν Λεμεσοῦ, «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής-Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία»*, Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 635.

³⁸ ΙΩ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, «Φιλολογικά σχόλια...», ὁ.π., σ. 636.

³⁹ Λέξεις ὅπως: ἀγνωσία, ἀμετρία, τίκτω, οἶμαι, φάος, μέλλω γάρ, κ.ἄ.

⁴⁰ Χρησιμοποιεῖ λέξεις ὅπως: ντουνιας, μέ τό ζόρι, ντουβάρια, πεχλιβάνης.

⁴¹ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΝΖ*, σ. 315.

⁴² *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΞΕ*, σ. 344.

⁴³ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΚΕ*, σ. 154.

⁴⁴ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΝΓ*, σ.298 «Ὁ Βασιλιάς Φίλιππος δι' αὐτό ὡς διηγοῦνται οἱ ἱστορίες, ὅταν τοῦ ἦρθαν ὁμοῦ τρεῖς εἰδήσεις πλήρεις χαρᾶς καί τιμῆς, ἔβγαλε τό δαχτυλίδι του –μεγάλης ἀξίας- καί τό ἔρριψε εἰς τήν θάλασσαν νά μετριάσει μέ τή στέρησιν τοῦ δαχτυλίδιου τήν ὑπερβολή τῆς χαρᾶς, μήποτε, λέγει, μοῦ ἔλθουν μαζεμένες αἱ θλίψεις καί δέν δύναμαι νά ταῖς ὑποφέρω».

⁴⁵ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΜΘ*, σ. 320.

Ἡ ἀπλοϊκότητά του, ἡ ἐκφραστικότητα στά γραφόμενά του εἶναι ἐμφανεῖς μέ ἔντονο συναισθηματισμό, γλυκύτητα καί τρυφερότητα. Ὡς ἄλλος Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος ἀποκαλεῖ τά πνευματικά του παιδιά «τεκνία ἀγαπημένα»⁴⁶ καί μέ ἄλλες ἐκφράσεις μεστές ἐλέους «τό ἀγαπητόν μου θυγάτριο,» «ἡ καλή μου περιστέρα»⁴⁷, «σπλάχνα τῆς ψυχῆς ἱερά»⁴⁸. Γίνεται ἀπόλυτος μόλις ἡ διόρασή του δεῖ πῶς μία ψυχή κινδυνεύει⁴⁹.

Ὁ λόγος του εἶναι προτρεπτικός, ὀρμητικός, μέ ἐκφράσεις, ὅπως «δράξου παιδείας, κλαῦσον καί πένθησον»⁵⁰ καί μέ στοιχεῖα φαινομενικῆς ὑπερβολῆς, ὅπως «Γίνου χῶμα. Δεῖρε, κτύπα, μίσησον ὡς ἐχθρόν ἄσπονδον τόν ἑαυτόν σου»⁵¹. Ταυτόχρονα εἶναι διακριτικός καί παραμυθητικός. «Μήν ἀπελπίζεσαι. Εἰς ὅλους συμβαίνουν αὐτά. Πόλεμος εἶναι τοῦ πειρασμοῦ καί θά περάσει»⁵². Χαίρεται μετά τῶν χαιρόντων: «Λίαν χαίρω καί τά μάλα εὐφραίνομαι»⁵³ καί κλαίει μετά τῶν κλαιόντων: «Ἄχ καί νά ἔβλεπες, παιδάκι μου, τόν πόνον μου καί τά δάκρυα, ὅπου ἔρευσαν διά σέ».⁵⁴ Εἶναι ἄριστος ἀνατόμος τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, διεισδύει στά μύχια τῆς ψυχῆς, ἀνακαλύπτει, θεραπεύει τά πάθη της μέ τήν μοναδική διακριτική παιδαγωγική του. «Χαίροις ἐν Κυρίῳ ὁ ἀγαπητός μου υἱός. Ὁ λίαν καλός, ἀλλ' ὀλίγον θυμώδης, ὁ πολύ φρόνιμος, πλὴν ὀλίγον πεισματάρης, ὁ πολύ ἀγαθός καί ὀλίγον ζηλότυπος»⁵⁵.

Ἡ ποιμαντική, ὅμως, τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ εἶναι ἰδιάζουσα, μυσταγωγική, ἐξειδικευμένη μέ συγκεκριασμό «νοητικῶν ἀρχῶν» καί σπλάχνων οἰκτιρισμῶν. Ἀπό τήν μία ἄκρως ἡσυχαστής καί ἀπό τήν ἄλλη ὡς ἀληθινός ποιμένας «Ἐν σπλάχνοις Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵⁶ ἀγαποῦσε τόν καθένα καί ὡς κάτοχος θείων βι-

⁴⁶ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΔ', σ. 213.

⁴⁷ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΜΔ', σ. 266.

⁴⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΣΤ', σ. 113.

⁴⁹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΞΘ', σσ. 352-353. Ἐναγωνίως καταδικάζει τό θανάσιμο ἀμάρτημα τῆς πορνείας.

⁵⁰ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΞΑ', σ. 328.

⁵¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Ζ', σ. 70.

⁵² Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Κ', σ. 131.

⁵³ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Ε', σ. 56.

⁵⁴ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Κ', σ. 130.

⁵⁵ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΜΕ', σ. 270.

⁵⁶ Φιλ. α' 8.

ωμάτων ήθελε όλοι νά βιώσουν τά ίδια καί νά μήν μένουν μέ έντονη άκαμψία στην τυπική θρησκευτικότητα.

Τό «ποιμένειν», όταν αναφέρεται στους άνθρωπους, «φανερώνει τό ἄρχειν, τό όδηγεῖν, τό διοικεῖν, τό ήγεμονεύειν» καί δέν φανερώνει μόνο την παροχή τροφῆς στό ποιμνιο από τόν ποιμένα. Μέ αὐτή την διττή σημασία άπαντάται ή χρήση τοῦ ρήματος από τόν Πλάτωνα καί τόν Όμηρο⁵⁷. Ό ήγεμόνας ήσυχαστής ποιμένας καθοδηγεῖ τό ήγεμονικό τῆς ψυχῆς, τόν ήγεμόνα νοῦ, νά ήγεμονεύει επί τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς καί τοῦ θυμοειδοῦς καί άποκτᾶ τίς δωρεές τῆς θείας χάριτος πού πηγάζουν από τόν Σταυρό καί την Άνάσταση τοῦ Χριστοῦ⁵⁸.

Άσκειται ή Ποιμαντική καί διά ποιμαντικῆς άλληλογραφίας μέ πρῶτο έπιστολογράφο τόν Άπόστολο Παῦλο⁵⁹, γιά νά άκολουθήσουν οί Άποστολικοί Πατέρες⁶⁰ καί νά συνεχίσουν την διαποίμανση είτε μέ συμβουλευτικό διάλογο, είτε μέ έπιστολογραφία ποιμαντική καί οί μοναχοί μέ τόπους άσκήσεως τῆς ποιμαντικῆς συμβουλευτικῆς τίς Μονές, τίς Σκῆτες, τά Κελλιά καί τά Ήσυχαστήρια. Τό μοναστικό περιβάλλον μέ την ποιμαντική διάσταση τοῦ έργου του συμβάλλει στην πνευματική αναγέννηση, στην ήσυχαστική παιδεία, όχι μόνο τῶν μοναστῶν καί τῶν ύποτακτικῶν, αλλά καί τῶν προσκυνητῶν, τῶν φιλοξενούμενων καί τῶν έπισκεπτῶν, επειδή προϋπόθεση τοῦ πνευματικοῦ πατρός-ποιμένος είναι ή προσευχή πρὸς τόν Θεό γιά τόν ίδιο καί γιά τό ποιμνιο του πού περικλείει όλο τόν κόσμο⁶¹.

⁵⁷ ΑΘ. ΓΚΙΚΑ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Μαθήματα Ποιμαντικῆς*, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 15.

⁵⁸ ΑΘ. ΓΚΙΚΑ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *ό.π.*, σ. 58.

⁵⁹ Ποιμαντικές Έπιστολές Α΄, Β΄, *Πρὸς Τιμόθεον, Πρὸς Τίτον*.

⁶⁰ Έπιστολές τοῦ Άγίου Ίγνατίου τοῦ Θεοφόρου *Πρὸς Έφεσίους καί Πρὸς Ρωμαίους*.

⁶¹ Β. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Συμβουλευτική Ποιμαντική*, Άθήνα 2005, Εισαγωγή. Ή συγγραφέας συμπεριλαμβάνει στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου της «Ποιμαντική Συμβουλευτική Έπιστολογραφία» καί τρεῖς έπιστολές τοῦ Γέροντος Ίωσήφ τοῦ Ήσυχαστή, *Έπιστολές ΚΒ΄, Μ΄, ΞΓ΄*.

3. Η ΔΕΚΑΦΩΝΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΟΚΙΝΗΤΟΣ ΣΑΛΠΙΓΞ

Καρπός τῆς ἀθωνικῆς ἡσυχίας εἶναι ἡ σοφὴ «πραγματεία» τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, ἡ «Δεκάφωνος Πνευματοκίνητος Σάλπιγξ», ἡ ὁποία συντάχθηκε ἀπὸ τὴν γραφίδα τοῦ ἀπλοϊκοῦ συγγραφέα κατὰ τὴν διαμονή του στὴν Σκήτη τοῦ Ἁγίου Βασιλείου Ἁγίου Ὁρους (1921-1937), στὸ κελλί τοῦ Τιμίου Προδρόμου.

Τὸ αὐτόγραφο χειρόγραφο βρίσκεται στὴν Μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, στὴν Βοστώνη τῆς Βόρειας Ἀμερικῆς. Στὸ ἐκδοθὲν βιβλίον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βατοπαιδίου «Ὁ Γέρον Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, Βίος-Διδασκαλία-“Ἡ Δεκάφωνος Σάλπιγξ”», περιλαμβάνονται τὰ δέκα σαλίσματα μὲ παρέμβαση στὴν διόρθωση τῶν ὀρθογραφικῶν λαθῶν, συνοδευόμενο ἀπὸ ἐρμηνευτικὴ ὑπόμνηση τοῦ ὑποτακτικοῦ Ἰωσήφ, τοῦ μετέπειτα Βατοπαιδίου, γνώστη ἐκ πείρας τοῦ φρονήματος καὶ τῆς διδαχῆς τοῦ δασκάλου του, ἔνεκα τῆς πολυετοῦς προσωπικῆς κοινωνίας μαζί του⁶².

Τὰ γραμματικά ἀβλεπήματα εἶναι ἐμφανῆ, ἐπισκιάζονται, ὅμως, ἀπὸ τὴν ρητορικὴ δεινότητα καὶ τὴν θεοπνευστία τοῦ θεοφόρου ἀνδρός. Τὸ ὕφος εἶναι αὐστηρό, ἀπόλυτο καὶ ἀδιαπραγμάτευτο μὲ ἔλλειψη συναισθηματισμῶν, καθὼς πρόκειται περὶ στρατιωτικῆς ἐντολῆς καὶ τέχνης. Ὁ τίτλος, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, παραπέμπει στὴν ἀφυπνιστικὴ διαχρονικὴ ἐνότητα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἀπὸ τὸν προφήτη Ἰωὴλ μὲ τὸ «Σαλίσατε σάλπιγγι ἐν Σιών, κηρύξατε ἐν ὄρει ἀγίῳ μου, καὶ συγχυθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν, διότι πάρεστιν ἡμέρα Κυρίου...»⁶³, τὴν ἐμφάνιση τοῦ σημείου τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου στὸν οὐρανὸ μὲ τὴν ἀποστολὴ τῶν ἀγγέλων Του «μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ’ ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν»⁶⁴, τὸν Ἀπόστολο τῶν ἐθνῶν μὲ τὴν ἐνδυσση τῆς ἀφθαρσίας «ἐν ἀτόμῳ, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι, σαλίσει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα» μέχρι τὸν σαλπικτὴ Ἰωσήφ, πού ἐπιδιώκει μὲ τὴν εἰ-

⁶² ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ...*, ὁ.π., σ. 245. (Στο ἐξῆς *Δεκάφωνος Σάλπιγξ*)

⁶³ Ἰωὴλ β' 1.

⁶⁴ Ματθ. κδ' 30-31.

κόνα τῆς σάλπιγγας νά τονίσει τό ἐπεΐγον, τό ἐπιτακτικό, τό ἀναγκαῖο τοῦ ἀσκητικοῦ ἐγχειρήματος.

Ὁ νηπτικός συγγραφέας προσπαθεῖ νά μεταφέρει τήν ρεαλιστική καταγραφή τῆς ἡσυχαστικῆς τάξης στόν ἀναγνώστη μέ τόν προτρεπτικό γεμάτο ἐγρηγορησ⁶⁵ λόγο του καί νά τόν καταστήσει υἱό φωτός, ὅπως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «πάντες γάρ ὑμεῖς υἱοί φωτός ἐστε καί υἱοί ἡμέρας. Οὐκ ἐσμέν νυκτός οὐδέ σκότους ἄρα οὖν μή καθεύδωμεν ὡς οἱ λοιποί, γρηγορῶμεν καί νήφωμεν»⁶⁶. Μέ πνεῦμα αὐταπάρνησης καί ἀπουσία ἐπίπλαστων στοιχείων καλεῖται ὁ ἀγωνιστής τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νά κακοπαθήσει, γιά νά γίνει ἀρεστός στόν στρατολογήσαντα ἐνδυναμούμενος «ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»⁶⁷, πρὸς τόν Ὅποιο ἡ παρρησία εἶναι μεγάλη μέ τίς ἄμεσες ἐρωτήσεις τοῦ Γέροντα: «Εἶπέ μοί, ὦ Φιλάγαθε καί Φιλόψυχε Ἰησοῦ μου γλυκύτατε Χριστέ μου ἡγαπημένε, ποῖος δι' ἐμέ Σέ ἐπαρεκάλεσε; Καί ποῖος ἐπροσευχήθη νά μέ φέρης ἐκ τοῦ μηδενός εἰς τόν κόσμον...»⁶⁸.

Ἡ ἐνότητα Πράξεως-Θεωρίας, ἄσκησης-Θεολογίας εἶναι ἀδιάσπαστη καί στίς δέκα πνευματικές ἡχήσεις:

1^η Περί σωματικῆς εὐταξίας, τύπον ἔχον τό Μοναδικόν της Θεότητος ὄνομα

2^η Περί διανοητικῆς ἐργασίας, τύπον φέρον τῆς διπλῆς φύσεως τοῦ Σωτήρος μας

3^η Περί τοῦ πῶς νά πολεμῶμεν τούς λογισμούς τῆς οἰήσεως, φέρον τύπον τῆς Ἁγίας Τριάδος

4^η Περί φωτισμοῦ τῆς Θείας Χάριτος, φέρον τύπον τῶν τεσσάρων στοιχείων ἐξ ὧν μετέχει ὁ ἄνθρωπος

5^η Περί ἄρσεως τῆς Θείας Χάριτος, τύπον φέρον τῶν πέντε αἰσθήσεων καί τῶν πέντε φρονίμων παρθένων αἵτινες τόν Νυμφίον μας προσυπῆντησαν

⁶⁵ Κ. ΣΚΟΥΤΕΡΗ, «Ἡ Δεκάφωνος Πνευματοκίνητος Σάλπιγξ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν-Λεμεσοῦ*, «Γέρων Ἰωσήφ Ἡσυχαστής - Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 274.

⁶⁶ Α' Θεσ. ε' 5-6

⁶⁷ Β' Τιμ. β' 1-4

⁶⁸ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 256.

6^η Περί ἐπαναλήψεως τῆς Θείας Χάριτος, τύπον φέρον τὴν δι' ἑξ ἡμερῶν τελειωθείσαν Δημιουργίαν καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς συντήρησιν ἑξαήμερον ἐργασίαν

7^η Περί πλάνης, τῶν ἑπτὰ μυστηρίων ἀριθμὸν εἰκονίζον καὶ ἄλλα μύρια ὡς καὶ ἀναπαύσιμον ἡμέρα παρά Κυρίου ὀρίζον

8^η Περί τῶν ὀκτῶ παρεμβολῶν, φέρον τύπον τῆς μελλούσης Ἀναστάσεως

Πόλεμος τοῦ Διαβόλου:

α) κατ' ἐμπροσθεν

β) κατ' ὀπισθεν

Περί τῶν τριῶν Καταστάσεών μας:

1) κατὰ φύσιν

2) ὑπὲρ φύσιν

3) παρά φύσιν

Περί τριῶν εἰδῶν Χάριτος:

α) καθαρτικὴ

β) φωτιστικὴ

γ) τελειωτικὴ

9^η Περί τῆς τελείας ἀγάπης, τύπον φέρον τοῦ ἀριθμοῦ τῆς δεκάδος τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου μας ἀπαγγέλον ἡμῖν: τὴν κατὰ χάριν υἰοθεσίαν καὶ τὴν ἐκ τρίτου θείαν τῶν χαρίτων διανομήν.

10) Περί τῆς κατὰ χάριν υἰοθεσίας, τύπον φέρον τοῦ ἀριθμοῦ τῆς δεκάδος τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου μας, ἀπαγγέλον ἡμῖν: τὴν κατὰ χάριν υἰοθεσίαν καὶ τὴν ἐκ τρίτου θείαν τῶν χαρίτων διανομήν.

Σέ ὅλα τὰ σαλπίσματα εἶναι ἔκδηλος ὁ πρακτικὸς χαρακτήρας. Ἡ ἄσκηση καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι ἐνταγμένες ὀργανικά στὸν Ἠσυχασμὸ μέ θεολογικὴ βαθύτητα. Ἐξίσου ποτισμένη μέ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία εἶναι καὶ ἡ τυπολογία ἐκάστου ἡγήματος μέ ἀναφορές στό χριστολογικὸ δόγμα⁶⁹ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἀσυγχύτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως φύσεων τοῦ Χριστοῦ, στό Τριαδολογικὸ δόγμα⁷⁰, στήν ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογικὴ θεώρηση⁷¹, στήν Ἀγιογραφικὴ θεμελίωση⁷², στήν Ἀκτιστὴ δημιουργικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ⁷³, στήν ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία⁷⁴ καὶ ἐσχατολογία⁷⁵.

⁶⁹ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 255.

⁷⁰ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 292.

⁷¹ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 269.

⁷² Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 280.

⁷³ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 292.

Τὴν ἀσκητικὴ τέχνη τὴν ὁποία «μέχρι αἵματος» ἐργάσθηκε ὁ ὄσιος Γέροντας καταβάλλοντας πολλοὺς κόπους ἐξ αἰτίας τῆς ἔνδειας τῶν γραμμάτων, ἐπιχειρεῖ κινηθεῖς ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος νὰ τὴν ἀναπτύξει, γιὰ νὰ ἀξιωθεῖ αὐτός πού πραγματικά θέλει νὰ μετέχει τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν. Ὁ λόγος πού προβαίνει στὴν ἔκθεση τῶν περισσευμάτων του εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη πού ἔξω βάλει τὸν φόβο τῆς ἀχαριστίας, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ: «δεδοικῶς μήποτε κριθήσομαι ὡς ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος, φημί, καὶ ἀχάριστος δοῦλος, ὁ κρύψας τὸ τάλαντον τῆς τοῦ Θεοῦ Δωρεᾶς» καὶ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ του ἔχει πυρποληθεῖ ἀπὸ τοῦ ζῆλου χάριν ὠφελείας τῶν ἀδελφῶν του, κάνει ὑπακοὴν στὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ⁷⁶. «Ὁ λύσας μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλάχιστων καὶ διδάξας τὸν ἀγαπῶντα ἀκοῦσαι, ἐλάχιστος οὗτος κληθήσεται. Εἰ δὲ καὶ ποιῶν ταῦτα διδάξει, μέγας κληθήσεται»⁷⁷.

Ἡ ὑπακοὴ εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς ἀσκητικῆς διδασκαλίας τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, καθὼς ἀπαντᾶται συχνότατα στὰ σαλπίσματα του μὲ προηγηθεῖσα τὴν δική του ἐμπειρία στὸ ζυγὸ τῆς ὑπακοῆς σὲ πνευματικούς πατέρες. Διδάχθηκε καὶ βίωσε τὴν θεολογικὴ σημασία τῆς ὑπακοῆς στὴν σχέση τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας, μὲ πρῶτο ὑπήκοο μέχρι θανάτου τὸν Υἱὸ καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ κάνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ Πατέρα⁷⁸ καὶ ὄχι τὸ δικό του. Ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν θὰ μιλήσει «ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ὅσα ἀκούσει λαλήσει»⁷⁹, σύμφωνα μὲ τὴ διαβεβαίωση τοῦ Χριστοῦ⁸⁰.

Φύλακας τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ ὁ μοναχός, μιμούμενος τίς πράξεις αὐτοῦ πού τὸν καθοδηγεῖ «κάμνει εἰς ὅλους ὑπακοή»⁸¹, ζητεῖ ἀπὸ τὸν θεὸ νὰ

⁷⁴ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 302.

⁷⁵ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 313.

⁷⁶ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 271.

⁷⁷ Ματθ. ε' 19.

⁷⁸ Ἰω. στ' 38.

⁷⁹ Ἰω. ιστ' 15.

⁸⁰ Δ. ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗ, «Τὸ Δογματικὸ ὑπόβαθρο τῆς Ἀσκητικῆς ζωῆς καὶ διδασκαλίας τοῦ Γέροντα Ἰωσήφ τοῦ ἠσυχαστοῦ», *Πρακτικὰ Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καὶ Λεμεσοῦ*, «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ ἠσυχαστὴς Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλικὴ Ἐμπειρία» Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 655.

⁸¹ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ὁ.π., σ. 271.

βρεῖ πρακτικό ὁδηγό, γιά νά τόν προφυλάξει ἀπό πλῆθος κακῶν καί νά τόν υποβάλλει «εἰς τήν Μητέρα Ὑπακοή»⁸² διά βίου. Οἱ Πατέρες τήν μετέφεραν στήν δική τους θεολογία, στό μοναχικό βίο καί ἔλεγαν: «μή χωρισθῆς ἀπό τόν Γέροντα», ἀλλά νά ὑπάρχει συνεργασία, ταυτογνωμία, κοινός τρόπος σκέψεως μέ κοινή συμπόρευση. Ὅλα αὐτά, γιά νά ἀποκτήσουν κοινό πνεῦμα, κοινό φρόνημα, τήν ἐνδοτάτη λεγομένη «ὑπακοή φρονήματος» πρὸς τόν Γέροντα-Πνευματικό Ὁδηγό, ὁ ὁποῖος πρέπει καί αὐτός νά εἶναι ἀπόλυτα ἐναρμονισμένος μέ τό φρόνημα τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἀποφυγή τῆς αἵρεσης τῆς ἀνθρωπολατρείας⁸³.

Ὅσο ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τόν φιλόχριστο Γέροντα θάλλει μέσα στήν καρδιά, τόσο τό σῶμα προθυμοποιεῖται σέ κάθε διακονία⁸⁴ καί πετυχαίνει τήν σωματική εὐταξία, τήν τάξη τήν ὁποία ἀρχικά ἀπήγγειλε ὁ σαλπικτής. Ξεκινάει ἀπό τήν πράξη, διότι αὐτή εἶναι «θεωρίας ἐπίβασις»⁸⁵, μέσα, ὅμως, ἀπό μία στενή ὁδὸ τήν «πλήρη μετ' ἀκανθῶν», ἀλλά σύντομα ἀνάγει τόν ὁδεύοντα σέ εἰρήνη καί ἀπάθεια,⁸⁶ ἀρκεῖ νά ἐπιμένει καί νά ἀκολουθήσει ἕνα προγραμματισμένο καί συστηματικό τρόπο ζωῆς.

Βασική προϋπόθεση γιά τήν ἀφθαρτοποίηση τῆς σάρκα, τήν ἀνύψωση τοῦ νοῦ πάνω ἀπό τήν ὁρατή κτίση καί τήν τέλεια ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ⁸⁷, εἶναι ἡ τήρηση τοῦ ἀπαραβίαστου προγράμματος. Προβάλλει τό δικό του ἡσυχαστικό τυπικό μέ καθημερινή ἀγρυπνία, μονοφαγία ἢ ἐνάτη, ὀρθοστασία στήν προσευχή ὡς προσφορά σωματική⁸⁸, χωρίς νά προσφέρεται ὡς δογματική ἐντολή, ἀλλά ἔχει ὁ καθένας τήν δυνατότητα νά τό προσαρμόσει στόν τόπο καί στόν τρόπο τῆς ζωῆς του. Καλεῖται, ὅμως, νά ἀντιγράψει τήν ἀξία καί τό νόημα τῆς εὐταξίας καί νά μήν παρεκκλίνει ἀπό αὐτή ποτέ «κἂν εἶναι Πάσχα ἢ Χριστούγεννα ἢ ἀποκριές»⁸⁹ καί γιά κανένα λόγο νά μήν παρασαλευθεῖ ἡ τάξη, «ὥστε μετὰ μεσημβρίαν νά μήν δέχεσαι κανένα νά ὀμιλῆς, οὐ-

⁸² Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ὁ.π., σ. 274.

⁸³ Λόγοι πενιχροί, ὁ.π., σσ. 64-65.

⁸⁴ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, Κλίμαξ, ὁ.π., Λόγος Δ', σ. 65.

⁸⁵ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Περί δόγματος καί καταστάσεως ἐπισκόπων*, Λόγος 20,12, ΕΠΕ, τ. Δ', σ. 276.

⁸⁶ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 250.

⁸⁷ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, Κλίμαξ, ὁ.π., Λόγος ΚΘ', σσ.402-403.

⁸⁸ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 353.

⁸⁹ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 254.

τε Μοναχόν, οὔτε κοσμικόν, οὔτε σύ νά ἐξέρχεσαι, οὔτε ἄλλοι νά εἰσέρχονται. Ὅστις κ' ἂν εἶναι, ἄς περιμένει τό πρῶί»⁹⁰ προσδίδοντας σ' αὐτή τήν ἐντολή σωτηριολογική διάσταση⁹¹.

Τήν ἀκρίβεια τοῦ ἀσκητικοῦ προγράμματος τήν παρέλαβε ἀπό τούς παλαιότερους Πατέρες ὁ Γέροντας Ἰωσήφ καί πείστηκε⁹² ἀπό τούς Ἀσκητικούς Λόγους τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, πῶς ἡ μᾶλλον φρόνιμος καί προσφιλής τῷ Θεῷ τάξις εἶναι αὕτη⁹³. Ἡ βιωμένη τάξη ὄχι ὡς αὐτοσκοπός, ἀλλά ὡς εἰσαγωγή, ὡς μέσο ἐπικουρικό στήν ἐξισορρόπηση τῶν ψυχοσωματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου μετά τήν προπατορική πτώση, ὅταν διασαλεύθηκε ἡ ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρα του⁹⁴, πού σαλπίζεται «δι' ἐντόνου εὐχῆς»⁹⁵ σέ ὅλα τά πνευματικά ἠχήματα τῆς Δεκαφώνου Σάλπιγγος: «ἀφοῦ λοιπόν σηκωθῆς, πίνεις ἕνα ζεστό μέ ὀλίγον ψωμί ἢ παξιμάδι καί ἀρχίζεις τήν ἐργασίαν σου λέγων καί τήν εὐχήν, μέ τόν νοῦν ἢ μέ τό στόμα ἀδιαλείπτως, καθῶς μᾶς παρέδωσαν οἱ σοφοί εἰς τά θεῖα Πατέρες: «Ἐργάζου σῶμα μου διά νά τραφῆς, σύ δέ ψυχή μου νῆφε, ὅπως γίνης κληρονόμος αἰωνίου ζωῆς». Νήψη μέ τήν μονολόγιστη εὐχή⁹⁶, τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με» ἦταν ἡ μόνιμη ἀσχολία τοῦ μεγάλου νηπτικοῦ πατέρα καί κύριο ἀπαραχάρακτο ἄρθρο τῆς τυπικῆς του διατάξεως⁹⁷.

⁹⁰ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 253.

⁹¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, Ἡ Δεκάφωνος Πνευματοκίνητος Σάλπιγξ, χειρόγραφο ἀνέκδοτο, σ. 14. «Ὁ Ὀσιώτατος Γέρον Ἰωσήφ τάξιν εἶχε νά κλείνη τήν θύραν τοῦ κελλίου του κάθε μεσημέρι καί δέν ἄνοιγε σέ κανέναν, ἕως τήν ἐπομένην τό πρῶί!!! Τοποθετοῦσε ὀλίγα φυστίκια μέ ὀλίγο ὕδωρ κ' ἄρτον ἕξωθεν τῆς θύρας, διά τόν ἐπισκέπτην κ' ἀνηρτοῦσε ἐπί τῆς θύρας του τήν ἐξῆς πινακίδα: "Ὅποιος κ' ἐάν εἶσαι μηδενός ἐξαιρουμένου, δέν θά μέ εὐχαριστήση ἢ παρουσία σου, διότι θέλω νά ἡσυχάσω. Δέν θά μέ ὠφελήση ἢ ὁμιλία σου, διότι βαίνει πρὸς τήν κατάκρισιν. Ἐάν ἔχῃς ἀγάπην, ἄφες μέ ἡσυχον". Ἡ πινακίς αὕτη φυλάττεται σήμερα εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐν Βοστώνη, τῶν ΗΠΑ, ἣν ἱδρυσεν ὁ Πνευματικός υἱός τοῦ Γ. Ἰωσήφ, ὁ π. Παντελεήμων».

⁹² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, Ἡ Δεκάφωνος Πνευματοκίνητος Σάλπιγξ..., ὁ.π., σ. 188.

⁹³ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, Ἀσκητικά, Λόγος Ζ', ὁ.π., σ. 42.

⁹⁴ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, Ἀσκητικά, Λόγος Ζ', ὁ.π., σ. 189.

⁹⁵ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, Ἀσκητικά, Λόγος Ζ', ὁ.π., σ. 252.

⁹⁶ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, Ἀσκητικά, Λόγος Ζ', ὁ.π., σ. 252.

⁹⁷ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, Ἀσκητικά, Λόγος Ζ', ὁ.π., σσ. 351-352.

4. ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ο γέροντας Ίωηφ ὁ Ἡσυχαστής συνέθεσε τὰ παρακάτω ποιήματα: α) Ὑποσχέσεις τῆς Παναγίας πρὸς τοὺς Ἄγιορείτες, β) Περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου, γ) Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἔρημον, δ) Περὶ τῆς τοῦ κόσμου ματαιότητος, ε) Περὶ θανάτου, στ) Ἐρωτικά πρὸς Ἰησοῦν, ζ) Εἰς τὴν Κυρίαν Θεοτόκον, η) Περὶ ἀγάπης καὶ θ) Τὸ ὄνομά μου.

Τὸ στιχοῦργημα *Περὶ ἀγάπης*, ἀκολουθεῖ ἓνα ἰδιόρρυθμο μέτρο ἀναπαιστικό, ἀποτελούμενο ἀπὸ τρεῖς συλλαβές, ἀπὸ τίς ὁποῖες τονίζεται συνήθως ἡ τελευταία, ἐνῶ οἱ δύο πρῶτες εἶναι ἄτονες. Τὰ ὀκτῶ ποιήματα εἶναι γραμμένα σέ ἰαμβικό δεκαπεντασύλλαβο μέ ὁμοιοτέλετο ζευγαρωτὸ χαλαρὸ ὅπου ὁμοιοκαταληκτοῦν συνήθως ὁ πρῶτος μέ τὸν δεύτερο στίχο, ὁ τρίτος μέ τὸν τέταρτο⁹⁸, ὅπως στὸ πρῶτο ποίημα:

«Δέν ἔπαυσεν ὁ γηραιὸς καὶ ὑψικόμης Ἄθως,
νά τρέφη εἰς τοὺς πόδας του φυτὰ, δένδρα μέ τ' ἄνθους
ὅπου μετὰ τὴν Σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ μας,
ἐδόθη αὐτῇ ἡ δωρεὰ εἰς τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ μας,
ὅταν εἰς τὸν Ἄθω ἀπέπλευσε μετὰ τῶν Ἀποστόλων,
τότε ἔκανε τὴν αἴτησιν πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων,
λέγουσα: «Τέκνον ποθεινόν, Υἱέ μου καὶ Θεέ μου,
τοῦτον τὸν τόπον χάρισε νά κάνω τὸν μπαξέ μου...».

Τὸ ποίημα αὐτὸ στοιχεῖ στὴν ὑποθήκη τῆς Κυρίας Θεοτόκου γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ⁹⁹.

Χωρισμένα σέ στροφές τῶν τεσσάρων στίχων εἶναι ὅλα τὰ κείμενα ἐκτός ἀπὸ μεμονωμένες ἐξαιρέσεις πενταστίχων¹⁰⁰ καὶ καταληκτικῶν διστίχων¹⁰¹.

⁹⁸ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, ὁ.π., σ. 221, *Ποίημα 1*.

⁹⁹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Εἰς τὸν Βίον τοῦ Ὁσίου Πέτρου τοῦ ἐν Ἄθω*, ΕΠΕ τ. 8, σ. 274-345.

¹⁰⁰ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, *Ποίημα 4*, *Ποίημα 6*, σ. 239 καὶ σ. 240 μέ κάποιες πεντάστιχες στροφές.

¹⁰¹ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, ὁ.π., σ. 249 «νά χαίρω, νά εὐφραίνομαι σέ σένα τὸν Χριστὸ μου, τὸν Κύριόν μου καὶ Θεόν, εἰς αἰῶνας αἰώνων. Ἀμήν» καὶ *Ποίημα 8*, σ. 259 «Καὶ Μητρός γλυκυτάτης, Παναγίας Παρθένου, καὶ Κυρίας τῶν ὅλων Θεοτόκου Μαρίας. Ἀμήν».

Τά ποιήματα είναι πολύστιχα μέ εξαίρεση τό τελευταίο, τιτλοφορούμενο «Τό ὄνομά μου», τό ὁποῖο ἀποτελεῖται μόνο ἀπό τρεῖς τετράστιχες στροφές καί ἓνα καταληκτικό τρίστιχο. Τό μεγαλύτερο σέ ἔκταση εἶναι τό δεύτερο «Περί τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ λόγου», ὅπου καθίστανται δυσδιάκριτα τά ὄρια ποίησης-πεζοῦ λόγου¹⁰². Παρατηρεῖται συγχρωτισμός τῶν δύο εἰδῶν τοῦ ἔντεχνου λόγου μέ τήν ἀμβλυνση τῶν ὁρίων τους, ἀναμενόμενο ἔνεκα τοῦ μακροσκελοῦς τοῦ ἔργου καί εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ χρήση πεζολογικῶν στοιχείων. Τό γνήσιο λυρικό στοιχείο διαχέεται ἔντονα στό ποίημα μέ τό «Ἐρωτικά πρὸς Ἰησοῦν»¹⁰³.

Ἡ ποιητική δεινότητα ἐκχέεται σέ ὅλα τά ἔργα. Αὐτό ὅμως δέν ἀποτελεῖ στοιχείο πού ὑποβαθμίζει τό περιεχόμενο τῶν στίχων, ἀλλά ἀπεναντίας δίνεται ἔμφαση στήν χρησιμότητα τῆς συγγραφῆς, στό περιεχόμενο καί ὄχι στήν τέχνη τοῦ λόγου, χαρακτηριστικό πού δέν ἀποτελεῖ καινοτομία στήν χριστιανική γραμματεία. Ὁ ποιητής εἶναι ἄριστος χειριστής τοῦ λόγου, γνώστης τοῦ ἱαμβικοῦ μέτρου καί τῶν λοιπῶν ἀρχῶν τῆς ποίησης, ἀλλά χρησιμοποιεῖ τά στοιχεῖα ὡς μέσα γιά τήν ἐπίτευξη τῶν στόχων του, οἱ ὁποῖοι ἐντάσσονται στό πλαίσιο τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας του, ἐνδεχομένως καί στήν ψυχική τέρψη τοῦ συγγραφέα.

Ἡ ποίηση τοῦ ὀσιοτάτου Γέροντος θεολογεῖ, συγκιρνᾶται μέ τήν ἄκρα εὐαισθησία του, μέ τήν ρέουσα ποιητική ἰκανότητα καί διαφαίνεται ὁ πλοῦτος τῆς καρδιάς του στήν προσπάθειά του νά αἰχμαλωτισθοῦν καί οἱ φίλοι τοῦ λόγου ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα, ὅπως αἰχμαλωτίστηκε ἡ δική του ὑπαρξη, καί ὁ ὁποῖος τόν ὀδηγεῖ σέ μία ζωή συνεχοῦς θουμασμοῦ¹⁰⁴.

«Γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, βάλαμον τῆς ψυχῆς μου,
ἀγάπη τῆς καρδιάς μου, ἀέρας τῆς πνοῆς μου.
Φῶς νοητόν, γλυκύτατον, ὁ ἔρωσ, ἡ ἰσχὺς μου,
ἀγάπη πολυθαύματος, ὁ πόθος τῆς ζωῆς μου».

Εἶναι ἔκδηλη ἡ ἀγαπητική διάσταση τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς, συνυφασμένη μέ τήν εὐχαριστιακή διάσταση τῆς λειτουργικῆς μυστηριακῆς

¹⁰² ΙΩ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, «Φιλολογικά σχόλια...», ὅ.π., σ. 642.

¹⁰³ ΙΩ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, «Φιλολογικά σχόλια...», ὅ.π., σ. 247.

¹⁰⁴ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, σ. 247.

ζωής τῆς Ἐκκλησίας, ὀδεύοντας μέ «ἀλλοιωμένας τὰς φρένας» στήν Λειτουργία γιά νά κοινωνήσει¹⁰⁵, ἐκεῖ ὅπου:

«Μελίζεται, μερίζεται, ἐσθίεται ἀπ' ὅλους
τούς εὐσεβεῖς Χριστιανούς καί πάλιν μένει σῶος»¹⁰⁶.

Ὁ ὕμνος στόν θεῖο ἔρωτα εἶναι διάχυτος σέ ὅλα τά κείμενα, ξεχυλίζει ἡ θεία μέθη καί σ' αὐτούς τούς στίχους τῆς θείας Μεταλήψεως «καί οὕτω τοῦ τῆδε βίου ἀπάρας ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, εἰς τήν αἰδίων καταντήσω ἀνάπαυσιν, ἡ ἀπέραντος ἡδονή τῶν καθορώντων τοῦ Σου προσώπου τό κάλλος τό ἄρρητον. Σύ γάρ εἰ τό ὄντως ἐφετόν καί ἡ ἀνέκφραστος εὐφροσύνη τῶν ἀγαπώντων Σέ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν»¹⁰⁷. Ἀνυψώνεται καί ἀναζητεῖται ὁ ἔρωτας στήν θεϊκή του διάσταση ἀπό τό Ἄσμα Ἀσμάτων¹⁰⁸, γιά νά υἰοθετηθεῖ ἀπό τήν Πατερική Θεολογία ὡς ποιητική σχέση μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου μέ πορεία κινητική, τελειωτική, μεταμορφωτική, ὅπως περιγράφεται στά πατερικά κείμενα τοῦ θεοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου¹⁰⁹, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος: «Μακάριος ὅστις τοιοῦτον πρός Θεόν ἐκτήσατο ἔρωτα, οἶον μανικός πρός τήν ἑαυτοῦ ἐρωμένην κέκτηται. Ὁ ὄντως ἐρῶν ἀεὶ τό τοῦ φιλουμένου πρόσωπον φαντάζεται, καί τοῦτο ἔνδον ἐνηδόνως περιπτύσσεται ὁ τοιοῦτος»¹¹⁰, στούς ὕμνους τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου: «Περιπατῶ καί καίγομαι ζητῶν ὧδε κακεῖσε καί οὐδαμοῦ τόν ἐραστήν εὐρίσκω στήν ψυχή μου» ἀναζητώντας μέ φλογερή ἐπιθυμία τήν ἔνωσή του μέ τόν Χριστό, πού εἶναι ἡ κατά χάριν κοινωνία καί μετοχή στόν Σαρκαμένο Λόγο¹¹¹.

¹⁰⁵ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, σ. 248.

¹⁰⁶ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, σ. 249.

¹⁰⁷ *Ἀκολουθία Θείας Μεταλήψεως*.

¹⁰⁸ *Ἄσμα, Ἄσμ. α' 7* «ἀπάγγελον μοί ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, πού ποιμαίνεις, πού κοιτάξεις ἐν μεσημβρία, μήποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις ἐτέρων σου».

¹⁰⁹ ΔΙΟΝ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, *Περί Θείων Ὄνομάτων* 4, 15, PG 3, 713 AB, «Τόν ἔρωτα, εἴτε θεῖον, εἴτε ἀγγελικόν, εἴτε νοερόν, εἴτε ψυχικόν, εἴτε φυσικόν εἶπομεν, ἐνωτικήν τινα καί συγκρατητικήν ἐννοήσωμεν δύναμιν, τά μέν ὑπέρτερα κινούσαν ἐπί πρόνοιαν τῶν καταδεεστέρων, τά δέ ὁμόστιχα πάλιν εἰς κοινωνικήν ἀλληλουχίαν καί ἐπ' ἐσχάτων τά ὑφειμένα πρός τήν τῶν κρειττόνων καί ὑπερκειμένων ἐπιστροφήν».

¹¹⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Κλίμαξ*, PG, 88, 1156C.

¹¹¹ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Ἕμνος* 16, 12-13, SC 174, 6-10.

Ὡς συνέχεια τῆς χριστιανικῆς ποίησης καί μὴ μελοποιημένης στὸν ὕμνο-γραφικὸ λειτουργικὸ κύκλο τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς λυρικῆς ποίησης πού ἐκφράζει τίς ἐμπειρίες τοῦ ποιητῆ, τὰ ἐσωτερικὰ συναισθήματά του γιὰ θέματα πού σχετίζονται πάντα μέ τόν Θεό, εἶναι οἱ στίχοι εὐφροσύνης χριστιανικῆς ἀσκητικῆς πνοῆς καί ἀσκητικοῦ κάλλους τοῦ θεολόγου ποιητῆ Ἰωσήφ. Σέ ὅλη τήν ποίησή του ἀρδεύει ἡ θεολογία, ἐναρμονισμένη μέ τό ὀρθόδοξο δόγμα, βιωμένη ἐμπειρικά ἀπό τόν Ἀθωνίτη Ἡσυχαστή, γιὰ νά κηρυχθοῦν αὐτές οἱ πνευματικές γνώσεις μέ ἕναν λυρισμό μέσα ἀπό τόν ὁποῖο χαλαρώνει ὁ ἀναγνώστης, καθὼς ὁ ποιητής παρουσιάζει μέ εὐχάριστο τρόπο, σαφῆ, συνοπτικό, τήν δυσκολία τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τήν τελειότητα¹¹², τήν κληρονομιά τοῦ πλοῦτου τοῦ Ἰησοῦ καί δέχεται τό ἄκουσμα τῶν θείων ἐντολῶν, ὅπως τὰ ἄσματα.

Φοβούμενος νά μὴν κριθεῖ ὡς ἀχρεῖος δοῦλος πού ἔκρυψε τό τάλαντο¹¹³, ἀπευθύνεται σέ μονάζοντες καί μὴ, προσπαθεῖ νά καλύψει τίς ποιμαντικές τους ἀνάγκες. Ἄρα, κέντρο ἐμπνευσης τῶν κειμένων εἶναι ὁ ἀγώνας γιὰ τήν τελείωση καί ὁ στόχος εἶναι διδακτικός πρὸς φωτισμό καί ἀπάθεια τελεία μέ ἔκφραση φιλανθρωπίας καί φιλοθεΐας. Μιμεῖται τήν δράση τοῦ Κυρίου, τήν ὁποία περιγράφει ὁ πλήρης εὐαισθησίας ποιητής ἀρχίζοντας ἀπό τήν Γέννηση καί καταλήγοντας στήν Ἀνάληψη σ' ἕνα πολύστροφο κείμενο μέ αἴσθηση θεολογικῆς εὐωδίας πού ἀναδύεται σέ ὅλες τίς ἀράδες τῆς ἐνσάρκου οικονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου¹¹⁴.

Τριαδοκεντρικές, θεοκεντρικές καί χριστοκεντρικές εἶναι οἱ ρίζες τῶν στίχων μέ «ἔρωτα γλυκύ πρὸς τόν Θεόν καί Πατέρα, ὁμοίως καί πρὸς τόν

¹¹² *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 2*, σ. 224, 225:

«Μόνο μὴν εἶσαι ἀμελής, γογγυστής, ψιθυρίζων,
ἀνήκουος, κενόδοξος, φιλόνικος, ἐρίζων
φλύαρος, ἀκηδιαστής, γαστρίμαργος, φιλήδων,
φίλαυτος καί φιλόδοξος, ὑπερήφανος, εἴρων
ἢ φθονερός, κατάλαλος, φειδωλός, φιλοκτῆμων,
φιλάργυρος, ψευδολάλος, σκληρός, ἀνελεήμων
τότε δέν πταίει ὁ Χριστός, ἀλλ' ἡ ἐν σοὶ κακία,
προαίρεσίς σου μοχθηρά κι ἡ ὀλιγοπιστία».

¹¹³ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 2*, σ. 224.

¹¹⁴ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 2*, σ. 224.

Υιόν καί τό Πανάγιο Πνεῦμα»¹¹⁵ πρὸς ἐπίτευξη τῆς γλυκιᾶς θεᾶς τοῦ Ἰησοῦ Σωτήρα «ἅμα Πάτερ καί Πνεῦμα¹¹⁶, τοῦ ἀγαθοῦ Χριστοῦ, τοῦ Παναγίου Θεοῦ πού πληρώνει πᾶσαν τήν γῆν¹¹⁷».

Τά ὑψηλά δημιουργήματα τῆς παλαιοδιαθηκικῆς διδακτικῆς τέχνης τοῦ Ἐκκλησιαστῆ μέ τό μεικτό ὕφος, ἄλλοτε σέ πεζό λόγο, ἄλλοτε σέ ποιητικό, συνεχίζονται μέ ἀφυπνιστική διάθεση στό ἕκτο ποίημα «Περί τῆς τοῦ κόσμου ματαιότητος»¹¹⁸, ἀφοῦ ἐπανειλημμένως ἐπί εἴκοσι πέντε φορές τονίζει τό ἀρχαῖο βιβλίο ὅτι «καί τοῦτο ματαιότης». Τό συμπέρασμα στήν βαθυστόχαστη συμβουλή καί διακήρυξη περί τῆς μελλούσης κρίσεως τοῦ ἔμπειρου πλέον βασιλέως Σολομώντος πρὸς τό τέλος τῆς ζωῆς του, ὅτι τά ἀγαθά τοῦ κόσμου, ὁ πλοῦτος καί ἡ δόξα εἶναι «ματαιότης ματαιότητων, τά πάντα ματαιότης»¹¹⁹, ἐπαναλαμβάνεται καί στό ποίημα τῆς ὕστερης ἐκκλησιαστικῆς ποίησης. Ἐπιπροσθέτως, ἐναρμόνιος ποιητική δοξολογία¹²⁰ ἀναπέμπεται πρὸς τόν Θεό μέ ἀποτέλεσμα καρδιά καί νοῦς νά ὀδηγεῖται πρὸς τόν κτίστη. Εἶναι καταφανές πῶς ὁ Γέροντας Ἰωσήφ εἶναι καί καλός γνώστης τῆς κτισιολογίας τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐκτίθεται σύντομα καί μέ ἀκρίβεια μέσα ἀπό τά ποιήματά του, μνημονεύοντας τό δόγμα τῆς ἐκ τοῦ μή ὄντος δημιουργίας¹²¹ ἀλλά καί τῆς ὀρθοδόξου ἀνθρωπολογίας μέ τήν «διά λογικῆς ψυχῆς»¹²² στολή πού φόρεσε στόν χοϊκῶς πλασμένο ἄνθρωπο¹²³. Τά στιχουργήματα εἶναι ποτισμένα ἀπό τό πνεῦμα τοῦ Ἡσυχασμοῦ, μέ τό ἐγκώμιο πού πλέκεται «εἰς τήν ἔρημον» ὡς «διδασκάλισσα τῆς προσευχῆς»¹²⁴, εὐρέτη τῆς εὐχῆς καί μέ ἔντονη τήν μνήμη τοῦ θανάτου¹²⁵.

¹¹⁵ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 3, σ. 235.*

¹¹⁶ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, σ. 236.*

¹¹⁷ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 6, σσ. 248-249.*

¹¹⁸ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 4, σ. 237.*

¹¹⁹ *Ἐκκλ. α' 2.*

¹²⁰ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 2, σσ. 231,233.*

¹²¹ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 9, σ. 260.*

¹²² *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, σ. 260.*

¹²³ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, σ. 260.*

¹²⁴ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 3, σ. 235: «Ποδηγέτην πρὸς Χριστόν καί παθῶν καταιρέτην σύνοικον τῆς χάριτος καί τῆς εὐχῆς εὐρέτη».*

¹²⁵ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 5, σ. 243-246.*

Ἡ θεοτοκοφιλία θά ἦταν ἀδιανόητο νά ἀπουσιάσει ἀπό τήν ποιητική ἔμπνευση τοῦ ἡσυχαστῆ ποιητῆ, διότι εἶναι ἡ μόνη παράκληση, ἡ μόνη καταφυγή πού συναντᾶ ὁ μοναχός, γεγονός πού βίωσε ἔντονα ὁ ὄσιος μοναχός ποιητής καί τό ἀποτυπώνει μέ τή δέουσα εὐγνωμοσύνη στά «θεομητορικά στιχηρά»¹²⁶ του:

«.. τοῦ Παραδείσου ἄρωμα, τ' οὐρανοῦ ἡ λαμπρότης
καί τῶν ἁγίων ἀπάντων ὅλη ἡ ωραιότης,
ἡ σύλληψίς σου θαυμαστή, ἡ γέννησις ἁγία,
ἀνάπτυξις κι' ἀνατροφή ἐστάθης Παναγία».

«Ὡ ἄμωμος περιστέρα, εἰς τ' ἁγία τῶν Ἁγίων
οἱ ἄγγελοι σέ ἔτρεφαν ἀπό μάννα τό θεῖον,
προορισμένη ἀπ' ἄνωθεν ὅτι θές νά μᾶς σώσης
κι' ἀπό τοῦ ἄδου τά δεσμά θά μᾶς ἐλευθερώσης».

¹²⁶ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες, Ποίημα 7, σ. 252.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΗΨΕΩΣ
ΕΩΣ ΤΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ ΙΩΣΗΦ ΤΟΝ ΗΣΥΧΑΣΤΗ

1. Η ΙΕΡΑ ΗΣΥΧΙΑ

α. Ἡ Γένεση τοῦ Ἡσυχασμοῦ

Μετά τήν σφραγίδα τῆς ὑπακοῆς ὁ Γέρων Ἰωσήφ ἐπιδίδεται σέ αὐστηρή ἄσκηση, γνωρίζοντας καί ἐφαρμόζοντας τό κοινό σύνθημα καί ἀπόφθεγμα ὄλων τῶν ἀσκητῶν τῶν χρυσῶν αἰώνων τοῦ Μοναχισμοῦ τῆς Ὁρθοδόξου κατ' Ἀνατολάς Ἐκκλησίας, «Δός αἷμα ἵνα λάβῃς πνεῦμα». Φορέας ἤδη τοῦ Μεγάλου καί Ἀγγελικοῦ σχήματος, ἀφοῦ τόν ἐξέλεξε καί διεχώρισε Κύριος ὁ Θεός,¹ φρονεῖ καί ζητεῖ «τά ἄνω» σέ ἡσυχαστικές καλύβες.

Ὁ ἡσυχασμός δέν εἶναι καινοφανής ἔννοια, ἀλλά ἤδη ἀπό τά χρόνια τῆς Γένεσης παραδίδεται στόν Κάϊν ἀπό τόν ἴδιο τόν Δημιουργό, τόν Γιαχβέ «ἡμαρτες; Ἡσύχασον, πρὸς σέ ἡ ἀποστροφή αὐτοῦ, καί σύ ἄρξεις αὐτοῦ»². Τό κακό, τό ὁποῖο δέν ὑφίσταται ὄντολογικῶς, ἀλλά εἶναι ἡ μή πραγματοποιήση τοῦ καλοῦ, βρίσκεται στήν ἐξουσία τοῦ Κάϊν καί δύναται, ἂν θέλει, νά τό νικήσει. Ἡ μέθοδος εἶναι ἡ θεραπευτική ἀγωγή τῆς ἡσυχίας, ἡ ὁποία τοῦ ἐντέλλεται ἀπό καταβολῆς κόσμου προκειμένου νά ξαναβρεῖ τό «ἀρχαῖο ἐκεῖνο καί ἀμήχανον κάλλος, τό προπρωτικό», νά γνωρίσει τόν Θεό καί νά ζήσει τήν παρουσία Του³.

Ὁ πνευματικός αὐτός δρόμος συνίσταται στήν κατάσταση ἐσωτερικῆς ἢ πνευματικῆς ἡσυχίας καί συγκέντρωσης πού ἐπιτυγχάνεται καί βαθαίνει μέ τήν καθαρὰ προσευχή καί τήν φυλακή τῆς καρδίας καί τοῦ νοῦ. Δέν εἶναι ἀπλῶς ἡσυχία, ἀλλά μία στάση ζωῆς, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος εἶναι

¹ Ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου καί Ἀγγελικοῦ Σχήματος, Κατήχησις.

² Γέν. δ' 7.

³ ΕΦΡΑΙΜ (ΑΡΧΙΜ.), *Αἴσθησις ζωῆς Ἀθανάτου*, [Ψυχωφελῆ Βατοπαιδινά 17], Ἅγιον Ὄρος 2005, σ. 152.

άνοικτός προς τόν Θεό. Ὁ διηνεκῆς πνευματικός ἀγώνας τοῦ ἡσυχαστοῦ φέρνει ὡς καρπούς τήν αὐτομεμψία, τήν ἐπίγνωση τῆς χοϊκότητος τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι εἶναι ἓνα μηδέν, καί ταυτόχρονα τήν ἐπίγνωση τῆς ὑψηλῆς κλήσεώς του ἀπό τόν Θεό καί λαμβάνοντας τό χάρισμα τῆς υἰοθεσίας μπορεῖ νά γίνει Θεός κατά χάριν⁴. Γι' αὐτό καί ὁ ψαλμωδός εἶπε «Ἡσυχάστε καί μάθετε ὅτι ἐγώ εἶμαι ὁ Θεός»⁵.

Τό κίνητρο τῆς ἀμύθητης αὐτῆς δωρεᾶς εἶναι ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἀνταπόδοση τῆς ἀγάπης πρὸς τόν Θεό προσγίνεται διὰ μόνης τῆς τῶν θείων ἐντολῶν ἱερᾶς ἐργασίας⁶. Ἐκεῖνος πού τηρεῖ τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ «ἐντός αὐτοῦ εὐρίσκει τόν Θεόν» καθὼς αὐτές εἶναι «ὑπὲρ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου»⁷. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ «τίκτει ἀπάθειαν. Ἀπάθεια δέ ψυχῆς συντηρεῖ γνῶσιν»⁸. Ἡ ὑπακοή στήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ καί ἐν προκειμένῳ τῆς ἡσυχίας «νεκρῶν ἐστὶν ἀνάστασις»⁹, κάτι πού δέν ἔκανε ὁ Κάιν καί ἔμεινε ἐς αἰὶ στόν Ἄδη, ὅπως διαπιστώθηκε ἡ τραγική του ἀστοχία νά πετύχει τήν ψυχοσωματική κοινωνία μέ τόν Θεό του.

Σύμφωνα μέ τόν Ἀπόστολο Πέτρο ἀνθρώπος λογίζεται κυρίως ὁ ἔσω ἀνθρώπος, ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἀνθρώπος, στόν ὁποῖο βασιλεύει τό ἄφθαρτο ἡσύχιον πνεῦμα¹⁰. Προϋπόθεση τῆς ἐνοίκησης τοῦ πράου καί ἡσυχίου πνεύματος εἶναι ἡ μεγάλη «ἐξοδος» ἀπό τήν συνήθη σχέση μέ τά πράγματα, ἡ συνειδητή ἐκκοπή τῆς οἰκείας βουλήσεως, γιά νά εὐοδωθεῖ ἡ ὁδός πρὸς τήν ἔνωση μέ τό κάλλος τοῦ Θεοῦ. Κατέρχεται στόν ἡσυχαστή ὁ Θεός διὰ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν Του, παράλληλα ὁ ἡσυχαστής ἀνέρχεται σέ Αὐτόν μέ τήν πράξη καί ἐπιτυγχάνεται ἡ ἔνωση μαζί Του, ἐνεργούσης τῆς Θείας Χάριτος. Ὁ ἡσυχασμός εἶναι πρόγευση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἄποψη πού ἐπιβεβαιώνουν τά λόγια τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ «καί πλημμυρούσης τῆς Χάριτος πληροῦται ὁ ἀνθρώπος φωτισμοῦ καί ἀπείρου Χαρᾶς... καταπαύουσιν αἱ αἰσθήσεις, ὅλος μετουσιώθη, Θεός κατά Χάριν. Αὕτη εἶναι ἡ θεία συν-

⁴ ΕΦΡΑΙΜ (ΑΡΧΙΜ.), ὁ.π. σ. 173. Πρβλ. *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΖ*, Ἁγιον Ὄρος 2003 σ. 120.

⁵ *Ψαλμ. με' 11.*

⁶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *ὑπὲρ τῶν Ἱερῶν ἡσυχάζοντων*, 2, 3, ΕΠΕ., τ. 2, σ. 556.

⁷ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Τά εὐρεθέντα ἀσκητικά*, ἐκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 20.

⁸ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΛΙΒΥΟΥ, *Ἐκατοντάς Δευτέρα περί Ἀγάπης καί Ἐγκρατείας, Φιλοκαλία*, ἐκδ. Ι. Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου Μπούρα, Ἀρκαδία 2013, τ. Δ', σ. 31.

⁹ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ, ὁ.π., σ. 225.

¹⁰ *Α' Πέτρου, γ' 34.*

έντευξις, ὅπου τὰ τείχη ἀπέρχονται καί αὐτός ἀναπνέει ἄλλον ἀέρα τῆς διάνοιας, ἐλεύθερον, πλήρη εὐωδίας τοῦ Παραδείσου»¹¹. Αὐτή ἡ θεοπτία καί ἡ μέθεξις τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ βίωσις τῆς ἐσχατολογικῆς δόξας τῆς Βασιλείας.

Στίς καθολικές του ἐπιστολές ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ὑποδεικνύει, ἐπίσης, πῶς πρέπει νά ζοῦν οἱ Χριστιανοί τήν ἡσυχαστική ζωή: «Ὡς πάντας ἡμῖν τῆς Θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρός ζωήν καί εὐσέβειαν δεδωρημένης διά τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς διά δόξης καί ἀρετῆς δι' ὧν τὰ τίμια ἡμῖν καί μέγιστα ἐπαγγέλματα δεδώρηται, ἵνα διά τούτων γένησθε θείας κοινωνοί φύσεως ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμία φθορᾶς»¹².

Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τήν κοσμική νοοτροπία ὁδηγεῖ στήν κοινωνία μέ τόν Θεό. Στήν συνάφεια αὐτή εἶναι ἔκδηλη ἡ σύνδεση τῆς πίστεως μέ τήν ἀρετή, τήν ἐγκράτεια, τήν γνώση, τήν ὑπομονή, τήν εὐσέβεια, τήν φιλαδελφία, τήν ἀγάπη. Μέ αὐτά τὰ μέσα φθάνει ὁ ἄνθρωπος στήν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ στερούμενος αὐτῶν «τυφλός ἐστι, μυωπάζων, λήθην λαβών τοῦ καθαρισμοῦ τῶν παλαιῶν αὐτοῦ ἁμαρτιῶν»¹³.

Σέ ὅλο σχεδόν τό πρῶτο κεφάλαιο τῆς Α' Καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, εἶναι πασιφανής ἡ ἡσυχαστική παράδοση μέ τήν προτροπή ὅλοι οἱ Χριστιανοί νά περιζώσουν τήν διάνοιά τους, νά εἶναι νήφοντες, νά ἐλπίσουν τελείως «ἐπί τήν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὡς τέκνα ὑπακοῆς νά μήν συσχηματίζονται μέ τίς ἐπιθυμίες πού εἶχαν κατά τόν χρόνο τῆς ἄγνοιας πρὶν τό Βάπτισμα, ἀλλά νά ζοῦν σύμφωνα μέ τήν κλήση τοῦ Ἁγίου Θεοῦ, νά γίνουν καί αὐτοί ἅγιοι, σέ κάθε ἀναστροφή¹⁴, δηλαδή θεόπτες.

¹¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής καί Σπηλαιώτης*, Ἀριζόνα 2008, σ. 301. Πρβλ. Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ, *Ἡ Νοερά προσευχή*, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 21· ΑΝΩΝΥΜΟΥ, *Οἱ περιπέτειες ἐνός προσκυνητοῦ*, Ἀθήνα 1996, σ. 24: «... καί ἡ ἀνακάλυψις αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου τῆς προσευχῆς εἶναι μία πρόγευσις, εἰς τήν γῆν, τῆς εὐλογίας τῶν οὐρανῶν, τοῦ παραδείσου».

¹² Β' Πέτρ. α' 3-4.

¹³ Β' Πέτρ. α' 5-9.

¹⁴ Α' Πέτρ. α' 13-17.

β. Ἡ Παναγία πρώτη Ἡσυχάστρια καὶ Διδασκάλισσα τῆς Νοερᾶς Προσευχῆς

Κατὰ παρόμοιο τρόπο καὶ ἡ Παναγία, ἡ μητέρα τοῦ Θεοῦ, θεωρεῖται ἡ πρώτη ἡσυχάστρια στὸν Ναὸ τοῦ Σολομώντα, ἡ πρώτη διδασκάλισσα τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ἅγιος τοῦ Ἀκτίστου φωτός, πρὶν ἀκόμη διατυπώσει τὴν διδασκαλία του περὶ ἡσυχασμοῦ, παρουσιάζει ἀνεπτυγμένη ἡσυχαστικὴ διδασκαλία στὴν ὁμιλία του «Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον καὶ πρὸς τὸν θεοειδῆ βίον πού ἐπικρατεῖ σὲ Αὐτὰ τῆς Πανυπεραγνῆς Δέσποινας μας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας». ¹⁵ Πρόκειται περὶ μίας πραγματείας μὲ ὑψηλὴ θεολογικὴ γλώσσα. Ὁ ἅγιος Φιλόθεος Κόκκινος στὸν βίο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ¹⁶ βεβαιώνει ὅτι τὰ πρῶτα γραπτά τοῦ μεγάλου ἡσυχαστοῦ ἦταν «ὁ Λόγος εἰς τὸν Ἅγιο Πέτρο τὸν Ἀθωνίτη» καὶ «ὁ Λόγος εἰς τὰ Εἰσόδια» καθὼς ὀλόκληρη παράγραφος τῆς ὁμιλίας ΝΓ' εἶναι πανομοιότυπα μὲ τμήματα τοῦ ἔργου «ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων». Ὁ Ἅγιος ἀνάγει τὰ γεγονότα τῆς Εἰσόδου σὲ μία οὐράνια πραγματικότητα. «Μεταβαίνουσα εἰς τὰ Ἅγια, ἡ Μαρία διέκοψε πᾶσαν ἐπαφὴν μὲ τὰ ἐγκόσμια. Ἐδιδάχθη τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἡγεμόνος νοῦ εἰς τὸν Θεόν (παρ. 18) ¹⁷, ἔφθασεν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὀδηγεῖ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο, ὄχι μόνον ἔγινε καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐγέννησεν τὸν Θεὸν καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου».

Στὴν προσπάθειά του νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν μητέρα τοῦ Κτίστου τῶν ἀπάντων, γιὰ τίς ἄπειρες χάριτες πού ἔλαβε ἀπὸ αὐτήν, τὴν ἐγκωμιάζει λέγοντας πὼς ὁ Θεὸς «ἐπειδὴ κανένας ἀπὸ τοὺς δημιουργηθέντας καὶ πληθυνθέντας ὑστερον ἀνθρώπους, δὲν εὐρέθη καθόσον ἔπρεπε δεκτικὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἐποίησεν καὶ τὴν ἀειπάρθενον ὡσάν ἓνα βασιλεῖον ἐδικὸν Του, διὰ νὰ γίνῃ δεκτικὴ ἀπὸ τὴν ἄκρα τῆς καθαρότητος τοῦ πληρώματος τῆς αὐτοῦ θεότητος σωματικῶς καὶ ὄχι μόνον δεκτικὴ ἀλλὰ καὶ γεννητικὴ» ¹⁸.

Καρπὸς τῶν δακρύβρεχτων προσευχῶν τοῦ ἁγιοτέρου ἀνδρογύνου καὶ τῆς ἀσκήσεώς τους εἶναι ἡ λήξη τῆς ἀτεκνίας καὶ ἡ γέννηση τῆς πανάρετης

¹⁵ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὁμιλία ΝΓ'*, ΕΠΕ., τ. 11, σ. 260-347.

¹⁶ ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ, *Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶ*, ΡG 151, 560Α.

¹⁷ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὁμιλία ΝΓ'*, ΕΠΕ, τ. 11, σ. 282-283.

¹⁸ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὁμιλία ΝΓ'*.

Κόρης από πολυάρετους γονείς. «Τί πτερά εκείνης τῆς προσευχῆς! Τί παρρησία πού βρῆκε ἐνώπιόν τοῦ Κυρίου!», ἀπορεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος. Ἡ θεόπαις πτερωμένη πρὸς τό Ἱερό μέ θεῖο ἔρωτα, μέ ἔνοικη τὴν θεοειδῆ χάρη καὶ τρεφόμενη μέ ἀγγελικὴ τροφή δυνάμωνε καλύτερα τὴν φύση της καὶ συντηροῦσε καὶ τελειοποιοῦσε τὸν ἑαυτό της. Ζοῦσε τὴν ἱερά ἠσυχία, τὴν στάση τοῦ νοῦ καὶ τοῦ κόσμου, τὴν λησμονιά τῶν κάτω, τὴν μύηση τῶν ἄνω, τὴν ἀπόθεση τῶν νοημάτων πρὸς τό καλύτερο.

Ἀφοῦ λύθηκε ἀπὸ κάθε ὑλικό δεσμό, ἀνυψώθηκε πάνω καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν συμπάθεια πρὸς τό σῶμα της, σύνηψε τὸν νοῦ της μέ τὴν πρὸς τὸν ἑαυτόν στροφή καὶ προσοχή καὶ μέ τὴν ἀδιάλειπτο Θεία Προσευχή. Ἔτσι μνήθηκε στά ἀνώτατα μυστήρια μέ αὐτές τίς ἀκρότατες θεωρίες καὶ κατὰ τὸν τρόπο αὐτόν ἐνώθηκε καὶ ἀφομοιώθηκε μέ τὸν Θεό¹⁹ ζώντας μέσα στό φῶς τοῦ Θεοῦ καὶ βιώνοντας τὴν θέωση.

Ὁ ἀγγελικός ἄρτος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο τρεφόταν ἡ Παναγία, δέν ἦταν ὑλικός ἀλλὰ ἡ ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐνδυνάμωνε τό σῶμα τῆς Παναγίας, γιὰ νὰ ἔχει νοερά προσευχή καὶ θεωρία Θεοῦ.

Αὐτός ὁ πνευματικός ἄρτος δέν ἐξέλειψε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, συνεχίζει νὰ ὑπάρχει μέχρι σήμερα, διότι δέν εἶναι κτιστός καθημερινός ἄρτος, ἀλλὰ ὁ Ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Γιὰ νὰ ἐνεργήσει ὁ Ἄρτος αὐτός «εἰς ζωὴν αἰώνιον», ἀπαιτεῖται ὁ τρόπος βίωσης τῆς ἠσυχίας τῆς Παναγίας στά Ἄγια τῶν Ἁγίων.

Αὐτὴ τὴν ἠσυχία ἔψαχνε ἀκορέστως ὁ Γέροντας Ἰωσήφ. Ἐψαχνε Ἁγίους Ἠσυχαστές, οἱ ὁποῖοι διδάχθηκαν τὸν ἠσυχασμό περισσότερο ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἀσκητικὴ πείρα τους, συνεργούσης βέβαια τῆς Θείας Χάριτος. Κατάφερε καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἔζησε ἐμπειρικά τὴν ἠσυχαστικὴ ζωὴ μέ κύριο διδάσκαλο τὸν προσωπικό κόπο, καταδεικνύοντας τό υπαρξιακό καὶ βιωματικό περιεχόμενο τῆς ἠσυχίας καὶ ἀπορρίπτοντας τὸν νοησιαρχικό χαρακτήρα τῆς Δύσης, ἡ ὁποία τὸν 14ο αἰῶνα καὶ μέ κύριο ἐκπρόσωπο τὸν Βαρλαάμ τὸν Καλαβρό ὑποστήριζε τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ μέσῳ τοῦ διανοητικοῦ στοχασμοῦ θεωρώντας κτιστές τίς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Ὁ Λόγιος μοναχός πού ἐκπροσωποῦσε ὅλο τὸν Δυτικὸ κόσμο ὑποτιμοῦσε καὶ γελοιοποιοῦσε τοὺς ἠσυχαστές κατηγορώντας τους ὡς ὀμφαλοσκόπους καὶ αἰρετικούς Μασσα-

¹⁹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Ὀμιλία ΝΓ'.

λιανούς²⁰ καί πρέσβευε πώς ή Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀντικείμενο τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου καί πώς ή παιδεία καί ή φιλοσοφία συνιστοῦν προϋπόθεση τῆς θεογνωσίας στήν ὁποία προσέδιδε σωτηριολογική σημασία. Πρόκειται γιά λογική σύλληψη τῆς Ἀποκαλύψεως μέσω τῆς φιλοσοφίας καί τῆς Γραφῆς, θεωρίες πού ἀντέκρουσε ὁ ὑπέρμαχος τοῦ ἡσυχασμοῦ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ὡς συνεχιστής τῆς νηπτικοησυχαστικῆς παράδοσης καί οἱ ὁποῖες καταδικάστηκαν στίς Συνόδους τοῦ 1341²¹.

Δικαιώθηκε καί στίς ἐμπειρίες τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ καί στίς θεοπτικές ἀγγραμμάτων ἡσυχαστῶν, ὅπως τοῦ ἀγίου Γέροντος Ἰωσήφ, οἱ ὁποῖες ἦταν οὐκ ὀλίγες. Γιά τόν Βαρλαάμ οἱ σοφοί τοῦ κόσμου ἦταν οἱ «θαυμάσιοι», οἱ θεόπτες καί οἱ πεφωτισμένοι, ἐνῶ γιά τόν ἅγιο Γρηγόριο μέ τήν πλούσια ἀσκητική ἐμπειρία καί τίς συνεχεῖς ἐλλάμψεις, θεόπτης μπορούσε νά καταστῆ καί ὁ κάθε ἀλφαβητάριος, ὅπως ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής²². Σημειωτέον ὅτι ἐπρόκειτο γιά ἀντιπαράθεση καί σύγκρουση δύο πολιτισμῶν, δύο κόσμων, τοῦ λογοκρατούμενου, ἀπό τήν μία πλευρά, οὐμανιστικοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Δύσης καί τῆς ἀγιοπνευματικῆς, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἐμπειρική καί μυστικῆς Ὁρθοδοξίας, ή ὁποία ἐπιβίωσε στήν ἐποχή τῆς Καινῆς Διαθήκης καί ἄχρι τοῦ νῦν μέσω τῶν μεγάλων διδασκάλων καί Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ὑπεραμνόμενος τῆς νοεῶς προσευχῆς στόν Ἀόρατο Πόλεμο ὁ θεῖος Πατήρ Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης καταχωρεῖ τήν ἀπόφαση τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1351 «Ἀνεφάνη οὖν καί ἀπηλέγχθη ἐκ τούτων ὁ Βαρλαάμ βλασφήμως καί κακοδόξως λαλῶν, περί τε τοῦ ἐν Θαβωρίῳ Θείου φωτός καί ὧν κατά τῶν μοναχῶν περί τῆς μελετώμενης αὐτοῖς καί προσφερομένης ἱεῶς εὐχῆς συνεγράφετο. Οἱ δέ μοναχοί ἀπεδείχθησαν ἀνώτεροι τῆς κατηγορίας αὐτοῦ, ὡς στέργοντες καί ἐμμένοντες ταῖς περί τούτων τῶν Ἁγίων Πατέρων ἐξηγήσεσι καί παραδόσεσιν...»²³.

²⁰ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ἑπὲρ τῶν Ἱερῶς Ἡσυχάζοντων*, ΕΠΕ ,τ' .2, σ.47.

²¹ Θ. ΖΗΣΗ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Θεολόγοι τῆς Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 90.

²² ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὁμιλία ΝΓ'*.

²³ Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ἀφιέρωσε ὅλο τό κεφάλαιο ΜΣΤ' στούς ἀντιλέγοντες στόν τρόπο τῆς νοεῶς προσευχῆς καί στήν ἀπόφαση τοῦ Συνοδικοῦ τόμου, βλ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἀόρατος Πόλεμος*, Ἀθήνα 2011, σσ. 187-188.

2. Νηπτική έργασία

α. Η νοερά προσευχή στην Παλαιά Διαθήκη

Ἡ ἱστορία τῆς νοεράς προσευχῆς ἄρχεται ἀπὸ Ἀδάμ καὶ ἔχει τὴν καταγωγή τῆς στήν Ἑδέμ, ἀμέσως μετὰ τὴν πτώση τῶν πρωτοπλάστων²⁴.

Μόλις ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐὰ ἐξορίζονται ἀπὸ τὸν Παράδεισο καὶ γεύονται τοὺς καρπούς τῆς ἀνυπακοῆς, ὁ Θεὸς τοῦ Ἑλέους δέν τοὺς ἐγκαταλείπει, καὶ μαζί μέ τό πρωτευαγγέλιο²⁵, βλέποντας τό πλάσμα του νά γυμνώνεται ἀπὸ τὴν πρώτη του δόξα, νά ταπεινώνεται στήν θλίψη καὶ στόν θάνατο, τοῦ διδάσκει μέσω τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, τὴν μετάνοια καὶ πῶς νά κρούει τὴν θύρα τοῦ Ἑλέους. Ἡ ἀγάπη Του βρῖσκει τρόπο νά μὴν ἀφήσει τὸν ἄνθρωπο χωρὶς ἐλπίδα, διότι «καταλαβαίνει» ὅτι ἡ ἀνάμνηση τῆς παλαιᾶς του εὐτυχίας τὸν κάνει νά αἰσθάνεται ἀκόμη πιὸ ἀβάσταχτο τὸν τωρινό του ξεπεσμό. Τοῦ προλέγει τὴν δυστυχία, τὸν πόνο καὶ τὸν μόχθο πού τὸν περιμένει καὶ στὰ λόγια τοῦ Ἀσάρκου Λόγου ἀχνοφέγγει ἡ μακρινὴ ἐλπίδα τῆς λυτρώσεώς του, διότι ἀκούει τό δεύτερο Πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος²⁶. Ὁ Κύριος «ᾤφθη τῷ Ἀδάμ», ὅπως ἀργότερα «ᾤφθη τῷ Ἀβραάμ»²⁷ καὶ αὐτὴ ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ πλημμυρίζει τὴν καρδιά τοῦ Ἀδάμ ἀπὸ χαρὰ, εὐγνωμοσύνη, λατρεία, ἀγάπη, ἔρωτα καὶ ἐλλαμπόμενος ὁ Ἀδάμ ἀκαταπαύστως αἰνεῖ τὸν Θεὸ καὶ δημιουργό Του²⁸. Αὐτὴ ἡ ἀέννα δοξολογία τῶν πρωτοπλάστων μέσα στήν περιοχή τῆς Θείας τρυφῆς ἦταν ἡ νοερά προσευχή πρό τῆς πτώσεως²⁹. Ἄλλη ἡ δοξολογικὴ ποιότητα τῶν πάμφωτων, ἀπλανῶν, ἀπαθῶν ἐντὸς τῆς Ἑδέμ νοεράς προσευχῆς καὶ ἄλλη τῶν ἐμπαθῶν, τῶν παρήκων, μετὰ τὴν ἀμαύρωση τοῦ «κατ' εἰκόνα», μετὰ

²⁴ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, *Ἀθωνικοὶ Διάλογοι. Ἡ θεολογία τῆς νοεράς προσευχῆς*, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 11. Γενικότερα γιὰ τὴν προσευχὴ στήν Παλαιὰ Διαθήκη βλ. ΑΘ. ΠΑΠΑΡΝΑΚΗΣ, *Ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ στήν Παλαιὰ Διαθήκη*, [Ερμηνεία καὶ Θεολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης 3], Θεσσαλονίκη 2005.

²⁵ *Γέν. γ' 15* «καὶ ἔχθραν θήσω ἀναμέσον σου καὶ ἀναμέσον τῆς γυναικός καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν καὶ σύ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν».

²⁶ *Λόγοι Πενιχροί*, ὁ. π., σ. 163.

²⁷ *Γέν. ιβ' 7*.

²⁸ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, ὁ. π., σ. 11.

²⁹ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, ὁ. π., σ. 11.

τήν ἔξωση. Ἐπομένως ἡ νοερά προσευχή, ὅπως τήν ἔζησαν οἱ ὄσιοι Πατέρες, κατάγεται ἀπό τήν Ἐδέμ καί εἶναι μεταπτωτικός καρπός τῆς ψυχῆς³⁰ καί δι' αὐτῆς προσπαθεῖ νά ξεφύγει ἀπό τό μηδενιστικό χάος του καί νά ξαναβρεῖ τήν μυστική καί ἐμπειρική σχέση του μέ τόν Πατέρα του.

Ἡ δωρεά τῆς θεοπτίας δόθηκε ἐν τῷ παραδείσῳ στήν κατά φύσιν κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, τῆς κοινωνίας του μέ τόν Κύριο (Ἰαχβέ) τῆς Δόξης, ὅπου ἡ νοερά ἐνέργεια τοῦ Ἀδάμ, στήν φυσιολογική της κατάσταση, κινεῖτο κυκλικῶς «ὡσάν στρόφαλος προσευχομένη ἐντός τῆς καρδίας καί συνεχίζεται ἡ δυνατότητα τῆς θέας τοῦ Χριστοῦ ἀπό τόν Μεγάλης Βουλῆς Ἄγγελο καί στήν νοσοῦσα κατάστασή του, ὅταν ἐπῆλθε νόσος μεταξύ τοῦ πνεύματος ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ ἐγκεφάλου»³¹. Ἡ δυνατότητα αὐτή ὑπῆρχε ἀπό τήν ἔναρξη τῆς ἐξορίας, τῆς παρακοῆς, «ὅταν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἔν»³² ἦταν, καί θά γίνει, κατά τόν Γέροντα Ἰωσήφ, αὐτή ἡ νοερά προσευχητική ἀδολεσχία ἡ γλῶσσα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος³³. Ταυτόχρονα γίνεται καί πνευματικά ἡ ἐμπειρική πανανθρώπινη γλῶσσα τοῦ παρόντος, ἡ ὁποία γεννᾶται ἀπό τήν τέλεια ὑπακοή καί τούς ποταμούς τῶν δακρῦων, παρόμοιους μέ τοῦ Ἀδάμ, ὀδυρόμενου ἐκτός τοῦ οὐρανοῦ ἀλλά καί ἐπιγειοῦ Παραδείσου, ἐκεῖ στόν ἐκπορευόμενο ἐξ Ἐδέμ ποταμό ποτίζων τόν Παράδεισο³⁴. Ὁ πεπτωκός ἀνθρωπος μέ τήν ἐπίπονη εὐκτική βία καταφέρνει νά ἀποκαλύψει καί νά ἀνοίξει ὄχι ἀπλά πηγῆ, ἀλλά καταρράκτες τοῦ οὐρανοῦ καί ὕδατα πολλά τῆς ἀβύσσου, ὥστε νά βυθιστεῖ ὁ ἴδιος στά ἄδυτα τῆς καρδιακῆς σιωπῆς³⁵.

Ἀδιάλειπτα, κοπιαστικά, μέ ὑψωμένα τά χέρια ὁ Μωϋσῆς ὑποβασταζόμενος ἀπό τόν Ἀαρόν καί τόν Ὠρ προσεύχεται στήν κορυφή τοῦ λόφου κατά τήν πορεία πρὸς τήν γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, φεύγοντας ἀπό τῆς Αἰγύπτου τήν σκλαβιά. Ὅταν ὁ Μωϋσῆς ὑψωνε τά χέρια προσευχόμενος νικοῦσαν οἱ Ἰσ-

³⁰ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, ὁ.π., σ. 11.

³¹ Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, *Δογματική καί Συμβολική Θεολογία τῆς Ὁρθόδοξης Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, σ. 10.

³² *Γέν. ια' 1.*

³³ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ, *Ἡ νοερά προσευχή*, ὁ.π., σ. 267. Πρβλ. καί ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντος Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σσ. 218-219.

³⁴ *Γέν. β' 4.*

³⁵ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ, ὁ.π., σ. 268 καί *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΟΖ'*, σ. 378.

ραηλίτες, ἐνῶ, ὅταν τὰ κατέβαζε, νικοῦσε ὁ Ἀμαλήκ³⁶. Ὁ Ἰσραὴλ νικοῦσε μέ τὴν προσευχή τὸν νοητό Φαραώ, ὁ ὁποῖος τυραννοῦσε τρομερά τὸ σῶμα, τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά καὶ ἔπαυε νὰ εἶναι δοῦλος τῶν ψεκτῶν καὶ εἰδεχθῶν παθῶν, σπάζοντας τὰ νοητὰ δεσμὰ.

Ὁ θεόπτης Μωϋσῆς συνομιλοῦσε μέ τὸν Ἄσαρκο Λόγο στό ὄρος Σινά ἐπί σαράντα ἡμερονύκτια³⁷, μέχρι τὴν παραλαβὴ τοῦ θεοχάρακτου Νόμου καὶ ἔφθασε στὴν μέθεξη τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀσκητικό χαρακτήρα, γιὰ νὰ ὀδηγήσει τὸν λαὸ ἀπὸ τὴν κάθαρση μέ τίς παλαιδιαθηκικές τελετές καθάρσεως στὴν θεωρία τοῦ Λόγου καὶ προπαρασκευαστικό, μέ τὴν μέθεξη τῆς καθαρτικῆς, φωτιστικῆς καὶ θεοποιῶν ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ πνευματικὴ κατάσταση διαιρεῖται σέ τρεῖς τάξεις³⁸. Κατὰ τὸ Γέροντα Ἰωσήφ, ἡ πρώτη λέγεται καθαρτικὴ, ἀφοῦ καθαρίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν διεγείρει σέ μετάνοια, ἐνεργουμένη μυστικῶς καὶ ἡ ὁποία παραμένει χρόνια³⁹. Ὁ Μωϋσῆς μετὰ τὴν φυγὴ ἀπὸ τὸ παλάτι τοῦ Φαραώ, παραμένει στὴν ἔρημο ἐπὶ σαράντα χρόνια ἐν μετάνοια καὶ προσευχῇ καὶ ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται κίνηση - ἐνέργεια θεϊκὴ μέσα του⁴⁰.

Ἡ ἄλλη κατάσταση ὀνομάζεται φωτιστικὴ, ἀφοῦ λαμβάνει φῶς γνώσεως καὶ ἀνάγεται σέ θεωρία Θεοῦ. Δέν ἦταν φαντασία ὁ γνόφος τοῦ Θεοῦ, δέν ἦταν εἰκονισμὸς ἢ ἄφλεκτος Βάτος, ὄντως ὁ Ὄν ἐμφανίστηκε στὸν Μωϋσῆ.

Στὴν τρίτη κατάσταση ὁ θεούμενος Μωϋσῆς ἐπισκιάζεται ἀπὸ τὴν Θεία Χάρη καὶ ζεῖ τὴν τελειωτικὴν κατάσταση⁴¹. Μετὰ τὴν τεσσαρακονταετῆ παραμονὴ στὴν ἡσυχία τῆς ἐρήμου, παραλαμβάνει τὸν περιούσιο λαὸ καὶ τὸν ὀδηγεῖ πρὸς τὴν θέωση, πρὸς τὴν Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας.

Ὁ Θεὸς στὴν Παλαιὰ Διαθήκη φανερώθηκε καὶ σέ ἄλλους, ὅπως τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ καὶ εἶναι συνεχεῖς οἱ θεοφάνειες στοὺς ἔχοντες τίς προϋποθέσεις, μέ συνεχεῖς ἀναβάσεις, ὅπως στὸν ψαλμωδὸ Δαβίδ. Ὁ Δαβίδ ζητᾶ ἐπί-

³⁶ Ἐξ. ιζ' 11-12. Πρβλ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ, ὁ.π., σ. 359.

³⁷ *Λόγοι Πενιχροί*, σ. 163.

³⁸ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Β'*, σ. 41.

³⁹ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Β'*, σ. 41.

⁴⁰ Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Ἁγία Γραφή καὶ σύγχρονος ἄνθρωπος*, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 287-290.

⁴¹ Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, ὁ.π., σ. 41.

μονα τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ⁴² μετά τό διπλό ἀμάρτημα τοῦ φόνου καί τῆς μοιχείας, διδάσκεται τρόπον τινά τήν καρδιακή προσευχή καί περί καθαρτικῆς καί φωτιστικῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἀπό τόν προφήτη Νάθαν, καθώς ὅλοι οἱ προφῆτες ἦταν ἡσυχαστές, καί καταλήγει στήν θεοποιό χάρη ὡς μόνη ἀσφαλῆ καί πραγματική γέφυρα μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου⁴³. Ὁ προφήτης Νάθαν⁴⁴ εἶχε κοινωνία μέ τόν Θεό, γνώρισε δι' Ἀποκαλύψεως τό θέλημά Του, καί θεοῦμενος ὁ ἴδιος ἔγινε γνήσιος, αὐθεντικός διδάσκαλος τοῦ Δαυίδ καί ὅλου τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Ἡ πνευματική ἐμπειρία τοῦ προφητάνακτος Δαυίδ ἀρχίζει μέ τήν ἐνέργεια τῆς ἀδιάλειπτης νοεράς προσευχῆς στήν καρδιά⁴⁵. Ὁλόκληρος ὁ πεντηκοστός (Ν) ψαλμός, στήν πατερική παράδοση, εἶναι μία ἀδιάλειπτη νοερά εὐχή, δείγμα καί ξεχύλισμα τῆς καρδιακῆς νοεράς κατάστασης τοῦ Δαυίδ, τῆς, μετά δακρύων, σφοδρῆς ἐπιθυμίας του γιά καταλλαγή μέ τόν Θεό. Ὁλοκληρώνεται μέ τήν εἰς Ἄδου κάθοδο τοῦ Σταυρωθέντος καί Ἀναστάντος Χριστοῦ, ὅπως παραστατικά εἰκονίζει ἡ ὀρθόδοξη χριστιανική τέχνη, νά ἐλευθερώνει καί τόν Δαυίδ ἀπό τά δεσμά τοῦ θανάτου, μετά τίς τριάντα τρεῖς ὥρες παραμονῆς Του ἐκεῖ⁴⁶.

Ἀδιαλείπτως προσευχόταν ὁ Δαυίδ, μνημόνευε τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ του ἐπί τῆς στρωμνῆς του⁴⁷ καί φαίνεται ἡ ἀδιάσπαστη ἐνότητα τῆς Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης στά λόγια του προφήτη τῆς Καινῆς Διαθήκης⁴⁸, τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, «λαλῶν γλώσσαις»⁴⁹ νά διαλαλεῖ πῶς ἡ εὐχή λέγεται παντοῦ καί καθημένοσ καί στό κρεβάτι καί περιπατώντας καί ὄρθιος, ὄχι ὁμως μόνο, ὅταν πλαγιάζεις, νά προσεύχεσαι, ἀλλά μέ ἀγωνιστικό φρόνημα καί ὄρθιος

⁴² *Ψαλμ. Ν'*. Ὁ πατήρ Νικόδημος Σκρέττας στό ὀγκῶδες σύγγραμμά του, *Ἡ Νοερά Προσευχή*, περιλαμβάνει μία ἐκτενῆ συναγωγή κειμένων περὶ νοεράς προσευχῆς ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη μέχρι καί τούς σύγχρονους νηπτικούς Γέροντες, καταταγμένα σέ χρονολογική σειρά. Ἐνα ἐλαχιστότατο δάνειο χρησιμοποιοῦμε ἀπό αὐτή τήν πλουσιότατη συναγωγή.

⁴³ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ἐμπειρική Δογματική*, τ. Α', σ. 211.

⁴⁴ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 215. Ὁ πατήρ Ἰωάννης Ρωμανίδης βάζει τήν πνευματική πατρότητα στήν Παλαιά Διαθήκη, γι' αὐτό στίς εὐχές τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας, ἐξομολογήσεως ἀναφέρεται ὁ Δαυίδ μέ τόν Νάθαν.

⁴⁵ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 213.

⁴⁶ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 214.

⁴⁷ *Ψαλμ. ξβ' ζ, 9* «εἰ ἐμνήμονενόν σου ἐπί τῆς στρωμνῆς μου, ἐν τοῖς ὄρθοις ἐμελέτων εἰς σέ ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου».

⁴⁸ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 218, σ. 220.

⁴⁹ *Α' Κορ. ιδ' 1-3*.

καί καθήμενος, νά μὴν σέ πιάνει ὁ ὕπνος. Ἡ φράση «λαλεῖν γλώσσαις»⁵⁰ μάλιστα ἀπευθύνεται σέ ὅλους καί θέλει «πάντας λαλεῖν γλώσσαις», ὅλοι νά ἀποκτήσουν τὴν νοερά προσευχή, γιὰ νά προφητεύουν, νά ἐρμηνεύουν, ὅπως ὁ, κατὰ κόσμον, ἀγράμματος καλόγηρος Ἰωσήφ μὲ τὴν πνευματικότητα πού τὸν διακατεῖχε, διάβαζε ψαλμούς, Παλαιά καί Καινὴ Διαθήκη καί ἀπέκτησε τὸ χάρισμα τοῦ ἐρμηνεύειν ἀπλανῶς⁵¹, ἐν προκειμένῳ⁵² τὸ «ἀδιάλειπτως προσεύχεσθαι»⁵³ καί τὴν «τοποθέτηση» τῆς ταπεινώσεως στὴν ψυχὴ μετὰ τὸν σωματικὸ κόπο⁵⁴.

Κράζει καί βοᾷ ὀλημερίς ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Κύριο του⁵⁵, ἐσπέρας καί πρωὶ καί μεσημβρίας⁵⁶ καταδεικνύοντας τὸν καθολικὸ προσευχητικὸ χαρακτήρα τοῦ Ψαλτηρίου, τόσο στὴν ἐβραϊκὴ προφητικὴ παράδοση, ὅσο καί στὴν χριστιανικὴ μὲ τὰ δείγματα νοερᾶς προσευχῆς στοὺς Ψαλμούς⁵⁷.

Οἱ θεόκλητοι προφῆτες εἶδαν τὸν Χριστὸ ἐν δόξῃ⁵⁸, κρίζοντας νοερῶς καί ἐκτενῶς πρὸς τὸν Κύριο, ἀγιάσθηκαν νηστεύοντες καί προσευχόμενοι μὲ κρουνούς δακρῶν, μὲ χαροποιὸ πένθος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ⁵⁹, εἶδαν πρόσωπο μὲ πρόσωπο τὸν Θεό⁶⁰, εἶχαν τὴν ἀδιάλειπτη εὐχὴ μέσα τους⁶¹ καί ἦταν σέ ἀδιάλειπτη κοινωνία μὲ τὸν Ἄσαρκο Χριστό⁶². Ξαναβρῆκαν τὴν ἀπωλεσθεῖσα θεοκοινωνία⁶³ κηρύττοντας τὴν θεραπεία μέσῳ τῶν

⁵⁰ Πρβλ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 218.

⁵¹ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 219.

⁵² Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ Α', σ. 37.

⁵³ Α' Θεσ. ε' 16-18.

⁵⁴ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ Γ', σ. 47.

⁵⁵ Ψαλμ. πζ' 10.

⁵⁶ Ψαλμ. νδ' 18.

⁵⁷ Α' Κορ. ιδ' 15. Πρβλ. Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ, ὁ.π., σ. 364.

⁵⁸ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 217.

⁵⁹ Ἰωήλ α' 14 «ἀγιάσατε νηστείαν, κηρύξατε θεραπείας, ... καί κράξατε πρὸς Κύριον ἐκτενῶς», Νεεμίας α' 4 «ἐκάθησα καί ἐκλαυσα καί ἐπένθησα ἡμέρας καί ἡμην νηστεύων καί προσευχόμενος ἐνώπιόν του Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ», Δανιήλ θ' 3-4 «καί ἔδωκα τὸ πρόσωπόν μου πρὸς Κύριον τὸν Θεόν μου... καί προσευξάμην πρὸς Κύριον τὸν Θεόν μου καί ἐξομολογησάμην». Πρβλ. Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ, Ἡ νοερά προσευχή, ὁ.π., σ. 360.

⁶⁰ Α' Κορ. ιγ' 12.

⁶¹ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 220.

⁶² ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 218.

⁶³ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 321.

κοινῶν σταδίων τῆς πνευματικῆς ζωῆς⁶⁴ καὶ ὁ νοῦς λαμβάνει τὴν «ἀρχαίαν στολὴν Του⁶⁵, ἡ ὁποία ἔχασε τὴν καθαρότητά της, ἀμαυρώθηκε μέ τὴν στέρξη τοῦ φωτός τῆς θείας ζωῆς».⁶⁶

Κτίζεται «καρδίαν καινὴν καὶ πνεῦμα καινόν»⁶⁷ μέ τὴν καθαρτικὴ παρέμβαση τοῦ Θεοῦ, ἀφαιρώντας τὴν πέτρινη καρδιά καὶ δεχόμενος, προπάντων, τὴν προσευχὴ τοῦ ἀσθενοῦς στὴν φύση ἀνθρώπου, τὸν τελειοποιεῖ⁶⁸. Μέ τὴν δωρεὰ τοῦ Κυρίου ἔλαβε «ἐν αἰσθήσει»⁶⁹ τὴν χάρη τῆς καθαρότητος ὁ Γέροντας Ἰωσήφ μέ ἀγῶνες αἱματηροῦς καὶ προβάλλει ὡς πρότυπο τῆς σωματικῆς καθαρότητος τὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας. Συχνὰ ἔλεγε στοὺς ὑποτακτικούς του πόσο δυσκολευόταν νὰ περιγράψει «πόσον ἀρέσκει ἡ Παναγία μας τὴν σωφροσύνην καὶ καθαρότητα. Ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἀγνή Παρθένος, δι' αὐτὸ καὶ ὄλους τοιοῦτους μας θέλει καὶ ἀγαπᾶ. Καὶ πάλι ἔλεγε πὼς δὲν ὑπάρχει ἄλλη θυσία πλέον εὐώδης στὸν Θεό, ὅσον ἡ ἀγνότητα τοῦ σώματος, ὅπου ἀποκτᾶται μέ αἷμα καὶ ἀγῶνα φρικτόν⁷⁰. Ἀγνότητα ψυχῆς καὶ σώματος ὅμως, διότι μέ τὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς καὶ τὸν φωτισμό τὸν ὁποῖο δέχεται ἐδῶ ὁ καθένας, προγεύεται τὴν μελλοντικὴ ἀπόλαυση τῆς αἰώνιας θέας τοῦ Θεοῦ⁷¹.

Ἡ μεγάλη σχέση μεταξύ τῶν δύο Διαθηκῶν τῆς Γραφῆς ἐντοπίζεται στὴν παρότρυνση τοῦ φιλομαθοῦς Γέροντος γιὰ ἀνάγνωση μετ' εὐλαβείας παλαιοδιαθηκικῶν κειμένων: «Ἀνάγνωθι εὐλαβῶς τὴν Παλαιάν Διαθήκην καὶ θά ἔξαντλῆς θεῖον νέκταρ πίστεως καὶ ἀγάπης. ὅπου ὁ Θεός ἀπ' εὐθείας ὠμιλοῦσε εἰς αὐτούς καὶ οἱ Ἄγγελοι τοὺς καθοδηγοῦσαν»⁷². Καὶ συνεχίζει «Τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον νὰ ἔχης πάντοτε εἰς τὴν τσέπη σου, καὶ ὅταν βρίσκης μικρὰν εὐκαιρίαν διάβαζε μίαν περικοπὴν. Σοῦ δίδει φῶς ὁ Χριστός καὶ σέ

⁶⁴ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ὁ.π., σ. 323.

⁶⁵ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή IB', σ. 96.

⁶⁶ Ἰω. α' 4.

⁶⁷ Ἰεζ. λστ' 25-26.

⁶⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΕΓ', σ. 333.

⁶⁹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΔ', σ. 203.

⁷⁰ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΔ', σ. 203.

⁷¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Ζ', σ. 70.

⁷² Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΟΗ', σ.381.

όδηγεῖ εἰς τὰς ἐντολάς Του. Σοῦ ἀναπληροῖ τὴν ἀγάπην καὶ σέ ὀδηγεῖ νὰ τὸν μιμηθῆς»⁷³.

Ἡ ἄρρηκτη ἐνότητα Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης φαίνεται ἀπὸ τὴν διαχρονικὴ κοινωνία τῶν προσώπων της, ἀπὸ τὴν ἀλληλοπεριχώρηση, ὅταν «χαίρουσι ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφεὶμ, ἀγγελικαὶ στρατιαί, χοροὶ Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, Μαρτύρων καὶ Δικαίων» καὶ ἡ Πάναγνος Μητέρα μας, Βασίλισσα καὶ Κυρία τῶν ὄλων καὶ τελευταῖος ὄλων ὁ Γέρων Ἰωσήφ, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας μόλις ἔλεγε, «Παναγία μου», δέν κρατοῦσε τὰ δάκρυά του⁷⁴.

β. Ἡ Νοερά προσευχὴ στὴν Καινὴ Διαθήκη

Ἡ Παναγία, ἡ γέφυρα «ἢ μετάγουσα τοὺς ἐκ Παλαιᾶς εἰς Καινὴν Διαθήκην» μὲ τὸν Παλαιόν τῶν ἡμερῶν, Ἀἴδιο Λόγο ἐν Σαρκί, εἶναι ἡ πρώτη διδασκάλισσα τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Ἡ γεννήσασα τῶν πάντων χρεωλύτη πεπτωκότων ἀνθρώπων, τὸν ἀπερίγραπτο Λόγο, ὁ ὁποῖος «ὄλος ἦν ἐν τοῖς κάτω καὶ τῶν ἄνω οὐδόλως ἀπῆν»⁷⁵, ἱερῶς ἡσυχάζοντας στὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων ἀπὸ τριῶν ἐτῶν ἐργαζόταν μονολογίστως τὴν καρδιακὴ προσευχὴ καὶ εἶχε φθάσει στὴν ἐμπειρία τῆς Θεώσεως⁷⁶.

Μυστικὰ ἀναζητοῦσε τὸν Θεό, ἔγινε ἀπαθὴς ἔξω ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία ἐγκυκαταλείποντας κάθε ὕλική ἔκφραση τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἔτρεξε δρομαίως πρὸς τὰ ὠραῖα καὶ καλὰ τρόπαια τῆς ἡσυχίας⁷⁷. Βάσταξε ὄχι μόνο τίς λιγοστές καὶ εὐκαταφρόνητες τροφές, ἀλλὰ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε βιολογικὴ ἀνάγκη καὶ τρεφόμενη μὲ οὐράνιο μάννα, ἐξαυλώθηκε μὲ μοναδικὴ ἀσχολία τὴν ἀδιάλειπτη προσευχὴ. Νέκρωσε τίς λογικὲς καὶ ἄλογες ἐνέργειες τῆς ψυχῆς, δάμασε τὸν νοῦ της, ὥστε νὰ μὴ διαχέεται στὸν αἰσθητὸ κόσμῳ⁷⁸, τὸν ἐπέστρεψε στὸν ἑαυτὸ της ἦρθε στὴν καρδιά καὶ διὰ τῆς καρδιάς ἀνερχόταν πρὸς τὸν Τριαδικό Θεό. Ἐπειδὴ ἡ Παναγία γνώριζε πολὺ καλά ὅτι μόνο ὁ

⁷³ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΟΗ', σ. 382.

⁷⁴ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ Ε', σ. 56-57.

⁷⁵ Ἀκολουθία Ἀκαθίστου Ὑμνου.

⁷⁶ Ἱεροθεοῦ (Μητρ. Ναυπακτοῦ), ὁ.π., σ. 327.

⁷⁷ Εὐαγριοῦ Μοναχοῦ, Ὑποτύπωσις Μοναχικῆ, Φιλοκαλία, ἐκδ. Ἱ. Μονὴ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Μπούρα, τ. Α', σσ. 184-185.

⁷⁸ Ἱεροθεοῦ (Μητρ. Ναυπακτοῦ), Ὁρθόδοξη Ψυχοθεραπεία, ὁ.π., σ. 44.

νοῦς μπορεῖ νά ἐνωθεῖ μέ τόν Θεό καί ὄχι οἱ ἄλλες ἐνέργειες, γι' αὐτό παρέδωσε στόν Θεό τόν ἡγεμόνα νοῦ ὡς ὑπήκοο σέ ὅλα καί ζοῦσε σάν στόν Παρδεισο⁷⁹.

Ἡ Παρθένος συνομιλοῦσε μέ τόν Θεό, κατά χάριν θεοποιήθηκε μέσω τῆς θείας καί παντοτινῆς προσευχῆς, καταστολισμένη μέ ταπεινοφροσύνη, καί ἔβλεπε δόξα Θεοῦ τελειότερα ἀπό τόν Μωϋσῆ⁸⁰. Ἄν ἡ λαμπρότητα τοῦ Μωϋσῆ ἦταν τόση, ὥστε νά μήν μποροῦν οἱ Ἰσραηλίτες νά κοιτάζουν κατά πρόσωπο τόν Μωϋσῆ ἐξαιτίας τῆς λάμψεως τοῦ προσώπου του, πόσο περισσότερη λαμπρότητα θά εἶχε ἡ Παναγία στά χρόνια παραμονῆς της στόν Ναό⁸¹. Εἶχε «διάλογο» μέ τόν Θεό, μυστικό, σιωπηλό, χωρίς νά χάνεται στά λόγια. Ἡ «σοφῶν ὑπερβαίνουσα γνῶσιν, καί μηδένα διδάξασα» δίδαξε μέ παράδοξο τρόπο, μέ ἱερή σιωπή, τό πρότυπο τῆς ἡσυχαστικῆς ζωῆς καί δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τῶν Ἀγγέλων πολυθρύλητον θαῦμα⁸².

Τήν μεγάλη ἀξία αὐτῆς τῆς σιωπῆς κατανόησε ὁ Γέροντας Ἰωσήφ καί τήν δίδασκε ἀργότερα στήν συνοδεία του. «Ἡ σιωπή εἶναι ἡ πιό μεγάλη καί καρποφόρα ἀρετή, διά τοῦτο καί οἱ θεοφόροι Πατέρες τήν κάλεσαν «ἀναμαρτησίαν». Πρῶτος καρπός της εἶναι ὁ θάνατος τῆς ἀργολογίας, ἀκολουθεῖ τό κατά Θεόν πένθος καί κατόπιν ἔρχονται οἱ φωτεινοί ταπεινοί λογισμοί πού φέρνουν τήν ἀγία ροή τῶν ζοηρρῦτων δακρύων. Σιωπή καί ἡσυχία εἶναι ἓνα καί τό αὐτό»⁸³. Ἀλλά καί μέ τόν συνασκητή του, τόν πατέρα Ἀρσένιο, σιωποῦσαν, δέν ἔκαναν ἄσκοπες συναντήσεις καί εἴτε κάθονταν εἴτε περπατοῦσαν βρισκόνταν σέ ἀπόσταση ὁ ἓνας ἀπό τόν ἄλλο, γιά νά μή χάσουν τήν ὠραία κατάσταση τῆς ἡσυχίας⁸⁴. Αὐτός ὁ ἀσκητικός, ἡσυχαστικός τρόπος ζωῆς εἶναι ἡ λεγόμενη πράξις, ἡ ὁποία εἶναι ἐπίβαση τῆς Θεωρίας⁸⁵. Εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς τῆς Θεοτόκου καί ὄλων τῶν θεοειδῶν ἀνθρώπων, καθῶς οἱ θεοούμενοι εἶναι μιμητές τῆς Παναγίας καί ἀκολουθοῦν τήν ὁδὸ της καί τά δια-

⁷⁹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὁμιλία ΝΓ'*, *Εἰς τήν πρός τά Ἅγια τῶν Ἁγίων Εἴσοδον...*, ὁ.π., ΕΠΕ τ. 11.

⁸⁰ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, ὁ.π., *Ὁμιλία ΝΓ'*.

⁸¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Περί ἐλευθερίας τοῦ νοῦ*, *Φιλοκαλία*, ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Γ', σ. 309.

⁸² *Ἀκολουθία Ἀκαθίστου Ὑμνου*.

⁸³ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σσ. 124-125.

⁸⁴ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἠσυχαστής*, ὁ.π., σ. 162.

⁸⁵ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος 20*, PG 35,1080B

βήματά της⁸⁶. Αυτό έκαναν και οι άγιοι άνθρωποι πού βρήκε ο Γέροντας Ίωσήφ εν «πράξει» και «θεωρία» κατά τήν άφιξή του στό Άγιον Όρος⁸⁷ «καθαριούμενοι από κάθε μολυσμό ένθρόνησαν τόν νοϋ τους ως βασιλέα επί τήν καρδιά τους λέγοντας τήν εϋχή χωρίς κόπο και έπελθούσης τής Χάριτος τόν ξγειραν εις θεωρία⁸⁸».

Θεούμενοι,⁸⁹ έπομένως, ύπήρχαν τόσο στήν Παλαιά όσο και στήν Καινή Διαθήκη και εΐναι όλοι αυτοί οι τέλειοι, οι δίκαιοι, οι δοξασθέντες, οι άγιοι πού μετέχουν τής δόξης Του, δηλαδή τής Χάριτος του Θεού, γιατί ο Θεός όρᾶται ως φῶς-δόξα στήν κατάσταση τής Θεωρίας⁹⁰. Αυτή ή Χάρις εΐναι άνωτερή του Νόμου, πού δόθηκε διά του Μωυσέως, καθώς αυτή δόθηκε στον άνθρωπο από τόν ίδιο τόν δωρεοδότη Ίησού Χριστό⁹¹ ως θεία και ύπερφυής ένεργεία Του, για να ένώσει τό πλάσμα Του μαζί Του, για να έρθει και να κατοικήσει μέσα στον άνθρωπο και να τόν θεώσει⁹². Ο Θεός έρχεται και παραμένει στον άνθρωπο και τότε ο άνθρωπος θεώνεται, γίνεται κατά Χάριν Θεός και παρατηρεί τήν δόξα του Θεού⁹³.

Θεούμενος προφήτης, συνδετικός κρίκος του Νόμου και τής Χάριτος, εΐναι ο Τίμιος Πρόδρομος, ο όποιος σκιρτούσε, έβλεπε και προσκυνούσε τόν Σαρκωμένο Λόγο⁹⁴ έκ κοιλίας μητρός μέ μόνιμη τήν παρουσία του Άγίου Πνεύματος έξ άκρας συλλήψεως⁹⁵. Μαρτύρησε και περί τής σαρκώσεως αυτού του Λόγου ως ζωντανή έμπειρία τής θεωρίας, τής θεώσεως, μετά τήν πολυχρόνια άσκηση στήν έρημο μέ βίο σύμφωνο καθ' όλα μέ τό κήρυγμα

⁸⁶ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Όρθόδοξη Ψυχοθεραπεία*, ό.π., σ. 45.

⁸⁷ *Έκφρασις, Έπιστολή ΙΑ*, σ.90.

⁸⁸ *Έκφρασις, Έπιστολή ΙΒ*, σσ. 96-97.

⁸⁹ Άλλωστε ή λέξη Θεός προέρχεται από τό ρήμα θεάομαι-ῶμαι και επί του νοϋ σημαίνει βλέπω, έξετάζω, θεωρῶ και οι θεώμενοι εΐναι οι θεαταί. Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, *Νέον Λεξικόν*, Αθήνα 1959.

⁹⁰ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Έμπειρική Δογματική*, ό.π., σ. 198.

⁹¹ *Ίω. α* ' 17.

⁹² ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Όσοι Πιστοί*, Λεβαδειά 2002, σ. 85.

⁹³ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Έμπειρική Δογματική*, ό.π., σσ. 198-199.

⁹⁴ *Λουκ. α* ' 44.

⁹⁵ *Λόγοι Πενιχροί*, σ. 177.

του, ἐσθίων ἀκρίδες καί μέλι ἄγριο⁹⁶ καί βαπτισθεῖς πνευματικά μέ τήν θέα τοῦ Ἀκτίστου Φωτός βλέποντας τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐν εἶδει περιστερᾶς⁹⁷.

Ἡ ἐμπειρική του κατάσταση ἦταν ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο πᾶσα ἡ Ἰουδαία καί οἱ Ἱεροσολυμίτες ἐξεπορεύοντο πρός αὐτόν⁹⁸, τόν θεωροῦσαν αὐθεντία⁹⁹ καί τόν ἀκολουθοῦσαν ὡς πνευματικό πατέρα. Ἀλλά καί αὐτός μέ τήν σειρά του ὀδηγοῦσε τά πνευματικά του τέκνα στόν Ἄμνό τοῦ Θεοῦ,¹⁰⁰ στόν φωτισμό, στήν θέωση ἀδιάκοπα μέχρι τήν ἐποχή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἦταν γνήσιο πνευματικό του τέκνο καί ἀξιώθηκε νά λάβει πληροφορία ἀπό τόν ἴδιο τόν προφήτη καί βαπτιστή γιά τόν ἐρχομό ἑνός νέου μέλους τῆς συνοδείας Του

Οἱ πρωτόκλητοι μαθητές του, μέ τή σειρά τους, ποθοῦν ἀκορέστως τά μυστήρια τῆς Χάριτος, ἔχοντας ἀδιάκοπα στή μνήμη τους τόν Θεό, ἐπιθυμοῦν τήν μυστική κοινωνία μαζί Του, ἡ ὁποία καί ἐπιτυγχάνεται, ὅπως ἔγινε μέ τόν Ἀπόστολο Ἀνδρέα, ὅταν ἀναρωτιέται ποῦ μένει ὁ Ραββί¹⁰¹ καί μέ τό «ἔρχεσθε καί ἴδετε» ἀποκαλύπτει τήν ἄκτιστη δόξα Του¹⁰².

Ἡ Ἀποκάλυψη αὕτη κορυφώνεται μέ τήν παράδοση τῆς εὐχῆς, τῆς λεγομένης καί νοεῶς καί καρδιακῆς ἀπό τόν Ἰησοῦ Χριστό τό βράδυ τῆς εικοστής δευτέρας Μαρτίου τοῦ ἔτους τριάντα τρία ἀπό τῆς ἐνσάρκου θείας Οἰκονομίας¹⁰³. Τό ἱστορικό αὐτό γεγονός λαμβάνει μέρος σέ συγκεκριμένο χρόνο καί τόπο, στό ὑπερῶο τῆς Ἱερουσαλήμ, τό βράδυ τῆς Μεγάλης Πέμπτης, στόν Μυστικό Δεῖπνο μέ τούς δώδεκα Ἀποστόλους καί τό Διδάσκαλο καί Κύριό Του. Ἐκεῖ τούς παραδίδει τόν μεγαλύτερο θησαυρό, τήν ἰσχυρότερη προσευχή¹⁰⁴ μιλώντας τηλαυγέστερα ὡς Θεός πλέον Ἐνσαρκωμένος καί τούς ἀποκαλύπτει τήν μεγαλύτερη, τήν πολυτιμότερη, τήν ἀνεπανάληπτη νοερά προσευχή μέ τά ἐξῆς θεϊκά λόγια: «ὅ,τι ἂν αἰτήσετε ἐν τῷ ὀνόματι

⁹⁶ Μάρκ. α' 6.

⁹⁷ Ματθ. γ' 16.

⁹⁸ Μάρκ. α' 5.

⁹⁹ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ἐμπειρική Δογματική*, ὅ.π., σ. 215.

¹⁰⁰ Ἰω. α' 35-37.

¹⁰¹ Ἰω. α' 39.

¹⁰² Ἰω. α' 40.

¹⁰³ ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), *Λόγοι Πενιχροί*, σ. 110.

¹⁰⁴ ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), ὅ.π., σ. 111.

μου, τοῦτο ποιήσω»¹⁰⁵. Ὅτι, ἐάν κανεῖς προσεύχεται εἰς τό ὄνομά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τόν Οὐράνιο Πατέρα, ὅ,τι καί ἂν ζητήση, θά λάβῃ. Καί νωρίτερα, βέβαια, τούς δίδασκε πῶς νά προσεύχονται, ἀρχῆς γενομένης ἀπό τήν Κυριακή προσευχή προσδίδοντας στό αἶτημα τοῦ ἄρτου τήν σπουδαία εὐχαριστιακή καί ἐσχατολογική διάσταση¹⁰⁶ τῆς μελλούσης Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τούς ὑπόσχεται πῶς, ὅ,τι καί ἂν ζητήσουν, θά τούς δοθεῖ, ἀρκεῖ νά ταπεινωθοῦν καί νά τό ζητήσουν κρούοντας τήν θύρα τοῦ ἐλέους μέχρι νά εἰσακουσθεῖ καί νά ἀνοίξει ἀπό τό Φιλεύσπλαχνο οἰκοδεσπότη¹⁰⁷, χωρίς νά βαττολογοῦν, διότι «ὁ ἐν γνώσει εὐχόμενος δέν βαττολογεῖ, δέν ζητεῖ περιττά ἐπικοινωνεῖ νοερῶς μέ τόν Χριστό»¹⁰⁸. Καί συνεχίζει ὁ Γέροντας Ἰωσήφ: «Εἰμαι βέβαιος ὅτι θά τή βρεῖς τήν «εὐχή». Μήν ἀμφιβάλλεις. Μόνον κτύπα εὐθέως εἰς τήν θύρα τοῦ θείου ἐλέους καί πάντως ὁ Χριστός θά σοῦ ἀνοίξει»¹⁰⁹.

Λίγο ἀργότερα, κατά τήν Πεντηκοστή, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι θά ἀποκαλύψουν, θά ἀναδείξουν καί θά διδάξουν τήν παραδοθεῖσα ὑπό τοῦ Κυρίου πρόταση περί νοεράς προσευχῆς¹¹⁰. Πενήντα ἡμέρες μετά τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ἐκπληρώνεται ἡ ὑπόσχεσή Του πρὸς τούς μαθητές γιά τήν ἔλευση τοῦ Παρακλήτου¹¹¹, τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδας «ἐν πυρίναις γλώσσαις»¹¹², φανερώνοντας ἔτσι «τήν συγγενεία Του μέ τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ»¹¹³ καί ταυτόχρονα τήν μόρφωση τοῦ Χριστοῦ διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος «ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν»¹¹⁴. Οἱ μαθητές, πλήρεις Πνεύματος Ἁγί-

¹⁰⁵ Ἰω. ιδ' 13.

¹⁰⁶ Θ. ΖΗΣΗ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Πρέπει νά μεταφραστοῦν τά λειτουργικά κείμενα*; Θεσσαλονίκη 2001, σ. 75.

¹⁰⁷ *Ματθ. ζ' 7-8*. Στήν συναγωγή κειμένων στό ἐγχειρίδιο τοῦ Πατρός Νικοδήμου Σκρέττα, *Ἡ Νοερά Προσευχή*, παρελαύνουν πλήθη χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, τά ὁποῖα ἀφοροῦν στήν προσευχή ὡς ἐντολή τόσο τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου ὅσο καί τῶν Ἀποστόλων Του, ὅπως *Ματθ. ιζ' 21*, *Λουκ. β' 37*, *Ἐφεσ. στ' 18* κ.ά. Βλ. Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἡ Νοερά Προσευχή*, ὁ.π., σσ. 361-365.

¹⁰⁸ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Γ'*, σ. 85.

¹⁰⁹ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Α'* σ. 38.

¹¹⁰ ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), *Λόγοι Πενιχροί*, ὁ.π., σ. 111.

¹¹¹ Ἰω. ιδ' 16.

¹¹² *Πράξ. β' 1-3*.

¹¹³ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ὅσοι πιστοί*, ὁ.π., σ. 144.

¹¹⁴ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ὅσοι πιστοί*, ὁ.π., σ. 144.

ου πλέον, έμαθαν τήν καρδιακή προσευχή, άγνωστη γι' αυτούς μέχρι τότε, έλαβαν τό χάρισμα τής νοεράς προσευχής, κόλλησαν τόν νοῦ τους στόν Θεό καί προσεύχονταν διαρκῶς μέ όρμή πρός τόν Θεό, δεχόμενοι τό Άγιο Πνεῦμα¹¹⁵, τήν γλωσσοπυρσόμορφο χάρη¹¹⁶.

Αυτό διακηρύσσει ό πνευματοφόρος Πατήρ Ίωσήφ, όταν λέει «Έννοεῖς τό μέγα μυστήριο κρύπτεται ἐδῶ εἰς τόν Λόγον; Χριστός ἐντυγχάνει ὑπέρ ἡμῶν ἐν Ἄγιῳ Πνεύματι. Διά αὐτό, ὅταν ἔρχεται γινόμεθα ρήτορες. Οἱ ψαράδες διδάσκαλοι. Οἱ πόρνοι σωφρονοῦν. Οἱ κλέπται δέν κλέπτουν. Καί ὅλοι μετανοοῦν. Καί ποιός ἐνήργησε ὅλα αὐτά; Ὁ μόνος εἰδώς, ὁ ἀγαθός κυβερνήτης. Ὁ γλυκύς Ἰησοῦς. Ἡ μόνη ἀγάπη»¹¹⁷. Μιλάει γιά τόν ἐρχομό τοῦ Παρακλήτου: «Όταν βλέπεις τήν Παράκληση στήν καρδιά σου, φωτισμόν εἰς τόν νοῦ σου καί θεωρίαν, εὐθύς γενοῦ ἕτοιμος. Προσευχή... καί βάλε σκοπούς στάς αἰσθήσεις τόν νοῦν νά φυλάγει»¹¹⁸ καί εὔχεται νά σκηνώσει σέ ὅλες τίς ψυχές. «Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς Θεός καί Κύριος τῶν ἀπάντων· ὁ παρέχων ἡμῖν πνοήν καί ζωήν καί τά πάντα, καί διά παντός μεριμνῶν περὶ τής σωτηρίας ἡμῶν· Αὐτός νά ἐξαποστείλει εἰς τάς ἱεράς σας ψυχάς Πνεῦμα παρακλήσεως· φωτισθῆ δέ ὁ νοῦς σας, καθάπερ ἐφωτίσθησαν οἱ Μαθηταί τοῦ Σωτήρος ἡμῶν· διαυγάσει δέ τό φάος τής θείας Του αἴγλης εἰς ὀλόκληρον τόν πνευματικόν νοητόκτιστον ἄνθρωπον· πυρωθῆ δέ ἡ καρδιά σας ὅλη...»¹¹⁹.

Εὔχεται νά παύσουν νά εἶναι «ἰδιῶται»¹²⁰ καί νά μεταβοῦν ἀπό τήν κάθαρση τής καρδιάς στόν φωτισμό, νά γίνουν βιαστές τής ἀνθρώπινης φύσεως τής καθαρτικῆς, φωτιστικῆς καί τελειωτικῆς¹²¹, ἀρχίζοντας μέ τά «γένη γλωσσῶν»¹²², τά εἶδη τής νοεράς καρδιακῆς προσευχῆς¹²³, πού ἦταν ἡ ἐργασία ὅλων τῶν μελῶν, τῶν ἐν ἐνεργείᾳ τής πρώτης χριστιανικῆς κοινότητας.

¹¹⁵ ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Όσοι πιστοί*, ὁ.π., σ. 145.

¹¹⁶ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Όσοι πιστοί*, ὁ.π., σ. 145.

¹¹⁷ *Έκφρασις, Έπιστολή ΚΒ*, σ. 138.

¹¹⁸ *Έκφρασις, Έπιστολή ΚΓ*, σ. 142.

¹¹⁹ *Έκφρασις, Έπιστολή ΛΣΤ*, σ. 212.

¹²⁰ Αὐτοί πού ἰδιωτεύουν, πού δέν εἰσήλθαν στήν κατάσταση τοῦ φωτισμοῦ, στό βάπτισμα τοῦ πνεύματος, βλ.ΙΩ. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, *Δογματική καί Συμβολική Θεολογία*, ὁ.π., σ. 15.

¹²¹ *Έκφρασις, Έπιστολή πρός Έρημίτην, κεφ. ια'*, σ. 447.

¹²² *Α' Κορ. ιγ'*, 10.

¹²³ ΣΑΒΒΑ (ΙΕΡΟΜ.), *Τά Άσκητικά τής Ένορίας*, Γιαννιτσά 2013, σ. 56.

Τέτοια μέλη ήταν όλοι οι Απόστολοι, οι χειροτονηθέντες από τον ίδιο τον Χριστό, οι αληθινοί ήσυχαστές, οι όποιοι εμπειρικά γνώρισαν την σημασία της νοεράς ήσυχίας, της δωρεάς της νοεράς προσευχής, την άενηνη μνήμη του Θεού¹²⁴, την επίκληση του ονόματος του Ίησου και τά διδάξαν στους Άποστολικούς Πατέρες και αυτοί στους διαδόχους τους Πατέρες της Έκκλησίας, για νά διδάσκουν και νά διαλαοῦν, ἀδιαλείπτως προσευχόμενοι οἱ ἴδιοι, «πᾶς ὅς ἂν ἐπικαλέσῃται τό ὄνομα Κυρίου σωθήσεται»¹²⁵. Στους διδασκάλους της εὐχῆς συμπεριλαμβάνονται και οἱ Ἄγιορεῖτες Πατέρες. «Λοιπόν παντοῦ λέγεται ἡ εὐχή...Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντί εὐχαριστεῖτε λέγει ὁ Ἀπόστολος», λέγει και ὁ Γέρον Ἰωσήφ¹²⁶.

γ. Ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς τῆς νήσεως στους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ήσυχία και ἡ νήψη εἶναι ἔννοιες «πρακτικές», ἄρρηκτα συνδεδεμένες. Ἡ λέξη «νήψις» προέρχεται ἀπό τό «νήφω», ὅπως του Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς « Ἄρα οὖν μή καθεύδωμεν ὡς και οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν και νήφωμεν»¹²⁷, πού σημαίνει ἀγρυπνῶ, φρουρῶ, ἐπισκοπῶ, παρατηρῶ, ἐπιβλέπω, παρακολουθῶ. Ὅλα αὐτά οἱ Πατέρες τά συνοψίζουν σέ μιά ἀδιάλειπτη προσοχή του νοός. Εἰκονίζεται ἡ νήψη μέ τήν ἀξίνα, ἡ ὁποία καταρρίπτει τά μεγάλα δένδρα χτυπώντας τήν ρίζα τους και δέν ξαναφυρτώνουν ποτέ¹²⁸. Κατά τον ἴδιο τρόπο και ὁ νοῦς του ἀνθρώπου μέ τήν προσοχή τῆς νήσεως φρουρεῖ τήν καρδιά και τίς πέντε αἰσθήσεις, τόσο τίς σωματικές ὅσο και τίς πνευματικές, τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὁ νοῦς νήφει, προσέχει, φρουρεῖ τά διανοήματα, τίς σκέψεις, ὅταν ἐλέγχει τήν φαντασία, τότε ὅλος ὁ ἀνθρωπος ψυχοσωματικά διατηρεῖται καθαρός¹²⁹.

Ὅλοι οἱ ἅγιοι ἀγωνίζονταν νά εἶναι συγκεντρωμένοι στον ἑαυτό τους και νά προσέχουν τίς κινήσεις του νοῦ και τῆς καρδιάς τους, κατευθύνοντάς τες σύμφωνα μέ τίς εὐαγγελικές ἐντολές. Ὅλοι ἀπέφευγαν μέ ἐπιμέλεια τον

¹²⁴ ΓΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ἐμπειρική Δογματική*, ὁ.π., σ. 233.

¹²⁵ Πράξ. β' 21.

¹²⁶ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Α'* σ. 37.

¹²⁷ Α' Θεσ. ε' 6.

¹²⁸ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ἡ Τέχνη τῆς Σωτηρίας*, Ἄγιον Ὄρος 2005, σσ.261-262.

¹²⁹ Ὅ.π., σ. 262.

περισπασμό¹³⁰. Ἡ προσοχή ἐξασκεῖ καί ἐνισχύει τίς ψυχικές αἰσθήσεις στόν ἄνθρωπο, ἐνῶ ἐξασθενίζει τήν ψυχοβλαβή ἐπενέργεια τῶν σωματικῶν του αἰσθήσεων. Ἀπεναντίας ὁ περισπασμός ἀποκοιμίζει καί ἀδρανοποιεῖ τίς ψυχικές αἰσθήσεις, ἐνῶ τρέφεται μέ τήν ἀδιάλειπτη λειτουργία τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων¹³¹.

Ἐπομένως, νήψη εἶναι ἡ πνευματική νηφαλιότητα, ἡ ἐνάργεια καί ἡ ἐπαγρύπνηση, πού ἐκφράζεται μέσα ἀπό τήν στάση τῆς προσοχῆς, κατά τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἐλέγχει τήν ἐσωτερική σκέψη καί τήν φαντασία του. Ταυτοχρόνως, συνεπάγεται τόν ἔλεγχο τῆς καρδιάς καί τοῦ νοῦ, τήν λεγόμενη φυλακή ἢ τήρηση τοῦ νοός, τῆς καρδιάς.

Ὁ μυσταγωγός τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, ὁ ὅσιος Νικηφόρος ὁ ἐξ Ἴταλῶν ὁ ἡσυχαστής, στήν πραγματεία του «Περί νήψεως καί φυλακῆς καρδιάς», πού εἶναι καρπός τῆς ἀσκήσεως τῆς νοερᾶς προσευχῆς ἀπό τόν καιρό πού προσῆλθε στήν ὀρθοδοξία, ἐνῶ ἦταν λατινικοῦ δόγματος, ἐπί Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου, ταυτίζει τήν προσευχή μέ τήν τήρηση τοῦ νοός, μέ τήν καρδιακή φυλακή, μέ τήν νήψη καί τήν νοερά ἡσυχία. «Τά δέ πάντα ἔν καί τό αὐτό δηλοῦσι ὡς ἂν τίς εἴποι ἄρτον καί εἴποι καί τεμάχιον καί εἴποι καί βουκίον, οὕτω καί περί τούτων νόει»¹³². Ἡ προσοχή εἶναι γνώρισμα ἀκραιφνοῦς μετάνοιας, εἶναι ἀρχή θεωρίας, ὑπόθεση θεωρίας. Μέσω αὐτῆς ὁ Θεός παρακύψας ἐμφανίζεται «τῷ νοί, προσοχή εἶναι ἀταραξία νοός ἢ μᾶλλον στάσις αὐτῆς δι' ἐλέους Θεοῦ τήν ψυχή βραβευθεῖσαν»¹³³.

Ὁ ἅγιος Ἡσύχιος ὁ Πρεσβύτερος ἀποδίδει στήν νήψη πολύ εὐρεία ἔννοια, καθὼς ἀφορᾷ στήν πρακτική ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀρετῶν καί συνδέεται μέ τήν καθαρότητα τῆς καρδιάς καί τῆς ἡσυχίας¹³⁴. Ἀνάγει τήν νήψη σέ ἐπιστήμη καί μέθοδο, ἡ ὁποία χαρίζει ἀσφαλῆ γνώση τοῦ ἀκατάληπτου Θεοῦ, ὅσο εἶναι δυνατόν δηλαδή, *διὰ τῶν Ἀκτίστων ἐνεργειῶν του* καί λύση θείων καί κρυπτῶν μυστηρίων. Ἐπίσης μέ αὐτήν κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος νά ἐκ-

¹³⁰ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΠΡΙΑΝΤΣΑΝΙΝΩΦ, *Ἀσκητικές ἐμπειρίες Β'*, Ἀττική 2009, σ. 121.

¹³¹ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΠΡΙΑΝΤΣΑΝΙΝΩΦ, ὁ.π., σ. 123.

¹³² ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΜΟΝΑΖΟΝΤΟΣ, *Λόγος περί νήψεως καί φυλακῆς τῆς καρδιάς, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν*, Ἀθήνα 1961, τ. Δ', σ. 26.

¹³³ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΜΟΝΑΖΟΝΤΟΣ, ὁ.π., σ. 71

¹³⁴ ΗΣΥΧΙΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ, *Πρός τόν Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς*, Φιλοκαλία, ἐκδ. Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Α', σ. 180.

πληρώσει όλες τις έντολές της Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Ὁ Μέγας Μωϋσῆς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ θέλοντας νά φανερώσει πόσο ἄμεμπτη καὶ καθαρὴ καὶ γενικὴ καὶ ὑποποιός εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς νήψεως καὶ θέλοντας νά διδάξει πῶς νά τὴν ἀρχίζουμε καὶ νά τὴν ἐκτελοῦμε, λέει: «Νά προσέχεις τὸν ἐαυτό σου μήπως ἕνας λόγος κρυμμένος στὴν καρδιά σου γίνεῖ ἀνόμημα»¹³⁵.

Τὸν κρυμμένο λόγο οἱ Πατέρες τὸν ὀνομάζουν προσβολὴ καὶ στά κείμενα τῆς φιλοκαλίας σημαίνει πρῶτον μία δοκιμασία πού στέλνει ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο, προκειμένου νά τὸν βοηθήσει, νά προχωρήσει στὸν πνευματικὸ δρόμο, καί, δεύτερον, τὴν πράξη τοῦ διαβόλου πού προσπαθεῖ νά σύρει τὸν ἄνθρωπο στὴν ἁμαρτία. Προσβολὴ εἶναι κίνηση καρδίας χωρὶς ἁμαρτωλὸ ὁμοίωμα ἢ φαντασία, σάν μία κλεισούρα πού τὴν ἔχουν καταλάβει οἱ ἔμπειροι προηγουμένως¹³⁶. Σύμφωνα μέ τό «Θεοπρεπές τῆς φιλοσοφίας καὶ σοφὸν ἐνδιαίτημα»¹³⁷, ἡ μνήμη στὴν ἀρχὴ φέρνει στὸν νοῦ τὸν λογισμό χωρὶς ἐμπάθεια καὶ ὅταν αὐτός μένει στὸν νοῦ γιὰ καιρό, κινεῖται τό πάθος. Ἄν αὐτό δέν ἐξολοθρευτεῖ στὴν πάλη, γίνεται συνδυασμός, ἄλλοτε εὐθύς ὁ παραρριπισμός λυγίζει τὸν νοῦ στὴν συγκατάθεση. Μετά τὴν συγκατάθεση ἀρχίζει ἡ ἔμπρακτη ἁμαρτία¹³⁸ καὶ ὑποχωρεῖ ἡ νήψη, ἡ ὁποία εἶναι κυρίως ἡ καθαρότητα τῆς καρδίας καὶ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς μακαρίζει μέ αὐτά τά λόγια: «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά, αὐτοὶ θ' ἀντικρύσουν τὸν Θεό»¹³⁹ ἐπισφραγίζοντας τὴν θεωρία. Ἡ νήψη, λοιπόν, θά ἐπαναλάβει ὁ ἅγιος Ἡσύχιος, εἶναι δρόμος κάθε ἀρετῆς καὶ ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ λέγεται, ἐπίσης, καὶ ἡσυχία τῆς καρδιᾶς. Καὶ ὅταν φθάσει σέ τελειότητα, χωρὶς δαιμονικὲς φαντασίες, λέγεται καὶ φυλακὴ τοῦ νοῦ¹⁴⁰. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ τίτλος τῆς Φιλο-

¹³⁵ Δευτ. ιθ' 5.

¹³⁶ ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Περὶ πνευματικοῦ νόμου, Φιλοκαλία*, ἔκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Α', σ. 138.

¹³⁷ Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός τὴν μεγάλη μορφή τῆς Ἐκκλησίας, πού ἐπέδρασε ἀποφασιστικὰ τόσο στὴ διαμόρφωση τῆς Θεολογίας ὅσο καὶ στὴν πορεία τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, τὸν ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ, τὸν ὀνομάζει «θεοπρεπές τῆς φιλοσοφίας» καὶ «τῶν Ἱερῶν κρηπίδα» βάσιν τῶν δογμάτων, σάλπιγγα τῆς σοφίας, Μαρτύρων ἀκρότητα» ὁ.π., σ. 44.

¹³⁸ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Α' ἑκατοντάδα περὶ ἀγάπης*, ὁ.π., σ. 57.

¹³⁹ *Ματθ. ε', 8*.

¹⁴⁰ ΗΣΥΧΙΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ, ὁ.π., *Φιλοκαλία*, ἔκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Α', σ. 180.

καλίας τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν ἀναφέρεται στους Πατέρες οἱ ὅποιοι ἔκαναν πράξη τὴν ἐνστάλαξη τῆς ἀρετῆς τῆς νήψης. Τό γεγονός αὐτό δείχνει πόσο κεντρικός εἶναι ὁ ρόλος πού ἀποδίδεται στήν νήψη ἀπό τόν ἅγιο Νικόδημο τόν Ἁγιορείτη.

Τόν ἐγκλεισμό τοῦ νοός στό βάθος τῆς ψυχῆς ἐντέλλεται ὁ Κύριος ἡμῶν ἀπό τά πρῶτα «βήματα» τῆς ἐπίγειας διδασκαλίας Του: «Σύ δέ, ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τό ταμεῖον σου»¹⁴¹, ἐννοώντας βέβαια ταμεῖο τό δωμάτιο, τό κελλί, ἀλλά πολύ περισσότερο τό ἐνδότερο τῆς καρδιάς. Τὴν ἐπιστροφή αὐτῆ τοῦ νοός διδάσκουν ὅλοι οἱ Νηπτικοί Πατέρες ἀνά τούς αἰῶνες, ὅπως ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἄρεοπαγίτης, ὁ ὁποῖος εἶπε: «Τῆς ψυχῆς κυκλική κινήσις εἶναι ἡ ἀπ' ἔξω εἰσοδος εἰς τόν ἑαυτὸν τῆς καὶ ἡ ἐνοειδῆς συνέλιξις τῶν νοερῶν τῆς δυνάμεων, ἡ ὁποία δωρίζει εἰς τὴν ψυχὴν τό ἀπλανές σάν νά εἶναι μέσα εἰς ἕνα κύκλον καὶ τὴν ἐπαναφέρει ἀπό τά πολλά πού εἶναι ἔξω καὶ πρῶτα τὴν συνάγει εἰς τόν ἑαυτὸν τῆς, ἔπειτα, ἀφοῦ γίνεαι ἐνοειδῆς, τὴν ἐνώνει μέ τίς ἐνιαίως ἐνωμένες δυνάμεις καὶ ἔτσι τὴν χειραγωγεῖ πρὸς τό καλόν καὶ τό ἀγαθόν»¹⁴².

Ὁ Μέγας Βασίλειος γιὰ τόν ἐγκλεισμό τοῦ νοός λέει: «Νοῦς ὁ ὁποῖος δέν διασκορπίζεται πρὸς τά ἔξω καὶ δέν διαχέεται ἀπό τὰς αἰσθήσεις εἰς τόν κόσμον, ἐπιστρέφει πρὸς τόν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ἀναβαίνει εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ μέ ἐκεῖνο τό κάλλος περιλαμβόμενος καὶ ἐλλαμπόμενος, λησμονεῖ ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια του τὴν φύσιν, δίχως νά σύρρεται ἢ ψυχὴ οὔτε εἰς φροντίδα τροφῆς μήτε εἰς μέριμναν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ ἐλεύθερος ἀπό γήινας φροντίδας, ὅλη του τὴν προσοχὴν μεταθέτει εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν»¹⁴³.

Ὁ Ἀββὰς Ἰσαάκ, στὰ Ἀσκητικά τοῦ ὁποῖου ἐντρυφοῦσε συνεχῶς ὁ Γέρων Ἰωσήφ, προτρέπει: «Καταδιώξον τόν ἑαυτὸν σου καὶ θέλει καταδιωχθεῖ ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ πλησίον σου. Εἰρήνευσον μετὰ σου, καὶ ἔσεται σοι εἰρηνικός ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ. Σπούδασον νά εἰσέλθῃς ἐντός τοῦ ταμείου τῆς καρδιάς σου, καὶ θέλεις ἰδῆ τό ταμεῖον τό οὐράνιον διότι ἔν εἶναι καὶ τά δύο, καὶ διὰ μιᾶς

¹⁴¹ *Ματθ. στ' 6.*

¹⁴² ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, *Περὶ θείων ὀνομάτων, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν*, κεφ. Δ', σ. 107.

¹⁴³ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, Ἔργα, ΕΠΕ, τ. 1, σ. 67.

εισόδου συγχρόνως βλέπονται, ἐπειδή ἡ κλίμαξ ἐκείνης τῆς βασιλείας εἶναι ἐντός σου κεκρυμμένη»¹⁴⁴.

Μιμητῆς ὄλων τῶν προγενεστέρων Πατέρων καί ἐκφραστῆς τῶν καταστάσεων τῆς νήψεως κατά τόν Κ' αἰῶνα ὑπῆρξε ὁ Γέροντας Ἰωσήφ καί θεωρεῖται ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους ἐργάτες τοῦ ἐγκλεισμοῦ τοῦ νοός στήν καρδιά¹⁴⁵. Περιγράφει παραστατικά τόν πόλεμο, πού δεχόταν λόγω τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἱεροῦ ἔργου τῆς νήψεως. «Ἡ ἐντός τῆς καρδίας κυκλική προσευχή δέν φοβεῖται πλάνην ποτέ. Ὁ ἄλλος ἢ καί οἱ ἄλλοι τρόποι ἔχουν φόβον, διότι εὐκόλως τούς πλησιάζει ἡ φαντασία καί εἰσέρχεται ἡ πλάνη εἰς τόν νοῦν... Λοιπόν αὐτός ὁ εἷς τρόπος τῆς καρδιακῆς προσευχῆς εἶναι τρόπος πράξεως, ὅπου μεταχειριζόμεθα, διά νά κρατήσωμεν εἰς τήν καρδίαν τόν νοῦν. Καί, ὅταν πλεονάσει ἡ χάρις ἀρπάζει τόν νοῦν εἰς θεωρίαν καί φλέγεται ἡ καρδιά ἀπό θεῖον ἔρωτα καί πυρπολεῖται ὅλος ἀπό ἀγάπην. Ὅποτε ὁ νοῦς εὐρίσκεται ἐνωμένος τελείως μέ τόν Θεόν...Αὕτη λέγεται θεωρία»¹⁴⁶.

Σέ ἄλλη συνάφεια πάλι ὁ Γέρον Ἰωσήφ θά ἐπισημάνει τήν ἀναγκαιότητα τῆς προσοχῆς καί τῆς νήψης λέγοντας: «Θά κουρασθῆς πολύ, ἕως ὅτου καταλάβῃς ὅτι προσευχή χωρίς προσοχή καί νῆψιν εἶναι ἀπώλεια χρόνου, κόπος χωρίς πληρωμήν. Πρέπει εἰς ὅλας τάς αἰσθήσεις μέσα καί ἔξω νά στήσης ἄγρυπνον φύλακα τήν προσοχήν. Διότι χωρίς αὐτῆς ὁ νοῦς καί οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς διαχέονται στά μάταια καί συνήθη, ὡσάν τό ἄχρηστο νερό πού τρέχει στούς δρόμους»¹⁴⁷.

δ. Καρδιά, νοῦς, διάνοια, ψυχή

Ἐξί ὥρες ἀδιάκοπα ἔλεγε τήν εὐχή ὁ Γέροντας Ἰωσήφ καί κρατοῦσε τόν νοῦ του στήν καρδιά, στήν ὑποτυπώδη σπηλιά πού εἶχε κατασκευάσει μόνος του μέ σανίδες στά πλάγια μίας μεγάλης γυρτῆς πέτρας, ἀναζητώντας τήν προσοχή τοῦ νοῦ, τήν ἡσυχία¹⁴⁸. Ἡ ζωή αὐτή συνίσταται στήν κατάσταση ἐσωτερικῆς πνευματικῆς ἡσυχίας καί συγκέντρωσης, πού ἐπιτυγχάνεται καί βαθαίνει μέ τήν καθαρά προσευχή, τήν φυλακή τῆς καρδιάς καί τοῦ νοῦ καί

¹⁴⁴ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, ὁ.π., σ. 110.

¹⁴⁵ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά ἐμπειρία*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 29.

¹⁴⁶ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά ἐμπειρία*, ὁ.π., σ. 30.

¹⁴⁷ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Δ'*, σ.30

¹⁴⁸ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής...*, ὁ.π., σ. 53.

είναι μία στάση ζωής, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι ανοικτός προς τόν Θεό.

Ἡ λέξη καρδιά δέν σημαίνει μόνο τό φυσικό ὄργανο, ἀλλά τό πνευματικό κέντρο τῆς ὑπαρξης τοῦ κατ' εἰκόνα δημιουργηθέντος ἀνθρώπου, τόν βαθύτερο καί πιό ἀληθινό ἑαυτό τοῦ ἀνθρώπου, τό ἱερό ἐντός τοῦ ὁποίου συντελεῖται τό μυστήριο τῆς ἔνωσης μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ Θεοῦ. «Ἐκκράξα ἐν ὄλῃ καρδιά μου»¹⁴⁹, δηλαδή καί μέ τό στόμα καί μέ τήν ψυχή καί μέ τό πνεῦμα, διότι, ὅπου εὐρίσκονται συγκεντρωμένα τά δύο τελευταία (ἡ ψυχή καί τό πνεῦμα)¹⁵⁰ ἐκεῖ ἀνάμεσά τους βρίσκεται καί ὁ Θεός. Φαίνεται δηλαδή, ἡ καθολική σημασία τῆς καρδιάς. Προσευχή τῆς καρδιάς σημαίνει τήν προσευχή τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι μόνο μέ τό συναίσθημα ἢ τήν ἀγάπη του, ἀλλά μία προσευχή πού ἀπευθύνεται στόν Θεό ἀπό ὀλόκληρο τόν ἀνθρώπο, συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ σώματός του.

Ἡ Παναγία κρατοῦσε μέσα στήν καρδιά της σάν ἀνεκτίμητης ἀξίας θησαυρό ὅσα ἔκανε καί ἔλεγε ὁ Χριστός, καί ὅλα τά ρήματά Του, ἐφόσον ἔχουμε δύο μνήμες, στόν ἐγκέφαλο καί στήν καρδιά¹⁵¹, τά φύλαγε στήν καρδιακή της μνήμη «διετήρη πάντα τά ρήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδιά αὐτῆς»¹⁵², στήν πνευματική καί στήν βιολογική καρδιά της, στό πρῶτο γεννητικό καί καρδιακό κύτταρο, στήν πρωτεύουσα, στήν οὐσία τοῦ νοός. Καί ἡ ψυχή ἔχει σάν πρωτεύουσα τήν σωματική καρδιά καί σάν περιφέρεια τά ὑπόλοιπα κύτταρα, καθώς ἡ οὐσία τοῦ νοός εἶναι στήν ψυχή καί ἡ ἐνέργεια τοῦ νοός εἶναι μέσα στό κεφάλι, στήν διάνοια¹⁵³. Ἡ καρδιά εἶναι τό κέντρο τῆς ψυχοσωματικῆς ὑπόστασης τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου συνυπάρχουν ἀσυγχύτως τό σῶμα καί ἡ ψυχή, ὁ χῶρος ἐκεῖνος πού ἀνακαλύπτεται καί φανερώνεται ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὕστερα ἀπό ἄσκηση καί μέ τήν χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Ψαλμ. ριη' 145.

¹⁵⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Κλίμαξ, Λόγος ΚΗ*, Ἄττική 2000, σ. 400. Πρβλ. *Ματθ. ιη' 20*.

¹⁵¹ ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), *Λόγοι Πενιχροί ἐξ Ἁγίου Ὁρους*, τ. Α', Ἁγιον Ὄρος 2007, σ.σ. 126-127 (Στό ἐξῆς: *Λόγοι Πενιχροί*).

¹⁵² *Λόγοι πενιχροί*, σσ. 126-127.

¹⁵³ *Λόγοι πενιχροί*, σ.127.

¹⁵⁴ *Πνευματικάί θεωρίαι*, ὁ.π., σ. 64.

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὀνομάζει τήν καρδιά θρόνο τοῦ νοῦ, ὅπου βρίσκεται τό κέντρο τῆς πνευματικῆς καί σωματικῆς δυνάμεως¹⁵⁵ τοῦ ἀνθρώπου καί ὁ νοῦς εἶναι ὁ τροφοδότης τῆς ψυχῆς, ἐφόσον δουλειά του εἶναι νά κατεβάσει στήν καρδιά, ὅ,τιδήποτε ἀκούσει ἢ δεῖ, εἴτε εἶναι καλό εἴτε πονηρό¹⁵⁶. Ἐκτός ἀπό τούς σωματικούς ὀφθαλμούς, ὁ ἄνθρωπος ἔχει καί τούς νοητούς, τούς ψυχικούς ὀφθαλμούς. Μέ τόν ἕνα ὀφθαλμό βλέπει τόν ἔσω ἄνθρωπο, τά μύχια τῆς ψυχῆς του, εἶναι ἡ λεγόμενη αὐτοόραση, ἡ ἐνδοσκοπήση, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται ὡς προϋπόθεση (ἡ στροφή του πρὸς ἑαυτόν) γιά τήν ἀνύψωση τοῦ νοῦ πρὸς τόν Θεό¹⁵⁷, βλέπει τίς ψυχές τῶν ἄλλων, τούς ἀγγέλους, δαίμονες καί τήν Παναγία¹⁵⁸. Μέ τόν ἕτερο ὀφθαλμό βλέπει μόνο τόν Χριστό, αὐτός ἄλλωστε εἶναι καί ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ γεννήθηκε σ' αὐτή τή ζωῆ, νά βρεῖ τόν Θεό, τόν ὁποῖο δέν βλέπει, ἐπειδή τά πάθη τοῦ ἔχουν κλείσει τούς ψυχικούς ὀφθαλμούς¹⁵⁹. Μέ τήν διανοητική ἐργασία θά ἀνοίξουν οἱ ὀφθαλμοί τῆς ψυχῆς καί θά καθαρισθεῖ ἡ καρδιά, γιά νά δεῖ τόν Θεό «ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ»¹⁶⁰, διότι μικρή εἶναι ἡ ὠφέλεια ἐκ τῶν ἔξωθεν, χωρίς κρουνοῦς δακρύων, ἀγνωσία καί σκληροκαρδία¹⁶¹.

Ὁ λόγιος μοναχός Θεόκλητος Διονυσιάτης ἐπικαλεῖται τόν Μέγα Βασίλειο κατά τόν Ἀθωνικό διάλογο μεταξύ τοῦ Γέροντα καί τοῦ ὑφηγητῆ προκειμένου νά ἀναλύσει τήν Δογματική τῆς ἐνδοστρέφειας¹⁶².

Ὅταν ὁμως ὁ Κύριος ἔλεγε «εἰ οὖν τό φῶς τό ἐν σοί σκότος ἐστι, τό σκότος πόσον;»¹⁶³, ἐννοοῦσε, ὅταν ἀσθενεῖ ὁ ὀφθαλμός τῆς ψυχῆς, πού εἶναι ὁ νοῦς, τότε σκοτίζεται ὀλόκληρη ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Κατά παρόμοιο τρό-

¹⁵⁵ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Α', σ. 36.

¹⁵⁶ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Α', σ. 36.

¹⁵⁷ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, Ἀσκητικά, Λόγος ΠΒ', σ. 390.

¹⁵⁸ Γιά τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ, μεγαλύτερη σημασία ἔχει ἡ αὐτοόραση ἀπό τίς ἀγγελοφάνειες: «ὅστις αἰσθανθῆ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀμαρτίας εἶναι ἀνώτερος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος διά τῆς προσευχῆς αὐτοῦ ἀνασταίνει νεκρούς... ὅστις ἀξιώθῃ νά ἰδῇ καί νά γνωρίσῃ τήν ἰδίαν αὐτοῦ ἀσθένειαν αὐτός εἶναι ἀνώτερος ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἠξιώθῃ νά ἴδῃ ἀγγέλους διότι αὐτός μὲν εἶδε τούς ἀγγέλους διά τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν, ἐκεῖνος ὁμως βλέπει ἑαυτόν διά τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς». Ἀββᾶ Ἰσαάκ, Ἀσκητικά, Λόγος ΛΔ', σ.135

¹⁵⁹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Β', σ. 49.

¹⁶⁰ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΣΤ', σ. 59.

¹⁶¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΣΤ', σ. 59.

¹⁶² ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ (ΜΟΝ.), Ἀθωνικοί Διάλογοι, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 114.

¹⁶³ Ματθ. στ' 23.

πο, όταν ο αισθητός όφθαλμός άσθενεί, σκοτίζει όλο τό σώμα¹⁶⁴. Όταν ό νοϋς έξέρχεται από τήν καρδιά, έγκαταλείπει τόν Θεό, άσθενεί καί νεκρώνεται, όποτε καί όλόκληρη ή ψυχή άποθνήσκει¹⁶⁵. Ό όρος νοϋς εΐναι πολυσήμαντος στά Πατερικά συγγράμματα. Άλλοτε ταυτίζεται μέ τήν ψυχή, άλλοτε εΐναι ένέργεια τής ψυχής, ό όφθαλμός τής ψυχής¹⁶⁶, άλλοτε ύποδηλώνεται ή οϋσία της ή ή ένέργειά της καί άλλοτε παρουσιάζεται λεπτοτέρα τής διανοίας, πού δέν εΐναι άλλη από τήν προσοχή¹⁶⁷. Έπομένως, ό νοϋς δέν συγγέεται μέ τήν διάνοια, πού έχει τήν δυνατότητα μορφοποίησης άφηρημένων έννοιών καί στήν συνέχεια φτάνει στήν έξαγωγή συμπερασμάτων μέσω του παραγωγικού συλλογισμού. Ό νοϋς άποτελεί τήν ύψηλότερη δύναμη του άνθρώπου καί μέσω του κεκαθαρμένου νοϋ ό άνθρωπος έχει τήν δυνατότητα άντίληψης του Θεοϋ ή τής έσωτερικής οϋσίας καί τών αρχών τών κτιστών πραγμάτων μέσω τής άμεσης ή τής πνευματικής άντίληψής τους.

Θλίβεται ό Γέροντας Ίωσήφ, όταν κλέπτονται καί έρημώνονται οί περισσότεροι νοητοί οΐκοι τής ψυχής καί τοϋτο συμβαίνει, όταν άμαυρώνεται ή καθαρότητα καί ή λαμπρότητα εκείνη τής έλλάμψεως τής άγίας γνώσεως, ή όποία βρίσκεται στήν ψυχή¹⁶⁸ καί άμαυρώνεται, όταν ό άνθρωπος έξακολουθεί νά καταγίνεται πάρα πολύ στά μάταια πράγματα.

Μέ πόνο ψυχής εκφράζει τήν σημερινή κατάσταση τών πολλών, ή όποία «περιορίσθη εις ένα τύπον έξωτερικόν. Πέραν τούτου δέν ύπάρχει φροντίδα καί μέριμνα διά τό έσωτερικόν τής ψυχής, όπου συνίσταται τό πών, όπου ένώνεται ό υλικός μέ τόν άϋλον, ό άνθρωπος μέ τόν Θεόν, κατά τό έγχωροϋν εις τήν χωματώδη μας φύσιν. Τοϋτο εΐναι τό πολύ ώραίο καί τό πάνυ καλόν. Άλλά πάντες τό άποφεύγομεν. Πάντες τά νώτα στρέφομεν. Καθότι άπαιτείται άγών»¹⁶⁹.

Στόν άγώνα για «πāσαν τήν βιωτικήν μέριμναν άποθέσθαι» σύμφωνα μέ τήν έρμηνεία του Γέροντος Ίωσήφ για τήν κατάσταση τής ψυχής καί του νοϋς, παρομοιάζεται ό νοϋς μέ οίκονόμο ψυχής, όπου κουβαλά τήν τροφή πού

¹⁶⁴ ΓΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Όρθόδοξη ψυχοθεραπεία*, Λεβαδειά 2004, σ. 118.

¹⁶⁵ ΓΕΡΟΘΕΟΥ ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ό.π., σ. 118.

¹⁶⁶ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Έκδοσις ακριβής τής Όρθοδόξου πίστεως*, ό.π., σ. 152.

¹⁶⁷ ΓΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ό.π., σ.118.

¹⁶⁸ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Άσκητικά, Λόγος ΞΑ'*, σ. 310.

¹⁶⁹ ΓΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά Έμπειρία*, ό.π., σσ. 39-40.

τοῦ δίνει ὁ ἄνθρωπος καί, ὅταν ἔχει εἰρήνη ἐσωτερική, τοῦ δίνει ὅ,τι καλό θέλει καί αὐτός μέ τήν σειρά του κατεβαίνει στήν καρδιά ξεθολώνοντας ἀπό τοῦ βίου τίς μέριμνες¹⁷⁰. Στήνει πόλεμο ὁ νοῦς πρὸς τοὺς δαίμονες καί τὰ πάθη, τὰ φωλιασμένα ἐπὶ σειρά ἐτῶν στήν ψυχή, χωρίς κανεὶς νά τὰ βλέπει καί νά τὰ γνωρίζει. Τώρα, ὅμως, πού ὁ νοῦς ἐνδύθηκε τήν ἀρχαία του στολή, τοὺς βλέπει καί μάχεται μετ' αὐτῶν ὡς κύριος καί φύλαξ ὄλου τοῦ διανοητικοῦ μέρους¹⁷¹. Φύλακας ὄλου τοῦ διανοητικοῦ, τό ὁποῖο εἶναι οἱ κρίσεις καί οἱ συγκαταθέσεις καί οἱ ὀρμές πρὸς τήν πράξη καί οἱ ἀφορμές καί οἱ ἀποφυγές τῆς πράξεως, ἰδιαίτερα ὅμως οἱ νοήσεις τῶν νοητῶν καί οἱ ἀρετές καί οἱ ἐπιστήμες καί οἱ λόγοι τῶν τεχνῶν καί τό βουλευτικό καί τό προαιρετικό.

Ἐργασιό και αὐτοῦ εἶναι ἡ μεσαία κοιλία τοῦ ἐγκεφάλου καί τό ψυχικό πνεῦμα πού ὑπάρχει σ' αὐτήν¹⁷². Ὅπως ὁ Θεός ἔχει οὐσία ἀκατάληπτη καί ἐνέργειες μεθεκτές, ἔτσι καί ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς πλάσθηκε «κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ», δηλαδή μέ λογική καί ἐλεύθερη βούληση, ἔχει ἐπίσης, οὐσία καί ἐνέργειες. Ἡ οὐσία εἶναι ἄγνωστη, ἐνῶ ἡ ἐνέργεια ἡ νοερά, ὅταν βρίσκεται καί λειτουργεῖ μέσα στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ὀνομάζεται «νοῦς», ἐνῶ, ὅταν εἶναι καί λειτουργεῖ στόν ἐγκέφαλο, ὀνομάζεται λογική ἢ διάνοια¹⁷³. Ἐπομένως ὁ νοῦς καί ἡ διάνοια εἶναι δύο διαφορετικές φανερώσεις τῆς ἐνέργειας τῆς ψυχῆς καί ἐκδηλώνονται μέ διαφορετικό τρόπο κάθε φορά, ἀνάλογα μέ τήν περιοχὴ, μέ τό μέρος τῆς ψυχῆς ὅπου βρίσκεται, δηλαδή λογικό ἢ λογιστικό¹⁷⁴, θυμοειδές καί ἐπιθυμητικό.

Δύο εἶναι τὰ κέντρα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, κατά τόν ἀκαδημαϊκό - ἐμπειρικό θεολόγο πατέρα Ἰωάννη Ρωμανίδη, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν σέ δύο καρδιές, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μία εἶναι εὐρέως γνωστή καί ἀποδεκτὴ ἀπ' ὄλους καί διὰ τῆς ὁποίας κυκλοφορεῖ τό αἷμα, ὥστε νά ζεῖ τό σῶμα, καί ἡ δεύτερη ἔχει ἀποκαλυφθεῖ τελευταία ἀπό τοὺς Ρώσους στήν σπονδυλική στήλη καί διὰ τῆς ὁποίας κυκλοφορεῖ τό ἐγκεφαλονωτιαῖο ὑγρὸ καί τρέφεται τό νευρικό σύστημα, τό ὁποῖο ἀπολήγει στόν ἐγκέφαλο. Ἐτσι ὁ μὲν ἐγκέ-

¹⁷⁰ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή IB', σ. 95.

¹⁷¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή IB', σ. 95.

¹⁷² ἸΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἐκφρασις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, ὁ.π., σ. 169

¹⁷³ ΣΑΒΒΑ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας - Ἡ θεραπεία τῆς ψυχῆς, Ἅγιον Ὄρος 2008, σσ. 8-9.

¹⁷⁴ ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), Λόγοι Πενιχροί..., ὁ.π., σ. 129.

φαλος προσανατολίζει τόν άνθρωπο στό περιβάλλον του, ενώ ή καρδιά, στόν Κύριο καί Θεό Του¹⁷⁵.

Άρα, ό άνθρωπος διαθέτει νοῦ καί διάνοια ώς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μαζί μέ τήν φαντασία, τήν δόξα καί τήν αἴσθηση. Ἀνώτερος, ὅμως, σέ σχέση μέ τίς λοιπές δυνάμεις εἶναι ό νοῦς, σύμφωνα μέ τήν διαίρεση πού γίνεται ἀπό τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, γιά νά δοθεῖ ή δυνατότητα νά δοῦμε τήν μεγάλη ἀξία τοῦ νοῦ, ό οποῖος «αὐτοτελής ἐστίν οὐσία καί καθ' ἑαυτήν οὐσα ἐνεργητική» καί δέν ὑπάρχει κανένα ὄργανο τοῦ νοῦ, ἐν τούτοις ὅλες οἱ δυνάμεις ἐνεργοῦν μέ πρῶτο ὄργανο «τοῦ ψυχικοῦ ἐν ἐγκεφάλῳ πνεύματος»¹⁷⁶. Καί μόνο ό νοῦς ἀνυψώνεται καί γνωρίζει τόν Θεό, διότι ό προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, ἀπό τήν στιγμή πού γεννήθηκε σέ αὐτή τήν ζωή, εἶναι νά βρεῖ τόν Θεό¹⁷⁷.

Όταν νουθετεῖ τήν ταπείνωση στήν ψαλμωδία ό Γέρων Ἰωσήφ, φαίνεται ή διάκριση τῶν δύο δυνάμεων, καθώς θέλει τόν νοῦ κυνηγό τοῦ νοήματος τοῦ τροπαρίου καί «τήν διάνοιαν νά ἠδύνεται εἰς τό νοούμενον ὑπό τοῦ νοός καί νά ἀνάγεται εἰς τήν θεωρίαν του»¹⁷⁸.

Ἡ θεωρία εἶναι ἴδιον μόνο τοῦ νοός, ἐφόσον μόνο αὐτός μπορεῖ νά γνωρίσει τόν Θεό, μόνο σ' αὐτόν ἀποκτᾶται ό ἔρωσ πρὸς τόν Θεό¹⁷⁹. Ἡ αἴσθηση εἶναι ἄλογη δύναμη τῆς ψυχῆς, γι' αὐτό ἀδυνατεῖ νά ἀνυψωθεῖ καί νά γνωρίσει τόν Θεό. Ἡ δόξα καί ή διάνοια, οἱ ἄλλες δύο δυνάμεις, μολονότι εἶναι λογικές, ἐπειδή δέν εἶναι ἀποδεσμευμένες ἀπό τήν φαντασία, ή οποῖα εἶναι ταμείο τῶν αἰσθήσεων, εἶναι ἀκατάλληλες νά γνωρίσουν τόν Θεό, ἀφοῦ ἐνεργοῦν διά τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος ὡς ὄργανου¹⁸⁰.

Ἐπαναλαμβάνεται ό ἅγιος Γρηγόριος μέσω τοῦ ἁγίου Γέροντος· «Ο ἄλλος ἢ καί οἱ ἄλλοι τρόποι (τῆς προσευχῆς) ἔχουν φόβον, διότι εὐκόλως τούς πλησιάζει ή φαντασία καί εἰσέρχεται ή πλάνη εἰς τόν νοῦν»¹⁸¹. Λοιπόν αὐτός, ό ἕνας τρόπος εἶναι τρόπος πράξεως, γιά νά κρατηθεῖ στήν καρδιά ό νοῦς.

¹⁷⁵ Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, *Τό προπατορικό ἀμάρτημα*, ὁ.π., σ. 26.

¹⁷⁶ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Θεραπευτική ἀγωγή*, Λεβαδειά 2004, ὁ.π., σ. 42.

¹⁷⁷ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Β'*, σ. 39.

¹⁷⁸ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Ε'*, σ. 50.

¹⁷⁹ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ὁρθόδοξη ψυχοθεραπεία*, ὁ.π., σ. 43.

¹⁸⁰ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ὁρθόδοξη ψυχοθεραπεία*, ὁ.π., σ. 43.

¹⁸¹ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά Ἐμπειρία*, ὁ.π., σ. 29

Καί ὅταν πλεονάσει ἡ χάρις, ἀρπάζει τόν νοῦ στήν θεωρία καί φλέγεται ἡ καρδιά ἀπό Θεῖο ἔρωτα καί πυρπολεῖται ὅλος ἀπό ἀγάπη, ὅποτε ὁ νοῦς βρίσκειται ἐνωμένος τελείως μέ τόν Θεό¹⁸².

Ἄνευ Θείας Χάριτος κανείς δέν μπορεῖ νά δεῖ τόν Θεό. Ὅπως δέν μπορεῖ ὁ ὀφθαλμός νά δεῖ χωρίς τό κατ' αἴσθησιν φῶς, ἔτσι καί ὁ νοητός ὀφθαλμός τῆς ψυχῆς δέν μπορεῖ νά δεῖ τό Φῶς τό ἀληθινόν τό ἀγιάζον πάντας¹⁸³.

¹⁸² ΓΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά Ἐμπειρία*, ὁ.π., σ. 29-30.

¹⁸³ ΓΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ὁρθόδοξη Ψυχοθεραπεία*, ὁ.π., σ. 45.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗ

1. ΑΔΙΑΛΕΙΠΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΝΟΕΡΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΑ ΠΑΛΛΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ

Πρὶν ἀκόμα ἀναχωρήσει γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ Φραγκίσκος, ὅσο ἦταν ἀκόμα στὸν θόρυβο τῆς Ἀθήνας, εἶχε ξεκινήσει μεγάλα ἀσκητικά γυμνάσματα¹, μιμούμενος τοὺς βίους τῶν στυλιτῶν Ἁγίων μὲ νηστεῖες, οἱ ὁποῖες πολλαπλασιάζονται στὴν ἔρημη καὶ ἡσυχαστικὴ Σκήτη τοῦ Ἁγίου Βασιλείου². Ἀναβιώνει ἡ ἐνθύμηση τοῦ Γέροντος Σωφρονίου καὶ ἡ ἀπορία τοῦ Γέροντος Ἀνατολίου στό Παλαιό Ρωσικό, ὅταν ἦταν ἀκόμη ὑποτακτικὸς ὁ ἅγιος Σιλουανός. «Ἐάν νῦν εἶσαι τοιοῦτος, τί θὰ εἶσαι λοιπὸν εἰς τὸ γῆρας;»³.

Ἐπιτείνονται οἱ ἀγῶνες μὲ σκληραγωγία, ἐγκράτεια, βία καὶ κάθε εἶδους ἄσκηση πάντα ὅμως μὲ τάξη, μέθοδο, ἐπιμονή καὶ ἀπαρέγκλιτο πρόγραμμα⁴. Ἐγκλειστος ἐπὶ ἓνα ὀλόκληρο ἔτος στό καλύβι, τὸ ὁποῖο περιγράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Γέροντας Σωφρόνιος τοῦ Ἑσσεξ, ὅπως τὸ βίωσε μετὰ ἀπὸ τὴν φιλοξενία του ἐκεῖ: «Ἡ καλύβη των ἦτο διὰ τὴν ἡσυχίαν ἄκρως ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐρημίτας, ... καὶ κτισμένη μὲ χονδράς πέτρας περιεῖχε πολλὰ μικρά καὶ στενά δωμάτια... Κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα μοῦ ἔδωσε (ὁ Γέρων Ἰωσήφ) ἓνα πέτρινο «σάκκον», τὸ δωμάτιον τοῦ ἀδελφοῦ Ἀθανασίου. Αἱ διαστάσεις του... ἦσαν ὀλιγώτερον τοῦ μέτρου εἰς πλάτος καὶ ὄχι πλέον τοῦ ἑνός καὶ ἡμίσεος μέτρων εἰς μῆκος. Ἐγὼ ὁ ἴδιος, μικρὸς τὸ σῶμα, ἐκοιμήθην εἰς λίαν μικρὸν κρεβάτι διπλώσας τὰ πόδια μου εἰς μῆκος, τὸ

¹ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἡ Νοερά Προσευχή*, ὁ.π., σ.258.

² ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 57.

³ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Περί προσευχῆς*, Ἑσσεξ.

⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 109.

όποιον ἦτο τοποθετημένον εἰς τρύπα ἐντός τοῦ τοίχου. Ὁ Γέρων Ἰωσήφ ... ἔκτισεν διά τόν ἑαυτόν του, πρὸς περισσοτέραν ἡσυχίαν μικρὴν καλύβην, ἐντός τῆς ὁποίας μόλις ἠδύνατο νά διπλώσει τὰ πόδια του. Ὑπῆρχε μόνο ἓνα παράθυρον, τό ὁποῖο ἐχρησίμευε διά τόν Γέροντα καί ὡς θύρα»⁵. Ἀπό αὐτό τό παραθυράκι ὁ Γέροντας Ἰωσήφ λάμβανε τό παξιμάδι του κάθε λίγες μέρες ἀπό τόν συνασκητή του Γέροντα Ἀρσένιο, ὁ ὁποῖος μνήθηκε καί «παρασύρθηκε» στούς πιό σκληρούς ἀγῶνες ἐπὶ τριάντα σχεδόν χρόνια δίπλα στόν Γέροντά του. Ἀναζητητής καί θεατής τῆς πνευματικῆς ζωῆς τέτοιων ἀσκητῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους γινόταν ὁ μαθητεύων δίπλα στόν Ἅγιο Σιλουανό τόν Ἀθωνίτη, ὁ Γέροντας Σωφρόνιος καί συναρπαζόταν ἀπό τή θέα τῶν ἐκλεκτῶν του Θεοῦ⁶.

Ἡ συγγένεια πνεύματος τοῦ μοναχοῦ Ἰωσήφ μέ τόν ἡσυχαστή Δανιήλ στάθηκε σταθμός καί κληρονόμησε ἀπό τόν ἀφανῆ αὐτόν ἀσκητή τό δοκιμασμένο τυπικό του⁷. Ἦταν αὐστηρό καί ἁγιασμένο τό πρόγραμμά τους μέ συνεχῆ ἐγκράτεια στήν διατροφή, μέ αὐστηρή νηστεία, ἀπέφευγε μονίμως τό θανάσιμο πάθος τῆς γαστριμαργίας, ἐκ τῆς ὁποίας γεννᾶται ἡ λαιμαργία, ἡ καλοφαγία, ἡ ἀκρασία καί πλείστα ἄλλα πάθη⁸, σιτίζονταν σέ καθημερινή βάση μέ ἐλάχιστο φαγητό, πού ἦταν 75 γραμμάρια παξιμάδι καί αὐτό ἅπαξ τῆς ἡμέρας, μετά τό μεσημέρι, ἡ λεγόμενη «ἐνάτη». Ἔκανε ὑπακοή στήν Γραφή, ἡ ὁποία ἐνετείλατο τόν ἄνθρωπο νά τρώει μέ τό ζύγι τό ψωμί του⁹.

⁵ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἐπιστολή*, σ. 1, 3-4, Ἀρχεῖο Ἰ. Μ. Ξηροποτάμου.

⁶ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Περί προσευχῆς*, ὁ.π., σ. 209.

⁷ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 66.

⁸ Ἀνέκδοτος κατάλογος παθῶν τοῦ πρώην καθηγουμένου τῆς Ἱεράς Μονῆς Ὁσίου Φιλοθέου Ἐφραίμ *«Ἡ νηστεία ἐκ τῶν παθῶν καί ἡ τροφή ἐκ τῶν Ἄρετῶν»*. Στό σῶμα ἐνεργεῖ τό πάθος τῆς γαστριμαργίας καί γεννᾶ τήν λαιμαργία, τήν καλοφαγία, τήν πολυφαγία, τήν συχοφαγία, τήν πολυποσία ὕδατος, τήν λαθροφαγία, τήν κοιλιοδορυαία, τήν ἀδηφαγία, τήν ἀπληστία, τήν βουλιμία, τήν τρυφή, τήν φιλοσώματη ζωή, τήν ἄκρα ἀσιτία ἄνευ ὑπακοῆς κ.ἄ.

⁹ *Ἰεζεκιήλ* δ' 10-11 «καί τό βρῶμα σου, ὁ φάγεσαι, ἐν σταθμῶ εἴκοσι σίκλους τήν ἡμέραν... καί ὕδωρ ἐν μέτρῳ πίεσαι...» καί Καλλίστου καί Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων, *Μέθοδος καί κανόνας ἀκριβῆς*, Ἡ σωματική διαίτα, πῶς δηλαδή πρέπει νά τρέφεται ὁ ἡσυχαστής, *Φιλοκαλία*, ἔκδ. Το περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Ε', σ. 55 Πρβλ. *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή πρὸς Ἐρημίτην*, κεφ ι', σ. 445 «ὁμως ἡμεῖς, ἐπειδή δέν μᾶς διδάσκουν οἱ Ἅγιοι Πατέρες νά μή τρώγωμεν καθόλου, δι' αὐτό ἂν καί αὐτή τήν Χάριν λάβωμεν... καί χωρίς τροφῆς ζήσεις κατά ἀλήθειαν καί ὄχι κατά φαντασίαν καί πάλιν τότε πρέπει νά τρώγωμεν... ἀπό ὀλίγον καί ἐξ ὀλίγων ὅσα μᾶς ἐπιτρέπει».

Καταπολεμοῦσε τὴν πολυπνία καὶ τὴν κλινοφιλία μὲ ὕπνο τριῶν–τεσσάρων ὡρῶν στὸ εἰκοσιτετράωρο καὶ ποτέ σέ κρεβάτι, παρά καθιστός σέ καρέκλα καὶ πολλάκις ὄρθιος, στηριζόμενος σέ μπαστούνι σχήματος Τ ἢ ἀκουμπώντας στὸν τοῖχο¹⁰.

Ἐνῶ ἡ ἡμέρα κυλοῦσε μὲ τὸ ἐργόχειρο, τὴν ὑπακοή καὶ τὴν σιωπή, μαθαίνοντας ἄριστα ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰσαάκ, πὼς «ἡ πολυλογία σβένει τὰς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου νοερᾶς κινήσεις, τὰς φυομένας ἐκ τοῦ Θεοῦ»¹¹, ἡ νύκτα κυλοῦσε μὲ τὴν εὐχή, μὲ ὀρθοστασία δέκα-δώδεκα ὡρῶν καὶ πλῆθος γονυκλισιῶν περίπου 3500 ἕκαστος¹².

Φαντάζει ὑπερβολικός, ἴσως, ὁ ἀριθμὸς στὴν «κατὰ φύσιν» κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δὲν εἶναι πρωτάκουστος. Ἄν ἀνατρέξει κανεὶς στὸ ἐξομολογητικὸ «τετράδιο» ἑνὸς λαϊκοῦ στρατηγοῦ, στὴν θεολογία τῶν ἀπομνημονευμάτων του, θὰ δεῖ στὸν «ἀτόφιο Ἕλληνα», ἕναν ἀπόρρητο προσωπικὸ βίο ἐκπληκτικῆς ἄσκησης, προσευχῆς καὶ χαρισματικῶν δακρύων, μὲ ἐμπειρίες θεοπτίας, οἱ ὁποῖες μαρτυροῦνται μόνον στὰ πρόσωπα κορυφαίων ἡσυχαστῶν τῆς νηπτικῆς παράδοσης¹³.

Μέ προσευχητικὰ ἀγρυπνητικὰ καθημερινὰ πυκτεύματα¹⁴ διὰ νοερᾶς προσευχῆς ἐπτά-ὀκτώ ὡρῶν, ὄρθιος ὁ Γέρων Ἰωσήφ καταπολεμοῦσε τὸν ὕπνο, συγκέντρωνε καὶ βύθιζε τὸν νοῦ του στὴν καρδιά¹⁵. Ὁ πρόθυμος καὶ σπουδαῖος ἀγωνιστὴς δὲν ἀργοῦσε νὰ δεῖ τὴν ἀκτίνα τοῦ νοητοῦ ἡλίου μετὰ ἀπὸ τὴν παντοτινὴ καὶ συνεχῆ ἀγρυπνία καὶ τίς συνεχεῖς μετάνοιες, γινόμενες ἀλληλοδιαδόχως¹⁶.

¹⁰ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 66.

¹¹ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Ἀσκητικά, Λόγος Ζ'*, ἔκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη, σσ. 45-46.

¹² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 67.

¹³ ΧΡ. ΓΙΑΝΝΑΡΑ, *Ὁρθοδοξία καὶ Δύση στὴ νεώτερη Ἑλλάδα*, Ἀθήνα 2006, σ. 300-301. Ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ Μακρυγιάννης, χωρὶς συναίσθηση τῶν ὑψηλῶν πνευματικῶν του μέτρων: «Εἶπα τῇ Μεγάλῃ Τετράδῃ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ νὰ κάμω ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες τριακόσες (3300) μετάνοιες τὸ μερόνυχτον...» μὲ νοερὴ προσευχή «τίς ἄλλες ἡμέρες κάνω τέσσερις ὥρες, αὐγὴ καὶ βράδυ, εἰς τὴν προσευχὴν μου, καὶ ὅταν θὰ φύγω ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μου, καὶ ὅταν θὰ γυρίσω, καὶ ὅταν θ' ἀποφάγω».

¹⁴ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἡ Νοερά Προσευχή*, ὁ.π., σ. 261.

¹⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 67.

¹⁶ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Ἀσκητικά, Λόγος Η' Περί Λεπτῆς Τάξεως καὶ Διακρίσεως*, σ. 51.

Ἡ ἐργασία τῆς νοερᾶς προσευχῆς τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ ξεκινάει, σύμφωνα μέ τήν σκιαγράφηση¹⁷ τοῦ βίου του, πρῶτα αὐτοδίδακτα, νά τήν λέει μέ τό στόμα, διότι δέν γνώριζε μέ τόν νοῦ στήν πράξη. Μέ ἀκατανίκητη ἐπιθυμία ἤθελε νά διδαχθεῖ τήν νοερά προσευχή. Βαδίζοντας μέσα στά μονοπάτια, στά σπήλαια, ἔψαχνε νά βρεῖ νά αισθανθεῖ αὐτή τήν προσευχή, μέ τήν ὁποία τρεφόταν πνευματικά μελετώντας τήν φιλοκαλία, ἀλλά καταλάβαινε πώς ὑπῆρχε κάτι τό ὁποῖο ὁ ἴδιος δέν τό εἶχε¹⁸.

Αὐτή ἡ χάρη τελικά, νά λέει νοερῶς τήν εὐχή, τοῦ δόθηκε ἀπό τήν Παναγία, τήν ὁποία παρακαλοῦσε συνεχῶς καί ἀπό τότε ἔνοιωθε τέτοια χαρά, ἀλλοίωση, πού ἔκανε τήν καρδιά του νά αισθάνεται ὅτι βρίσκεται στόν οὐρανό. Ἀπό τότε πού ἄρχισε σάν ρολοῖ νά λέγεται ἡ εὐχή μέσα του, ἄρχισε μεγάλους ἀγῶνες γιά νά βγεῖ νικητής στούς ἄγριους πολέμους πού ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του καί γιά νά ἐνοικεῖ μονίμως ἡ Ἁγία Τριάς μέσα του. Δέν «ἐσυγχῶρει ἕξ ὥρας καθήμενος εἰς προσευχήν τόν νοῦν νά βγῆ ἀπό τήν καρδιά. Ἀπό τό σῶμα ὁ ἰδρώτας ἔτρεχε βρῦσις. Ξύλον ἀλύπητα. Πόνος καί δάκρυα. Νηστεία ἄκρα καί ὀλονύκτιος ἀγρυπνία...κάθε νύκτα μαρτύριο. Ἐφευγαν οἱ δαίμονες καί ἐφώναζαν. Μᾶς ἔκαψε. Μᾶς ἔκαψε»¹⁹. Πανοπλία του ἦταν τά λόγια τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου «Πορευόμενος, προσευχή ὀπλίζου· καταλαβών τās χεῖρας διαπέτασον, Ἰησοῦ ὀνόματι μᾶστιζε πολεμίους· οὐ γάρ ἐστίν ἐν τῷ οὐρανῷ καί ἐπί γῆς ἰσχυρότερον ὄπλον»²⁰, διότι πίστευε ἀκραδάντως «εἰς τόν ἡμᾶς ἀγαπήσαντα Ἰησοῦν» ὅτι πάντα τά αἰτήματα μετά προσθήκης θά τά πληρώση²¹. Σύντομα ἦρθε καί τό «ἀποστάσιον»,

¹⁷Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΖ', σ. 219.

¹⁸Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΖ', σ. 221.

¹⁹Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΖ', σ. 223.

²⁰ ἸΩΑΝΝΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, Κλίμαξ, Λόγος ΚΑ', Περὶ τῆς Ἀνάδρου Δειλίας, PG 88, 945.

²¹Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΘ', σ. 238.

τό διαζύγιο από τόν ύπνο καί διόλου δέν κοιμόταν τά βράδια²², διάγων ἀγγελική ζωή πλήρη χάριτος, εὐχόμενος γιά ὅλο τόν κόσμο ὅλη τή νύχτα²³.

Ὁ μοναχός μέ σπλάχνα οἰκτιρμῶν πρῶτον ἀπέναντι στόν ἑαυτό του μέ τήν μονολόγιστη εὐχή «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με» ἐκφράζει τήν πίστη του στό Θεό τόν προσωπικό, τόν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ, καί μέ τήν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματός Του ζητάει τό ἔλεός Του προσδίδοντας χριστολογική καί σωτηριολογική διάσταση²⁴ στά λόγια τῆς εὐχῆς. Ζητώντας τό ἔλεος, ζητάει ταυτόχρονα ἄφεση ἁμαρτιῶν²⁵, θεραπεία παθῶν καί τήν Βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Στήν συνέχεια τό ἐνδιαφέρον γιά τόν κόσμο θά τόν κάνει νά προσεύχεται διαρκῶς γιά ὅλους, γίνεται ἰκέτης γιά ὅλο τόν κόσμο²⁶, λέγοντας τήν εὐχή «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησον ἡμᾶς καί τόν κόσμο σου». Στό «ἡμᾶς» εἶναι ὅλοι οἱ ἀπανταχοῦ ὀρθόδοξοι Χριστιανοί καί στόν κόσμο ὅλοι οἱ ἑτερόδοξοι, οἱ ἀλλόθρησκοι. Ἀγαπώντας «ἐν ὅλη τῇ ψυχῇ καί καρδίᾳ τόν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν» καί τήν γλυκυτάτη Αὐτοῦ Μητέρα²⁷, περνάει καί στήν ἀγάπη πρός τόν πλησίον «ὡς ἑαυτόν».

Μολονότι νοθετεῖ ὁ Γέρον Ἰωσήφ ἕνα πνευματικό του τέκνο «Πρόσεχε, παιδί μου, πολύ τούς αἰρετικούς. Αὐτοῦ ὅπου εἶσαι εἶναι ξένες φυλές...»²⁸ καί τοῦ συνιστᾶ νά μήν ὀμιλεῖ διόλου μέ αὐτούς, διότι μολύνεται ἡ καθαρῆ του ψυχῆ ἀπό τά βλάσφημα λόγια τους, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ στήν ψυχῆ του. Λέγοντας τήν εὐχή συνεχῶς, ἀνοίγει ὁ Θεός τόν χεῖμαρρο τῆς ἀγάπης καί ποτίζει τόν εὐχόμενο καί τούς μικρούς ἀδελφούς του²⁹. Ἐκλαίει μετά τῶν κλαιόντων καί ὡς μακάριος πενθοῦσε ἐμπράκτως συμπάσχοντας τόν

²² ἸΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, ὁ.π., *Λόγος ΛΔ' Περὶ Μετανοιῶν*, σ. 147 « πᾶσα εὐχή ἦν προσφέρεις ἐν τῇ νυκτί, ἔστω ἐν ὀφθαλμοῖς σου τιμιωτέρα πασῶν τῶν τῆς ἡμέρας πράξεων», βλ. καί ἸΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τὰς Πράξεις, Ὁμιλία ΛΣΤ'*, Β. ΡG GO, 261 «Διεγειρώμεθα τήν νύκτα καί ποιήσον μετά νήψεως ... Δεῖξον ὅτι οὐ τοῦ σώματος μόνον ἐστὶ ἡ νύξ, ἀλλὰ καί τῆς ψυχῆς» καί *Ψαλμ. ριη' 62* «Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τά κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου».

²³ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή ΜΓ'*, σ. 261.

²⁴ Α.Ι.Β., *Μία βραδιά στήν Ἐρημο τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, ὁ.π., σ. 46.

²⁵ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή Γ'*, σ. 85.

²⁶ Ἐκφρασις, σ. 48.

²⁷ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή ΜΓ'*, σ. 263 καί *Ἐπιστολή πρὸς Ἡσυχαστήν Ἐρημίτην*, κεφ. α', σ. 397.

²⁸ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή ΜΓ'*, σ. 389.

²⁹ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή ΜΓ'*, σ. 388.

πλησίον μέ τήν εὐχή, μέ ἀγρυπνίες, μέ συνεχῆ σαρανταήμερα νηστειῶν³⁰, διότι γνώριζε πώς καμιά προσευχή δέν εἰσακούγεται ἄνευ νηστείας.

Ἡ γνήσια προσευχή χαρακτηρίζεται ἀπό τό ὕψος τῆς ἀληθοῦς κοινωνικότητας³¹ καί μέ τήν ζωὴ τοῦ προσευχομένου πνεύματος λαμβάνει κοσμικές διαστάσεις, ὅπως τίς ἀπαιτοῦν οἱ εὐαγγελικές ἐντολές τοῦ Χριστοῦ³². Ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀληθῶς παγκόσμιος, ὄχι ὁμως μέ τήν ἐννοια τοῦ φιλοσοφικοῦ συγκρητισμοῦ, πολλῶ δέ μᾶλλον τοῦ θρησκευτικοῦ, ἀλλά «κατά τόν βαθμό καί τήν κλιμάκωση τῆς κατοχῆς τοῦ πραγματικοῦ ὄντος»³³.

Ἐπιμελούμενος ἀδιαλείπτως τῆς νοερᾶς προσευχῆς καί τῆς λοιπῆς ἀσκητικότητας, ἀνακάλυπτε τήν δύναμη, τήν μακαριότητα τῆς προσευχῆς. Ἀπέδιδε τήν καρποφορία της μέσα στήν ψυχή του στήν εὐνοια τῆς Παναγίας, ὅταν διά τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός Της καί τοῦ Υἱοῦ Της γίνονταν ἄφαντοι οἱ ἐχθροί³⁴. Ἐργαζόταν νοερῶς καί ἐκτελοῦσε ἀνελλιπῶς τά μοναχικά του καθήκοντα ἐν ὑπακοῇ καί ταπεινώσει καί αὐτομεμψία³⁵. Δέν διστάζει νά μοιράζεται τούς ταπεινωτικούς πειρασμούς πού ὑπέστη ἐπί σειρά ἐτῶν³⁶ μέ τά πάθη τά σαρκικά, ἀλλά διά τῆς εὐχῆς εἰσερχομένης-ἐξερχομένης στήν καρδιά του ἐξέβαλε πᾶσα αἰσχύρτητα καί ἀκαθαρσία³⁷. Ἡ πολυχρόνιος ἀσκησις αὐξάνε τόν ζῆλο του. Δέν δυσανασχετοῦσε ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, ἀπεναντίας ὑπέμενε πεπεισμένος πώς ἡ δωρεά τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ θλίψεις καί ὄσα, ἐν γένει, προξενοῦν οἱ πειρασμοί καί δι' αὐτῶν καθαρίζεται, ὑπομένων φωτίζεται καί καθορᾶ τόν Θεό³⁸.

Εἶχε συντελεσθεῖ μέσα του μέ θαυματουργικό τρόπο ἐορτή καί προσευχόταν ἀδιάκοπα, ὄχι μέ τό στόμα, ἀλλά μέ τήν καρδιά. Φωτισμένος ἀπό τήν Θεία Χάρη, ἡ προσευχή κυβερνοῦσε ὅλες του τίς πράξεις, προχωροῦσε στά μύχια τῶν λογισμῶν του, καθάριζε τό λογιστικό τῆς ψυχῆς του καί φύλαγε

³⁰ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΣΤ', σ. 113-114.

³¹ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἡ Νοερὰ Προσευχή*, ὁ.π., σ. 262.

³² ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Περί Προσευχῆς*, ὁ.π., σ. 95.

³³ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), ὁ.π., σ. 95.

³⁴ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΗ', σ.122.

³⁵ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΗ', σ.124.

³⁶ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΗ', σ.122, «ὁκτώ ἔτη ἐμαχησάμην μέ τά πάθη τά σαρκικά».

³⁷ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΗ', σσ. 95-96.

³⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΗ', σ. 100.

καθαρό τό επιθυμητικό του. Όλοι αυτοί ήταν καρποί τής νοεράς προσευχής, τής θείας προσευχής τών λίγων λέξεων.

Στό έργαστήρι νοεράς προσευχής, πού είχε κάνει ο Γέρων Ίωσήφ τό άσκητήριό του, ζητούσε νυχθημερόν τό έλεος του Θεού, πού είναι ή χάρις του Παναγίου Πνεύματος. Για νά τόν δεχθεί πάλι στην Χάριν Του, ζητούσε πνεύμα δυνάμεως, για νά θωρακισθεί και νά αντισταθεί στους πειρασμούς του διαβόλου, πνεύμα σωφρονισμού και πνεύμα φόβου, για νά τηρεί όλες ανεξαιρέτως τίς έντολές του Θεού, πνεύμα αγάπης, για νά αγαπήσει Κύριον και Θεόν του μέ όλη του τήν ψυχή και όλη του τήν διάνοια και νά μή χωρισθεί ποτέ από κοντά του, πνεύμα ταπεινοφροσύνης και πνεύμα ειρήνης για νά συμμαζεύει όλους τους διαλογισμούς του και νά βιώνει τήν αληθινή ήσυχία³⁹.

Καρποφορούσε ή προσευχή του και τό μαρτυρούσε ή εύωδια ή όποία αναδυόταν από τό πενιχρό κελλί του, γιατί πληρούσε τίς απαραίτητες προϋποθέσεις, πού είναι ή συναίσθηση τής άμαρτωλότητας και ή αίσθηση τής άπανταχοϋ παρουσίας του Χριστού⁴⁰. Θυμάται ο Γέρων Έφραϊμ ο Φιλοθέιτης, ο ύποτακτικός του, όταν έμπαινε στό κελλάκι του, εύωδίαζε όλο. Η δέ όσμή τής προσευχής του αισθανόταν νά διαποτίζη ό,τι τόν περιέβαλε, έπηρεάζοντας όχι μόνο τίς έσωτερικές αλλά και τίς έξωτερικές τους αισθήσεις.

Έκανε σύγκριση του έαυτου του μέ τόν Χριστό και αυτή ή αίσθηση τής συγκρίσεως τόν αυτοδιέλυε, χωρίς νά τόν άπελπίζει, και από τήν αυτογνωσία πορευόταν στη θεογνωσία⁴¹. Η άνώτατη αίσθηση ήταν ή αίσθηση τής παρουσίας του Χριστού και έντός του σώματός του βίωνε τήν πολιτεία του Χριστού⁴².

Ζούσε μέσα του ο Ίησοϋς Χριστός, τό όνομα του όποιου επικαλούνταν άδιαλείπτως, γνωρίζοντας έμπειρικώς τήν αυτοϋπάρχουσα και αυτενεργούσα άνορθωτική δύναμη πού περιέχει μέσα του τό άγιο όνομα. Αυτή τή δύναμη τήν γνώριζαν έπισταμένως όλοι οι Άγιοι Πατέρες πού έργαζόταν τήν νοερά προσευχή, όπως ο όσιος Παχώμιος, ο όποιος τονίζει τήν αναγκαιότητα τής μεγάλης μάλιστα νήψεως «πρός τό σωθῆναι» και προτρέπει τήρηση έαυ-

³⁹ Έκφρασις, Έπιστολή ΙΗ', σ. 128.

⁴⁰ ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), Λόγοι Πενιχροί, ό.π., σ. 90-91.

⁴¹ Λόγοι Πενιχροί, σ. 90.

⁴² Λόγοι Πενιχροί, σ. 91.

τῶν πάντοτε «καί τειχίζεσθαι τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ»⁴³. Ὁ Μέγας Ἀντώνιος, ἐπίσης, «ταῖς εὐχαῖς» ἀνέτρεπε τούς ρυπαρούς λογισμούς πού τοῦ ὑπέβαλλε ὁ ἐχθρός καί «τόν Χριστόν ἐνθυμούμενος» καί τό νοερόν τῆς ψυχῆς λογιζόμενος «ἀπεσβέννυε τόν ἄνθρακα τῆς ἐκείνου πλάνης»⁴⁴. Ὁ δέ Μέγας Βασίλειος παροτρύνει νά εἶναι συνεχῆς καί ἀδιάλειπτος ἡ προσευχή «τῷ Δεσπότῃ τῶν ὀρωμένων»⁴⁵. Ἀλλά καί ὁ Ἀββάς Ἡσαΐας παρομοιάζει τήν προσευχή μέ πόλη θεωρώντας ἀντίσταση τήν ἀντίκρουση τῶν πονηρῶν λογισμῶν στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁴⁶.

Μέ τήν ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ ἀνοίγουν οἱ ὀφθαλμοί τῆς καρδιάς καί φαίνεται ἡ ὠφέλεια τῆς προσευχῆς καί τῆς μονολογίστου ἐλπίδος⁴⁷ πού δίνει ἡ εὐχή καί ἀξιώνεται ὁ χοϊκός ἄνθρωπος νά λαμβάνει ἰάσεις ἀπό τόν Σωτήρα, δωρήματα, ὅπως τό φῶς τῆς διανοίας ὁ τυφλός, τήν ἀνόρθωση ὁ παραλυτικός, τήν λαλιά του ὁ ἄλαλος «πρός τό εὔχεσθαι τριαδικῶς ἐν μονολογίστῳ ψυχῆς»⁴⁸ διαθέσει, διά νοῦ, καρδιάς καί λόγου». Ὁ ἰαθεῖς τότε λαμβάνει ἐπιπλέον τήν θέρμη ἀπό τόν Κύριο, φλογίζεται ἡ καρδιά του ἀπό θεῖο ἔρωτα καί ζῆλον ἀπεριόριστον πρὸς ἐκπλήρωση τῶν θείων ἐντολῶν καί μίσος κατά τῶν παθῶν καί τῶν ἁμαρτιῶν καί ἀμέσως ἀρχίζει νά διανέμει στούς χρεῖαν ἔχοντας αὐτό πού ἔχει «καί μετὰ τῶν πεινῶντων τόν Ἰησοῦν τήν μερίδα αὐτοῦ τιθέμενος»⁴⁹.

Ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ ἦταν γιά τόν Γέροντα Ἰωσήφ ἕνα ἀπέραντο κεφάλαιο καί ὁ κύριος στόχος του. Κόλλησε ἡ μνήμη Του στήν πνοή του⁵⁰. Μποροῦσε νά κάνει διάφορες ὑποχωρήσεις σέ πρακτικά ζητήματα, ἀλλά ἦταν ἀνυποχώρητος καί ἀκριβῆς στόν τύπο καί στήν τάξη τῆς προσευχῆς⁵¹ τῆς ἀδιάλειπτης, μέ πένθος, μέ διηνεκές δάκρυ γιά τίς ἁμαρτίες.

⁴³ *Βίος Παχωμίου Ἑτερος*, 12. ΒΕΠΕΣ 40, σ. 229.

⁴⁴ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Βίος καί Πολιτεία ὀσίου Ἀντωνίου*, PG 26, 848.

⁴⁵ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Εἰς τήν Μάρτυρα Ἰουλίτταν*, PG 31,237-261.

⁴⁶ ΗΣΑΪΑ ΤΟΥ ΑΝΑΧΩΡΗΤΟΥ, *Περί τηρήσεως τοῦ νοός*, *Φιλοκαλία*, ἐκδ. Ι.Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου Μπούρα, τ. Α', σ. 162.

⁴⁷ ΜΑΡΚΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Περί νόμου πνευματικοῦ*, *Φιλοκαλία* ὁ.π., τ.Α', σ. 354.

⁴⁸ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἠσυχαστής*, ὁ.π., σ. 264.

⁴⁹ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σσ. 272-273.

⁵⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Κλίμαξ* 27, PG 88, 1112 C.

⁵¹ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 211 καί *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 184. Ἡ φήμη τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ ὡς μεγάλου ἀσκητοῦ εἶχε διαδοθεῖ σέ ὅλο τό Ἅγιο Ὄρος καί αὐτό εἶχε ὡς

Διέθετε τό σῶμα στά ἔργα τῆς διακονίας, σύναξε τόν νοῦ στήν καρδιά, καθώς διδάσκουν οἱ νηπτικοί Πατέρες καί διά τῆς εἰσπνοῆς καί ἐκπνοῆς μελετοῦσε νοερῶς⁵² τήν εὐχή «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με». Καθαρίστηκε, τελειοποιήθηκε καί ἔλαβε «ἔνδυμα γάμου» καί εἰσῆλθε στόν νυμφῶνα τοῦ Σωτῆρος διά τῆς ἐμπόνου καθαρῆς προσευχῆς⁵³, πεπεισμένος πώς ὅλα εἶναι τῆς Θείας Χάριτος, τήν ὁποία ἔβλεπε νοερῶς καί γνώριζε «ἐν αἰσθήσει νοός» ἐν ὧρα προσευχῆς⁵⁴, ὅταν ἐπικαλοῦνταν ἀρεμβάστως τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καί Αὐτός τόν καθάριζε ἐκ τοῦ σκότους καί τόν ὀδηγοῦσε στό φῶς⁵⁵. Αὐτός, ὁ μόνος δυνατός, ἔδινε βοήθεια τόν καιρό τοῦ μαρτυρίου στίς ψυχές, οἱ ὁποῖες μετά χαρᾶς νυμφεύθηκαν τόν οὐράνιο Νυμφίο καί ἔδωσαν ὑποσχέσεις καθαρότητος καί ἀγιωσύνης⁵⁶.

Καθώς, ὅμως, προηγεῖται «ἡ πλάσις τοῦ ἐμφυσήματος», ἔτσι πρέπει νά προηγεῖται ἡ πρᾶξις τῆς θεωρίας. «Πρᾶξις» ὀνομάζεται, ὅσα τελοῦνται διά τοῦ σώματος, ἐνῶ «θεωρία», ὅσα ἐργάζεται νοερῶς ἡ διάνοια⁵⁷. Τηρεῖται ἡ τάξη τῶν πραγμάτων καί προηγοῦνται τά ἀρχικά, τά πρακτικά καί ἀκολουθοῦν τά δελεαστικά, τά πῶς ὑψηλά, τά θεωρητικά⁵⁸. Διότι ἡ εὐσέβεια καί ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καθαρίζουν τήν ψυχή ἀπό τά πάθη καί ἐτοιμάζουν τόν νοῦ, ὥστε νά γίνει ἐλεύθερος καί τόν ὀδηγοῦν πρός τήν φυσική θεωρία⁵⁹.

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ μέ ὅλη του τήν δύναμη ἐπιμελήθηκε τήν πρακτική ἐργασία καί μέσω αὐτῆς ὑψώθηκε στήν καθαρότητα τῆς διάνοιας, τῆς ὁποίας καρπός εἶναι ἡ φυσική καί ἡ θεολογική θεωρία. Ἐτσι ἐπαληθεύτηκε γιά

συνέπεια πολλοί πατέρες ἀπό διάφορες μονές καί σκήτες νά τόν ἐπισκέπτονται ζητώντας συμβουλές σέ διάφορες ὥρες, διαταράσσοντας τό αὐστηρό τυπικό τῆς προσευχῆς τους. Προκειμένου νά μήν χαθεῖ ἡ ἡσυχία καί ὁ χρόνος τῆς προσευχῆς μετακομίζουν μέ τόν πατέρα Ἀρσένιο καί τόν πατέρα Ἀθανάσιο στήν Σκήτη τῆς Ἁγίας Ἄννης. «Φεύγομεν», εἶπε. «Πάμε ἀλλοῦ ν'ἀγωνισθοῦμε γιά νά μή μᾶς βρῖσκουν εὐκόλα οἱ ἄνθρωποι καί μᾶς στεροῦν τήν προσευχή καί τήν ἡσυχία μας».

⁵² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 372.

⁵³ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή ΕΓ'*, σ. 334.

⁵⁴ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή ΕΓ'*, σ. 335.

⁵⁵ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή ΕΓ'*, σ. 336.

⁵⁶ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Λόγος ΝΒ'*, σ. 213 καί ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 151.

⁵⁷ Ἐκφρασις, *Ἐπιστολή Θ'*, σ. 79.

⁵⁸ ΝΕΙΛΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Λόγος Ἀσκητικός, Φιλοκαλία*, ὁ.π., τ. Β', σ. 236.

⁵⁹ ΑΒΒΑ ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, *Λόγος πάνυ ὠφέλιμος, Φιλοκαλία*, ὁ.π., τ. Δ', σ. 139.

πολλοστή φορά ό διαπρύσιος καί θεολογικώτατος νοϋς τοϋ άγίου Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου πώς ή πράξις είναι ή βάση τής θεωρίας⁶⁰. Μέ συνεχή συνείσθηση «ότι είναι πηλός», πολεμοϋσε τούς τρεις έχθρούς τοϋ ανθρώπινου γένους, τούς δαίμονες, τήν ίδια ανθρώπινη φύση καί τήν συνήθεια καί από τήν πράξη λάμβανε γνώσεως φωτισμό, διότι ή πράξις είναι τυφλή καί ό φωτισμός είναι οί όφθαλμοί διά τών όποιων βλέπει ό νοϋς εκείνο, όπου δέν τό έβλεπε πρώτα, βλέπει «μακράν», τώρα ό νοϋς έγινε οϋρανός⁶¹.

Έτσι, βίωνε έντονα τίς τρεις τάξεις τής χάριτος, τήν καθαρτική, ή όποία συνεργεί στην «πράξιν», μέ τήν προκοπή πού λάμβανε. Μέ τόν ζήλο καί τήν αυταπάρνηση ανέβαινε σέ θεωρία, τήν όποία διαδέχονταν ή φωτιστική χάρις τής θείας γνώσεως καί προχωροϋσε ως έν γνώσει εύχόμενος στην τελειωτική χάρη επικοινωνώντας μέ τόν Χριστόν καί λέγοντάς Του «οϋ μή σέ αφήσω εις τόν αιώνα», «οϋ μή σέ ανώ, γλυκύτατε Ίησοϋ»⁶². Πράγματι δέν τόν έγκατέλειπε οϋτε στό στάδιο τών πειρασμών, αλλά τούς υπέμενε άγογγύστως καί έλάμβανε προσθήκη χάριτος, καθώς ό Πατήρ ό Ύπεράγαθος δίδει τήν χάρη, αλλά δίδει καί πειρασμούς. Όση χάρη περισσότερη έλάμβανε τόση προσθήκη καί πειρασμών⁶³.

Πράξις, έπομένως, λέγεται όχι ή υποχώρηση μετά τήν δοκιμασία τής πράξεως, αλλά τό νά εισέλθει καί νά μονομαχήσει κανείς μόλις άκούσει τό διάγγελμα τοϋ πολέμου, νά νικήσει, νά νικηθεϊ, νά πέσει, νά σηκωθεϊ καί νά παλεύει μέχρι τελευταίας αναπνοής⁶⁴.

Συνεργούσης τής χάριτος παρέρχεται ή Πράξις καί ό νοϋς γευόμενος φωτισμό, κινείται σέ θεωρία πρώτη τών όντων, βλέπει τούς θείους άγγέλους, άκούει τήν άρρητο μελωδία τους καί ό νοϋς βυθίζεται σέ άκρα γαλήνη καί ειρήνη καί ξεχνά τελείως ότι ύπάρχει σ' αυτή τή ζωή. Τέτοιες θεωρίες διαδέχονταν ό Γέροντας μία μετά τήν άλλη πλήρης σοφίας καί ως υίός κατά χάριν κατείχε τά τοϋ Πατρός Του, ήξερε ότι είναι πηλός, αλλά ταυτόχρονα καί υίός Βασιλέως. Μηδέν είχε, αλλά τά πάντα κατείχε⁶⁵.

⁶⁰ ΑΒΒΑ ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ό.π., τ. Δ', σ. 139.

⁶¹ Έκφρασις, Έπιστολή Θ', σ. 81-82.

⁶² Έκφρασις, Έπιστολή Γ', σ. 84-85.

⁶³ Έκφρασις, Έπιστολή Γ', σ. 85.

⁶⁴ Έκφρασις, Έπιστολή Γ', σ. 83.

⁶⁵ Έκφρασις, Έπιστολή Γ', σ. 87.

Τόν φωτισμό διαδέχονταν ή διακοπή τής εϋχῆς καί συχνές θεωρίες. Ἀρπαζόταν ὁ νοῦς, κατέπαυαν οἱ αἰσθήσεις καί ἀνταλλάσσονταν ἡ ὕλη τήν αὐλία⁶⁶, ἐρμηνεύοντας τί σημαίνει ὁ λόγος «διακοπή τής εϋχῆς». Παρομοιάζεται ἡ χάρις τής «Πράξεως» μέ τήν διαύγεια τῶν ἀστέρων, τοῦ φωτισμοῦ μέ τήν πανσέληνο, ἐνῶ τής θεωρίας ἡ τελειωτική χάρις εἶναι σάν τόν μεσημβρινό ἥλιο καί ὁ νοῦς μόνο θεωρεῖ μέσα στό ἄπλετο Ἴακτιστο Φῶς καί γίνεται ἔνωση Θεοῦ καί ἀνθρώπου⁶⁷ καί δέν πρόκειται περί πλάνης τοῦ νοός, διότι ἡ δοκιμασμένη ἀπό τόν Γέροντα Ἰωσήφ ἐντός τής καρδίας κυκλική προσευχή δέν φοβᾶται πλάνη, ἐνῶ εἶναι εὐκολο νά εἰσέλθει ἡ φαντασία στούς ἄλλους τρόπους⁶⁸.

Ὁ ἴδιος εἰσήλθε σ' ὅλα τά καταφύγια τοῦ ἐχθροῦ, μονομάχησε σκληρά, δοκίμασε τά πάντα, γιά νά κρατήσῃ στήν καρδιά τόν νοῦ καί νά μήν εἰσέλθει ἡ πλάνη καί κατέληξε, μετά ἀπό πολλούς χρόνους, πῶς ὁ τρόπος τής καρδιακῆς προσευχῆς εἶναι ὁ τρόπος τής πράξεως τής κατά κύκλον προσευχῆς. Ταυτίζεται μέ τόν Ἱερό Διονύσιο, τόν ὁποῖο ἀκριβολόγο χαρακτηρίζει μετά ἀπό αἰῶνες ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἐπειδή μεταξύ ἄλλων εἶπε πῶς οἱ νέες κινοῦνται κυκλικῶς ἐνούμενοι μέ τίς ἀναρχες καί ἀτελεύτητες ἐλλάμψεις⁶⁹. Ὁ θεῖος ἡσυχαστής ἀκολουθώντας τίς γραφικές ρήσεις καί τήν ἀσκητική γραμματεία «ὅπως λέγουν ὅλοι οἱ νηπτικοί»⁷⁰ ἀνέφερε πάλιν καί πολλάκις ἐμπειρικῶς πῶς ἡ κυκλική νοερά προσευχή εἶναι ἡ διά τής πνοῆς «Κύριε Ἰησοῦ, Χριστέ ἐλέησόν με» κατάβαση τοῦ νοῦ μέσα στήν καρδιά, κρατῶντας τήν πνοή ὅσο τό δυνατόν περισσότερο, ἐφιστώντας τήν προσοχή μόνο στά λόγια τής εϋχῆς.

Ὅταν ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἔξι ὥρες, ἄλλοτε καί περισσότερο κρατοῦσε στήν καρδιά τόν νοῦ, χωρίς ρεμβασμό μέχρι μία ὥρα⁷¹ πετύχαινε τήν κυκλική κίνηση τής ψυχῆς, τής ὁποίας ἡ ἀπόσπαση ἀπό τόν κόσμο εἶναι διακεχυμένη διά τῶν αἰσθητηρίων καί γινόταν ἡ εἴσοδος της ἐντός τοῦ ἑαυτοῦ της καί ἐν συνέχειᾳ ἡ ἐνοποίηση τῶν νοερῶν δυνάμεών της, ἡ συνέλιξις. Ἡ ἐνο-

⁶⁶ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΕ', σ. 208.

⁶⁷ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΕ', σ. 209.

⁶⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΣΤ', σ. 215.

⁶⁹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Ὑπέρ τῶν Ἱερῶς Ἡσυχάζοντων, Λόγος 3.2, ΕΠΕ, τ. 2, σ. 675.

⁷⁰ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΞΔ', σ. 337.

⁷¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΞΔ', σ. 337.

ποίησις αὐτή παρομοιάζεται μέ ἕναν κύκλο, ἐντός τοῦ ὁποίου οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀποξενοῦνται ἀπό κάθε τί ἐξωτερικό, ὅποτε ἀποκλείεται κάθε περιπλάνηση τοῦ νοῦ ἔξω τοῦ ἑαυτοῦ του καί χειραγωγεῖται πρὸς τόν Θεό.

Ἀρεμβάστως ἀδολεσχοῦσε στήν νοερά προσευχή ἑναρμονισμένος πλήρως μέ τήν καινή Πατερική καί πνευματική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶπε πῶς ἄλλος λέει «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με» ὀλόκληρο. Ἄλλος τό μισό καί τοῦτο μόνο μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα γίνεται καθαρά καί τέλεια, κρατώντας τό κομποσχοῖνι ὡς ἐργαλεῖο, γιά νά κρατηθεῖ ὁ ἀκράτητος νοῦς, ὁ ὁποῖος ἔχασε, μετά τήν παράβαση, τήν νοερά αἴσθηση καί ἔνωση πού εἶχε μέ τόν Δημιουργό Του⁷².

2. Η ΝΟΕΡΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ ΙΩΣΗΦ

Κορυφαῖος μύστης πρὸς τήν θεοποιό πορεία τῆς ἐνώσεως μέ τόν Θεό ὑπῆρξε ὁ Γέροντας Ἰωσήφ. Ἡ νοερά προσευχή σ' αὐτόν ἦταν, ὅπως ἡ τέχνη τοῦ καθενός⁷³, ὁμιλεῖ περί προσευχῆς, προτρέπει σέ προσευχή. Ὁ ἴδιος προσεύχεται ἀδιαλείπτως. Μόνιμο μέλημά του ἦταν ἡ ἄσκηση τῆς νοεράς προσευχῆς, πού ἔχοντας πηγὴ τούς λόγους τῶν Ἁγίων Πατέρων καί τήν ἐλπίδα στήν Θεοτόκο Παρθένο ἔγινε κτῆμα τῆς φωτισμένης καρδιάς του. Γι' αὐτό μπορεῖ νά μιλά ἀπλανῶς περί νήψεως καί εὐχῆς στά ἔργα του. Ἐπαναπροσέγγισε ὁ ἴδιος τόν Θεό, βρῆκε τήν ἀπωλεσθεῖσα κοινωνία μέ τόν Θεό μέσω τῆς μυστικῆς ἐν Χριστῶ ἐμπειρίας, μέσω τοῦ «ἀδιαλείπτως προσεύχασθε»⁷⁴. Μιμούμενος τόν ἴδιο τόν Κύριο, ὁ ὁποῖος προέτρεπε τούς μαθητές του «πρὸς τό δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι αὐτούς καί μή ἐκκακεῖν»⁷⁵, ἐνώ προηγουμένως «ἦν» συχνά «διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ»⁷⁶, ἐπαναλαμβάνει τήν ἴδια προτροπή στήν κάθε θεοφιλή ψυχή, γιά νά ἐνωθεῖ

⁷² ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Πῶς πρέπει νά λέμε τήν εὐχή*, Φιλοκαλία, ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Δ', σ. 230.

⁷³ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Α'*, σ. 5.

⁷⁴ *Α' Θεσ. ε' 17*.

⁷⁵ *Λουκ .ιη' 1*.

⁷⁶ *Λουκ. στ' 12*.

μέ τον νυμφίο Χριστό, έχοντας προηγουμένως συνοψίσει και εφαρμόσει τό διαχρονικό δόγμα τής καθάρσεως, του φωτισμοῦ καί θεώσεως τής Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας.

Σέ κάθε νέο μέλος τής συνοδείας ἡ πρώτη διδασκαλία του Γέροντος ἦταν ἡ εὐχή: «Παιδί μου, τήν εὐχή. Θέλω νά σέ ἀκούω νά λές τήν εὐχή»⁷⁷. Διά βίου δίδασκε τήν εὐχή σέ μοναχούς καί λαϊκούς⁷⁸, διδασκόμενος ὁ ἴδιος ἀπό τόν μέγα διδάσκαλο τής θεώσεως τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμά, του οποίου ὑπῆρξε ἄξιος συνεχιστής, πῶς ἡ νοερά προσευχή δέν εἶναι ἴδιον μόνο τῶν μοναχῶν, ἀλλά ὁ κάθε εὐαγγελιζόμενος τό εὐαγγέλιο τής θεώσεως ἔχει τήν δυνατότητα νά ἀνέβει σέ «ὄρος ὑψηλόν»⁷⁹ τής θεοπτίας καί νά γίνει «θείας κοινωνός φύσεως» μέ τίς μυστικές ἐνέργειες του Ἁγίου Πνεύματος. Ἀπό θεῖο ἄγγελο, μέ συνεχῆ κοινωνία μέ τό Τρισήλιο φῶς, ἀποκαλύφθηκε καί ἀποσαφηνίστηκε σέ σεβάσμιο Γέροντα ὀνόματι Ἰωβ στήν διαφωνία πού εἶχε μέ τόν ἅγιο Γρηγόριο γιά τήν ὑψηλή τοποθέτηση τῶν λαϊκῶν στήν ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία, τήν κοινή πορεία τής θεώσεως, τήν προσωπική ἔνωση μέ τόν Δημιουργό Θεό κατά φύσιν πού καλεῖ τόν ἄνθρωπο, μοναχό καί λαϊκό, νά γίνει Θεός κατά χάριν, διότι εἶναι «κεκελευσμένος Θεός».

Ὁ Ἅγιος ὑποστήριζε ὅτι ὅλοι, νέοι καί γέροι, ἄνδρες καί γυναῖκες, μοναχοί καί λαϊκοί, μικροί καί μεγάλοι ἔχουν τά ἴδια δικαιώματα καί τήν ἴδια δυνατότητα μετοχῆς τής θείας ἐλλάμψεως καί ἔνδυσης τής στολῆς τής δόξης. Ὅλοι ἀνεξαιρέτως, μποροῦν νά ἀπεκδυθοῦν τήν γεγυμνωμένη ἀπό τήν Θεία Χάρη καί λαμπρότητα φύση καί νά καλυφθοῦν μέ τήν ἐπιφανέστερη στολή κατά τήν προσωπική μεταμόρφωσή τους μέ τήν ἄρση του σκοτεινοῦ καλύμ-

⁷⁷ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, «Χαιρετισμός», *Πρακτικά Διορθόδοξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ*, «Γέρων Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὅρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 42.

⁷⁸ ΕΦΡΑΙΜ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, «Προσφώνηση», *Πρακτικά*, ὁ.π. σ. 19, «Ἡ διδασκαλία του Γέροντος Ἰωσήφ του Ἡσυχαστοῦ δέν ἀπευθύνεται ὁμως μόνο στούς μοναχούς. Ζητοῦσε ποιότητα πνευματικῆς ζωῆς καί στούς λαϊκοὺς τούς ἀγωνιζομένους πιστοὺς στόν κόσμο. Γι' αὐτό σύστηνε τήν ἄσκηση τής νοεράς προσευχῆς σέ μοναχούς καί σέ λαϊκοὺς. Πίστευε ὅτι καί οἱ λαϊκοί μποροῦν νά γευτοῦν τοὺς καρπούς του Ἁγίου Πνεύματος, νά φθάσουν σέ κατάσταση προσευχῆς. Ἐλεγε ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἴδια καί στούς μοναχούς καί στούς λαϊκοὺς, ἀφοῦ τό εὐαγγέλιο εἶναι ἴδιο καί οἱ ἐντολές του Θεοῦ εἶναι ἴδιες».

⁷⁹ *Ἦσ. μ' 9*: «Ἐπ' ὄρος ὑψηλόν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὑψωσον ἐν ἰσχύι τήν φωνήν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ».

ματος τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδάμ, ἔτσι ὥστε νά ἐπαναληφθεῖ διηνεκῶς, ὅτι «ἄνθρωπος γίνεται Θεός ἵνα Θεόν τόν Ἀδάμ ἀπεργάσῃται»⁸⁰, ἐπικαλούμενοι μέσα ἀπό τήν καρδιά τους τήν ἔλευση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διά σπλάχνα ἐλέους μέ τήν καρδιακή λεγομένη νοερά προσευχή. Ἡ διδαχή τοῦ ἀγγέλου μέσα στό ἀνέσπερο φῶς ἦταν: «Μήν ἀμφιβάλλης οὐδόλως, ὦ πρεσβύτα Ἰώβ, γιά ὅλα ἐκεῖνα πού σοῦ ἀπεκάλυψε ὁ Ἱερός Γρηγόριος. Ἡ καρδιακή προσευχή ἀνήκει σέ ὄλους καί “ἀπό τοῦ νῦν οὕτω θά φρονῆς καί οὕτω θά ὁμολογῆς”»⁸¹.

Πρός νέο ἐρωτήσαντα περί τῆς εὐχῆς⁸², ὁ Γέρων Ἰωσήφ διδάσκει λεπτομερῶς τόν τρόπο τῆς πρακτικῆς νοερᾶς προσευχῆς, ὅπως δίδασκε καί στούς μοναχοῦς: «Λοιπόν ἡ πρᾶξις τῆς νοερᾶς προσευχῆς εἶναι νά βιάσης τόν ἑαυτόν σου νά λέγῃς συνεχῶς τήν εὐχήν μέ τό στόμα ἀδιαλείπτως. Εἰς τήν ἀρχήν γρήγορα νά μήν προφθάνῃ ὁ νοῦς νά σχηματίζη λογισμόν μετεωρισμοῦ. Νά προσέχῃς μόνο στά λόγια: “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με”. Ὄταν αὐτό πολυχρονίση, τό συνηθίζει ὁ Νοῦς καί τό λέγει. Εἰς τήν ἀρχήν λέγει μερικές φορές τήν εὐχήν καί παίρνει μία ἀναπνοήν. Κατόπιν, ὅταν συνηθίσῃ νά στέκη ὁ Νοῦς εἰς τήν καρδίαν λέγει εἰς κάθε ἀναπνοήν μίαν εὐχήν. “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ”: ἐμβαίνει ἡ ἀναπνοή, “ἐλέησόν με”: ἐβγαίνει. Αὐτό γίνεται μέχρις ὅτου ἐπισκιάση καί ἀρχίσῃ νά ἐνεργῇ ἡ Χάρις μέσα εἰς τήν ψυχήν»⁸³.

Ὁ διδάσκαλος τῆς νοερᾶς προσευχῆς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἐπαναλαμβάνει τούς προγενέστερους διδασκάλους τῆς καρδιακῆς νοερᾶς προσευχῆς, ὅπως τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος προτρέπει τούς ἀδελφούς

⁸⁰ *Μηναῖον Μαρτίου, Δοξαστικό Αἰῶνων ΚΕ' Μαρτίου.*

⁸¹ ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ, *Λόγος ἐγκωμιαστικός εἰς Γρηγόριον Παλαμᾶν*, PG 151, 736-748. Πρβλ καί ΣΤΕΦ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Ἡ εὐχή μέσα στόν κόσμο*, Πειραιᾶς 2001. σ. 109. Ὁ Μοναχός Ἰώβ εἶχε ἐπίμονα τίς ἀντιρρήσεις του στά σοφά λόγια τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ κατά τήν συζήτηση πού εἶχαν περί νοερᾶς προσευχῆς καί στό ἐπίμαχο θέμα, πῶς ἡ καρδιακή προσευχή δέν εἶναι ἔργο μόνο τῶν μοναχῶν καί ἀσκητῶν τῆς ἐρήμου, ἀλλά, ὅπως, ὑποστήριζε ὁ Ἅγιος, ὅλοι μποροῦν νά προσεύχονται ἀδιαλείπτως μέ τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με». Μετά τήν συνομιλία τους ἀνεχώρησε ὁ καθένας στό κελλάκι του. Καί θέλησε ὁ Ἰώβ νά προσευχηθεῖ καί μάλιστα νοερά. Καί νά πῶς ὁ Θεός ἐδικαίωσε τόν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ. Στέλνει λίαν φιλανθρώπως καί μέ ἄπειρον ἀγάπη οὐρανόθεν Ἄγγελο, γιά νά διδάξῃ ὡς ἀμαθῆ καί πείσμονα, ἐκεῖνα πού δέν ἐγνώριζε, ἐκεῖνα πού δέν τοῦ ἀπεκαλύφθησαν καί ἐκεῖνα πού δέν πίστεψε ἀπό τό στόμα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Πρβλ καί Π. ΠΑΣΧΟΥ, *Κλίμαξ ἡ μυστική*, σ. 133-135.

⁸² *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Α', σ. 35.*

⁸³ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Α', σ. 36.*

νά μὴν καταφρονοῦν τὸν κανόνα προσευχῆς, ἀλλὰ νά φωνάζουν ἀδιαλείπτως τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με», γιά νά καταπιεῖ ἡ καρδιά τόν Κύριο καί ὁ Κύριος τήν καρδιά καί νά γίνουν τά δύο ἕνα, γιά νά μεγαλυνθεῖ ὁ Χριστός μέσα τους⁸⁴. Θυμίζει τόν ἅγιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, ὅταν νουθετεῖ «ἡ μνήμη τοῦ Χριστοῦ ἄς κολληθῆ στήν πνοή σου, καί τότε θά γνωρίσης τήν ὠφέλεια τῆς ἡσυχίας»⁸⁵, τόν ἅγιο Ἡσύχιο μέ τήν προτροπή «Ἄν θέλεις ἀληθινά νά καταντροπιάσεις τούς λογισμούς καί νά ἡσυχάζης εὐχάριστα καί νά νήφης μέσα στήν καρδιά σου μέ εὐκολία, ἄς κολληθῆ ἡ εὐχή τοῦ Ἰησοῦ στήν ἀναπνοή σου»⁸⁶. Ἀκολουθεῖ τήν φυσική μέθοδο τῆς προσευχῆς τῶν ἁγίων Καλλίστου καί Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων, οἱ ὁποῖοι διδάσκουν: «ἐσύ, λοιπόν, ἀφοῦ καθίσης σέ ἡσυχό μέρος καί ἀφοῦ μαζέψεις τόν νοῦν σου, εἰσάγαγε αὐτόν μέ κάποια προσπάθεια διά τῆς εἰσπνοῆς στήν καρδιά. Χρειάζεται βία καί ἐπιμονή καί, ὅταν τοῦτο ἐπιτευχθῆ, γίνεται μεγάλη χαρά καί εὐφροσύνη στήν ψυχή, διότι ἐνώθηκαν τά δύο κεντρικά στοιχεῖα τῆς λογικῆς μας ὄντοτητας, ἡ καρδιά καί ὁ νοῦς... Ὅταν ὁ νοῦς βρίσκεται μέσα στήν καρδιά δέν πρέπει κατ'οὐδένα τρόπο νά σιωπᾷ καί ν' ἀργῆ, ἀλλά δῶσε σ' αὐτόν τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με»⁸⁷.

Στοιχεῖ ὁ Γέροντας Ἰωσήφ μέ τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, ὁ ὁποῖος συστηματοποίησε, ὀλοκλήρωσε καί ἀνέπτυξε τήν διδασκαλία προγενεστέρων του μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας περί νοεράς ἐργασίας. Ὅταν συνηθίσει ὁ νοῦς τήν εὐχή, τήν στέλνει στήν καρδιά, στό κέντρο τῆς σωματικῆς καί πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, κατά τόν Γέροντα Ἰωσήφ, διότι σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Γρηγόριο, ὁ ὁποῖος στοιχεῖ μέ τήν σειρά του στόν Ἀπόστολο Παῦλο⁸⁸ καί στούς παλαιότερους Πατέρες ἡ καρδιά ἡγεμονεύει σέ ὅλο τό ὄργανο. Καί, ὅταν καταλάβει «τάς νομάς τῆς καρδίας» ἡ χάρις, βασιλεύει σέ ὅλους τούς λογισμούς καί τά μέλη, διότι ἐκεῖ εἶναι ὁ νοῦς καί ὅλοι οἱ λογισμοί τῆς ψυχῆς⁸⁹. Ἐπιστρέφει ὁ νοῦς στόν ἑαυτό του, δηλαδή στήν

⁸⁴ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέρον Ἰωσήφ καί ἡ Πατερική Παράδοση*, [Ψυχωφελῆ Βατοπαιδινά 5], Ἅγιον Ὄρος 2001, σ. 24 καί *Φιλοκαλία*, τ. Δ', σ. 222.

⁸⁵ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 24.

⁸⁶ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 25 καί *Φιλοκαλία*, τ. Δ', σ. 223.

⁸⁷ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 23 καί *Φιλοκαλία* τ. Δ', σ. 221.

⁸⁸ *Β' Κορ. γ' 3*.

⁸⁹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *ὑπέρ τῶν Ἱερῶς Ἡσυχάζόντων*, 1,3 Α1, ΕΠΕ, τ.2, σ. 237.

καρδιά του, «καί μετά πλέον θεωρία»⁹⁰, λέει ο Γέροντας Ίωσήφ και αναλύει ο άγιος Γρηγόριος ακολουθώντας την μυστική θεολογία του Θεού Διονυσίου, την πορεία του έραστου της συνυπάρξεως με τον Θεό, καθώς φεύγει από τον ένοχο βίο εκλέγοντας την μοναχική και ασύζευκτη πολιτεία, για να διαβεί με προθυμία στα άδυτα της ήσυχίας, απηλλαγμένος από πάσα σχέση. «Λύσας δέ ούτω την ψυχήν από πάντα ύλικόν δεσμόν κατά τό δυνατόν, συνάπτει τον νοϋν εις την αδιάλειπτον προς Θεόν ευχήν και δι' αυτης συνελθών καθ' ολοκληρίαν εις εαυτόν, εύρίσκει νέαν και απόρρητον άνοδον εις ουρανούς τον άνέγμικτον γνώφον της κρυφιομύστου σιγής... Αφοϋ δέ ούτως εκστή από τον εαυτόν του όλόκληρος και δοθη όλόκληρος εις τον Θεόν, βλέπει την δόξαν του Θεοϋ και έποπτεύει θεϊον φώς... Έρόν θέαμα άσπιλων ψυχών και νόων»⁹¹.

Οι άσπιλες ψυχές και νέες του άγιου Γρηγορίου του Παλαμά και του Γέροντος Ίωσήφ θεωροϋσαν τό Θεϊον τό «άνείδεον, τό αφάνταστον, τό άχρωμάτιστον, τό υπερέλειον», αυτό που δεν δέχεται συλλογισμούς, αλλά ένεργεί ως «αϋρα λεπτή έν ταϊς διανοίαις ήμών»⁹², σύμφωνα με τις περιγραφές του θεόπτου Γέροντος, οι όποιες συνάδουν με τις αποκαλύψεις του Άγιου του Ακτίστου φωτός, βιώνοντας συνεχώς την κατά πρόσωπο θεία συναναστροφή με τό «ύπέρ νοϋν και απρόσιτον φώς», με τό «ουράνιον», «άπλετον», «άχρονον», «αϊδιον», με τό φώς τό «άπαστράπτον αφθαρσίαν»⁹³, τό φώς που θεώνει τους θεουμένους. Η θεωρία αυτή έπόταν της Πράξεως, της άσκήσεως, της αδιάλειπτης προσευχής και του φωτισμοϋ του σκότους της ψυχής.

Ο βιογράφος του άγιου Γρηγορίου του Παλαμά περιγράφει χαρακτηριστικά την έμπειρία του Άγιου με την Θεοτόκο, την όποία είχε μεσίτρια και προστάτιδα. Μέσω της άσκητικής όδοϋ της αποταγής, της καθάρσεως, της ύπακοης, της έκκοπής του θελήματος ή Θεοτόκος θά εισακούσει τις ακατάπαυστες προσευχές του. Στέλνει τον ιεροπρεπή Ίωάννη τον ευαγγελιστή, για να διευκρινισθεί ή αίτία της συνεχούς αυτής επικλήσεως από τον απαθή μοναχό Γρηγόριο και να του μηνύσει πως είναι άντιλήπτωρ του «έν τῷ νϋν

⁹⁰ Έκφρασις, Έπιστολή Α', ό.π., σ. 36, Έπιστολή Β', ό.π., σ. 41.

⁹¹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Έπέρ τῶν Έρωῶς Ησυχάζόντων, 1,3,46 ό.π., σ. 247.

⁹² Έκφρασις, Έπιστολή Α', σ. 37.

⁹³ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Έπέρ τῶν Έρωῶς Ησυχάζόντων, 3,3,9, ό.π., σ. 711.

αἰῶνι καί ἐν τῷ μέλλοντι» πληρώνοντας τήν καρδιά του ἀπό ἄρρητον εὐφροσύνην καί ἀγαλίαση⁹⁴.

Στό δεύτερο ἤχημα τῆς Δεκαφώνου Σάλπιγγός του ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἀπαγγέλλει τά σχετικά περί διανοητικῆς ἐργασίας, προτρέποντας τόν προσευχόμενο νά προσέρχεται μετά μεγάλης ταπεινώσεως καί συντετριμμένης καρδίας, κρούοντας τήν θύρα τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, καί νά προσεύχεται, ὡν ὁ ἴδιος προσευχόμενος, μέ τά ἐξῆς λόγια: «Δέσποτα γλυκύτατε, Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, ἐξαπόστειλον τήν Ἁγίαν Σου Χάριν καί λύσον μέ ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς ἀμαρτίας. Φώτισόν μου τό σκότος τῆς ψυχῆς, ὅπως κατανοήσω τό Σόν ἄπειρον ἔλεος καί ἀγαπήσω καί εὐχαριστήσω ἀξίως Σέ τόν γλυκύτατόν μου Σωτήρα Θεόν, τόν ἀξίον πάσης ἀγάπης καί εὐχαριστίας. Ναί, ἀγαθέ εὐεργέτα μου καί πολυεύσπλαχνε Κύριε, μή ἀώσης ἀφ' ἡμῶν τό Σόν πλούσιον ἔλεος, ἀλλά σπλαγχνίσθητι τό Σόν πλάσμα. Γινώσκω Κύριε, Κύριε τό

⁹⁴ ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ, *Λόγος ἐγκωμιαστικός εἰς τόν Ἅγιον Γρηγόριον τόν Παλαμᾶν*, PG 151, 566D. «Δεύτερον χρόνον εἶχεν ἀπεράσει, ὅπου μέ νηστείας καί ἀγρυπνίας, μέ συμμάζωξιν τῶν λογισμῶν καί μέ ἀκατάπαυστον προσευχήν ἡμέρας καί νυκτός, ἐφέρετο πρὸς τόν Θεόν, καί ὁδηγόν ὁμοῦ καί προστάτην καί μεσίτριαν ἐπρόβαλλε τήν Θεοτόκον καί μέ λόγους καί μέ προσευχάς καί μέ νοερά κινήματα τῆς ψυχῆς του, κάθε στιγμὴν καί ὦραν ἔβανεν ἔμπροσθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του τήν βοήθειαν ἐκείνης, καί τρόπον τινά ἐκείνην βλέποντας καί ἀπὸ ἐκείνην χειραγωγούμενος ἔτρεχεν τόν δρόμον τῆς ὑπακοῆς. Ἐν μία γοῦν τῶν ἡμερῶν, ἐκεῖ ὅπου κατὰ μόνας ἠσύχαζεν καί τοὺς λογισμούς του ὄλους εἶχε γυρισμένους εἰς τόν ἑαυτόν του καί πρὸς τόν Θεόν, εἰς καιρόν ὅπου ἦτον ἔξυπνος καί ὄχι εἰς τόν ὕπνο του, ἰδοὺ ἔξαφνα φαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ἕνας ἱεροπρεπῆς καί σεβάσμιος ἄνθρωπος Ἰωάννης ἦτον ὁ εὐαγγελιστής, ὁ ἐξάιρετος μαθητῆς καί φίλος του Χριστοῦ. Οὗτος βλέπων μέ ἰλαρόν ὄμμα τόν Γρηγόριον, ἰδοὺ ἐγώ, τέκνον Γρηγόριε, ἦλθον, καθὼς βλέπεις ἀπεσταλμένος ἀπὸ τῆν ἀγιωτέραν καί βασιλίτσαν τῶν οὐρανῶν, διὰ νά σέ ἐρωτήσω, διὰ ποίαν αἰτίαν νύκτα καί ἡμέραν, καί σχεδόν καθ' ἑκάστην ὥρα δέν παύεις ἀπὸ τό νά φωνάζης τοιοῦτης λογῆς «φώτισόν μου τό σκότος, φώτισόν μου τό σκότος» ... Ἀπεκρίθη πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγόριος «καί τί ἄλλο πρὸς τόν Θεόν ἄνθρωπος ἐμπαθῆς καί γεμάτος ἀπὸ ἀμαρτίας, καθὼς ἐγώ, εἶναι χρειαί καί πρέπον εἰς τήν προσευχήν μου νά ζητῶ, παρά νά ἐλεηθῶ καί νά φωτισθῶ διὰ νά ἠξεύρω καί νά πράττω τό σωτήριο ἐκείνου θέλημα; Τότε εἶπεν πρὸς αὐτόν ὁ ἡγαπημένος μαθητῆς πάλιν· ἡ Δέσποινα τῶν ἀπάντων διὰ μέσου ἐμοῦ τοῦ δούλου τῆς ὀρίζει καί ἀποφασίζει λέγουσα «ὅτι αὐτὴ ἐγώ ἢ ἴδια θέλω σου εἶμαι βοηθός». Ὁ δὲ Γρηγόριος πάλιν ἠρώτησε τόν ἱερόν διδάσκαλον: «καί ποῦ ἔχει νά μέ βοηθεῖ ἢ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ ἢ ἐν τῇ μελλοῦσῃ;» Εἰς τόν ὁποῖον ὁ θεῖος Εὐαγγελιστής μετά χαρᾶς ἀπεκρίθη: «καί ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καί ἐν τῷ μέλλοντι». Ταῦτα εἰπων καί γεμίζοντας τήν καρδίαν του ἀπὸ ἄρρητον εὐφροσύνην καί ἀγαλλίασιν μέ τὰς δωρεάς καί ὑποσχέσεις τῆς Θεομήτορος, ἔγινε ἄφαντος».

βάρος τῶν ἐμῶν πλημμελημάτων, ἀλλ' εἶδον καί τό Σόν ἀνείκαστον ἔλεος. Θεωρῶ τό σκότος τῆς ἀναισθήτου μου ψυχῆς, ἀλλά πιστεύω μέ χρηστάς ἐλπίδας ἀναμένων τόν θεῖον Σου φωτισμόν καί τήν ἀπαλλαγὴν τῶν πονηρῶν μου κακῶν καί ὀλεθρίων παθῶν, τῇ πρεσβείᾳ τῆς γλυκυτάτης Σου Μητρός, Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας καί πάντων τῶν Ἁγίων. Ἀμήν!»⁹⁵.

Ζητοῦσε ἐμπόνως τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ «ἐμβάζων τόν νοῦν εἰς τήν καρδίαν» καί λίαν συντόμως δέχθηκε θεία βοήθεια καί φωτισμό παρακλήσεως. Ὅταν ἦταν κατακυριευμένος ἀπό μεγάλες θλίψεις μέ μοναδικό στήριγμα τήν συγκέντρωση τοῦ νοῦ στήν εὐχή, ἕνας ἀπεσταλμένος στρατηγός τόν ὀδηγεῖ σ' ἕναν «μεγαλοπρεπῆ ναό» ἀσύλληπτης ὠραιότητας, μέ ἄπειρο μεγαλεῖο πού δυσκολευόταν νά διακρίνει, ἂν εἶναι ὄντως ναός ἢ οὐρανός ἢ θρόνος τοῦ Θεοῦ, μέ ὠραιότατο μέλος ψαλμωδίας, ἐνῶ ἕνας ἄλλος ὕμνος ἀπευθυνόταν ἀποκλειστικά στήν Κυρία Θεοτόκο, ἡ ὁποία βάσταζε στά γόνατά της ὡς βρέφος τόν προαιώνιο Κύριο. Μέσα στήν ὀλόφωτη δόξα καί στήν πλημμύρα τοῦ Ἀκτίστου φωτός, τῆς ἀρρήτου ὠραιότητος, ἡ Βασίλισσα καί Κυρία τῶν ὄλων τόν παρηγορεῖ μέ τήν μελισταγή παραμυθητική φωνή της, τόν προτρέπει νά ἀγωνίζεται καί νά ἔχει τήν ἐλπίδα του σέ Αὐτήν, κάνοντας ὑπακοή στήν παράκληση τοῦ ὀδηγοῦ του νά δείξει τήν δόξα της στόν δούλο της, γιά νά μήν κυριευθεῖ ἀπό τήν λύπη⁹⁶.

⁹⁵ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, ὁ.π., σσ. 259-260. Βλ. καί Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Πρός Ἐρημίτην, σ. 415.

⁹⁶ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 101-104. Ἀξίζει ἡ ἀνάγνωση μετά κάποιων λεπτομερειῶν αὐτῆς τῆς θείας ἐμπειρίας, ὅταν ἡ καρδιά του πλημμύρισε ἀπό θεία ἀγάπη καί βγήκε ἀπό τόν ἑαυτό του καί βρέθηκε σέ ἕνα πρωτόγνωρο μέρος μέ ἄπλετο φῶς. «Μόλις πλησίασα κοντά καί φαινόταν καθαρά ἡ εἴσοδος, εἶδα νά βγαίνει ἕνας στρατηγός, πού ἔδειχνε πῶς εἶχε μεγάλη ἐξουσία. Μέ κοίταξε μέ παρησία καί μοῦ μίλησε μέ οικειότητα σάν πολύ γνωστός. «Καλῶς ἦλθες Πάτερ Ἰωσήφ. Ἐλα, πέρασε νά προσκυνήσεις γιατί σέ περιμέναμε». Ἐγὼ συνεστάληκα καί ντρεπόμουν, γιατί εἶχα τήν αἴσθηση πῶς ἤμουν ντυμένος μέ τά ξεσχισμένα καί ἄπλυτα παλιорάσα μου. Ἐκεῖνος ὁμως μέ πλησίασε, μέ πῆρε ἀπό τό χέρι καί ἀρχίσαμε νά κατεβαίνουμε πολυτελῆ σκαλοπάτια ... ἀντίκρυσσε μία τεράστια αἶθουσα πού ἦταν μᾶλλον νάρθηκας ναοῦ, γιατί ὑπῆρχαν στασίδια ὠραιότατα, γεμάτα ἀπό ὀλόφωτους νέους πού ἐμοίαζαν ὅλοι τους στήν ἡλικία καί τά χαρακτηριστικά. Αὐτοί ἔψαλλαν τόν ὕμνο πού ἀκουγα πρωτύτερα; μέ προσκαλοῦσαν νά καθίσω σέ ἕνα ἀπό τά στασίδια τους καί μοῦ φέρονταν μέ τόση οικειότητα, πού νόμιζα ὅτι μέ γνωρίζαν ἀπό πολύ καιρό καί ἦταν φίλοι ἐγκάρδιοι. Ἀπό μέσα στόν κύριο ναό, ἀκουγόταν ἄλλος ὕμνος... τότε εἶδα μπροστά μου τό ἐξάισιο τέμπλο αὐτοῦ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ, ἀπό τό ὁποῖο, ὅπως ἀπό τόν ἥλιο πηγάζει τό

Οί μύστες τῶν θείων θεωριῶν, ὅταν ἀρπαχθῆ ὁ νοῦς τους ἀπό ἐκεῖνο τό θεϊκό φῶς καί φωτισθοῦν φωτισμό θεϊκῆς γνώσεως, γίνεται ἡ καρδιά τους γαλήνια καί ἀναβρῦει τούς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μόνο διά τῆς μετοχῆς τοῦ θείου φωτός εἶναι δυνατή ἡ ἀπόκτηση τῆς τέλει ἀγάπης⁹⁷. Τό Ἅγιον τοῦτο Φῶς, ὅταν ἐμφανίζεται ἐν δυνάμει, φέρει τήν ταπεινή ἀγάπη⁹⁸. Κινούμενος ἀπό τό πῦρ τῆς θείας ἀγάπης, ὁ θεόπτης Ἰωσήφ προσπαθεῖ μέ κάθε μέσο νά μεταγγίσει τίς θεῖες ἐμπειρίες στους ἐγγύς καί στους μακράν, καθῶς προσέτρεχαν κοντά του ἀπό τά πέρατα τῆς γῆς, γιά νά διδαχτοῦν τήν εὐχή. Καθίσταται οἰκουμενικός διδάσκαλος τῆς νοεράς προσευχῆς «Ἐγὼ τόν καιρόν τοῦτον ὅλον γράφω εἰς ὄσους ἀρωτοῦν: Ἐφέτος ἦλθαν ἀπό τήν Γερμανία μόνον καί μόνον νά μάθουν διά τήν νοεράν προσευχήν. Ἀπό τήν

φῶς, ἔτσι καί ἀπό ἐκεῖ σκορπιζόταν ὅλη ἡ δόξα καί ἡ μεγαλοπρέπεια. Τότε διέκρινα δύο μεγάλες εἰκόνες, δεξιά καί ἀριστερά τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τῆς Πανάχραντης Μητέρας Του, πού καθόταν σέ θρόνο καί βάσταζε στά γόνατά της ὡς βρέφος τόν προαιώνιο Κύριό μας. Μόλις μπόρεσα νά κοιτάξω καλύτερα, γιατί μέ αἰχμαλώτισε τέλεια ἡ θεωρία αὐτή δέν μοῦ φάνηκαν πλέον σάν εἰκόνες, ἀλλά σά νά ἦταν ἤδη πραγματικά ζωντανοί καί τό πανάγιο βρέφος ἄστραψε τόσο πού ὅλα ἐκεῖ σῶπασαν γιατί γύρω ἔψαλλαν ἔνδοξοι ἀξιωματικοί. Τότε μοῦ ἔκανε νεῦμα ὁ ὁδηγός μου νά πλησιάσω, γιά νά προσκυνήσω καί μέ γύρισε πρὸς τήν Δέσποινά μας Θεοτόκο καί παραμυθία ὄλων τῶν χριστιανῶν. Δέν κατάλαβα, ἀν καί πόσο κινήθηκα καί, ἐνῶ ἤμουν στραμμένος πρὸς Αὐτήν καί προσπαθοῦσα νά θαυμάσω τήν δόξα καί τό μεγαλεῖο Της, ὁ ὁδηγός μου, πού φαινόταν ὅτι εἶχε πολύ οἰκειότητα καί παρρησία, μέ ἔνα ὕφος παρακλητικό καί μέ φωνή πολύ καθαρή, πού τήν θυμᾶμαι καί τώρα, εἶπε πρὸς τήν Κυρία μας: «Δέσποινα τοῦ κόσμου, δεῖξε τήν δόξα σου στόν δοῦλο σου νά μὴν κυριευθεῖ ἀπό τήν λύπη».

Τότε τί νά πῶ ὁ εὐτελής καί περισσότερο ἀπό κάθε ἄνθρωπο ἀνάξιος; Ἐλαμψε ὅπως ὁ ἥλιος ἡ Πανάγια μορφή της καί εἶδα καθαρά πλέον ὄχι σάν εἰκόνες ἀλλά ζωντανή καί ὁλόσωμη, κατά τήν δύναμη τῆς θνητότητάς μου, τήν Κυρία τῶν ὄλων καί Βασίλισσα νά βαστάζει στίς ἀγκάλες της τόν Σωτήρα τοῦ κόσμου τόν Κύριό μας Ἰησοῦ, πλήρη Χάριτος καί μεγαλείου. Μόλις εἶδα μέχρι σέ ἕνα σημεῖο τήν θεοπρεπῆ ἐκείνη δόξα τῆς Κυρίας μας, δέν μπόρεσα νά σταθῶ ἄλλο καί ἔπεσα κάτω στό δάπεδο καί ἄρχισα νά κλαίω ψιθυρίζοντας: «Δέσποινά μου, Δέσποινά μου μὴν μέ ἐγκαταλείπεις». Τότε ἄκουσα τήν μακάρια, μελισταγή καί ἀνώτερη κάθε παρηγορίας φωνή Της νά λέει στόν ὁδηγό μου: «Πάρε τόν τώρα στόν τόπο του νά ἀγωνίζεται καί νά ἔχει τήν ἐλπίδα του σέ μένα».

⁹⁷ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ, *Λόγος Ἀσκητικός, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν*, ἐκδ. Ἱερά Μονή Μπούρα, ὁ.π., τ. Β', σ. 337, «ἡ δέ τέλεια ἀγάπη τῶν ἤδη καθαρισθέντων ἐν οἷς οὐκ ἔστι φόβος».

⁹⁸ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ, *Ὀψόμεθα τόν Θεόν καθὼς ἐστι*, ὁ.π., σ. 267.

Άμερική μου γράφουν μέ τόσην προθυμίαν καί από τό Παρίσι εἶναι τόσοι ὅπου θερμῶς ζητοῦν»⁹⁹.

Ἄλλά καί ἀπό διάφορες Μονές καί Σκῆτες τοῦ Ἁγίου Ὁρους πήγαιναν πλησίον του, γιά νά ἀκούσουν τά χορηγούμενα παρά τοῦ Κυρίου πάνω στήν νοερή ἐργασία, ἔχοντας τήν πεποίθηση, πῶς δέν εἶναι τίποτε δικό του, ἀλλά ὅλα εἶναι τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὅπως θεωροῦσε ὁ θεῖος Γρηγόριος τήν κατά χάριν θέωση δῶρο τῆς Θείας Χάριτος «ἀρετή μέν γάρ πᾶσα καί ἡ ἐφ' ἡμῖν τοῦ Θεοῦ μίμησις πρός τήν θείαν ἔνωσιν ἐπιτήδειον ποιεῖται τόν κεκτημένον, ἡ δέ χάρις αὐτήν τελεσιουργεῖ τήν ἀπόρρητον ἔνωσιν»¹⁰⁰.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἀρχικά σιωποῦσε καί ἀπέκρυπτε τίς συνεχεῖς θεοπτικές ἐλλάμψεις πού δεχόταν. Μετά, ὅμως, ἀπό μία ὄπτασία πού εἶδε στό ἀσκητήριό τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἄρχισε νά ἐκθέτει τίς μοναχικές καί ἡσυχαστικές ἐμπειρίες του, τίς προϋποθέσεις τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς καί ὅλα ὅσα τόν κατέστησαν «κορυφή καί πρύτανι τῶν νηπτικῶν»¹⁰¹. Εἶδε ὅτι εἶχε μπροστά του ἕνα δοχεῖο μέ ὑλικό ὑγρό μέσα του σάν γάλα, πού ξεχειλίζε καί χάνονταν. Ἐνας ἱεροπρεπῆς ἄνθρωπος τοῦ λέει: «Διατί, Γρηγόριε, ἀφήνεις καί χύνεται καί χάνεται τόσον ὑλικόν πνευματικόν καί δέν τό δίδεις εἰς τούς χρείαν ἔχοντας;». Κατάλαβε ὁ ἅγιος ὅτι ἦταν ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καί μετά μέ τήν βοήθειά Του σκόρπισε καί πότισε τούς ἔχοντες ἀνάγκη τήν πνευματική ὠφέλεια¹⁰².

Ἡ ἀνελέητη αὐταπάρνηση καί ἡ πρακτική ἐφαρμογή τῆς Πατερικῆς Παραδόσης στήν προσωπική ζωή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, ἡ τέλεια ἀγάπη του, ἡ γεμάτη πατρική στοργή καί ἡ ἀμείωτη διάθεση γιά τήν σωτηρία τοῦ συνανθρώπου του ἦταν ἀκριβῆς ἀπομίμηση ὁλόκληρης τῆς Πατερικῆς ζωῆς¹⁰³ καί ἐν προκειμένῳ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Στό πρόσωπο καί τῶν δύο συνδυάστηκε ὁ θεόπνευστος θεολόγος καί ὁ ἅγιοπνευματικῶς ἐμπειρος ἀπολογητής τῆς μυστικῆς καί νηπτικῆς θεολογίας.

⁹⁹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Β, σ. 42.

¹⁰⁰ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Ἁγιορειτικός τόμος, ἐκδ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, Γρηγορίου Παλαμᾶ Συγγράμματα, τ. Β' σ. 271.

¹⁰¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, Πατρικά Νουθεσία, Ἁγιον Ὄρος 1989, σ. 389.

¹⁰² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 389-390.

¹⁰³ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 246.

Διδάσκει άκαταπαύστως τήν εϋχή ό μακάριος Γέροντας: «φρόντισε νά μάθεις τήν ύπακοή, νά άποκτήσεις τήν εϋχή», «Λέγε διαρκώς τήν εϋχήν. Μήν παύει καθόλου τό στόμα»¹⁰⁴. Εϋχή και ύπακοή εΐναι οί συνεχείς νουθεσίες, διότι τοιουτοτρόπως βρίσκει κανείς τόν Ίησοϋ και σώζεται μέ ύπακοή και άγάπη στόν Γέροντα σά νά βλέπει τύπον Χριστοϋ¹⁰⁵. Τό ίδιο έκανε και ό Άγιος Γρηγόριος ύποτασσόμενος στους έγκρίτους Πατέρας¹⁰⁶ από λαϊκός άκόμη. Σφραγίστηκε μέ τήν εϋλογία τής ύπακοής στόν ήσυχαστή όσιο Θεόληπτο Φιλαδελφείας και μετέπειτα στό Άγιον Όρος μαθήτευσε δίπλα στόν όσιο Νικόδημο τόν ήσυχαστή¹⁰⁷ και άμφότεροι κατάλαβαν πώς «Εκείνος πού απέκτησε καθαρή πίστη στόν κατά Θεόν πατέρα του, θεωρεί ότι βλέποντας αυτόν βλέπει τόν ίδιο τόν Χριστό. Και, όταν βρίσκεται μαζί του ή τόν άκολουθεί, πιστεύει άκλόνητα ότι βρίσκεται μαζί μέ τόν Χριστό και ότι Αυτόν άκολουθεί...Και τί εΐναι ώραιότερο και γλυκύτερο από τήν θέα τοϋ Χριστοϋ; Κι άν μάλιστα άξιωθεί νά συνομιλεί μαζί του, έξάπαντος από αυτό θ' άντλήσει ζωή αιώνια»¹⁰⁸.

Ό προεστώς μέ όλα τά μέλη τής συνοδείας βιώνουν τόν εϋχαριστιακό πλουτισμό τής λειτουργικής βίωσης μέ τήν συνεχή σχεδόν καθημερινή Θεία Μετάληψη. Ό άγιος Γρηγόριος ό Παλαμάς, στήν συνέχεια ό μαθητής του πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεος Κόκκινος στά άσκητήρια τοϋ Άθωνα και άργότερα ό Γέροντας Ίωσήφ, συμπεριλαμβανομένων όλων τών φιλοκαλικών ήσυχαστών και νεοησυχαστών, συνέθεσαν τήν έμπειρία τής ήσυχαστικής ζωής μέ τήν εϋχαριστιακή τελεστική πράξη, τήν λειτουργική πράξη τών κοινών συνάξεων τοϋ έκκλησιαστικοϋ σώματος¹⁰⁹.

Άδिका κατηγορήθηκε ό ήσυχασμός ότι παραγκωνίζει και άπορρίπτει τήν κοινή λατρεία και προτιμά τήν κατά μόνας προσευχή. Όλοι οί φιλοκαλικοί άνεξαιρέτως μετείχαν και μετέχουν «άκρως και ένεπιγνώστως» ταυτόχρονα στήν εϋχαριστιακή ψυχοτροφία και στήν νηπτική άδιάλειπτη προσευχή¹¹⁰.

¹⁰⁴ Έκφρασις, Έπιστολή Δ', σ. 51.

¹⁰⁵ Έκφρασις, Έπιστολή ΙΔ', σ. 102 και Έπιστολή ΙΒ, σ. 98.

¹⁰⁶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Έπερ τών Ίερών Ήσυχαστών, ό.π., 2,2,2, σ. 351.

¹⁰⁷ ΕΦΡΑΙΜ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ (ΑΡΧΙΜ.), Αΐσθησις ζωής αιώνιου, ό.π., σ. 157.

¹⁰⁸ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Πρακτικά και θεολογικά κεφάλαια, Φιλοκαλία, έκδ. Περιβόλι τής Παναγίας, τ. Δ', σ. 16.

¹⁰⁹ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ, ό.π., σ. 26-27.

¹¹⁰ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ, ό.π., σ. 27-29.

Προτρέπει προσευχή μετά δακρύων ό ήσυχαστής Γέροντας, ών ό ίδιος κλαίων καί πενθών μέ ταπεινό φρόνημα, του οποίου γνώρισμα είναι τά άμέτρητα δάκρυα καί έξ αυτών γεννάται ή άδιάλειπτος προσευχή¹¹¹. Από τον φόβο του Θεού γεννάται τό μακάριο πένθος, τό λουτρό της άφέσεως τό όποίο φέρει την «έπανάκλησιν της θεογενεσίας», δηλαδή τά δάκρυα μετανοίας. Τό καθαρτικό αυτό δάκρυ συνημμένο μέ την προσευχή κατέχει τά δευτερεία του βαπτίσματος¹¹². Διδάσκει ό σοφός Γρηγόριος, φωτίζει τους νοερούς όφθαλμούς, καθαίρει καί άφαρπάζει από τά γήινα, αναβιβάζει καί συνάπτει μέ την χάρη της Θεογενεσίας καί μέσω αυτής θεώνει τον έχοντα αυτήν ,πού είναι κοινή ενέργεια του σώματος καί του παθητικού μέρους της ψυχής¹¹³. Πρώτος ό άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος είπε «καί δάκρυον στάξας ισοδυναμεί τῷ λουτρῷ του βαπτίσματος».

Ό διδάσκαλος της νηπτικής καί άσκητικής άγωγής της όψιμης περιόδου του είκοστού αιώνας βιώνει τον ψυχοσωματικό τρόπο της νοεράς προσευχής «δι' είσπνοής ρινός ένδον καρδιάς έπισυναγωγής του νοός, καί της κατ' αυτήν του Κυρίου Ίησοῦ έπικλήσεως...»¹¹⁴ καί έκπνοής, έμπειρικά, καί συνεχίζει την έπαναστατική αυτή μέθοδο, την πολεμούμενη άνελέητα από τους διανοούμενους του Βυζαντίου, δικαιωμένη όμως, από τέσσερις συνόδους (1341, 1347, 1351, 1368). Εισηγητές αυτής της ψυχοφυσικής μεθόδου προσευχής φέρονται ό άγιος Γρηγόριος ό Σιναΐτης, ό όποιος έπικαλείται μάρτυρες της «περί της άναπνοής» μεθόδου παλαιότερους άναχωρητές, όπως τον Ήσαΐα καί άλλους¹¹⁵, ό μονάζων Νικηφόρος καθοδηγητής καί μυσταγωγός του Γρηγορίου Θεσσαλονίκης του Παλαμά, μέσω του οποίου καθιερώθηκε καί συνεχίστηκε ή ψυχοτεχνική μέθοδος ως βοηθητικό μέσο των άρχαρίων, έπειδή ό νοῦς τους ρέπει προς μετεωρισμό καθώς είναι άγύμναστος, υπερβολικά εύκίνητος καί αδύναμος νά θεωρήσει έαυτόν¹¹⁶.

¹¹¹ Έκφρασις, Έπιστολή Ε', σ. 57.

¹¹² ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Έπερ των ιερως ήσυχάζόντων, ό.π., 2,2,17 σ. 385-387.

¹¹³ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Έπερ των ιερως ήσυχάζόντων, ό.π., σ. 387.

¹¹⁴ Φιλοκαλία, ό.π., τ. Δ', σ. 160.

¹¹⁵ Φιλοκαλία, ό.π., τ. Δ', σ. 221.

¹¹⁶ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, Ό Άγιος Γρηγόριος ό Παλαμάς, ό βίος καί ή θεολογία, Άγιον Όρος 2001, σ. 107.

Συνιστάται και ή κατάλληλη στάση του σώματος κατά την άσκηση της νοεράς προσευχής, δηλαδή «καθήμενοι οί ήσυχαστές επί χαμηλού καθίσματος σκαμνίου, ἔκαμπταν ἑλαφρῶς τό σῶμα καί ἔστρεφαν τήν κεφαλήν ὀλίγον πρός τά ἀριστερά»¹¹⁷. Τό σχῆμα αὐτό βοηθοῦσε στή μετάβαση καί τήν ἔνωση τῆς ἐνέργειας τοῦ νοῦ ἀπό τόν ἐγκέφαλο πρός τήν θέση τῆς καρδιάς, ὅπου εἶναι ή οὐσία τοῦ νοῦ. Τήν ἴδια μέθοδο τηροῦσε καί ὁ Γέροντας Ἰωσήφ σύμφωνα μέ τίς διηγήσεις τοῦ ἰδίου: «Σέ μία τέτοια κατάσταση κατακυριευμένος ἀπό τήν θλίψη τοῦ βάρους αὐτοῦ, κλείστηκα στό κελλάκι μου καί κάθησα στό σκαμνί συγκεντρώνοντας ὅσο μποροῦσα τόν νοῦ μου στήν εὐχή...»¹¹⁸ καί τῶν ὑποτακτικῶν του: «Μόλις μπαίναμε στά κελλιά μας, ἀρχίζαμε τήν νυχτερινή μας προσευχή κατά τόν τρόπο καί τή μέθοδο τοῦ Γέροντος. Λέγαμε τό «Τρισάγιο», τό «Πιστεύω» καί τόν 50ο ψαλμό, κατόπιν καθόμασταν στά σκαμνάκια μας καί δουλεύαμε τό πένθος.. ἀμέσως μετά τήν συντριβή καί τήν ταπείνωση τῆς καρδιάς ἀρχίζαμε τήν εὐχή»¹¹⁹.

Ἐπρεπε οί προσευχόμενοι νά στηρίζουν κάπου καί τήν ὄραση, γιά νά μήν περιφέρεται ἐδῶ κι ἐκεῖ καί διαχέεται ή προσοχή. Τό βλέμμα ἔπρεπε νά εἶναι προσηλωμένο ἤ στό στήθος ἤ στήν κοιλιακή χώρα ἤ στόν ὀφθαλμό¹²⁰. Τό κυκλικό σχῆμα τοῦ σώματος βοηθοῦσε στήν προσευχή ὄχι μόνο τούς ἀρχαίους, ἀλλά καί τούς τέλειους ἄνδρες πρό Χριστοῦ, ὅπως τόν προφήτη Ἡλία «Καί αὐτός γάρ ὁ τήν θεοπτίαν τελειώτατος Ἡλίας, τήν κεφαλήν τοῖς γόνασιν ἐρείσας καί οὕτω τόν νοῦν εἰς ἑαυτόν καί τόν Θεόν φιλοπονώτερον συναγαγών, τόν πολυτελή ἐκεῖνον ἔλυσε αὐχμόν»¹²¹.

Μπροστά στήν ἐμπειρική προσέγγιση τῆς χριστιανικῆς πίστες, ή ὁποία ἐκφραζόταν διά τῆς ἀδιάλειπτης προσευχής, ξεπρόβαλε ή λογοκρατία, ὁ σχολαστικισμός καί ή πλατωνική πνευματοκρατία τῆς βαρλααμικῆς ἀνθρωπολογίας πού χαρακτήριζε τούς ήσυχαστές μέ εἰρωνικά παρωνύμια ὡς «ὀμφαλοσκόπους» καί «ὀμφαλοψύχους»¹²². Στίς ήσυχαστικές ἔριδες τοῦ 14ου αἰ-

¹¹⁷ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, ὁ.π., σ. 108.

¹¹⁸ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 101 καί ἄλλοτε μιλοῦσε σέ γ' πρόσωπο ὑπονοώντας προσωπική του ἐμπειρία. Βλ. Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΚΕ', σ. 152: «Κύψας τήν κεφαλήν εἰς τό στήθος, ἤρχισε νά ἐσθίη τόν γλυκασμόν, ὅπου ἔρρεε ή δοθεῖσα εὐχή...».

¹¹⁹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, Ὁ Γέροντάς μου, ὁ.π., σ. 267-268.

¹²⁰ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, ὁ.π., σ. 108.

¹²¹ Γ' Βασ. ιη' 42.

¹²² ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, ὁ.π., σ. 108.

ώνος, τήν αιώνόβια παράδοση τῆς μυστικῆς θεολογίας τῆς Ἀνατολῆς ὑπερασπίστηκε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἀλλά καί ἡ Ἐκκλησία, συνοδικῶς, υἰοθέτησε τίς ἀπόψεις τοῦ θεόπνευστου Ἡσυχαστοῦ, καταδικάζοντας στό πρόσωπο τοῦ φιλοσόφου «μοναχοῦ» Καλαβροῦ τό πνεῦμα τῆς δυτικῆς Ἀναγέννησης.

Ἡ υἰοθέτηση τῶν ὀρθοδόξων ἀπόψεων δέν ἔγινε ἀπό ὅλα τά μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέ ἀποτέλεσμα, ἀπό τήν ἐποχή τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἕως τά χρόνια τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, νά θεωρεῖται πλανεμένος ὅποιος ἐργαζόταν τήν νοερά προσευχή καί ἐπιδίωκε «ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ» τίς ἀπαρχές τῆς θέωσης καί τῆς θέας τοῦ Θεοῦ, ὄχι μέ τίς δικές του δυνάμεις, ἀλλά μέ τήν χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀναφερόμενος στούς παλαιούς ἀσκητές ὁ Γέροντας Ἰωσήφ λέει: «Τήν δέ σήμερον δέν ἀκούγεται λόγος περί τά τοιαῦτα. Διότι τόσον πολλή μέριμνα καί φροντίς κατέλαβε τούς ἀνθρώπους καί τέλεια σχεδόν καταφρόνησις εἰς τήν νηπτικήν, ὅπου πολλοί ὄχι μόνον δέν θέλουν νά ἐρευνήσουν, νά μάθουν, νά πράξουν αὐτά, ἀλλά καί ἂν ἀκούσουν νά εἰπῆ τοιαῦτα κανεῖς, εὐθύς ἐξεγείρονται δυσμενῶς ἐναντιόν του. Καί τόν ἔχουν διά παράλογον καί μωρόν, διότι εἶναι ἀνόμοιος ὁ βίος του, καί ἐλογίσθη εἰς χλεύην αὐτοῖς»¹²³. Ὁ ἴδιος καί ὁ συνασκητής του, στήν προσπάθειά τους ν' ἀποφύγουν τίς συναναστροφές, γιά ν' ἀγωνιστοῦν ἀπερίσπαστα χάριν τῆς ἡσυχίας, παρεξηγήθηκαν ἀπό τούς πολλούς ὡς πλανεμένοι. Ἄλλοι τούς θεωροῦσαν ἀποκρουστικούς, τούς χλεύαζαν, τούς ἀπέφευγαν καί τούς εἰρωνευόντουσαν¹²⁴.

Ἀκολουθώντας τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμά ἀπό τά πρῶτα βήματα τῆς ἀσκητικῆς τους ζωῆς, ὁ Μοναχός Ἰωσήφ μέ τόν πατέρα Ἀρσένιο πῆγαν νά κατοικήσουν στήν σπηλιά πού ἔζησε ὁ ἅγιος Γρηγόριος κοντά στήν Προβάτα, ἐλπίζοντας πώς, ἀσκούμενοι στά μέρη πού ἀσκήτεψε ὁ μέγας νηπτικός πατέρας, θά εἴλκυαν τήν συμπάθειά του μέ πολύωρες ἀγρυπνίες καί μέ νοερά προσευχή. Δυστυχῶς, εἴλκυαν τήν ἐμπάθεια κάποιων Λαυριωτῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι τούς ἔδιωχναν μέ δριμύτατες κατηγορίες τῆς πλάνης «Νά φύγετε ἀπό ἐδῶ, πλανεμένοι!»¹²⁵.

¹²³ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΑ', σσ. 92-93.

¹²⁴ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, Ὁ Γέροντας μου..., ὁ.π., σ. 77.

¹²⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, Ὁ Γέροντάς μου..., ὁ.π., σ. 94.

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ ἦταν ἔντονη ἡ ἐπιρροή ἀπὸ τὸν Βαρλααμισμό, συνεχιζόταν ἡ παράδοση τῶν ἀντιησυχαστῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ θεωροῦνταν αἰτία πλάνης νὰ λέει κάποιος τὴν εὐχή. Ἡ πνευματικὴ ἀδιαφορία τοῦ ἀπλοϊκοῦ ἐρημίτη ἄφησε ἐκπληκτο τὸν Γέροντα, ὅταν τὸν εἶδε νὰ ἀσχολεῖται μὲ ἕνα γάτο παρά νὰ λέει τὴν εὐχή καὶ ἀπογοητευμένος ἄκουσε «Φοβᾶμαι, παιδάκι μου, νὰ μὴν πλανηθῶ»¹²⁶. Τὰ φαινόμενα αὐτά ἦταν ἔντονα καὶ ἔκαναν τὸν Γέροντα Ἰωσήφ νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικὸς καὶ ἀπέναντι στοῦ ἀντιησυχαστικὸ καὶ πολέμιο κλίμα, νοθετώντας τὰ πνευματικὰ του τέκνα νὰ μὴν διηγοῦνται σὲ πολλοὺς τὰ περὶ θεωρίας τοῦ Θεοῦ, διότι «δὲν ἀσχολοῦνται εἰς αὐτό οἱ ἄνθρωποι τοῦ αἰῶνος τούτου. Δι' αὐτό, ἂν κανεὶς τοὺς εἰπῇ διὰ νοεράν ἐργασίαν καὶ προσευχήν, νομίζουν ὅτι τοὺς λέγει διὰ κάποιαν αἴρεσιν»¹²⁷. Ἐπρόκειτο περὶ φοβεράς καὶ δυσνόητης¹²⁸ πλάνης τοῦ νοός, ἐσκοτισμένης ιδέας τοῦ πειρασμοῦ «ὅτι, ἂν λέγει κανεὶς τὴν εὐχήν, φοβεῖται μὴν πλανηθῆ· ἐνῶ αὐτό εἶναι πλάνη πού λέγει»¹²⁹.

Στόχος κατακρίσεως¹³⁰ γιὰ τοὺς πρόχειρους ἐπικριτὲς καὶ κατηγοροὺς τοῦ μοναχισμοῦ¹³¹ ἔγιναν οἱ ἡσυχαστὲς τοῦ 14ου καὶ 20^{ου} αἰῶνος. Ἐνῶ τοὺς χῳρίζαν ἕξι σχεδόν αἰῶνες, κάτοχος τῆς κατὰ κόσμον παιδείας ὁ πρῶτος στίς αὐλὲς τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου Β', ἄμοιρος φιλοσοφικῆς παιδείας ὁ δεῦτερος στίς Λεῦκες τῆς Πάρου, ὅμως διὰ τῆς ἀδιαλείπτου νοεράς προσευχῆς, «διὰ τῆς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι φωτιστικῆς δυνάμεως, ἔτι μετὰ σαρκός ὄντες ὡς ἄυλοι καὶ ἀσώματοι»¹³² ποταμοὺς θλίψεων καὶ πειρασμῶν ἀβάτους «ποσὶν ἀβρόχοις» διήλθαν, ἔπαθαν τὴν θέωση καὶ ἀμφοτέρω ἀξιώθηκαν τῆς θέας τοῦ Ἀκτίστου Φωτός ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ ἕως τὴν μέλλουσα, ὅπως, κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ, «πάντες οἱ Δίκαιοι ἐν τῷ αὐτῷ ἀκτί-

¹²⁶ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου...*, ὁ.π., σ. 33.

¹²⁷ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΜΗ'*, σ. 281.

¹²⁸ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΛΣΤ'*, σ. 213.

¹²⁹ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ Β'*, σ. 42.

¹³⁰ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΙΑ'*, σ. 93.

¹³¹ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, ὁ.π., σ. 16.

¹³² ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΩΝ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΩΝ, *Περὶ τῶν αἵρουμένων ἡσύχως βιῶναι, Φιλοκαλία*, ὁ.π., τ. Δ', σ. 290.

στω φωτί τῆς θεότητος ἔχουν νά γνωρίσουν ἀλλήλους καί ὄσους ποτέ σωματικῶς δέν ἐγνώρισαν, κατά τόν μέλλοντα αἰῶνα»¹³³.

3. ΤΟ ΚΟΜΠΟΣΧΟΙΝΙ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΤΗΣ ΝΥΧΘΗΜΕΡΗΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ

Τό κομποσχοίνι¹³⁴ εἶναι βοήθημα προσευχῆς¹³⁵ γιά αὐτοσυγκέντρωση καί ἔχει συμβολικό χαρακτήρα. Εἶναι πλεγμένο κυρίως ἀπό μαλλί γιά νά θυμίζει στόν προσευχόμενο πώς εἶναι μέλος τῆς Ἐκκλησίας καί λογικό πρόβατο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ¹³⁶. Τό χρώμα του εἶναι μαῦρο καί συμβολίζει τό πένθος τῶν ἀμαρτιῶν, καθὼς οὐδεὶς ἀναμάρτητος¹³⁷. Φέρει πάνω του τόν σταυρό, γιά νά φέρει στήν μνήμη «ὅτι ἔτι ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστός ὑπέρ ἡμῶν ἀπέθανε»¹³⁸. Καταλήγει συνήθως σέ μία φούντα γιά τό σκούπισμα τῶν δακρύων τῆς προσευχῆς («τοῖς δάκρυσι ἔβρεξέ μου τούς πόδας»)¹³⁹. Ὁ ἀριθμός τῶν κόμπων ποικίλει, σύνηθες εἶναι τό τριαντατριάρι, ὅσα τά χρόνια τοῦ Ἰησοῦ ἢ μέ ἑνενηντα κόμπους, πού εἶναι τό τριαντατρία πολλαπλασιασμένο μέ τόν ἀριθμό τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐνῶ κάθε κόμπος ἀποτελεῖται ἀπό ἑννέα πλεγμένους σταυρούς πού συμβολίζουν τά ἑννέα τάγματα τῶν ἀγγέλων.

Τά κομποσχοίνια τῶν τριακοσίων κόμπων χρησιμοποιοῦσε ὁ Γέροντας Ἰωσήφ καί ἡ συνοδεία του, τά ὁποῖα στήν ἀπόληξη τοῦ σταυροῦ φέρουν δώ-

¹³³ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΠΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἑπτὰ Καθολικὰς Ἐπιστολάς*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 370.

¹³⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 268. Κομποσχοίνι καί μετάνοιες ἦταν οἱ ἀγρυπνίες τους.

¹³⁵ Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ὁ ἅγ. Παχώμιος τό 320 μ.Χ ἴδρυσε μέ τήν βοήθεια τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου τό μοναστήρι στήν Θηβαΐδα τῆς Αἰγύπτου. Στήν προσπάθειά του νά βρεῖ ἕναν τρόπο αὐτοσυγκέντρωσης γιά τόν καθημερινό κανόνα τῆς προσευχῆς του καί τῶν μοναχῶν του, ἔκανε κόμπους σ' ἕνα σχοῖνι γιά νά μετράει τίς εὐχές καί ὁ διάβολος τούς ἔλυνε φέρνοντάς καί τόν περισπασμό στήν εὐχή. Τότε ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ ἐμφανίστηκε καί διδάξε στόν ὄσιο ἕναν εἰδικό κόμπο ἀπό ἑννέα σταυρούς τους ὁποῖους ὁ διάβολος δέν μπορούσε νά τούς λύσει.

¹³⁶ Ἰω. ι' 11.

¹³⁷ Γ' Βασιλ. η', 46, Ἰώβ δ', 17, Ρωμ. γ', 9-12.

¹³⁸ Ρωμ. ε' 8.

¹³⁹ Λουκ. ζ' 44.

δεκα ἢ εἰκοσιτέσσερα μαρτυρικά καί μετροῦν πρακτικά τήν ἀριθμητική ποσότητα τῶν ἀναπεμπόμενων μονολόγιστων εὐχῶν¹⁴⁰. Τά κομποσχοίνια ἀντικαθιστοῦν τίς ἀκολουθίες, ἐκτός τῆς Θείας Λειτουργίας. Ὁ εὐτακτος Γέροντας νουθετοῦσε ἡ ἀκολουθία¹⁴¹ τοῦ ἑσπερινοῦ μέ κομποσχοίνι¹⁴² νά γίνεται ἀπό τόν ἐρημίτη μοναχό καί τά μέλη τῆς κελλιώτικης ἀδελφότητος καί στό ἀσκητικό τυπικό τους ἔπρατταν τό ἴδιο. Κάθε μεσημέρι ἕκαστος στό κελλί του ἀποσυρόταν καί μέ κομποσχοίνια περί τά δεκαπέντε ἔκανε τόν ἑσπερινό¹⁴³. Ἀνάγκαζε ὅλους, καί τούς μόνιμους ἀδελφούς καί τούς ἔκτακτους ἐπισκέπτες, νά κάνουν αὐστηρή ἄσκηση μέ κομποσχοίνι ὄλες τίς ἀκολουθίες καί νά καλλιεργήσουν τήν «ἐν γνώσει» σιωπή¹⁴⁴. Ἡ Θεία Λειτουργία, ὅμως, τελοῦνταν κανονικά μέ Ἱερέα, ὁ ὁποῖος ἐρχόταν ὄλα τά χρόνια καί τούς λειτουργοῦσε ἀπό τά Κατουνάκια¹⁴⁵, ἀκόμη καί τέσσερις φορές τήν βδομάδα.

Ἐπειδή ἡ προσευχή εἶναι τό πιό δύσκολο ἔργο καί ὁ νοῦς διασπᾶται ἀστραπιαία ὡς μεταπτωτικός, ἡ ἐφεύρεση τοῦ κομποσχοινοῦ βοηθάει, ὥστε ὁ νοῦς καί ἡ καρδιά νά μετέχουν πιό προσεκτικά στήν προσευχή. Ἐτσι, μετέχει καί τό σῶμα καί ἔχει τήν χάρη τῆς προσευχῆς καί μέ τήν παροχή τῆς χάριτος θεραπεύεται.

Οἱ μαῦρες ὡς ἐπί τό πλεῖστον μάλλινες κλωστές ἀπό τίς ὁποῖες κατασκευάζεται τό κομποσχοίνι, θυμίζουν καί τό μαρτύριο τοῦ Κυρίου, γι' αὐτό προέρχεται τό μαλλί ἀπό ἀθῶα ζῶα, ὅπως το πρόβατο.

Τό ἀριστερό χέρι κρατᾶει τό κομποσχοίνι καί μέ τό δεξί γίνεται ὁ σταυρός σέ κάθε κόμπο πού ἐναλλάσσεται μέ τό ἀριστερό χέρι, ὅταν πρόκειται

¹⁴⁰ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἡ Νοερά Προσευχή*, ὁ.π., σ. 174.

¹⁴¹ Γ. Μ. Εηροποτάμου, «Τό Κομποσχοίνι», *Ἀγιορείτικη Μαρτυρία* τεύχ. 10 (1991).

¹⁴² *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή πρὸς Ἐρημίτην*, σ. 397.

¹⁴³ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 352.

¹⁴⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 143 καί ὁ Ὅσιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης, λόγω πολλῶν ἐπισκέψεων πού δεχόταν ἔλεγε: «γιά νά μή χάσω τήν ἀκολουθία κάνω τόν ἑσπερινό μέ κομποσχοίνια» καί σέ μαθητές του ἔδινε τυπικό ἀκολουθιῶν μέ ἀνάλογο ἀριθμό κομποσχοινιῶν, βλ. καί ΙΣΑΑΚ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ, *Βίος Γέροντος Παΐσιου*, Χαλκιδική, σσ. 521-526.

¹⁴⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σσ. 167-171. Ἀρχικά πήγαινε ὁ παπα-Νικηφόρος καί ἀπό τό 1936 λειτουργοῦσε στόν Τίμιο Πρόδρομο ὁ Παπα-Ἐφραίμ ὁ Κατουνακιώτης, ὁ ὁποῖος δέθηκε μαζί μέ τόν Γέροντα Ἰωσήφ καί οὐσιαστικά ἦταν ὁ ἀλείπτης του καί γινόταν αὐτά πού διάβαζε στούς πατέρες.

γιά σταυρωτά κομποσχοίνια τὰ ὁποῖα γίνονται συνήθως κατά τήν διάρκεια τοῦ προσευχητικοῦ προσωπικοῦ κανόνος. Διαφορετικά γίνονται τὰ περαστά κομποσχοίνια πού δέν περιορίζονται στόν χρόνο καί στόν χῶρο.

Τό κομποσχοῖνι θεραπεύει τήν ψυχή καί ὁ προσευχόμενος ζεῖ τήν μυστική χαρά τῆς πνευματικῆς θεραπείας. Ἡ ἀληθινή ἐν Χριστῷ ἐμπειρία ἔχει ἀποδείξει πῶς μέ αὐτό τό μέσο τρανώνεται ἡ προσευχή, ἀφοῦ ἐξυγιαίνεται ἡ προσοχή, καθώς προσφέρει τήν ἱερή διακονία νά συγκεντρώνει τόν νοῦ. Ἡ εὐχή καί τό κομποσχοῖνι ἀλληλοπεριχωροῦνται, δένουν γερά τό νοῦ καί τήν ψυχή ἐκτός καί ἐντός τοῦ πανιερου Ἱεροῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Λειτουργίας.

Ὅταν τήν ὥρα τῆς μεταβολῆς τῶν Τιμίων Δώρων ἀκούγεται τό «Σέ ὑμνοῦμεν, Σέ εὐλογοῦμεν, Σοί εὐχαριστοῦμεν, Κύριε..» ἀπό τόν ἱεροψάλτη καί μέχρι νά ἀκουσθεῖ τό «καί δεόμεθά Σου ὁ Θεός ἡμῶν..» παρεμβάλλουν μυστικότερα οἱ λέξεις «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με» ἀπό τὰ μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, τότε σημειώνεται τό ἀποκορύφωμα ὅλης τῆς ἱεροτελούμενης Θείας Λειτουργίας.

Ἐμπρακτα τεκμηριώνεται ἡ βεβαιότητα τῆς συνεργασίας καί συλλειτουργίας τῆς νοεράς προσευχῆς καί τῆς θεόπνευστης Χρυσοστομικῆς Θείας Λειτουργίας. Μέ αὐτό τόν τρόπο ὁ ἄνθρωπος ζεῖ ἀρχετυπικά ὄχι μόνο τήν πρώτη πρό τῆς πτώσεως ζωῆς τοῦ Παραδείσου, ἀλλά καί τίς ἐν Χριστῷ ἀκατάπαυστες πνευματικές ἐμπειρίες, διότι ἡ ἐν Χριστῷ πνευματική ζωή εἶναι ἀτελεύτητη στήν τελειότητά της. Ἐτσι, περνώντας τό ἕνα κομποσχοῖνι μετά τό ἄλλο, διανύοντας ὅλη τήν ἀγωνιστική, προσευχητική διαδρομή, καταξιώνεται νά φθάσει στό ἀτελείωτο τέλος τῆς ἐν Χριστῷ πληρότητας καί τελειότητας.

Τότε αὐτενεργεῖται καρδιακά ἡ νοερά ἐργασία καί δέν ὑπάρχει οὔτε χρόνος οὔτε τόπος πού νά διακόπτει τό εὐχητικό ἀδιάλειπτο¹⁴⁶. Οὔτε καί ὅταν οἱ ἀναπεμπόμενες μονολόγιστες εὐχές καλοῦνται νά ἀντικαταστήσουν τίς ἀκολουθίες ὅλες παρεκτός τῆς Θείας Λειτουργίας.

¹⁴⁶ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἡ Νοερά Προσευχή*, ὁ.π., σ. 170.

4. Η ΠΡΟΠΤΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ Η ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΙΑ ΤΩΝ ΑΚΤΙΣΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΟΥ

Πραγματοποιείται μία ανταλλαγή αγάπης ανάμεσα στον Δημιουργό και στο άλλοιωμένο πλάσμα Του, αλλά και μεταξύ τών δημιουργημάτων Του. Καλεί και άλλους ό Γέροντας Ίωσήφ νά θεολαλήσουν και νά θεολογήσουν: «Δεῦρο λοιπόν...Έλθέ τό νῦν...Νά ακούης τά άγρια βράχια, τούς μυστικούς και σιωπηλούς θεολόγους νά σοῦ αναπτύσουν βαθέα νοήματα και νά οδηγούν καρδιαν και νοῦν πρός τόν Κτίστην... εἶναι ώραία ἐδώ¹⁴⁷. Θεολογοῦσιν οἱ άφωνοι θεολόγοι, τά ώραία βραχάκια και ὄλη ή φύσις. Τό καθένα μέ τήν φωνήν ή τήν άφωνίαν του. Έάν ἐγγίσης τό χέρι εις ένα μικρό χορταράκι εὐθύς φωνάζει πολύ δυνατά μέ τήν φυσικήν του εὐωδίαν...και καθεξής τά πάντα ἔχουν τήν φωνήν τους, ὅπου μέ τό φύσημα τοῦ αέρος κινούμενα γίνεται έναρμόνιος¹⁴⁸ μουσική δοξολογία πρός τόν Θεόν».

Ό οὐρανός και ή γή συνομιλοῦν και συνδιαλέγονται, ἀλληλοπεριχωροῦνται ή ὑπερβατικότητα και ή ἐνδοκοσμικότητα και ό ἄνθρωπος τείνει πρός τήν τελείωση και τήν πλήρωση και γίνεται κοινωνός τῆς θείας φύσεως, θεώνεται. Η θεά τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, καθώς «οἱ οὐρανοί διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», τόν οδηγούν στήν γνωριμία μέ τόν Χριστό, στήν μέθεξη τοῦ Θεοῦ διά τών ἀκτίστων ἐνεργειῶν Του, οἱ ὁποῖες εἶναι ή γέφυρα πού συνδέει τόν ἄκτιστο ὑπερβατικό Θεό μέ τά κτίσματα¹⁴⁹. Ό κατά χάριν θεωμένος, μετέχοντας στήν δημιουργική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, στήν λογοποιό, στήν οὐσιοποιό, στήν φωτιστική και στήν θεοποιό, πετυχαίνει τό «καθ' ὁμοίωσιν», ἐπιστρέ-

¹⁴⁷Έκφρασις, Έπιστολή ΝΖ', σ. 315 και Νικοδήμου Άγιορείτου, Συμβουλευτικόν ἔγχειρίδιον, Άγιον Όρος 2013, σ. 40. Ό Γέροντας Ίωσήφ καλεί έναν ιερέα και ό άγιος Νικόδημος λίγα ἔτη πρωτύτερα από τήν ἐρημόνησο τῆς Σκυροπούλας, γράφοντας περί ήσυχίας, μέ δάκρυα παρακαλοῦσε τόν Κύριο, ὅταν ἦταν στό Άγιον Όρος, νά φροντίσει ό Άρχιερέας πρός τόν ὁποῖο ἀπευθύνει τό πνευματικό ἔγχειρίδιο, νά ἔρθει στό Όρος για ν' ἀπολαύσει τά καλά τῆς ήσυχίας πού εἶναι πολυτιμώτερα κατά τόν Θεολόγο Γρηγόριο «Ησυχία τῆς ἀπραγμοσύνης εἶναι τιμώτερη από τήν σπουδαιότητα τῆς πολυπραγμοσύνης» (Έπιστολή Όλυμπίου). Κατά τόν σοφό Νεῖλο, «ό ήσυχος βίος εἶναι σπουδαιότερος από πολλά πράγματα», επειδή κατά τόν Μέγα Βασίλειο «ή ήσυχία εἶναι ή ἀρχή τῆς καθάρσεως τῆς ψυχῆς» (ἐπιστολή α') και ό Ίσιδωρος Πηλουσιώτης λέγει: «...και αὐτός πού δέν ήσυχάζει, δέν μπορεί νά γνωρίσει τόν Θεό» (ἐπιστολή υβ').

¹⁴⁸Έκφρασις, Έπιστολή ΝΖ', σ. 315

¹⁴⁹ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Συμβουλευτικόν ἔγχειρίδιον, ὁ.π., σ. 59.

φει στην προπρωτική κατάσταση, στό φυσικό περιβάλλον του, ξαναβρίσκει ώς κορωνίδα της δημιουργίας την τέλεια σχέση μέ την άλογη φύση και όχι μόνο παύει νά συστενάζει και νά συνωδίνει μέ τόν πεπτωκότα άνθρωπο, αλλά χαιρείται μετά τών χαιρόντων και παλιγεννηθέντων, όπως μαρτυρεί τό κείμενο «Τί δέ είπομεν πλέον διά τά έρπετά και πετεινά πτερωτά; Άφου εκείνος ό Άγιος έστειλε τόν μαθητήν του νά ειπή τούς βατράχους νά σιωπήσουν διά νά διαβάσουν τό Μεσονυκτικόν και τόν απάντησαν: Κάνετε ύπομονή νά τελειώσωμεν τόν όρθρον...»¹⁵⁰.

Η συμπιλίωση μέ την κτίση συνδέεται άρρηκτα μέ την άσκηση, την έγρηγορηση και την αγιότητα και ή αγάπη προς τόν Κτίσαντα απλώνεται και σέ όλα τά στοιχεία της φύσης. Ο Γέροντας Ίωσηφ διηγόταν στους ύποτακτικούς του διάφορα περιστατικά από την ζωή νεωτέρων Γερόντων, ιδίως του άσκητη και ήσυχαστη Θεοφυλάκτου. Τούς έλεγε πώς ήταν νηπτικός και συχνά άρπαζόταν ό νοϋς του σέ θεωρίες, έξαιτίας της καθαρότητας του νοϋ και της πνευματικής του κατάστασης. Κάποτε, πήγε, την νύχτα, στό κελλί του ένα ζαρκάδι και χτύπησε την πόρτα. Όταν άνοιξε, τό ζαρκάδι του έδειξε τό σπασμένο πόδι του. Έκείνος τό έδεσε και του είπε νά ξανάρθει μετά από όκτώ ήμέρες. Τόν επισκέφθηκε, κατά την ίδια μάλιστα ώρα, και αυτό επαναλήφθηκε μέχρι πού θεραπεύτηκε, διδάσκοντας έτσι την άρετή της ύπακοής¹⁵¹. Από τά πρώτα χρόνια της νηπτικής του εργασίας, ό Φραγκίσκος ό Σπηλαιώτης, στίς ύπώρειες του Άθω, έβαζε τά παξιμάδια του σ' ένα έξόγκωμα του βράχου και τά εύκίνητα τρωκτικά δέν του άφηναν τίποτα. Ο νεαρός άγωνιστής δέν τά πείραζε, αντιθέτως τά χάιδευε και τούς έλεγε: «Δέν θα φάτε από εκείνα τά ψωμιά, είναι δικά μου». Αυτό συνεπαγόταν άκούσια νηστεία, άσιτία και σέ συνδυασμό μέ την έκούσια άσκηση και απομόνωση ακολουθοϋσε τόν ήσυχαστικό, τόν νηπτικό τρόπο της όντως ζωής, μεταβαίνοντας στα άσκητήρια του άγιου Γρηγορίου του Παλαμά, του άγιου Μαξιμου του Καυσοκαλυβίτου, του άγιου Πέτρου του Άθωνίτου, του όσιου Νείλου του Μυροβλήτου και σέ σπηλιές άλλων άγιων όπου βίωσαν την ήσυχία και «Πάλιν νήψις και θεωρία»¹⁵².

¹⁵⁰ Έκφρασις, Έπιστολή ΝΖ', σ. 315.

¹⁵¹ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, Ο Γέροντας Ίωσηφ ό Ήσυχαστής..., ό.π., σ. 183-184.

¹⁵² Έκφρασις, Έπιστολή Ε', σ. 326.

Ὁ Γέρων Ἰωσήφ συνέβαλε ἀποφασιστικά στήν διάσωση τῆς ταυτότητας τῆς ἀσκητικῆς ὀρθοδοξίας, καθώς ὁ ἡσυχασμός συνιστᾶ τήν πεμπτουσία της, ἀποτελώντας συνέχεια τῶν ἀρχαίων Πατέρων τῆς ἐνιαίας καί ἀδιάτμητης Πατερικῆς Παραδόσεως.

5. Η ΘΕΙΑ ΧΑΡΙΣ

Στό τέταρτο σάλπισμα κάνει λόγο ὁ Γέροντας Ἰωσήφ γιά τόν φωτισμό τῆς Θείας Χάριτος, ἐνῶ προηγουμένως ἔχει τεθεῖ σέ τάξη τό σῶμα καί ἡ διάνοια¹⁵³. Τήν περιγράφει ὡς ἀπαύγασμα τῆς θείας λαμπρότητας, διαύγεια νοός, διάνοια λεπτή, εὐώδη καί γλυκυτάτη πνοή, εὐχή ἀρέμβαστος, λογισμῶν ἀπαλλαγή, ἀγνότατη ζωή καί τελείως εἰρηνική, ὡς καί ταπεινή, ἡσυχος, καθαρτική, φωτιστική, χαροποιός καί πάσης φαντασίας ἀπηλλαγμένη¹⁵⁴. Δέν ἐκφράζεται στοχαστικῶς, ἀλλά ἐμπειρικῶς κατά τήν μέθεξιν τοῦ ἰδίου¹⁵⁵, γι' αὐτό καί δέν πιθανολογεῖ γιά τήν Χάρη, ἀλλά ἔχοντας μέσα του τό Θεῖο Φῶς ἐνεργό, μπορεῖ νά πληροφορήσει ἀπλανῶς καί λεπτομερέστατα γιά τά ιδιώματα τῆς Θείας Χάριτος. Ἡ περί χάριτος γνώση εἶναι μεμαρτυρημένη στους ἀνθρώπους «παρά τοῖς εἰδόσι»¹⁵⁶, αὐτῶν πού ἡ θεία πρόνοια εὐδόκησε καί παραχώρησε, νά ἀγγίξουν τό «ἀναρχον Αὐτοῦ εἶναι»¹⁵⁷. Οἱ ἐμπειρίες τους δέν ἀφομοιώνονται ἀπό τήν λήθη, ἀλλά φωτίστηκαν, σκῆνωσε τό Πανάγιο Πνεῦμα¹⁵⁸ μέσα τους, ἔλαβαν ἀπό τόν ἀγαθό Παράκλητο τήν ἐμπειρική θεογνωσία¹⁵⁹ καί παρέχουν τόν ἐνδόμυχο ἀγιοπνευματικό χῶρο τῆς διανοίας τους πρὸς ὠφέλεια τοῦ πλησίον.

Μαρτυροῦν, μέ τήν διδασκαλία τοῦ πεπερασμένου λογικοῦ νοῦ, πῶς ἡ Θεία Χάρη εἶναι «ἡ θεία καί ὑπερφυής» ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, διά τῆς ὁποίας πραγματοποιεῖται ἡ ἔνωση Θεοῦ καί ἀνθρώπου, εἶναι ἡ ἔλευση καί παραμονή τοῦ Χριστοῦ μέσα στόν ἀνθρώπο¹⁶⁰. Ἡ Θεία Χάρις ταυτίζεται μέ τήν θεία

¹⁵³ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 269.

¹⁵⁴ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 269.

¹⁵⁵ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 270.

¹⁵⁶ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, σ. 270.

¹⁵⁷ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ, *Ὁψόμεθα τόν Θεόν...*, ὅ.π., σ. 13.

¹⁵⁸ *Ἰω. α' 14*.

¹⁵⁹ *Λόγοι Πενιχροί*, ὅ.π., σ. 265.

¹⁶⁰ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ὅσοι Πιστοί*, ὅ.π., σ. 85.

ένεργεια, είναι ο ίδιος ο Θεός έκφραζόμενος στις θείες ενέργειές του. Είναι η έλευση του θεανθρώπου Χριστού, διά του οποίου ο πεσμένος άνθρωπος μπορεί να οικειοποιηθεί τό λυτρωτικό έργο Του και να πετύχει τήν σωτηρία του. Η πτώση δημιούργησε τό χάσμα, τό διαχωρίζον τήν πεσμένη φύση από τόν Θεό και ή άκτιστη δόξα του Χριστού, πού «προχέεται» διαρκώς από τήν τεθεωμένη Σάρκα Του,¹⁶¹ είναι ή γέφυρα διά τής οποίας ο άνθρωπος μπορεί να μεταπηδήσει στό κράτος τής Χάριτος. Έτσι, ή έλευση του Χριστού και ή έλευση τής Θείας Χάριτος είναι συνώνυμα, όπως συνώνυμα είναι μέ τό φώς τό όποιο άντέιλε από τόν ζωηφόρο τάφο του Κυρίου.

Η δυτική θεώρηση περί θείας χάριτος, καταδικασμένη συνοδικώς από τήν όρθόδοξη Έκκλησία τόν 14ο αιώνα, άδυνατεί να δεχθεί τό άκτιστο των θείων ενεργειών μεταξύ αυτών και τής Θείας Χάριτος. Άδυνατεί να κατανοήσει τήν Θεία Χάρη ως κάτι έγκείμενο ούσιωδώς στην φύση του Θεού, αλλά τό άντιλαμβάνεται ως κάτι πού δημιουργείται, για να έπιτευχθούν μέσω αυτου οι σκοποί τής σωτηρίας, αποβάλλοντας μέ αυτή τήν προσέγγιση τόν άπόλυτα ύπερφυσικό χαρακτήρα του άπολυτρωτικού έργου του Χριστού. Τό κτιστό δέν μπορεί να βοηθήσει τόν άνθρωπο να σωθεί ούτε καμία δύναμη άνώτερη, άόριστη και άπροσδιόριστη, παρά μόνο τό Άκτιστο τής Έκκλησίας τής Άναστάσεως, μέ τήν μέθεξη στην άκτιστη δόξα αυτής και στην βίωση τής καινής κτίσης μέ τό Άκτιστο Φώς τής Μεταμορφώσεως, όπου καταργούνται οι νόμοι τής ένηδόνου και έπωδύνου καταστάσεως¹⁶².

Όταν ο άνθρωπος δέν διακρίνει τήν θεότητα στις θείες ενέργειες, αλλά προσπαθεί να καταστήσει τόν έαυτό του δικαιούχο τής Θείας Χάριτος στηριζόμενος άποκλειστικά στις φυσικές δυνάμεις του, έμποδίζει τήν συμμετοχή του Θεού στην προσωπική του ζωή τήν όνομαζόμενη πρόνοια. Από τήν άλλη, ή άποψη για τήν έπιλεκτική άποστολή τής θείας χάριτος σε λίγους καταλύει τό ευαγγελικό «Ο Θεός θέλει πάντας ανθρώπους σωθηναι και εις επίγνωσιν άληθείας έλθειν»¹⁶³. Άμφισβητεί τήν καθολικότητα τής δωρεάς τής Θείας Χάριτος μέ τήν παρερμηνεία των χωρίων «και πίστευσαν όσοι ήσαν τεταγμένοι εις ζωήν αιώνιον»¹⁶⁴ και «άρα ούν ου του θέλοντος ουδέ του τρέ-

¹⁶¹ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ό.π., σ. 86.

¹⁶² ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), ό.π., σ. 87.

¹⁶³ Α΄ Τιμ. β΄ 4.

¹⁶⁴ Πράξ. ιγ΄ 48.

χοντος, αλλά τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ»¹⁶⁵. Ἡ Θεία Χάρις ἐνεργεῖ τὴν ἔναρξη τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ὁ ἐλεῶν Θεός ἀποστέλλει τὴν ἀκτίνα Του καὶ εὐθύς «ὁ θέλων» ἐξανίσταται καὶ ζητεῖ πνευματικούς πρὸς ἐξομολόγησιν, ψηλαφᾷ τίς Γραφές, μετ' ἀγωνίας ἐξαγγέλλει τὰ κακά πού ἔπραξε¹⁶⁶ καὶ «τρέχων», μέ ποικίλους κόπους φιλοπονίας¹⁶⁷, λαμβάνει τὰ βραβεῖα καὶ εἰσδέχεται τὴν ἄκτιστη ἀκτίνα τῆς Θείας Χάριτος¹⁶⁸.

Ἡ Χάρις αὐτὴ καλεῖται προκαταρκτική, δέν εἶναι ἀνθρώπινη προσπάθεια, αὐτοενεργούμενη, καθὼς «οὐδεὶς, ἐλθεῖν πρὸς με, ἐάν μὴ δύναται ὁ Πατήρ ὁ πέμψας μέ ἐλκύσει αὐτόν», ἀλλὰ μία ἀμφίδρομη σχέση θείας κλήσεως καὶ ἀνθρώπινης ἐνεργείας. Ἡ κλήση τῆς Χάριτος μένει ἀνενέργητη χωρὶς τὴν ἀνταπόκριση τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ, ὅταν προπαρασκευάζει τὸν ἑαυτό του μέ γυμνάσματα «ἐν πράξει», ἐλκύει εὐχερέστερα τὴν Χάρη, ὄχι σάν ἀμοιβή τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς χρηστῆς συμπεριφορᾶς, ἀλλὰ ὡς μετοχή στήν «ἐν Χριστῷ ζωή». Αὐτὴ εἶναι ἡ Χάρις, ἡ ὁποία ἐπεσκίασε πρώτη φορά τὸν ἄνθρωπο στό Ἅγιο Βάπτισμα, καὶ ἔκτοτε ἀρχίζει νά συνεργάζεται μέ τὸν ἄνθρωπο καὶ αὐξάνεται ἀναλογικά μέ τὰ σωματικά καὶ πνευματικά ἀγωνίσματα, ἰδιαίτερα σέ αὐτόν πού ὁμολογεῖ «οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί»¹⁶⁹, ὄχι ταπεινολογικά, ἀλλὰ «δι' ἀγῶνος καὶ πάλης ... τῆς ἄνω δόξης κληρονομῆσειεν»¹⁷⁰.

6. ΑΡΣΗ-ΛΗΨΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Τόσο στήν Δεκάφωνο Σάλπιγγα¹⁷¹ ὅσο καὶ στίς ἐπιστολές του¹⁷² ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἔκανε ἀναφορές συχνά στό θέμα τῆς ἄρσεως τῆς Θείας Χάριτος.

¹⁶⁵ Ρωμ. θ' 16.

¹⁶⁶ Δεκάφωνος Σάλπιγγ, σ. 272.

¹⁶⁷ Δεκάφωνος Σάλπιγγ, σ. 370.

¹⁶⁸ Δεκάφωνος Σάλπιγγ, σ. 269.

¹⁶⁹ Α' Κορ. ιε' 10.

¹⁷⁰ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγοι 2, 17, SC 247, σ. 112.

¹⁷¹ Δεκάφωνος Σάλπιγγ, σ. 280 κ.έ.

¹⁷² Εἴκοσι ἐπιστολές καὶ ἡ Ἐπιστολή πρὸς ἐρημίτην κεφ.ε-ζ, σ. 412 κ.έ. κάνουν ἀναφορές στήν ἄρση τῆς Θείας Χάριτος.

Ὁ ἅγιος Εὐάγγελος ὁ ἐκ Πόντου ἀπὸ τὸν τέταρτο αἰῶνα μίλησε γιὰ θεοεγκατάλειψη¹⁷³, ὅταν τὰ φιλήδονα πνεύματα παρακινοῦν πάλι τὴν ψυχὴ στὴν φιλία καὶ τὴν σχέσηη μαζί τους. Δέν πρόκειται γιὰ πραγματικὴ ἐγκατάλειψη τοῦ Πανταχοῦ Παρόντος Χριστοῦ, ἀλλὰ γιὰ ὑποστολὴ τῆς Χάριτος, γιὰ ἄρση, γιὰ συστολὴ Ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι πανταχοῦ παρούσα, διότι ὅπου εἶναι ὁ Θεός ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ Χάρις Του¹⁷⁴.

Ἡ Θεία ἐγκατάλειψη δέν εἶναι ποτέ ἀπόλυτος πειραματικά καὶ ἐπιστημονικά, διότι, ἂν ὁ Χριστός ὡς θεία πρόνοια πού κυβερνᾷ ἐγκαταλείψει τελείως τὸν ἄνθρωπο, τότε τὸ πλάσμα Του ἀποθνήσκει βιολογικά. Αὐτὸ βέβαια δέν σημαίνει πὼς, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει, τὸν ἐγκαταλείπει ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, ἀπλᾶ συμπληρώθηκαν οἱ χτύποι οἱ μετρημένοι καὶ ὀλοκληρώνει ὁ ἄνθρωπος τὴν βιολογικὴ του ζωὴ¹⁷⁵.

Ὁ Ἱατρός τῶν ψυχῶν αὐτὴ τὴν φιλία μὲ τὰ ἐφάμαρτα φιλήδονα πνεύματα τὴν θεραπεύει «δι' ἐγκαταλείψεως»¹⁷⁶ καὶ αἶρει τὴν Χάρη Του ὁ Θεός, κατὰ τὸν Γέροντα Ἰωσήφ, γιὰ νὰ μετέχει ὁ ἄνθρωπος τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ νὰ τρέφεται διαρκῶς ἐκ τῆς μέμψεως¹⁷⁷.

Τὴν αὐτομεψία ἤθελε ὁ Κύριος νὰ διδάξει στὸν ἅγιο Σιλουανὸ τὸν Ἀθωνίτη σέ προσωπικὴ ἀποκάλυψη, καθὼς οἱ ἀποκαλύψεις εἶναι γενικὲς καὶ προσωπικὲς, ὅταν μετὰ ἀπὸ τὴν παρέλευση δεκαπέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐμφάνισέως Του σ' αὐτόν τοῦ ἀπαντᾷ: «Κράτα τὸν νοῦ σου στὸν Ἄδη καὶ μὴν ἀελπίζεσαι»¹⁷⁸.

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ Ζῶντος Χριστοῦ στὸν ἑσπερινὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ προφήτη Ἡλία ἔγινε μετὰ ἀπὸ τὴν δοκιμασία τοῦ νεαροῦ δοκίμου τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἀπογνώσεως στό ὁποῖο εἶχε περιπέσει. Εἶχε τὴν αἴσθησι ὅτι ὁ Θεός τὸν ἀπεστράφη ἕως τέλους καὶ δέν ὑπῆρχε καμία ἐλπίδα σωτηρίας γι' αὐτόν. Τὴν θανάσιμη θλίψη, τὸ πνεῦμα τῆς ἀπογνώσεως τὸ περιγράφει ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος ὡς βασανιστικὸ καὶ ἀπαίσιον. Μέσα στὸν Ἄδη τῆς

¹⁷³ ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Κεφάλαια περὶ διακρίσεως παθῶν καὶ λογισμῶν, φιλοκαλία*, ἐκδ. Ἰ. Μονὴ Μπούρα, τ. Α', σ. 218.

¹⁷⁴ *Λόγοι Πενιχροί*, ὁ.π., σ. 259.

¹⁷⁵ *Λόγοι Πενιχροί*, ὁ.π., σ. 277.

¹⁷⁶ ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Κεφάλαια περὶ διακρίσεως παθῶν καὶ λογισμῶν, φιλοκαλία* ὁ.π., σ. 218

¹⁷⁷ *Δεκάφωνος Σάλπιγξ*, σ. 281.

¹⁷⁸ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ, *Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης*, Ἅγιον Ὄρος, σ. 23-24

έγκαταλείψεως, όταν κατάφερε και είπε στην εικόνα του Σωτήρος «Κύριε Ίησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με», εὐθύς ἀξιώθηκε καί γνώρισε ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τόν Ίησοῦ Χριστό ὡς Θεό καί ὄλη του ἡ ὕπαρξη ἡ ψυχοσωματική πληρώθηκε ἀπό τό πῦρ τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέχρι τῶν ὁρίων τῶν δυνάμεών του¹⁷⁹.

Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή «Τέσσαρες εἰσι γενικοί ἐγκαταλείψεως τρόποι»: 1) ἡ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ὅπως ἐγινε στό πάθος τοῦ Κυρίου, μέ τό «Θεέ μου, Θεέ μου, ἴνα τί με ἐγκατέλιπες;»¹⁸⁰. Ἡ νομιζόμενη ἐγκατάλειψη ἀποβλέπει στήν σωτηρία τῶν ἐγκαταλελειμμένων, 2) ἡ πρός δοκιμήν, ὅπως μέ τόν Ἰώβ καί τόν Ἰωσήφ, οἱ ὁποῖοι δοκιμάζονται γιά νά ἀναδειχθῶν σέ ὑποδείγματα ἀνδρείας καί σωφροσύνης ἀντίστοιχα, 3) ἡ πατρική παιδαγωγία, ὅπως στόν Ἀπόστολο Παῦλο, γιά νά φυλάξει τήν ὑπερβολική χάρη μέ τήν ταπεινοφροσύνη καί 4) ἡ ἐγκατάλειψη λόγῳ ἀποστροφῆς, ὅπως τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι κολαζόμενοι θά μαλακώσουν καί θά ἐπιστρέψουν πρός μετάνοια¹⁸¹.

Διευκρινίζει ὁ ἅγιος Πατέρας πῶς «Σωτήριοι δέ πάντες οἱ τρόποι ὑπάρχουσι, καί τῆς θείας ἀγαθότητος καί φιλανθρωπίας ἀνάμεστοι»¹⁸². Στήν κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ ἐγκατάλειψη φαίνεται ὅτι ὁ Θεός Πατέρας δέν ἐγκαταλείπει ποτέ τόν ἄνθρωπο, ὅπως οὐδέποτε ἐγκατέλειψε τόν Μονογενή Υἱό πάνω στήν Σταυρική θυσία, ἀλλά ἔπρεπε νά βιώσει ὁ Χριστός τήν ἁμαρτία ὧν ἀναμάρτητος σέ ὅλα τά κύτταρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς Του χωρίς νά δημιουργηθεῖ ἁμαρτία πάνω στό ἀναμάρτητο Σῶμα του, ἀλλά νά αἶρει τήν ἁμαρτία ἐνισχυμένος ἐπί ἕξι ὥρες πάνω στόν Σταυρό ἀπό τόν Πατέρα»¹⁸³. «Ἡ στάθμη γάρ αὕτη, ἡ παρ' ἡμῖν λεγομένη βαθμῆς, ὑπάρχει πρός ἄρσιν τῆς Χάριτος οἰκονομικῶς!», λέει μετά ἀπό πολλούς χρόνους ὁ Γέρον Ἰωσήφ. Αὐτό παρά Κυρίου γίνεται γιά νά ἀποδείξει τόν ἄνθρωπο «αἰτιατόν»¹⁸⁴.

¹⁷⁹ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ, *Ὁψόμεθα τόν Θεόν...*, ὁ.π., σ. 2 12.

¹⁸⁰ *Ματθ. κζ' 46.*

¹⁸¹ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Ἐκατοντάς Τετάρτη τῶν Περί Ἀγάπης Κεφαλαίων*, *Φιλοκαλία*, ἐκδ. Ἰ. Μονή Μπούρα, Ἀρκαδία 2012, τ. Γ', σ. 163. Πρβλ. Χρ. ΜΑΪΔΩΝΗ (ΑΡΧΙΜ.), *Θεοεγκατάλειψη*, Ἄρναία 2010, σ. 21.

¹⁸² ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, ὁ.π., σ. 164.

¹⁸³ *Λόγοι Πενιχροί*, ὁ.π., σ. 272-273.

¹⁸⁴ *Δεκάφωνος Σάλπιγξ*, ὁ.π., σ. 281.

Στήν θεία παιδαγωγική κατά τήν περίοδο τής συστολής ό Θεός ύποκρύπτοντας τήν Χάρη Του δοκιμάζει τόν άγωνιζόμενο καί, όταν δέν γογγύζει αλλά ύπομένει καρτερικά, αναγκάζεται καί συγκαταβαίνει, ό νοϋς γίνεται πιό φιλοσοφικός. Αρχίζει καί έμβαθύνει περισσότερο στά πνευματικά, γίνεται έμπειρος καί μετά τήν έπιστροφή τής Χάριτος έπέρχεται καί ή προαγωγή. Όταν έπιστρέφει ή Χάρις, δέν ξαναγουρίζει ποτέ αϋτή πού έφυγε αλλά έρχεται πολλαπλάσιος¹⁸⁵.

«Τυφλοϊ»¹⁸⁶ ό διάβολος τόν ταλαίπωρο άνθρωπο ένθυμούμενος τήν δική του χαριτωμένη κατάσταση πρό τής πτώσεως καί τήν μεταπτωτική άπώλεια. Θέλει νά σπείρει ξανά τό δηλητήριο, νά γευτεί καί ό άνθρωπος τούς καρπούς τής άπώλειας, τής απομάκρυνσης από τόν Δημιουργό του, διότι ή πτώσις δέν άφείρεσε τήν μνήμη καί λειτουργεί καυστικά.

Αλλά παραχωρεί κάποτε ό Θεός στήν κακία τών δαιμόνων καί εκείνον άκόμη, ό όποιος έφθασε στήν τρίτη βαθμίδα τής πνευματικής τελειώσεως, στό μέτρο τής αγάπης του Θεού, έγκαταλείποντας τόν νοϋ του άφώτιστο, για νά μήν είναι έξ όλοκλήρου δεμένο τό αϋτεξούσιό του στό δεσμό τής Χάριτος¹⁸⁷. Καί κατά τόν άγιο Διάδοχο Φωτικής ή κυριότερη αίτία τής έγκαταλείψεως είναι ή προκοπή του ανθρώπου στήν πνευματική πείρα. Τό τέλειο κατά τό ανθρώπινο από τόν παιδαγωγούμενο είναι άτελές σε σχέση πρός τόν Τέλειο, πρός τόν πλοϋτο του Θεού, ό όποιος παιδαγωγεί με αγάπη γεμάτη γενναιοδωρία¹⁸⁸.

Η Θεία παράκληση συμφερόντως άπέρχεται από τόν παιδαγωγούμενο καί τό σκότος ισοβάθμως εισέρχεται για νά διδαχθεί τήν κάλλιστη ταπείνωση. Σκότος βιώνει ή ψυχή στήν κατάσταση τής άρσεως για νά συντριφθεί ή φυσίωση, μαθαίνει τήν ασθένεια τής ανθρώπινης φύσεώς της, άντιλαμβάνεται ότι χωρίς τόν Χριστό «οϋ δύναται ποιείν οϋδέν». Τό σϋμα γίνεται βαρύ, ό νοϋς νωθρός, ραθυμία καί άκηδία κυριαρχούν στήν ψυχή καί στό σϋμα σε σημείο νά δυσκολεύεται ό άνθρωπος νά κάνει άκόμη καί τό σημείο του σταυρού, άδυνατούν τά γόνατα νά καμφθουν για μετάνοιες, ύπνος άμετρος,

¹⁸⁵ Λόγοι Πενιχροί, ό.π., σ. 280.

¹⁸⁶ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ό.π., σ. 283.

¹⁸⁷ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ, Λόγος Άσκητικός, ό.π., τ. Β', σ. 413.

¹⁸⁸ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ, Λόγος Άσκητικός, ό.π., τ. Β', σ. 413

παραλυσία τῶν μελῶν, λύπη ἀπαρηγόρητος, λογισμοὶ ἀπιστίας, φόβος πλάνης, ψυχραίνεται ὁ ζήλος καὶ ἡ θερμότητα τῆς πίστεως.¹⁸⁹

Τὸν Ἄδη τῆς ἐποχῆς τοῦ Νόμου συνεχίζει τὸν βιώνει καὶ στὴν ἐποχὴ τῆς Χάριτος ὅποιος γίνεται παίγνιο τῶν δαιμόνων¹⁹⁰. Βέβαια καὶ ἐν ὥρᾳ ἐπισκέψεως, ὅταν ὁ ἔμπλεος τῆς Χάριτος ἐπαίρεται καὶ ἔχει οἴηση ἀπομακρύνει τὴν Χάρη. Ὅσο καλλιεργοῦνται οἱ ἀρετές τόσο αὐξάνει ἡ Χάρις, διότι ἡ κάθε ἀρετὴ ἔχει μία χάρη αὐθυπάρχουσα καὶ ἐνέργεια¹⁹¹. Ὅσο γίνονται συγκαταθέσεις σέ λογισμοὺς ἐφάμαρτους καὶ ἔργα, ἀνθίστανται τὰ πάθη, συστέλλεται ἡ Χάρις καὶ βαθμηδὸν καθίσταται ἀνενέργητος.

Τὴν συστολὴ τῆς Χάριτος εἶχε γευθεῖ ὁ προφητάναξ Δαυὶδ μετὰ τὸ διπλὸ ἀμάρτημα καὶ ἐκλιπαροῦσε τὸν Κύριο νὰ μὴν ἀποστρέψει τὸ πρόσωπό Του ἀπὸ αὐτόν, γιατί ἔτρεμε νὰ μὴν ὁμοιωθεῖ «τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον»¹⁹². Γευσάμενος τὴν πικρία τῆς χολῆς¹⁹³ μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ ταράσσεται ὅλο τὸ νευρικό σύστημα, ὅλος ὁ ψυχοσωματικός ἄνθρωπος ζῆ μία βάσανο ἀτελεύτητη, ἐνῶ κατὰ τὸν σοφὸ Σολομῶντα «Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἄψηται αὐτῶν βάσανος»¹⁹⁴.

Ὁ μέγας αὐτὸς ἀγώνας βαστάζει τόσο χρονικό διάστημα ἀναλόγως μετὴν ὑπομονὴ τοῦ καθενός καὶ τὴν θεία βούληση, μέχρι νὰ τὸν καθαρῶσει τελείως ἀπὸ τὰ διάφορα πάθη καὶ νὰ τὸν φέρει σέ πλήρη ἐπίγνωση νὰ γνωρίσει καλῶς ποῖα γίνονται ἐκ Θεοῦ καὶ ποῖα εἶναι τῶν δικῶν του δυνάμεων¹⁹⁵.

Ὅσο χρόνο καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτὴ ἡ συστολή, πάλι ἐπανερχεται ἡ Χάρις ἐπαυξημένη καὶ πάλι γίνεται τὸ σῶμα ἐλαφρότερο, ἀνακουφίζεται ἡ ψυχὴ, ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸν Ἄδη τῶν θλίψεων, ἀρχίζει πάλι καὶ ρέει ἡ προσευχή. Ἀρκεῖ ἓνα μόνο βλέμμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, μία ἀκτίνα Χάριτος γιὰ νὰ ξεχάσει ὅλα ἐκεῖνα τῆς κολάσεως¹⁹⁶.

Ὁ πρῶην νήπιος ἀποκτάει πείρα, κολυμπάει μέσα στὴν Θεία Χάρη καὶ μέφωνή ὑπερβάλλουσας ψυχικῆς χαρᾶς προσκαλεῖ ὅλη τὴν φύση καὶ πάντα τὰ

¹⁸⁹ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ὁ.π., σ. 284.

¹⁹⁰ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ὁ.π., σ. 282.

¹⁹¹ Λόγοι Πενιχροί, ὁ.π., σ. 272.

¹⁹² Ψαλμ. ρμγ' 7.

¹⁹³ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ὁ.π., σ. 288.

¹⁹⁴ Σοφ. Σολ. γ' 1.

¹⁹⁵ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ὁ.π., σ. 289.

¹⁹⁶ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ὁ.π., σ. 293.

θεοποίητα δημιουργήματα νά πανηγυρίσουν μαζί του την ανέκφραστη χαρά¹⁹⁷.

Μέ τήν αποταγή από τόν κόσμο,¹⁹⁸ τό συνεχές πένθος στήν καρδιά, τό διηνεκές δάκρυ,¹⁹⁹ τήν μνήμη τῆς ἀτελευτήτου κολάσεως, τήν ἀληθινή ἡσυχία, τήν ἐπίμονη προσευχή, τήν μελέτη τῶν θείων Γραφῶν, τήν κοινή λατρεία, τόν ἀκατάπαυστο ἀγῶνα τῆς ὑπομονῆς, τόν φόβο τοῦ Θεοῦ στήν διάνοιά του²⁰⁰, ὁ μακαριστός Γέροντας Ἰωσήφ ἀπέκτησε καθαρό νοῦ στήν προσευχή. Ἐπιμελήθηκε τήν πρακτική ἐργασία μέ ἄμετρο κόπο ἀσκήσεως, χαλιναγώγησε τίς ὁρμές τοῦ σώματος τήρησε τήν ἐπιτήρηση τῶν λογισμῶν και ὑψώθηκε στήν θεωρία. Μέ τήν πνευματική ἀνδρεία ἀπέκτησε ὁ νοῦς του τήν τελειότητα, ἔπαυσε ὁ πόλεμος τῶν παθῶν καί ἀξιώθηκε πνευματικῶν χαρισμάτων γενόμενος ὀλόκληρος φωτοειδής²⁰¹.

7. ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

α. Δογματική Διδασκαλία καί Νηπτική Ἔργασία

Δόξαζε τόν Θεό ἀκαταπαύστως, ὑπομένοντας τίς κακοπάθειες ἀπό τούς κόπους τῆς ἀσκητικῆς πράξεως καί ἀντιδοξάσθηκε καί «αὐτός ὁ ἴδιος ἐν τῷ Θεῷ», μέσῳ τῆς ἀπαθοῦς ἐλλάμψεως τῶν θείων, κατά τήν θεωρία²⁰² καταδεικνύοντας πῶς τά θεῖα χαρίσματα ἔπονται τῶν κακοπαθειῶν. Ὑπογραμμός εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐρχόμενος πρός τό ἐκούσιο πάθος «ἐδοξάσθη... καί ὁ Θεός ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, εἰ ὁ Θεός ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καί ὁ Θεός ἐδόξασεν αὐτόν ἐν ἑαυτῷ, καί εὐθύς δοξάσει αὐτόν»²⁰³.

¹⁹⁷ Δεκάφωνος Σάλπιγξ, ὁ.π., σ. 297.

¹⁹⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή πρός Ἐρημίτην κεφ. ε', σ. 413.

¹⁹⁹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή πρός Ἐρημίτην κεφ. ε', σ. 415.

²⁰⁰ ΑΒΒΑ ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Λόγος Πάνυ Ὡφέλιμος, Φιλοκαλία, ἐκδ. Ἰ.Μ. Μπούρα, ὁ.π., τ. Δ', σ. 138-139.

²⁰¹ ΑΒΒΑ ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, ὁ.π., σ. 140.

²⁰² ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, Ἐκατοντάς Δευτέρα, Φιλοκαλία ὁ.π., τ. Γ', σ. 264.

²⁰³ Ἰω. ιγ' 31-32.

Χριστομίμητος άνθρωπος, βάδιζε τήν πεπατημένη όδό τών Πατέρων φυλάσσοντας μέ ζήλο άμετρο τήν έκπλήρωση τών θείων έντολών²⁰⁴, καθώς γνώριζε μέ τό «άναγινώσκειν»²⁰⁵ ότι ό Θεός Λόγος τοῦ Θεοῦ καί Πατρός ύπάρχει μυστικῶς μέσα σέ κάθε μία από τίς έντολές Του. Ό δέ Θεός καί Πατήρ εἶναι άχώριστος, όλόκληρος, μέσα σέ όλόκληρο τόν Λόγο Του. Έπομένως, εκείνος ό όποίος δέχεται κάποια θεία έντολή καί τήν έκτελεῖ, δέχεται τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ό όποίος εἶναι μέσα σ' αὐτήν. Έκείνος δέ, ό όποίος, μέσω τών έντολών, δέχθηκε τόν Λόγο, δέχθηκε μαζί καί τό δι' Αὐτοῦ καί μέσα σ' Αὐτόν φυσικῶς Πανάγιο Πνεῦμα. Διότι λέγει ό Κύριος «άληθινά σās λέγω, εκείνος ό όποίος δέχεται Έκείνον, τόν όποιο θά άποστείλω, δέχεται έμένα. Έκείνος δέ, ό όποίος δέχεται έμένα, δέχεται Έκείνον, ό Όποίος μέ άπέστειλε»²⁰⁶. Έπομένως, εκείνος ό όποίος άποδέχθηκε έντολή καί τήν έπίτελεσε, δέχθηκε καί έχει μυστικῶς τήν Άγία Τριάδα²⁰⁷, καί καθίσταται μύστης θείων θεωριών καί κατοικητήριο τῆς Άγίας Τριάδος, μέ ψυχή συναγομένη από τόν έξωθεν διασκορπισμό πρός τό θειο φῶς²⁰⁸. Ό πραγματικά διά Χριστόν ήσυχάζων²⁰⁹ μέ τήν νυχθήμερο άδολεσχία²¹⁰ τῆς εὐχῆς, διά τῆς εἰσπνοῆς καί έκπνοῆς, κατάφερε νά συνάξει τόν νοῦ κατά τίς όδηγίες τών Νηπτικῶν Άγίων Πατέρων καί άγρυπνώντας μέ τήν εὐχή ήρθε σέ θεωρία καί γέμισε φῶς τό κελλί του σάν νά ήταν μέρα, όπως περιγράφει ό ίδιος: «Καί εἰς τό μέσον έφάνησαν τρία παιδάκια έως δέκα έτών τό καθένα. Ένα άνάστημα. Μία μορφή. Μία ένδυμασία. Ένα πρόσωπο, εἰς τήν εὐμορφον. Καί έγῶ θαυμάζων εἰς τήν θεωρίαν τους ήμην όλος έκστατικός. Αὐτά δέ άκουμβώντας τό ένα εἰς τό έτερον μέ ηὐλόγουν τά τρία όμοῦ, όπως εὐλογεῖ ό ιερεὺς, καί μελωδικῶς έψαλλον: «Όσοι εἰς Χριστόν έβαπτίσθητε, Χριστόν ένεδύσασθε. Άλληλούια». Καί έβάδιζον έπάνω μου, καί πάλιν όπίσω-όπίσω έπήγαιναν,

²⁰⁴ Έκφρασις, Έπιστολή πρός Έρημίτην, ό.π., σ. 413.

²⁰⁵ Έκφρασις, Έπιστολή πρός Έρημίτην, σ. 414.

²⁰⁶ Ίω. ιγ' 20.

²⁰⁷ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, Έκατοντάς Δευτέρα, ό.π., σ. 263.

²⁰⁸ ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ, Τρίτη Γνωστικῶν Κεφαλαίων Έκατοντάς, Φιλοκαλία, τ. Γ', σ. 331 καί Όψόμεθα τόν Θεόν, ό.π., σ. 251,257. Δεχόμενος τό Χριστολογικό δόγμα, τήν «άποκάλυψιν τῆς Θεότητος τοῦ Κυρίου Ίησοῦ» καί τών χαρισμάτων τοῦ Άγίου Πνεύματος.

²⁰⁹ Έκφρασις, Έπιστολή πρός Έρημίτην, ό.π., σ.415.

²¹⁰ Έκφρασις, Έπιστολή ΑΖ', σ. 227.

χωρίς νά κάμουν μεταβολή, καί πάλιν ἐβάδιζον κατ' ἐπάνω μου ψάλλον-
τας..»²¹¹.

Ἡ βιοτή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ εἶναι συνυφασμένη μέ τήν δογματική διδα-
σκαλία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπόλυτα ἐναρμονισμένη μέ τό ὀρθόδοξο
δόγμα²¹² καί θεωρεῖ τόν ἕνα ἀλλά Τριαδικό καί Τρισυπόστατο Θεό. Ἐμπειρι-
κά βιώνει τό ὁμοούσιο τῆς Ἁγίας Τριάδας. Τοῦ φανερώνεται ἡ ζωαρχική
Τριάς ἐν εἶδει Τριῶν Παιδιῶν καί ἐπαληθεύεται, γιά πολλοστή φορά, πώς τά
δόγματα εἶναι καρπός πλουσιωτάτης Ἀγιοπνευματικῆς ἐμπειρίας²¹³. Τά δόγ-
ματα βγαίνουν ἀπό τήν ἐμπειρία τῶν κοινωνῶν τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μέχρι τῆς Καινῆς, ὅπως στόν θεούμενο
Ἀβραάμ στήν δρυ Μαιβρῆ «ῶφθη αὐτῷ ὁ Θεός»²¹⁴. Ἀναβλέψας ὁ Πατριάρ-
χης μέ τούς ὀφθαλμούς του, εἶδε καί «ίδού τρεῖς ἄνδρες εἰστήκεισαν ἐπάνω
αὐτοῦ» καί, ἀφοῦ προσκύνησε τόν ἐν εἶδει τριῶν Ἀγγέλων Τριαδικό Θεό, εἶ-
πε «Κύριε, εἰ ἄρα εὔρον Χάριν ἐναντίον σου, μή παρέλθῃς τόν παῖδά σου»²¹⁵.

Τό «θεοειδές» καί «θεόπλαστον» κτίσμα τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ ἀποκαλύ-
πτει ἀνά τούς αἰῶνες στόν «κεκελευσμένο θεό», δηλαδή στόν κατά χάριν θε-
ό, τήν ἄκτιστη δόξα Του²¹⁶ μέ πανομοιότυπες ἐμπειρίες, διότι ὁ Χριστός Αὐ-
τός παρατεινόμενος τούς αἰῶνες. Ἡ διά βίου ἄθληση ἀποτελεῖ τήν κύρια
προϋπόθεση γιά τόν «ἀνακαινισμό» τοῦ ἀνθρώπου ὡς σταθερή, μόνιμη
πνευματική κατάσταση, ὡς διαδικασία μακρά πού καταλήγει στά ἔσχατα καί
προγεύεται τά ἔσχατα ὡς δωρεά τοῦ Χριστοῦ. Ἡ κατάσταση αὐτή προσφέ-
ρεται προσωπικά στόν καθένα ὄχι σάν μισθαποδοσία, ἀλλά ὡς ἀποτέλεσμα
τῆς «ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσεως» του, μέσῳ τῆς ὁποίας ὑπερβαίνει τήν ἀτομικό-
τητά του καί πετυχαίνει τήν καινή ζωή²¹⁷.

Συνδεόμενος ἄρρηκτα μέ τήν ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας ὁ «ἄρτιος» καί
«καινός»²¹⁸ μοναχός Ἰωσήφ ἔλαβε ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ, αἰσθάνθηκε τήν χάρη
Του καί τοῦ ἀποκαλύφθηκε τό Τριαδικό δόγμα. Γίνεται ἐμφανῆς ἡ ἐνότητα

²¹¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΖ', σ. 228.

²¹² Δ. ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗ, Ὁρθόδοξη Θεολογία καί ζωή, ὁ.π., σ. 139.

²¹³ ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), Λόγοι Πενιχροί, ὁ.π., σ.164.

²¹⁴ Γέν.ιη'1.

²¹⁵ Γέν. ιη'3.

²¹⁶ Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, Ὁ Ἀνακαινισμός τοῦ ἀνθρώπου, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 15.

²¹⁷ Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, ὁ.π., σσ. 23-28.

²¹⁸ Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, ὁ.π., σ. 28.

δόγματος καί ἡθους, θεολογίας καί ζωῆς, ἡ ἔννοια τῶν δογμάτων ὡς ὁδοδείκτες ζωῆς καί πορείας πρὸς τὸ καθ' ὁμοίωσιν²¹⁹, πρὸς τὸν δοξασμὸν. Καθίσταται ἀπορριπτέα ἡ κατανόηση «στοχαστικῶς» καί «διαλεκτικῶς» τῶν θείων ρημάτων καί νοημάτων, τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως²²⁰. Ὁ «διαβεβηκῶς ἐν θεωρίᾳ»²²¹, συνεργαζόμενος μὲ φωτισμένους καί θεωμένους, διατηρεῖ τὴν σύνολη Πατερικὴ Παράδοση καί διαδοχὴ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ τῆς θεᾶς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Σώματος Του²²², εἴτε ὡς Ἄσαρκου στήν Παλαιὰ Διαθήκη, εἴτε ὡς Σαρκωμένου στήν Καινὴ. Διατυπώνονται ἔτσι τὰ δόγματα καί διαφυλάσσουν τὸν σκοπὸ τους, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἐν Χριστῷ θεραπείας πρὸς τὴν θέωση τῶν πιστῶν²²³.

Ὁ «ἐν πείρᾳ καί πράξει διδάκτορας»²²⁴ εἶναι ἐμποτισμένος μὲ τὴν ἀκραιφνῆ ὀρθόδοξη Τριαδολογία, ὅπως τὴν γνώρισε χαρισματικῶς, ὅπως τὴν βίωσε ἐμπειρικῶς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι κατὰ τὴν Θεοφάνεια, τὴν γνωστὴ αὐτῆς τῆς Θεωρίας²²⁵, τὴν γνώση περὶ Θεοῦ μετὰ ἀπὸ ὄραση τοῦ Θεοῦ «καθότι ἡ πνευματικὴ γνῶσις, ὄχι ἡ φυσικὴ, γνωρίζει τὸν Θεόν»²²⁶, κυρίως ἐν ὥρᾳ τῆς κυκλικῆς νοερᾶς προσευχῆς ἐπικαλούμενος ἀρεμβάστως τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖο ἀγάπησε «ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς του, ἐξ ὅλης καρδίας, ἐξ ὅλης ἰσχύος, ἐξ ὅλης τῆς διάνοιας, τὸν ὁδηγεῖ τότε Αὐτός «εἰς τὸ φῶς»²²⁷. Σὲ ἄπλετο φῶς²²⁸ ἔρχεται μέσα του ὁ Χριστός «ὅπου εἶναι ὁ Λόγος σὺν τῷ Πατρὶ καί τῷ Πνεύματι, καί μονὴ ὑπεσχέθη, καί ἔσει ναός»²²⁹, ὁ Χριστός ὅπου εἶναι ἀγάπη μὲ κοινὴ ἐνέργεια τῶν Τριῶν Θεῶν Προσώπων, ὅπως τὴν βιώνουν οἱ ἀγαπώμενοι καί οἱ συμμετέχοντες στίς «συνεντεύξεις μετὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος»²³⁰. «Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἄλλο, εἰ μὴ αὐτός ὁ Σωτὴρ καί Πατὴρ, ὁμοῦ

²¹⁹ Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, ὁ.π., σ. 33.

²²⁰ Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία*, ὁ.π., τ. Α', σ. 27.

²²¹ Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 27.

²²² Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 16.

²²³ Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 33.

²²⁴ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 299.

²²⁵ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΙΓ'*, σ. 100.

²²⁶ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΕΓ'*, σ. 335.

²²⁷ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΕΓ'*, σ. 336.

²²⁸ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΕΔ'*, σ. 339.

²²⁹ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΕΔ'*, σ. 339.

²³⁰ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 303. Διηγεῖται ὁ ὑποτακτικὸς τοῦ Γέροντα, Πατὴρ Ἐφραίμ, πὺς πολλές φορές μετὰ τὴν πολύωρη ἀγρυπνία του ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ

Πνεῦμα τό Θεῖον, ὁ γλυκύς Ἰησοῦς»²³¹ μέσα στό λειτουργικό πλαίσιο τῆς Εὐχαριστιακῆς κοινότητος, ὅπου προηγείται ἡ λατρεία τοῦ Ζώντος Θεοῦ καί ξηπεταί ἡ ἱστορία τῶν δογμάτων²³².

Ἐπαληθεύεται στήν μακραίωνη ὀρθόδοξη παράδοση τό γεγονός τῆς ὀργανικῆς σύνδεσης τοῦ δόγματος μέ τήν λειτουργική πράξη καί τό ἦθος τῆς Ἐκκλησίας καί δέν στεγανοποιεῖται ἡ ἐνότητα μεταξύ πατερικῆς καί δογματικῆς θεολογίας ἢ ἄλλων γνωστικῶν ἀντικειμένων τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης²³³. Ὑπάρχει ἄρρηκτη σχέση ἀλληλοπεριχωρήσεως καί κυρίως μέσῳ τῶν ἱερῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας²³⁴, μέ περιεχόμενο δοξολογικό πρός τή Μία ἐν τρισί καί ἀδιαίρετο Παναγία Τριάδα²³⁵. Τριαδολογικό, ὅταν οἱ ἡσυχαστές κοινωνοῦν ἀξίως τήν Θεία Μυσταγωγία μέ προηγουμένη νηστεία, μέ προαιρετική ἀγρυπνία διά κατασκευτικῆς προσευχῆς καί ὕμνολογίας, μέ ἀλλαγὴ βάσης στίς Τριαδικές ἐκφωνήσεις δυνατώτερα ἀπό τά πληρωτικά, γιατί «μ' αὐτές ἡ Ἐκκλησία λέγει τί ἔκαμε ὁ Θεός γιά ἐμάς...»²³⁶. Ἐσθίουν τό Σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καί τό Αἷμα, αὐτό πού ἔλαβε ἀπό τό πανάχραντο αἷμα τῆς Παναγίας, καί περιέχουν τό Χριστό ἀπορρήτως στήν ψυχή καί στό σῶμα «ἀνουσίως»²³⁷, δηλώνοντας τό ἀμέθεκτο τῆς θείας οὐσίας καί τή μέθεξη τῆς θεοποι-

κελλί του ἀλλοιωμένος, φωτεινός ἀπό τίς θεοπτίες καί κάποια φορά ἐξερχόμενος ὀλοφώτεινος ἀπό τήν καλύβα του μετά ἀπό ὀλονύκτια ἀγρυπνία τούς ἐκμυστηρεύτηκε: «Σήμερα ἐγένετο συνέντευξις μετά τῆς Ἁγίας Τριάδος».

²³¹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή πρός Ἐρημίτην, κεφ. ιγ', σ. 454.

²³² Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, ὁ.π., σ. 37.

²³³ Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, ὁ.π., σ. 35.

²³⁴ Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, ὁ.π., σ. 37.

²³⁵ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, ὁ.π., σ.292.

²³⁶ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, Ὁ Γέροντάς μου, ὁ.π., σ. 176, βλ. καί ΜΩΨΣΕΩΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, «Οἱ Πνευματικοὶ πρόγονοι...», ὁ.π., σ. 84. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΔΟΧΕΙΑΡΙΤΟΥ, «Οἱ γενεές πού θρέφουν ἀγίους», *Χαριστήριος τόμος εἰς τόν Γέροντα Μητροπολίτη πρ. Φλωρίνης, Πρεσπῶν καί Ἐορδαίας κ. Αὐγουστίνον Ν. Καντιώτην*, Φλώρινα 2004, σ. 121 καί σ. 142.

²³⁷ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), Ἐμπειρική Δογματική, ὁ.π., τ. Β', σ. 105. Κατά τίς προφορικές παραδόσεις τοῦ Πατρός Ἰωάννου Ρωμανίδου, οἱ ὄροι «ὑπόστασις», «οὐσία», «ἐνέργεια», «ὀμοούσιο», «τρόπος ὑπάρξεως», «ἄκτιστο» εἶναι διατύπωση τῆς ἐμπειρίας τῶν θεομένων. Δέν πρόκειται γιά φιλοσοφικούς ὄρους, οὔτε γιά στοχασμούς, ἀλλά γιά ρήματα καί νοήματα πού ἐκφράζουν, ὅσο εἶναι δυνατόν στήν ἀνθρώπινη γλώσσα, τήν θεοπτική ἐμπειρία, γιά νά ὀδηγήσουν τούς ἀνθρώπους στήν μέθεξη τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ὅποιος στοχάζεται μέ αὐτούς τούς ὄρους φιλοσοφικῶς δέν μπορεῖ νά ἀποκτήσει αὐθεντική καί καθαρὴ γνώση τῆς ἀκτίστου δόξης.

οὔ ἀκτίστου θείας ἐνέργειας, ἐπειδή καί «σύν Πατρί ἀδιαίρετος» καί τόν Πατέρα συνέχουν «ὁμοῦ» καί τό Ἅγιο Πνεῦμα²³⁸.

Ἀλληλοσυμπληρώνεται ἡ δογματική Βιβλική Θεολογία μέ τή Θεολογία τοῦ φωτός πού παρουσιάζει τόν Χριστό ὡς «τό φῶς τό ὑπέρ πᾶν φῶς, τό ἐξ ἀνάρχου πατρός Γεννήτορος» καί ἐπικαλεῖται τό φῶς τῆς «Θείας Παρακλήσεως»²³⁹. Τονίζονται τά ὑποστατικά ιδιώματα τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καί ὁμολογεῖται ὡς «μόνη πηγὴ παντός ἀγαθοῦ καί πάσης εὐλογίας» ἡ μία, ἅγια, ὁμοούσια καί ἀδιαίρετη Τριάδα²⁴⁰, γιά νά γίνει ἑτερόφωτο φῶς τοῦ μόνου Αὐτοφώτου Φωτός, τοῦ «ὑπερφαοῦς», τοῦ «Ἀρχιφώτου»²⁴¹ φωτός, πετυχαίνοντας τό καθ' ὁμοίωσιν τῆς «λογικῆς ψυχῆς»²⁴², δηλαδή τοῦ αὐτεξουσίου, τοῦ «κατ' εἰκόνα». Μέσα στήν μονολόγιστη εὐχή φανερώνεται τό ὀρθό δόγμα τῆς χριστιανικῆς ὁμολογιακῆς πίστεως²⁴³.

Λέγοντας «Κύριε» δηλώνεται ἡ θεία φύση τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀνατρέποντας τήν αἵρεση ἐκείνων πού ἔλεγαν πῶς εἶναι μόνο ἄνθρωπος, ἀμφισβητώντας τό ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Χριστοῦ. Θεωρώντας Τον ἕναν χαρισματικό ἄνθρωπο καί ἕνα ἠθικό πρόσωπο δέν ὑπῆρχε ἐλπίδα γιά ἔνωση μέ τόν Θεό. Αὐτός πού ἐπικαλεῖται τόν Κύριο πιστεύει ὅτι εἶναι δοῦλος τοῦ Θεοῦ καί Ἐκεῖνος Κύριός του καί αὐτό τιμᾷ τόν Χριστό πού Τόν κάνει Κύριό του, ταυτόχρονα τιμᾷ καί αὐτόν πού εἶναι ὑπηρέτης ἑνός τέτοιου Κυρίου, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεός²⁴⁴.

Λέγοντας Ἰησοῦ, πού εἶναι τό ἀνθρώπινο ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εὐαγγελισθέν ὑπό τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ στήν Θεοτόκο στήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, μέ τό «καλέσεις τό ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦ»²⁴⁵, φανερώνεται ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ καί ἀνατρέπεται ἡ αἵρεση τῶν Μονοφυσιτῶν, τῶν Δοκητιστῶν, οἱ ὁποῖοι τόν ἔλεγαν μόνο Θεό καί κατά φαντασίαν ἄνθρωπο. Μέ τό ὄνομα Ἰησοῦς, πού στά ἑβραϊκά σημαίνει Σωτήρας,

²³⁸ *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, σ. 17.

²³⁹ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΘ'*, σ. 237.

²⁴⁰ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΝΒ'*, σ. 293.

²⁴¹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *ὑπέρ τῶν Ἱερῶς Ἡσυχάζοντων* 1,3, ΕΠΕ, τ. Β', σ. 154.

²⁴² *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή πρὸς Ἐρημίτην*, κεφ. ιγ', σ. 462.

²⁴³ ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Γιά τήν Ἱερή καί Θεοποιό προσευχή*, κεφ. 296, *Φιλοκαλία* τ. Ε', σ. 281.

²⁴⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Πατρικαί νουθεσίαι*, ὁ.π., σ. 38.

²⁴⁵ *Λουκ. α' 31*.

ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ θυσιάζεται καί αἶρει τήν ἁμαρτία τοῦ κόσμου καί ὁ καθένας πού καλεῖ τόν Θεό Ἰησοῦ θυμᾶται ὅλη τήν ἐπί γῆς ζωή τοῦ Χριστοῦ, ἀπό τήν Ἐνσάρκωσή Του μέχρι τήν Ἀνάληψή Του²⁴⁶. Ἄλλωστε τό ὄνομα Ἰησοῦς ἀναγραμματιζόμενο δηλώνει «σύ εἶ ὁ ἄμνός», οἱ δέ ἀριθμοί τοῦ ὀνόματός του (ΙΗΣΟΥΣ = 888) περιεκτικοί του ὀκτώ εἶναι, δηλωτικοί τοῦ ἀναλλοιώτου καί ἀκινήτου ὀγδόου αἰῶνος καί ἐπομένως συνδηλωτικοί ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος²⁴⁷. Ἀνακαλύπτουμε ὅτι, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, γινόμαστε οἱ ἴδιοι φορεῖς τῆς πραγματικότητας ἐκείνης, ἡ ὁποία περικλείεται στό ὄνομα καί μέσα ἀπό τήν πείρα τῆς ζωῆς μας μετέχουμε στήν αἰωνιότητα²⁴⁸. Δεχόμαστε Αὐτόν «ἐν ἡμῖν τοσοῦτον ὥστε ἡ ζωή Αὐτοῦ νά ἀποβῆ καί ἡμετέρα διά τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ»²⁴⁹, καθώς ὁ «κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστι»²⁵⁰.

Λέγοντας «Χριστέ», πού εἶναι ὁ κεχρισμένος ἀπό τόν Θεό, ὁ βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, εἶναι ὁ Θεός, ἄρα ὁμολογία εἶναι ἡ πίστη πὺς ὁ Χριστός εἶναι ὁ Θεός²⁵¹. Πρὶν ἀπό τό πάθος δέν φανερωνόταν ιδιαίτερα ἡ ὀνομασία αὐτῆ τοῦ Χριστοῦ, ἂν καί ὁ Πέτρος ὁμολογεῖ «σύ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»²⁵², ἀλλά μετὰ τήν Ἀνάσταση καί Ἀνάληψή Του κηρύττεται ἀπό τοὺς Ἀποστόλους μέ μεγάλη παρρησία μπροστά στόν οἶκο Ἰσραὴλ καί Χριστός²⁵³.

Ὁ προσευχόμενος λέει ἀκόμη καί τό «ἐλέησόν με», ὡσάν ἄλλος τυφλός τοῦ εὐαγγελίου,²⁵⁴ γιά νά ἀνοίξει τά μάτια τῆς ψυχῆς του καί νά ἐπιστρέψει, μετὰ τήν ἴαση, εὐχαριστῶν τόν Θεό καί δοξάζων μέ τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ δόξα σοι», πού εἶναι τό τελευταῖο σκαλί στήν κλίμακα τῆς προσευχῆς καί γιά

²⁴⁶ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Πατρικαὶ Νουθεσίαι*, ὁ.π., σ. 383.

²⁴⁷ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἀόρατος Πόλεμος*, ὁ.π., σσ. 299-300.

²⁴⁸ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Περί Προσευχῆς*, ὁ.π., σ. 144, πρβλ. Ἰω. ιζ', 3 «Αὕτη δέ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἵνα γινώσκωσί Σε τόν μόνον ἀληθινόν Θεόν καί ὃν ἀπέστειλες Ἰησοῦν Χριστόν».

²⁴⁹ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Περί Προσευχῆς*, ὁ.π., σ. 145-146.

²⁵⁰ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Περί Προσευχῆς*, ὁ.π., σ. 146 καί Α' Κορ. στ' 17.

²⁵¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Πατρικαὶ Νουθεσίαι*, ὁ.π., σ. 383.

²⁵² *Ματθ.* ιστ' 16-17.

²⁵³ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικαὶ Ἐμπειρίαι*, ὁ.π., σ. 126, πρβλ. *Πράξ.* β' 36 «γινωσκέτω πᾶς οἶκος, ὅτι καί Κύριον αὐτόν καί Χριστόν ὁ Θεός ἐποίησεν».

²⁵⁴ *Μάρκ.* ι' 47.

νά μήν ακούσει ως αγνώμων «οί δέ έννέα πού;»²⁵⁵. Ἡ ἀρχή γίνεται μέ τό «έλέησόν με» ζητώντας τήν θεία βοήθεια, τό μέγα καί πλούσιο έλεος τοῦ Ἁγίου Θεοῦ, γιά νά γνωρίσει ὁ ἄνθρωπος τά μέτρα του²⁵⁶ καί τήν χοϊκή του κατάσταση.

β. Θεία Λατρεία καί Νηπτική έργασία

Κατανυκτικές Θείες Λειτουργίες ζοῦσαν ὅλοι τῆς συνοδείας, καθώς ἀκολουθοῦσαν τόν Γέροντά τους, ὁ ὁποῖος εἶχε ὀλόκληρη τήν νοερά προσευχή καί γινόταν Λειτουργία προσευχῆς, μέ Χερουβείμ καί ὅλη τήν Τριαδική θεότητα νά παρίστανται στά Τίμια Δῶρα. Ζοῦσαν οὐράνιες καταστάσεις μέ ὀρατή τήν Θεία Χάρη νά πλημμυρίζει στίς καρδιές τους, πού ἦταν δοσμένες στήν λατρεία καί ὁ μοναδικός λογισμός στό νοῦ τους ἦταν τό «Κύριε έλέησον» σιγανά, ἡσυχαστικά²⁵⁷. Ὁ εὐλαβῆς Παπα-Εφραίμ ἔψαλλε τίς αἰτήσεις καί ὅλη τήν Θεία Λειτουργία, ὅπως τά διδάχθηκε ἀπό τόν Γέροντα Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος διδάχθηκε σέ ἀρπαγή νοός, τούς ἤχους καί τά μέλη τῆς ψαλμωδίας ἀπό πουλάκια πού ἔψαλλαν τό τεριρέμ καί ἀπό ἀγγελική ὄπτασια.

Μέσα στήν τάξη τῆς Λατρείας καί τῆς ἡσυχίας έργαζόταν καί τήν νοερά προσευχή²⁵⁸. Κάθε έσπέρας εἶχαν έξομολόγηση λογισμῶν²⁵⁹ καί Θεία Κοινωνία στήν Θεία Λειτουργία. Εἰδικά τά Σαββατοκύριακα, ὅπου τελοῦνταν ἀπαρεγκλίτως Θείες Λειτουργίες, ἔκαναν ὑπέρ υγείας καί εἰρήνης τῆς στρατευομένης ἐκκλησίας καί «μνημόσυνα» καθ' ἐκάστην ὑπέρ ἀναπαύσεως ψυχῶν²⁶⁰ καί μέ τό κομποσχοῖνι, διότι εἶχε διδαχθεῖ ἀπό τόν Παπα-Γιώργη τῆς ένορίας του στίς Λευκές, ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, πώς καί τό κομποσχοῖνι βγάζει ψυχές ἀπό τόν Ἄδη. «Εἶδα μίαν φοράν τόν Ἱερέα ὅπου μᾶς βάπτισε ὅλους εἰς τήν πατρίδα. Ὅπου ἦταν ἅγιος ἄνθρωπος. Ἐφύλαγε παρθενίαν. Ἐκαμνε πολλές έλεημοσύνας καί εἰς τόν ὕπνον μου λέγει: Ἐγώ, λέγει, ὅταν ἤμουν εἰς τήν ζωήν ένόμιζα ὅτι μόνον Λειτουργίες βγάζουν ψυχές ἀπό τόν Ἄδη, ἀλλά

²⁵⁵ Λουκ. ιζ' 17.

²⁵⁶ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά Ἐμπειρία*, ὅ.π., σ. 127.

²⁵⁷ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά Ἐμπειρία*, ὅ.π., σ. 176-178.

²⁵⁸ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά Ἐμπειρία*, ὅ.π., σ. 160.

²⁵⁹ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Γ', σ. 84, Ἐπιστολή ΞΓ', σ. 333, Ἐπιστολή ΙΣΤ', σ. 347.

²⁶⁰ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΞΕ', σσ. 343-344.

τώρα όπου απέθανα, είδα εμπράκτως ότι και αι προσευχές όπου κάμνετε έβγάζουν ψυχές κολασμένες. Λοιπόν, μήν παύετε νά προσεύχεσθε υπέρ τών ψυχών. Διότι ό έλεήμων Θεός αίτιαν γυρεύει και άφορμήν διά νά σώση ψυχήν»». Καί έκανε ύπακοή²⁶¹. Καί πάλι κύριο έργο ήταν ή νοερά προσευχή και πάλι πρᾶξις και πάλι θεωρία μαζί μέ τήν Θεία Λατρεία²⁶² και τήν συχνή Θεία Μετάληψη, έπηρασμένος από τό κολλυβαδικό περιβάλλον τής Πάρου.

Ήταν άληθινός Σαμαρείτης, οϊκτίρμων και έλεήμων, χωρίς νά ζητᾶ άνταπόδοση, διότι διέκρινε στόν κάθε συνάνθρωπο τόν ίδιο τόν Χριστό και πίστευε πώς χωρίς τήν κοινωνία μέ τόν πλησίον, είναι άδύνατη ή κοινωνία μέ τόν Θεό²⁶³ και πώς ή σωστή κοινωνικότητα είναι συνέπεια βέβαια τής νήψης αλλά και ή νήψη είναι ή προϋπόθεση τής άληθινής κοινωνικότητας²⁶⁴.

Κοινή λατρεία και νοερά προσευχή άλληλοσυμπληρώνονται²⁶⁵ εύεργετικά μέ τήν «έρωτική φορά» τής ψυχής ακόμα και τήν ώρα τών λατρευτικών συνάξεων στόν ιερό ναό και μέ τήν άκόρεστη αναζήτηση κοινωνίας μετά του ποθουμένου Νυμφίου μέσω του «Κύριε έλέησον» τών άντιφώνων και τής νοεράς έργασίας²⁶⁶. Γινόταν Παράδεισος μέσα στην ήσυχαστική άδελφότητα του προεστῶτος Ίωσήφ και μεμονωμένα στην ψυχή του καθενός. Αυτός ό παράδεισος βίωνονταν μέ τήν έργασία τής νοεράς προσευχής τριανταέξι και έπέκεινα χρόνους²⁶⁷, μέ δώδεκα ώρες νοεράς προσευχής καθημερινώς και μέ έναλλαγές καθόδου στόν Άδη μέσω τής παιδαγωγίας τών πειρασμών²⁶⁸.

²⁶¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ό Γέροντάς μου*, ό.π., σ. 375. "Όταν έμαθε ό Γέροντας Ίωσήφ, πώς μία ξαδέλφη του ή Κατερίνα ή οποία χλεύαζε τόν κληρο κοιμήθηκε και πληροφορήθηκε πώς κολάσθηκε πόνεσε πολύ."Εκτοτε άρχισε συνεχή νηστεία και κομποσχοίνια πολλά και για πολύ καιρό τήν έβλεπε στό σκοτάδι. Μία φορά, ένῶ προσευχόταν στην καλύβη του, είδε ζωντανή τήν Κατερίνα νά άνεβαίνει από τήν κόλαση στόν ούρανό, χαρούμενη και νά φωνάζει πώς είναι ή μεγάλη της μέρα. Έρωτηθείσα άποκάλυψε στόν Γέροντα πώς έλευθερώθη από τά δεσμά τής κολάσεως. «Πολλά ισχύει δέησις δικαίου ένεργουμένη».

²⁶² ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ό Γέροντάς μου*, ό.π., σ. 378.

²⁶³ ΣΑΒΒΑ (ΙΕΡΟΜ.), *Τά Άσκητικά της Ένορίας*, Γιαννιτσά 2013, σ. 221.

²⁶⁴ ΣΑΒΒΑ (ΙΕΡΟΜ.), ό.π., σ. 235.

²⁶⁵ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), *Η Νοερά Προσευχή*, ό.π., σ. 165.

²⁶⁶ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), ό.π., σ. 162.

²⁶⁷ *Έκφρασις, Έπιστολή Α'*, σ. 36.

²⁶⁸ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ό Γέροντάς μου*, ό.π., σ. 230 και *Έπιστολή Γ'*, σ. 81.

Άλληλοπεριχωρείται ή άσκητική ζωή μέ τήν μυστηριακή ζωή και άξιώνεται νά κοινωνήσει ό Μοναχός Ίωσήφ τών Άχράντων μυστηρίων από τήν λαβίδα Άγγέλου, όταν ανήμπορος, λόγω σωματικής εξασθένησης μετά από τρίμηνο έγκλεισμό, δέν μπορούσε νά συμμετάσχει στην κοινή Θεία Λατρεία και τόν κυριεύσε λύπη, θεωρώντας τόν έαυτό του ανάξιο για Θεία Κοινωνία έξαιτίας τών άμαρτημάτων του. Τότε από τήν στέγη του κελλιού του ως άλλο Σεραφείμ²⁶⁹ μέ φτερά έμφανίζεται μπροστά του «Φώς του άλλου κόσμου» και πλημμυρίζει ό χώρος από άπλετο φώς, και του κάνει νεύμα, νά έτοιμαστέι νά λάβει τήν μερίδα του Άρτου μέ τήν λαβίδα. Εύρισκόμενος, διηγείται ό ίδιος, υπό τήν έπήρεια του πνευματικού αυτού φαινομένου και του μυστηρίου τής Χάριτος τής όπτασίας «κατάλαβα άθέλητα και χωρίς νά σκεφθώδιότι σ' αυτές τίς στιγμές ό άνθρωπος παύει νά σκέφτεται και νά αισθάνεται κατά τό σύνηθες- αυτό πού ό Θεός μου έλεγε νά κάνω: άνοιξα τό στόμα μου και μέ κοινωνήσε λέγοντας: "Σώμα και Αίμα Χριστού μεταλαμβάνει ό δοϋλος του Θεού Ίωσήφ μοναχός". Μετά μου χαμογέλασε σεμνά ό Άγγελος, έκλεισε τό σκεϋος και άνελήφθη διά τής στέγης."Έπειτα έγινε πάλι σκότος εις τό δωμάτιόν μου»²⁷⁰. Η χαρά και ή πλήρωση ήταν άνέκφραστη, δέν ένιωθε βιολογικές ανάγκες βρώσης και πόσης επί μία βδομάδα, είχε παύσει κάθε λειτουργία του σώματός του και έπισφράγισε τά νηπτικά βιώματα μέ τή Μετάληψη του Δεσποτικού Σώματος²⁷¹.

Ό θεόπτης μοναχός Ίωσήφ, μέ τίς προσωπικές έμπειρίες και τήν κοινωνία μέ τόν Ζώντα Θεό, κατόρθωνε τήν μετάβαση από δόξα σέ δόξα²⁷² «...και όλος ήχημαλώτισθη εις τήν θεωρίαν του παραδείσου εκείνου. Και προχωρών, ήτο ένα παλάτι ύψηλόν και θαυμάσιον, έκπληττον νούν και διάνοιαν. Και εις τήν θύραν ίστατο ή Παναγία μας βαστάζουσα ως βρέφος τόν γλυκύτατον Ίησοϋν εις τήν άγκάλην της. Όλη ώσει χιών κατάλευκος και άπαστράπτουσα και προσεγγίσας έγώ ήσπασάμην ως έν άπείρω άγάπη. Και ως βρέ-

²⁶⁹ *Ήσαΐα στ' 6-7*. Ένας άγγελος κοινωνεί μέ τήν λαβίδα τόν Προφήτη Ήσαΐα. Τό κάρβουνο πού άκουμπά στό στόμα του προφήτη προεικόνιζε τό Μυστήριο τής Θείας Εϋχαριστίας.

²⁷⁰ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ό Γέροντάς μου*, ό.π., σ.114-115.

²⁷¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ό Γέροντάς μου*, ό.π., σ.115.

²⁷² *Β' Κορ. γ' 18*.

φος μέ ἐνηγκαλίσθη καί κάτι μέ εἶπε»²⁷³. Ἀναχωρήσας ἀπό τό οὐράνιο παλάτι διέρχεται στόν κόλπο τοῦ Ἀβραάμ, δεχόμενος εὐλογίες κατά τό τυπικό τῆς ὡραίας κατοικίας²⁷⁴.

Ἄλλοτε πάλι σέ κατάσταση ἀμέτρου θλίψεως ἐμφανίστηκε ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, πλήρης φωτός ἐπί τοῦ Σταυροῦ καί κλίνας τήν κεφαλὴν Του, ὑπενθῆμισε στόν πάσχοντα γιά τό ὄνομά Του· «Ἰδέ πόσα ἐγώ ὑπέφερα δι' ἐσένα»²⁷⁵. Παρευθὺς, ὅλες οἱ θλίψεις διαλύθηκαν σάν καπνός καί ἀνάπαυση ἀνείπωτη καί ἀνέκφραστη περιέθαλψε τήν ψυχὴ του²⁷⁶.

Μεταβαίνει στόν ἐπουράνιο θρόνο τοῦ Θεοῦ, ἀσπαζόμενος τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας καί τό οὐράνιο θεῖο Βρέφος «τόν ἐθώπευε εἰς ὅλον τό πρόσωπο»²⁷⁷. Ἡ ἄρρητη χαρά καὶ ἀγαλλίαση συνοδευόμενη μέ δέος καί συντριβὴ καθιστοῦν τόν Γέροντα συνεχιστὴ τῶν παλαιοδιαθηκικῶν ὀραμάτων καταδεικνύοντας τήν ἀδιάσπαστη συνέχεια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μέχρι σήμερα, στό ἐπίπεδο τῶν πνευματικῶν ἐμπειριῶν καί τῆς ἀενάου θείας Λατρείας²⁷⁸. Εἶναι γνώστης τῆς θνητότητάς του, μπροστά στό ἐνυπόστατο Φῶς, τό ὁποῖο ἄστραφτε περισσότερο ἀπὸ τόν αἰσθητὸ ἥλιο²⁷⁹.

Μιμεῖται τὴν ὑπακοὴ καί τὴν προθυμία τῶν προφητῶν²⁸⁰ νά ὑπηρετήσουν τόν Βασιλέα Κύριο Σαβαώθ²⁸¹ καί ἀνταποκρίνεται ἀμέσως στό κάλεσμα τῶν

²⁷³ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΛΖ', σ. 226.

²⁷⁴ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΛΖ', σ. 227.

²⁷⁵ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΛΖ', σ. 228.

²⁷⁶ ΣΥΜΕΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ, *Παράφραση στοὺς ν' λόγους τοῦ Ἁγ. Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Φιλοκαλία*, ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, ὁ.π., τ. Γ, σ. 276.

²⁷⁷ Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ ΛΔ', σ. 203.

²⁷⁸ Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἡ Νοερά Προσευχή*, ὁ.π., σ.211.

²⁷⁹ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἠσυχαστὴς* ὁ.π., σ. 156. «Εἶδα δέ ὁ ταπεινός τόσο ὅσο ἐπέτρεπε ἡ θνητότητά μου καί μέ σεβασμὸ γύρισα τό πρόσωπό μου πρὸς τὴν γῆ. Δέν μπορούσα ἄλλο νά κοιτάξω, γιατί τό Πανάγιο Βρέφος τῆς ὀ γλυκύτατος Ἰησοῦς μας τόν ὁποῖο κρατοῦσε στήν ἀγκαλιὰ τῆς ἄστραφτε περισσότερο ἀπὸ τόν ἥλιο, κατά τό θεοπρεπὲς μεγαλεῖο Του».

²⁸⁰ *Ἡσαΐα στ' 8*. «Καί ἤκουσα τῆς φωνῆς Κυρίου λέγοντος τίνα ἀποστείλω, καί τίς πορεύσεται πρὸς τόν λαόν τοῦτον; Ἰδοὺ ἐγώ εἰμι ἀπόστειλὸν με».

²⁸¹ *Ἡσαΐα στ' 5*. «Ὡ τάλας ἐγώ, ὅτι κατενένυγμα, ὅτι ἄνθρωπος ὢν καί ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγώ οἰκῶ καί τόν βασιλέα Κύριον Σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου».

ἀξιωματικῶν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Βασιλέως Θεοῦ καί τοῦ στρατηγοῦ Του²⁸². «Μία νύκτα λοιπόν, ὅπως ηὐχόμεν, ἦλθεν πάλιν εἰς θεωρίαν καί ἠρπάγη ὁ νοῦς μου εἰς ἕνα κάμπον. Καί ἦσαν κατά τάξιν- κατά σειράν μοναχοί συνταγμένοι εἰς μάχην. Καί ἕνας ὑψηλός στρατηγός ἦλθε πλησίον μου καί μοῦ λέγει. Θέλεις, μοῦ λέγει, νά εἰσέλθης, νά πολεμήσης εἰς τήν πρώτην γραμμήν; Καί ἐγώ τοῦ ἀπάντησα ὅτι σφόδρα ἐπιθυμῶ νά μονομαχήσω μέ τούς ἀντίκρου αἰθίοπας...καί ἀφοῦ διήλθομεν τρεῖς ἢ τέσσαρας γραμμάς συνταγματικῶς μέ ἔφερε εἰς τήν πρώτην γραμμήν, ὅπου ἦσαν ἕνας ἢ δύο ἀκόμη κατά πρόσωπον τῶν ἀγρίων δαιμόνων, ὅπου αὐτοί ἦσαν ἔτοιμοι νά ὀρμήσουν καί ἐγώ ἔπνεον ἐναντίον τους πῦρ καί μανίαν».

Καί ἦρθε πάλι στόν ἑαυτό του²⁸³ καί οἱ ἀλλοιώσεις συνεχίζονταν μέ τήν ἐπίσκεψη στήν «Πόλη τοῦ Θεοῦ» σέ μία περίοδο σκληρῆς πάλης²⁸⁴, μέ κάλεσμα ἀπό τό κελάηδημα ἑνός πουλιοῦ μέ μυστήρια φωνή, ἱκανή νά προκαλέσει ἀλλοίωση, νά ἄρει τό ψυχικό βᾶρος καί νά σκορπίσει αἴσθησι παρηγορίας. Σημειώνεται αὐξηση τῆς χάριτος βαθμηδόν μέ ἀρπαγή νοός καί μεταφορά πνευματική σέ μία ἀπέραντη ἔκτασι φωτός χωρίς σύνορα καί μέτρα²⁸⁵. Ἀναβιβάζεται στόν οἶκο τοῦ Θεοῦ καί ὁρᾷ τήν δόξα τοῦ Θεοῦ στόν ἐπουράνιο ναό Του, ὅπως ὁ προφήτης Ἡσαΐας περιστοιχιζόμενος ἀπό Σεραφεῖμ πού ψάλλουν τόν Τρισάγιο ὕμνο²⁸⁶. Ἡ ἀνάβασι τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ πρὸς ἕνα μεγάλο ὄρος μέ κατεύθυνση πρὸς τήν κορυφή του, ὑπακούοντας σέ ἐσωτερική πληροφορία, τόν ὀδηγεῖ στά μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, στήν συνάντησι μέ τόν Θεό²⁸⁷, ὅπως ἄλλοτε συναντήθηκε ὁ θεόπτης Μωυσῆς μέ τόν Ἄσαρκο Λόγο στό ὄρος Σινά.

²⁸² Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΖ', σ. 222 καί ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, ὁ.π., σ. 39.

²⁸³ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΛΖ', σ. 223.

²⁸⁴ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, ὁ.π., σ. 77.

²⁸⁵ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ὁ.π., σ. 78.

²⁸⁶ Ἡσαΐα στ' 1-3.

²⁸⁷ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, Ὁ Γέροντάς μου, ὁ.π., σ.186. «Ἦταν ἢ δέν ἦταν ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἕνας δεύτερος Μωυσῆς, πού μέ τήν δύναμη τῆς προσευχῆς του ἔβγαλε νερό ἀπό τόν βράχο;» λέει ὁ ὑποτακτικός του, ὅταν εἰσακούστηκε ἡ προσευχή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ γιά τόν συνασκητή του, προκειμένου ν'ἀπαλλαγεῖ ἀπό τό κουβάλημα τοῦ νεροῦ στήν διάρκεια τῆς ἡμέρας μέ πολύ καυτό ἥλιο «Σέ παρακαλῶ, Παναγία μου, κανόνισε λίγο νερό, γιατί πολύ κοπιᾶζει ὁ πατήρ Ἀρσένιος» καί ἀμέσως ἄκουσε ἕναν κρότο ἀπό τόν διπλανό βράχο καί

Βρίσκεται μπροστά σε μία τεράστια πεδιάδα με ένα φῶς ασύγκριτα λευκότερο, ὅπως τό φῶς τῆς Μεταμορφώσεως²⁸⁸, καί μέ ταχύτατη πορεία φθάνει τελικά στά τείχη τῆς ἐπουράνιας μεγάλης πολιτείας²⁸⁹ μέ μία τεράστια πόρτα ἀπαράμιλλης ὁμορφιάς γεμάτος ἀγωνία γιά τό ἐσωτερικό τοῦ χώρου. Σχηματίζοντας τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ μπαίνει μέσα καί μένει ἀναυδος ἀπό τήν θεοπρεπή δόξα πού ἀντίκρυσε. «Στό κέντρο τοῦ μυστηριώδους χώρου, πού ἦταν ναός ἢ πόλη, μόνο ὁ Θεός, πού τό ἔκτισε, γνωρίζει. Ἦταν κάτι σάν τούς μεταλλικούς βυζαντινούς χορούς στά καθολικά τοῦ Ἁγίου Ὁρους σέ πελώριες διαστάσεις. Δέν ἦταν ἀπό μέταλλο ἢ ἄλλη ἄψυχη ὕλη ἀλλά ἀπό πλῆθος ὠδικῶν πουλιῶν μέ ἀφάνταστη ὁμορφιά, ποικιλία χρωμάτων καί μορφῶν. Τό κελάηδημα ἦταν ἕνα εἶδος ἤχου σάν μέλος, σάν ὕμνος..»²⁹⁰.

Ἄλλα αὐτά ἦταν ἀκατάληπτα στόν Γέροντα, ὅμως γέμισαν τό εἶναι του ἀπό χάρι Θεοῦ, χάνοντας τήν αἴσθησι τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου. Βρίσκεται μπροστά σέ ἕναν γαλήνιο ἠλικιωμένο ἄνθρωπο μεγαλοπρεπή, καλοσυνάτο, γεμάτο ἀγάπη, τόν ὁποῖο ἔβαλε μετάνοια καί ἐκεῖνος μέ πατρική στοργή τοῦ ἔβαλε στό χέρι του τρεῖς μερίδες πνευματικές ψωμιοῦ λευκοῦ. Σέ μία ἄλλη ἀνάβασή του στήν κορυφή τοῦ Ἄθωνα, ὁ Γέροντας βρίσκει κατά θαυματουργικό τρόπο τρία μήλα πάνω στήν Ἁγία Τράπεζα καί γιά ἀκόμη μία φορά ἀποκαλύπτεται ἡ Ἁγία Τριάδα διά τῶν θείων ἐνεργειῶν τῆς²⁹¹.

γ. Ἀπόκρυψη-Κοινολόγησι Ἐμπειριῶν-Κίνδυνοι πλάνης

Στήν πρώιμη βιολογική καί πνευματική ἠλικία τοῦ Φραγκίσκου, «ἐν τῇ αὐγῇ τῆς ζωῆς του»,²⁹² τόν ἐπισκέφθηκε ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀκόμη ἦταν δόκιμος μοναχός σέ ἠλικία μόλις εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν, καθώς ἡ Χάρις δέν ἔγκειται στούς χρόνους²⁹³. Στήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀξιώθηκε νά δεχθεῖ

ἄρχισε νά κατεβάζει νερό. Βλ. καί ΙΩΣΗΦ Μ. Δ., *Ὁ Γέρον Ἀρσένιος ὁ Σπηλαιώτης*, 2001, σ. 51.

²⁸⁸ *Μάρκ. θ' 3, Ματθ. ιζ' 2, Λουκ. θ' 29.*

²⁸⁹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 79.

²⁹⁰ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 80-81.

²⁹¹ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 108-109.

²⁹² ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 89 καί σ. 56.

²⁹³ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Γ'*, σ. 99.

τήν πλούσια δωρεά τῆς Νοερᾶς ἐργασίας,²⁹⁴ ὅπως ἀκριβῶς διάβαζε στά νηπτικά βιβλία τῆς Φιλοκαλίας,²⁹⁵ ἀπορημένος γιά τήν «γεύση» τῆς καί τό «φῶς»²⁹⁶. Ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ ἔγκειται στόν τρόπο καί στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Δίδεται ὡς δῶρο-χάρισμα ἀπό τόν Θεό, ἐξ οὗ καί χάρις, ἀναλογικά μέ τήν ζέση τῆς πίστεως, τήν ὑποποιοί ταπείνωση καί τό βαθμό προαιρέσεως²⁹⁷ σέ «τρυφερές ἡλικίες»²⁹⁸, ὅπως, τήν περίπτωση τοῦ δωδεκαετοῦς Σολομώντος καί τοῦ συνομηλικίου του Δανιήλ καθῶς καί τοῦ Δαυίδ ὡς «μειράκιον ποιμαῖνον τά πρόβατα τοῦ πατρός του ἔλαβε χάριν παρά τοῦ Θεοῦ»²⁹⁹, μέχρι τούς νεώτερους³⁰⁰ συμπεριλαμβανομένου τοῦ θεουμένου Δοκίμου Ἰωσήφ.

Μέ τήν ἀνάμνηση τῆς θέας τοῦ Φωτός ὁ «πέιρα μεμνημένος»³⁰¹ διηγείται λεπτομερῶς τό βίωμά του, χωρίς νά ἐξαλειφθεῖ ἀπό τήν μνήμη του διόλου ἡ

²⁹⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 37.

²⁹⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 37. Βλ. καί ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁ Ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, Ἑσσεξ Ἀγγλίας 2003, σ. 86-87.

²⁹⁶ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὅψόμεθα τόν Θεόν*, ὁ.π., σ. 269. Εἶναι δυνατόν ὁ Χριστιανός, ἐξηγεῖ ὁ Γέροντας Σωφρόνιος, διαμένων ὁ ἴδιος στήν σφαῖρα τοῦ Ἄκτιστου Φωτός ὑπαρκτικῶς νά μήν κατανοεῖ τί εἶναι τό Φῶς τοῦτο. «Εἰς ἐκείνον ὁμως, ὅστις δέν ἐγνώρισεν ἐνεργῶς τήν κατάστασιν ταύτην, ἡ συζήτησις περί τῆς φύσεως τοῦ Φωτός τούτου δυνατόν νά φανῇ ματαία, «ἀκαδημαϊκή», μή ἔχουσα οὐσιαστικήν σημασίαν διά τήν σωτηρίαν ἡμῶν. Τοῦτο ὁμως δέν ἰσχύει διά τούς ἀσκητάς, οἵτινες παρέδωσαν ἑαυτούς εἰς τόν ἔσχατον κόπον τῆς μετανοίας... Τί ἢ τίς ἐμφανίζεται εἰς αὐτόν... Ἐν τούτοις ὁμως ἡ ἐν δυνάμει ἐμφάνισις τοῦ Φωτός τοσοῦτον ὑπερβαίνει τήν πεπτωκυῖαν φύσιν ἡμῶν, ὥστε οὐδεὶς ἐκ τῶν εἰς Χριστόν πιστευόντων πρέπει νά ἐμπιστεῖται εἰς ἑαυτόν ἄνευ τῆς ἀπαραιτήτου μαρτυρίας εἴτε ἐκ τῶν Γραφῶν, εἴτε ἐκ τῶν ἔργων τῶν Ἁγίων Πατέρων».

²⁹⁷ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὅψόμεθα τόν Θεόν*, ὁ.π., σ. 99.

²⁹⁸ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), ὁ.π., σ. 56.

²⁹⁹ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΓ'*, σ. 100.

³⁰⁰ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΙΓ'*, σ. 100 καί *Ὅψόμεθα τόν Θεόν*, ὁ.π., σ. 56. Περιγράφει χαρακτηριστικά ὁ Γέροντας Σωφρόνιος τήν ἐμπειρία του: «Ἐγνώρισα τόν Ζῶντα Θεόν ἐξ αὐτῆς τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας. Ὑπῆρξαν περιπτώσεις δέ, ἐξερχόμενος καί ἀκριβέστερον φερόμενος εἰς τήν ἀγκάλην ἔξω τοῦ ναοῦ, ἔβλεπον τήν πόλιν, ... φωτιζομένην ὑπό δύο εἰδῶν φώτων. Τό ἡλιακόν φῶς δέν παρημποδίζε νά αισθανθῶ τήν παρουσίαν τοῦ ἄλλου Φωτός. Ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ συνδέεται μετά τινός χαρᾶς, ἥτις ἐπλήρου τότε τήν ψυχὴν μου». Ὁ ὁσιος Παῖσιος εἶδε δεκαπενταετῆς τόν Χριστό, νά τοῦ μιλά μέσα στό Ἄκτιστο Φῶς, βλ. ΙΣΑΑΚ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ, *Βίος Γέροντος Παῖσιου*, σ. 51 καί ὁ ὁσιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης, λίγο μετά τά δεκαεξί του, ἔλαβε χάρισμα προοράσεως καί ἀδιαλείπτου προσευχῆς. Βλ. ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ, *Βίος καί λόγοι*, σ. 14 καί σ. 80-83.

³⁰¹ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ἐμπειρική Δογματική*, ὁ.π., τ. Β', σ. 104.

μνήμη τοῦ Φωτός Ἐκείνου³⁰², σέ τρίτο πρόσωπο, σάν νά «οἶδε ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ»,³⁰³ ὅπου ἄκουσε ἄρρητα ῥήματα. Ὑπό τήν ἐπήρεια πολλῶν πειρασμῶν «μέ πόνο φθεγγόμενος ἦλθεν ἐκεῖθεν μία πνοή ὡς ἀέρας λεπτός ἀπό τόν Ναόν, εὐωδία γεμάτος ὅπου, ὡς μοί ἔλεγεν, ἐπλήρωσε τήν ψυχὴν του χαράν, φωτισμόν, θείαν ἀγάπην καί ἤρχισε μέσα του ἀπό τήν καρδιάν νά βρῆ μετά μέλιτος ἀδιάλειπτα ἡ εὐχή, ὅποτε ἐγερθεῖς, διότι ἤδη ἐνύχτωσε ἠρπάγει εἰς θεωρίαν, ὅλος γενόμενος ἐκτός ἑαυτοῦ. Δέν περικλείεται ἀπό τοίχους καί βράχους: Ἐξω πάσης θελήσεως. Εἰς μίαν γαλήνην, εἰς ἄπλετον φῶς, ἀπεριόριστον εὖρος. Χωρίς σῶμα. Καί μόνον τοῦτο περιστρέφει ὁ νοῦς του. Νά μήν γυρίση πλέον στό σῶμα, ἀλλ' ἐκεῖ ὅθεν εἶναι νά μείνη διά πάντα»³⁰⁴.

Ἡ πρώτη ἐμπειρία ἐπιμελῶς ἀποκρύπτει τό πρόσωπο, λόγω τοῦ φόβου τῆς οἴησης, τῆς κενοδοξίας³⁰⁵, τῆς ἀνθρωπαρέσκειας, τῆς καύχησης, τῆς ὑπερηφάνειας καί τῶν ἀμετρήτων γεννημάτων αὐτῆς, τά ὅποια ἐλλοχεύουν στό πρῶτο στάδιο τῆς καθαρτικῆς χάριτος, ὅπου ἀκόμα γίνεται σκορπισμός τοῦ νοός. Φοβᾶται τήν διακοπή τῶν ἐπισκέψεων τοῦ Θεοῦ Φωτός, καθώς δέν ἔχει τήν ἀπαιτούμενη γνώση καί διάκριση τῆς Πρόνοιας τοῦ Θεοῦ, διότι συνήθως «ἔως ἐδῶ βρῦει ὁμοῦ τό φῶς καί τό σκότος καί τά ἔργα εἶναι μιγμένα μετά τῶν παθῶν». Διαλογίζεται ὅτι διά τῶν ἀγώνων καί τῶν θλίψεων του «ἰδού τί τοῦ χαρίζει ὁ Θεός καί εἶναι γνωστό τοῖς πᾶσι ὅτι, ὅταν ἕνας ἐμπαθῆς διδάξη τόν ἕτερον πάσχοντα, εὐθύς ἡ χάρις ἀναχωρεῖ ἀπό τόν πρῶτο καί πίπτει στά ἴδια “διότι πρό τῆς πράξεως”, δέν τοῦ ἐδόθη τοιοῦτον ὄφικιον»³⁰⁶.

Ἡ «Πράξη» ὀδηγεῖ τόν «ἀνδρεῖο»³⁰⁷ στήν πλήρη ἀνάπτυξη τοῦ τέλειου ἀνθρώπου³⁰⁸, καί πορευόμενος στήν τελείωση τῶν εὐαγγελικῶν κατορθωμά-

³⁰² ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁσόμεθα τόν Θεόν*, ὁ.π., σ. 56.

³⁰³ *Β' Κορ. ιβ' 2-4*.

³⁰⁴ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή ΚΕ'*, σ. 152.

³⁰⁵ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Κεφάλαια Πρακτικά καί Θεολογικά ρμ'*, *Φιλοκαλία*, ἐκδ. Ἀστήρ, τ. Γ', σ. 264. «Πλήν, ἀδελφέ, πολλοῦ δεῖ κόπου σύν Θεῷ τοῦ τελείως ταύτην εἰσοικισθῆναι τῇ σῆ ψυχῇ καί ταύτην καταυγᾶσαι, ὡσπερ ἡ σελήνη, τόν τῆς νυκτός ζόφον. Προσέχειν δέ δεῖ καί τας προσβολάς τῶν λογισμῶν, κενοδοξίας καί οἰήσεως...».

³⁰⁶ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολή πρὸς Ἐρημίτην, κεφ.ε'*, σ.417-418 καί *Ἐπιστολή ΚΒ'*, σ. 140.

³⁰⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Λόγοι εἰς Πενήντα Κεφάλαια*, *Φιλοκαλία*, ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, ὁ.π., τ. Γ', σ. 266.

των καταλήγει στην τελειότητα³⁰⁹. Πληθαίνουν οι θεοπτικές έμπειρίες, οι μεθέξεις στην φωτιστική και θεοποιό ενέργεια του Θεού, αλλά ταυτόχρονα πληθαίνουν και οι κακοπάθειες του σώματος.

Καθ' όλη την διάρκεια αυτής της πνευματικής μεταφοράς, ο νοῦς και οι αισθήσεις έπαυαν να λειτουργούν, όπως συμβαίνει στις «έν έκστάσει» θεωρίες, οι οποίες είναι οι ύψηλότερες και υπάρχει θέα του Κυρίου, της Θεοτόκου³¹⁰, όπως και θέα διάφορων ιερών προσώπων³¹¹, πού πληρώνουν την καρδιά από Άκτιστον Φῶς και θεία παρηγορία.

Ο Γέροντας Ίωσηφ έζησε ποικιλοτρόπως και έμπειρίες «φυσικοῖς ὀφθαλμοῖς», μέ τά φυσικά αισθητήρια να λειτουργούν κανονικά, χωρίς να διακόπτεται ή έπαφή μέ την φυσική πραγματικότητα.

Δέν τίθεται θέμα ἀμφισβήτησης της γνησιότητας τῶν θείων έμπειριῶν, καθώς έδειξε την σοφή έπιφύλαξη και δυσπιστία ἀπέναντι στα «ὀράματα». Αὐτή ή έπιφύλαξη πού χαρακτηρίζει την ζωή τῶν Ἁγίων Πατέρων, στηρίζεται στον λόγο του Ἀποστόλου Παύλου ὅτι: «ὁ σατανᾶς μετασηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός»³¹². Κατά τούς Ἁγίους Πατέρες της Ἐκκλησίας, ὁ διάβολος, στην προσπάθειά του να πλανήσει τόν ἄνθρωπο, προσπαθεῖ να μιμηθεῖ προσποιούμενος τόν Θεό, ὁ ὁποῖος μέσα στην ἄπειρη Ἄκτιστη ἀγάπη Του φανερώνει τόν πνευματικό οὐράνιο κόσμο στους ἀξίους και ἁγίους. Χρειάζεται γνώση τῶν τεχνασμάτων και μεθόδων του ἔχθρου, για να ἀποφευχθεῖ ή ἔξαπάτηση.

Όταν αὐτονομεῖται ή ἀδιάλειπτη προσευχή, ὡς κάτι μαγικό και προςδοκά ή έμπαθής καρδιά την ἔνωσή της μέ τόν νοῦ και τίς ύψηλές ἀναβάσεις μέ καταφρόνηση της ταπείνωσης, της ἀκατακρισίας, της αὐτομεμψίας και της ἀ-

³⁰⁸ Ἐφεσ. δ' 13.

³⁰⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Λόγοι*, ὁ.π., σ. 266.

³¹⁰ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ο Γέροντας Ίωσηφ ὁ Ἡσυχαστής* ὁ.π., σ. 156. Ἐμφανίστηκε ή Κυρία Θεοτόκος ἀπό τό τέμπλο της ἐκκλησίας του Τιμίου Προδρόμου στίς σπηλιές της Μικρῆς Ἁγίας Ἄννας και εἶπε στον Γέροντα Ίωσηφ «νά, πάρε τόν Χριστό...».

³¹¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ο Γέροντάς μου*, ὁ.π., σ. 43. Ο ἀρχάγγελος Μιχαήλ ἐπισκέφθηκε τόν Γέροντα Ίωσηφ ὡς μοναχός, χωρίς γένια, μέ ἀγγελικό σχῆμα κόκκινο και μέ τό πολυσταύριο, ὅπως ἐμφανίστηκε στον ἅγιο Παχώμιο. Γλυκός και αὐστηρός ὀλόλευκος του λείει μέ τόν ἐνδιάθετο λόγο «ἄχρι καιροῦ», δηλαδή πῶς θά ξαναέρθει. Μετά ἕνα μήνα παρέλαβε μέ ἐντολή Χριστοῦ τόν Γέροντα.

³¹² Β' Κορ. ια' 14.

γάπης, πού αποτελούν την υποδομή και την ολοκλήρωση της νοεράς προσευχής, τότε γεννώνται πολύμορφες πλάνες από την υπερηφάνεια. Όταν ο έμπνευστής του κακού δεν μπορεί να αποτρέψει από την έν Χριστῶ κοινωνία τόν άσκητή, χρησιμοποιεί τό φοβερότερο όπλο τής έκ δεξιῶν έξαπάτησης, παίρνοντας μορφές θείων, ποικίλων άγγελοειδῶν ή άγιοειδῶν προσωπειών και σκορπαῖ φῶς δαιμονικό, αλλά «σκεπομένη ή ψυχή από τή χάρη τῶν άρετῶν αὐτῶν, οὐδέν πονηρόν πνεῦμα δύναται νά τήν άπατήση»³¹³.

Άπαραίτητες προϋποθέσεις τής γνησιότητας τῶν έμπειριῶν εἶναι ή κατάσταση τής μετανοίας στην όποία βρίσκεται ό άνθρωπος, ό συνεχής άγώνας νά καθαρισθεῖ από τά πάθη του. Η άπομόνωση μέ συνοδοιπόρο τήν ύψοποιό ταπείνωση τόν καθιστᾷ φωτεινό. Μακάριος και καθарός τή καρδιά ὄψεται τόν Θεό. Οι άγιοι πατέρες ἔδιναν τό αίμα τής καρδιάς τους, μέ τήν μετάνοια, τήν ύπακοή, τήν προσευχή, τίς έξαντλητικές νηστείες, τήν άσυμβίβαστη άσκηση, και λάμβαναν τήν Χάρη του Άγίου Πνεύματος, χωρίς νά επιδιώκουν νά λάβουν έμπειρίες του Θεού. Ακόλουθος τής άγιοπατερικῆς αὐτῆς άσκητικῆς ύπῆρξε ό στρατιώτης του Χριστου Ίωσηφ: «Άφου λοιπόν τό σῶμα και τήν διάνοιαν κατά τήν ήμετέραν δύναμιν εις τάξιν έθέσαμεν, ἅμα δέ και τήν οἴησιν άνδρικῶς θεία χάριτι έπαλαίσαμεν καθ' όμοίωσιν στρατιώτου, ὅπου, άφου γυμνασθῆ έν πράξει και θεωρία και εισέλθη εις τόν πόλεμον και νικηφόρος έξέλθη ως ό θείος, φημί, εκείνος Δαυίδ έποίησε προς τόν Γολιάθ, τότε και τά βραβεΐα λαμβάνει και τήν άκτίνα εισδέχεται ώσει θυγατέρα του Βασιλέως Χριστου ταυτό και ήμεΐς έποιήσαμεν»³¹⁴.

Περιγράφει μέ λεπτομέρειες τίς θεοπτικές ενέργειες του Θεου στις όποιες μετείχε άπλανῶς, διότι ή «θεωρία» από τούς θεουμένους εἶναι άληθής, άπλανής, δεν ύπεισέρχεται σε αὐτήν ψεῦδος. Ο θεόπτης δεν πλανᾶται, αλλά μέ «τό άκτιστον αὐτοπτικόν ὄμμα του Θεού»³¹⁵ διακρίνει τό Άκτιστο Φῶς από

³¹³ Γεροντικόν, *Περί όνειρων και όραμάτων*, έκδ. Ί. Κοινόβιο Όσίου Νικοδήμου, Πεντάλοφος Γουμένισσας, 1998, σ. 8-14.

³¹⁴ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ό Γέροντας Ίωσηφ ό Ήσυχαστής*, ὁ.π., σ. 269, βλ. ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ, *Άσκητικά*, ὁ.π., *Λόγος μγ'*, σ. 219: «Οὐ δύναται άνθρωπος θεάσασθαι τό κάλλος τό ὄν ένδοθεν αὐτου, πριν ή άτιμάση και βδελύξηται πάν κάλλος έξωθεν αὐτου» και «Ο σωφρονῶν, και ταπεινοφρονῶν και βδελλυτόμενος τήν παρρησίαν, και τόν θυμόν έκ τής καρδιάς άπωσάμενος, έγώ πιστεύω, ότι όταν αναστή έν τή προσευχή, καθορᾷ έν τή ψυχῇ αὐτου τό φῶς του Άγίου Πνεύματος ... και εὐφραίνεται έν τή θεωρία τής δόξης αὐτῆς».

³¹⁵ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Έμπειρική Δογματική*, ὁ.π., τ. Β', σ. 104.

τό κτιστό φῶς τοῦ ἡλίου καί τό κτιστό φῶς τοῦ διαβόλου. «Ἡ δέ θεία χάρις κατά μέθεξιν τήν ἐμήν, ἐν αἰσθήσει πνεύματος νοουμένη καί παρά τοῖς εἰδόσι μεμαρτυρημένη, ἀπαύγασμα εἶναι τῆς θείας λαμπρότητος ...εἰρηνική καί πάσης φαντασίας ἀπηλλαγμένη»³¹⁶.

Ἐνῶ τά ἰδιώματα τοῦ ἀλλοτρίου φωτός καί τῆς πλάνης εἶναι τελείως ἀντίθετα. «Ὁ νοῦς μικρόν τι ἐάν ἀτενίσῃ εἰς τήν πλάνην, εὐθύς σκοτίζεται τροφοδότης ὧν ὁ νοῦς, διαβιβάζει τό ἐκ τῆς πλάνης βλεπόμενον εἰς τήν καρδίαν καί εὐθύς γεμίζει αὐτήν ἀπό ταραχήν, καί ὁ ἄνθρωπος φουσκώνει ὅλος ἐν εἶδει ἀσκοῦ ἀπό ἀέρα σκοτεινόν καί ἀκάθαρτον, καί οἱ τρίχες τοῦ ἀκόμη σηκώνονται καί γίνεται ὅλος ταραγμένος καί ἀκατάστατος»³¹⁷.

Ἡ μετάνοια τοῦ μοναχοῦ Ἰωσήφ ἔφτασε στήν ἔσχατη ἔνταση, ἀπέκτησε κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο τό χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων³¹⁸, καί μπορούσε νά διακρίνει τά πνεύματα, ἐάν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἢ εἶναι τοῦ διαβόλου. Ἡ καρδιά τοῦ ἐκ βαθέων μετανοοῦντος συνάντησε πᾶν ὅ,τι βρῖσκεται ἐντός τῶν ὀρίων τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, τό ὁποῖο τοῦ μεταδόθηκε στό πλήρωμα τῆς θεομοιώσεως. Ἐμφανίσθηκαν σ' αὐτόν πλῆθος ὀράσεων δυνατῶν καί κατέστη ἰκανός νά διακρίνει τά φάσματα τῆς ἀληθείας³¹⁹. Διά τῆς παραμονῆς στίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, τῆς αὐξανόμενης ἀγάπης πρός τόν Χριστό, τῆς ἔντονης προσευχῆς, τῆς νηπτικῆς πρακτικῆς τῆς τηρήσεως τοῦ νοός, ἔγινε μύστης τῆς θεωρητικῆς ζωῆς. Ξεπέρασε τά ὄρια αὐτοῦ τοῦ κόσμου, βυθίστηκε ὅλος στόν Ἐνα Θεό, «συγγενείασε» ἢ ψυχή του πρός τό

³¹⁶ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, ὁ.π., σ. 368 καί *Γαλ. ε' 22*. Ὁπως λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁ καρπός τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη... πραότης.

³¹⁷ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής* ὁ.π., σ. 369, βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑἰΓΥΠΤΙΟΥ, *Λόγοι σέ 150 Κεφάλαια, Περί ὑπομονῆς καί διακρίσεως, Φιλοκαλία*, ὁ.π., τ. Γ', σ. 266. «Γιατί ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, γνωρίζει ὁ σατανᾶς νά μετασχηματίζεται σέ φωτεινό ἄγγελο, γιά νά ἐξαπατήσῃ ἀλλά καί ἂν παρουσιαστῆί μέ λαμπρή ἐμφάνιση δέν μπορεῖ, ὅπως εἴπαμε, νά δώσει ἀγαθή ἐνέργεια, καί ἀπό αὐτό φανερώνεται τό ψεύτικο προσωπεῖο του. Οὔτε δηλαδή ἡ ἀγάπη στόν Θεό ἢ στόν πλησίον, οὔτε πραότητα, οὔτε ταπείνωση, οὔτε χαρά, οὔτε εἰρήνη, οὔτε καθαρότητα λογισμῶν, οὔτε μίσος τοῦ κόσμου, οὔτε ἀνάπαυση πνευματική, οὔτε ἐπιθυμία τῶν οὐρανίων μπορεῖ νά προξενήσῃ, οὔτε νά καταστελεῖ τίς ἡδονές καί τά πάθη».

³¹⁸ *Α' Κορ. ιβ' 10*.

³¹⁹ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁψόμεθα τόν Θεόν*, ὁ.π., σ. 142-143.

Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, τό ὁποῖο γνώρισε καλά καί ἔκτοτε τό ἀναγνώριζε «ἐκ τῆς γεύσεως»³²⁰.

«Ὡς ὁ λόγος ἐκάλεσε καί ἡ πρᾶξις βαθμηδόν ὠδήγησεν, ὁμιλήσει θέλω καί περί ἐλεύσεως φωτισμοῦ θείας χάριτος καί πώς διακρίνεται ἐκ τῆς πλάνης. Λέγομεν, λοιπόν, ὁ τόν οἶνον γευσάμενος καί πείραν σχών τῆς τούτου γλυκύτητος, ἐάν τοῦ δώσωσιν ὄξος, εὐθύς τό γνωρίζει καί τό ἀποστρέφεται»³²¹. Ἐπαναλαμβάνεται ὁ θεοφόρος πατέρας Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ὁ ὁποῖος διδάσκει πώς ἀπό τήν ἐνέργεια θά καταλάβει κανεῖς ἄν τό φῶς πού ἔλαμψε στήν ψυχή του εἶναι ἀπό τόν Θεό ἢ ἀπό τόν σατανᾶ. «Ἄλλά καί αὐτή ἡ ἴδια ἡ ψυχή, ἄν ἔχει δυνατή διάκριση, εὐθύς ἀπό τήν νοερή αἴσθησι ἀναγνώριζε τήν διαφορά. Ὅπως τό ξίδι καί τό κρασί στήν ὄραση εἶναι ἴδια, μετά τήν γεύση ὁμως τά διακρίνει ὁ λάρυγγας, ἔτσι καί ἡ ψυχή ἀπό αὐτή τήν νοερή αἴσθησι καί ἐνέργεια μπορεῖ νά διακρίνει τά χαρίσματα τοῦ Πνεύματος καί τά φαντάσματα τοῦ σατανᾶ»³²².

Τό Θεῖο Φῶς εἶναι αὐτό πού προφυλάσσει ἀπό τίς νόθες ἢ ψευδεῖς ἐμπειρίες τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτει τήν γνήσια μορφή τῶν πνευμάτων καί «δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἀπαλλάσσει τόν ἄνθρωπο ἀπό τοῦ ἀπατηλοῦ θελγήτρου τῆς πλάνης τοῦ ἀλλοτρίου»³²³.

Μετά τήν αὔξησι τῆς ἡλικίας κυρίως τῆς πνευματικῆς, ἀπέρχεται ἡ κατάστασι τῆς σιγῆς καί τῆς ἀσκητικῆς αὐτοαποκρύψεως³²⁴ καί ἀρχίζει ἡ ἀποκάλυψι τῶν θείων θεωριῶν κατόπιν θείας πληροφορίας, καθὼς κάποιοι ἔλαβαν ἐντολή νά ἀφήσουν στούς ἐγγύς καί τούς μακράν ἀδελφούς τους τήν μαρτυρία περί τῶν ὑψίστων ἄνωθεν ἐπισκέψεων πού ἔλαβαν³²⁵.

³²⁰ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁψόμεθα τόν Θεόν*, ὁ.π., σ. 263.

³²¹ ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής* ὁ.π., σ. 269

³²² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, ὁ.π., *Φιλοκαλία*, τ. Γ', σ. 266.

³²³ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁψόμεθα τόν Θεόν*, ὁ.π., σ. 263.

³²⁴ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁ Ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, ὁ.π., σ. 324.

³²⁵ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁψόμεθα τόν Θεόν...*, ὁ.π., σ. 256-257.

8. Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΚΕΛΛΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΤΟΥΣ

Τήν παρερμηνεία περί εξόδου ἢ μὴ τῶν μοναχῶν ἀπὸ τὰ κελλιά τῆς μετανοίας τους διασαφηνίζει ὁ, διὰ πολλὰ ἔτη ἔγκλειστος, μοναχὸς Ἰωσήφ ταυτόχρονα μὲ τὴν ἔννοια τοῦ νοός ὡς ὀφθαλμοῦ τῆς ψυχῆς «εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔβγη ὁ μοναχὸς εἰς τὸν κόσμο; Ἄς ἔβγη. Ὅμως ὀφείλει νὰ εἶναι ὄλος ὀφθαλμός, ὄλος φῶς, νὰ βλέπη καλῶς, διὰ νὰ μὴν ὠφελήσῃ τούς ἄλλους³²⁶ καὶ αὐτός τυχόν νὰ βλαβῆ»³²⁷.

Ἐπομένως, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ τὸν σκοπὸ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἕκαστος βγαίνει, ὅταν τὸν ἐπισκιάζει ἡ Θεία Χάρις, δὲν ἐγκυμονεῖται κανένας κίνδυνος γιὰ σκανδαλισμὸ καὶ κυρίως, ὅταν ὁ μοναχὸς δὲν λησμονεῖ ποτέ στὴν ζωὴ του πὼς πρέπει νὰ εἶναι παράδειγμα πρὸς τούς κοσμικούς, καθὼς πάλι αὐτὸς λαμβάνει παράδειγμα ἀπὸ τούς ἀγγέλους³²⁸. «Πρέπει λοιπὸν ὁ μοναχὸς νὰ ἴσταται πάντοτε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἔχει πρὸς αὐτὸν τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς, ἐὰν ἀληθῶς θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ περιφρουρεῖ καὶ σκεπάζει τὸν νοῦν αὐτοῦ»³²⁹. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, ὁ ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος, τονίζει πὼς, ἂν ὁ ἡσυχαστὴς θέλει νὰ ἀποφύγει τὸν διασκορπισμὸ τοῦ νοός του, δὲν πρέπει νὰ ζητήσει φῶς στὴν ψυχὴ του, οὔτε γαλήνη στὶς αἰσθήσεις του, χωρὶς τὴν ἀμεριμνησία τῶν γήινων πραγμάτων³³⁰.

Σχεδὸν μετὰ ἀπὸ δέκα χρόνια ἐγκλεισμοῦ ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἀναγκάζεται νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν πρώτην ἐξοδὸν τοῦ στὸν κόσμῳ³³¹ μιμούμενος τὸν πρῶτον ἀναχωρητὴ ἅγιον Ἀντώνιον καὶ τὸν, ἐπίσης ἔγκλειστον στὶς σπηλιές τοῦ Ἄθωνα καὶ τῆς Βεροίας, Γρηγόριον Παλαμᾶ, χωρὶς νὰ διασκορπίσουν τὴν γα-

³²⁶ ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ὁ Γέρον Ἀρσένιος*, σ. 63. Ὁ Γέροντας Δανιὴλ ὁ Ἡσυχαστὴς, συχνὰ στὸν Γέροντα Ἰωσήφ καὶ στὸν συνασκητὴ τοῦ Γέροντα Ἀρσένιο, ὅταν τοῦ ζητοῦσαν νοουθεσίες καὶ λόγο ἀγαθὸ ἀπὸ τὸ ἁγιασμένο στόμα του, ἐπικαλοῦνταν τὴν ἁγία Συγκλητική, ἢ ὁποία ἔλεγε «τὸ λυχνάρι φωτίζει, ἀλλὰ τὰ χεῖλη του καίει». Τὸ ἔλεγε καὶ τὸ ἐννοοῦσε, διότι, μολονότι ἦταν σπάνιος ἀσκητὴς καὶ διάβαζε μόνος του τούς λογισμούς του, εἶχε φόβον μεγάλο μήπως χάσει τὴν κατάστασιν τὴν χαρισματικὴν πού εἶχε, ἔνεκα τῶν συνομιλιῶν.

³²⁷ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ Δ'*, σ. 55.

³²⁸ *Ἐκφρασις, Ἐπιστολὴ Δ'*, σ. 55.

³²⁹ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Ἀσκητικά, Λόγος ΛΓ'*, σ. 64.

³³⁰ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Ἀσκητικά, Λόγος ΛΓ'*, σ. 64.

³³¹ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, σ. 89.

λήνη καί ήσυχία τους³³², μολονότι διέβαιναν ἐν μέσῳ παγίδων, ἀντιθέτως μπόρεσαν καί ὠφέλησαν μέ τήν πείρα καί τήν γνώση τους³³³ ὡς ἑτερόφωτα φῶτα τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ εἶχε γνωρίσει κάποιες εὐσεβέστατες χῆρες, θύματα τοῦ Μικρασιατικοῦ ξερριζωμοῦ, οἱ ὁποῖες εἶχαν χάσει τούς ἄνδρες τους ἀπό τά Κεμαλικά τάγματα. Μπροστά σέ αὐτές τίς δοκιμασίες ὄχι μόνο δέν γόγγυζαν, ἀλλά ἔβρισκαν μοναδική παρηγοριά στόν γλυκύτατο Ἰησοῦ στόν «Ζακλί Ἰησοῦ», ὅπως τόν ἀποκαλοῦσαν. Ἀξιῶνονταν θείων χαρισμάτων, ἐνῶ ἦταν ἀκόμη λαϊκές, πού οὔτε οἱ ἴδιες ἀπό τήν ταπείνωσή τους δέν τό καταλάβαιναν. Μία ἐξ αὐτῶν, ἡ ὀσιωτάτη Εὐπραξία προεῖδε τήν μοναχική της κουρά ἀπό τόν Γέροντα Ἰωσήφ λεπτομερῶς, χωρίς νά τόν γνωρίζει. «Εἶδα», διηγήθηκε, «ἓναν Γέροντα, ἔτσι και ἔτσι, καί αὐτός θά μέ κάνει καλόγρια»³³⁴.

Κατά θεία συγκυρία, πράγματι, συναντήθηκαν στήν Θεσσαλονίκη καί τήν ἔκειρε μοναχή. Διάβαζε τό Ψαλτήρι στά τούρκικα καί ἔκλαιγε διότι δέν κατανοοῦσε τά ἐκκλησιαστικά βιβλία. Εἶδε τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Θεολόγο νά τίς χαρίζει τό «γινώσκη ἅ ἀναγινώσκη». Λίγο νωρίτερα ἔκανε ἄλλες πέντε μοναχές στό Ζύρνοβο Δράμας, οἱ ὁποῖες ἐπιζητοῦσαν τό ἅγιο ἀγγελικό Σχῆμα. Ἐμεινε γιά λίγο κοντά τους γιά νά ὀργανώσει τό ἐρηπωμένο μοναστήρι πού τοῦ παρεχωρήθη μέ τήν εὐλογία τοῦ Ἐπισκόπου καί νά τίς μάθει τήν νυχτερινή ἀγρυπνία μέ τήν Νοερά προσευχή. Μέ κατάνυξη καί χάρισμα δακρύων ἀγρυπνοῦσαν γονατισμένες ὅλη νύχτα καί ὁ ἄγρυπνος διδάσκαλος φρουρός τους περιπολοῦσε μέ τό κομποσχοῖνι. Μαζί του, βέβαια, ἦταν πάντα καί ὁ πατέρας Ἀρσένιος.

Ἡ ἀπομάκρυνση, ἀπό τόν τόπο τῆς ἀσκήσεώς του, κόστιζε στόν Γέροντα Ἰωσήφ, καθώς δέν γευόταν τήν χάρη τῆς θεωρίας ὅπως στό Ἅγιον Ὄρος. Διαμαρτυρόταν στόν συνασκητή του «Τί κάνουμε; Ἦρθαμε νά σώσουμε τόν κόσμο, νά κάνουμε καλόγριες, καί τώρα πού εἶναι ὁ Θεός; Ἐχασα τόν Θεό μου!».

Ἐπέμενε, ὅμως, τήν στέρηση τῶν καρπῶν τῆς ήσυχίας μαζί μέ τίς δοκιμασίες πού ἀνεφύησαν Ὁ οἰκεῖος Μητροπολίτης ἐξαρχῆς χαιρόταν μέ τήν

³³² ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Ἀσκητικά, Λόγος ΛΓ'*, σ. 64.

³³³ ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Ἀσκητικά, Λόγος ΛΓ'*, σ. 64.

³³⁴ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου*, σ. 98.

Ίδρυση τῆς γυναικειάς Μονῆς στήν περιφέρειά του, διότι μέ τό ὀρθόδοξο φιλομόναχο φρόνημα πού τόν διέκρινε πίστευε ἀκράδαντα ὅτι ἡ λειτουργία μοναστηριῶν θά ἔφερνε πολλή ὠφέλεια στό ποιμνιό του³³⁵.

Σύντομα ὁ ἐχθρός φθόνησε τό θεάρεστο ἔργο καί ξεπρόβαλλαν συκοφαντίες ἠθικῆς φύσεως, ὅπως γιά τόν ἅγιο Νεκτάριο. Ὁ εὐλαβῆς Μητροπολίτης κατά παραχώρηση Θεοῦ παρασύρθηκε καί χωρίς νά ἐρευνήσῃ τό ζήτημα κατεδίωξε τούς Ἀγιορεῖτες μοναχούς. Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἔδειξε κατανόηση στόν Μητροπολίτη καί ὑποχώρησε πηγαίνοντας σέ γνωστό του σπίτι. Ἀγωνιοῦσε γιά τίς μοναχές, ἔκανε πολλή προσευχή καί ἡ ἀνησυχία του κορυφώθηκε, ὅταν ἔμαθε τήν εἰσβολή κομιτατζήδων μέσα στο μοναστήρι.

Ἡ ἀπάντηση στό δίλημμα κάποιων, ἂν ἦταν εὐάρεστη στόν Θεό ἡ ἔξοδος τῶν μοναχῶν στόν κόσμο, δόθηκε σύντομα ὅσο ἡσύχαζε στό σπίτι μέ τήν ἐμφάνιση τοῦ ἁγίου Νικολάου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἦταν ἀφιερωμένο τό μοναστήρι, νά τοῦ λέει: «Μὴ στενοχωρῆσαι. Ἐγὼ ἔχω ὑπό τήν προστασία μου τίς μοναχές σου». Ἐπισφραγίστηκε σέ λίγο ἡ ἀνάπαυση τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μέ τήν ἐμφάνιση τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία ἀσπάσθηκε τόν Γέροντα Ἰωσήφ καί ἀπό τά φορέματά της ἐξήρχετο ἄρρητος εὐωδία³³⁶.

Ἔτσι, ὁ φωτισμένος Γέροντας συνέχισε νά καθοδηγεῖ τίς μοναχές ἀπό τήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὁρους μέ ἐπιστολιμαία ἀλληλογραφία. Ὁ ἴδιος εἶχε πεί στίς μοναχές: «Θά μοῦ κάνετε ὑπακοή καί θά ἐπικοινωνοῦμε μέ γράμματα». Τό ὀσιακό τέλος ὄλων τῶν μοναχῶν ἀπέδειξε πῶς ἡ ἀλληλογραφία κάλυψε καί καλύπτει πλήρως τίς πνευματικές ἀνάγκες τῶν μοναχῶν καί τῶν λαϊκῶν.

Κεκοπιακῶς ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἀπό τίς ἀσθένειες δέν καταφρονοῦσε οὔτε ἓναν τῶν ἐλαχίστων, τῶν ἐξουθενωμένων καί ἀσθενῶν τοῦ κόσμου τούτου, γιατί ἦταν πεπεισμένος πῶς ἡ καταφρόνηση αὐτή καί ἡ προσβολή ἀναβαίνει, μέσῳ τῶν δυστυχισμένων, στό πρόσωπο τοῦ Ποιητοῦ καί Πλάστου³³⁷ καί πῶς ἀνάλογη εἶναι ἡ ἀνάπαυση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου³³⁸. Ἐνῶ τονεῖ ἀπό διανοητική ὑπερκόπωση καί ἀπό τούς

³³⁵ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 105

³³⁶ ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ὁ.π., σ. 105.

³³⁸ Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Ζ', σ. 68.

πειρασμούς, ἐφόσον γιά ὄλους πάσχει³³⁹, ὁ νοῦς του εἶναι φωτοειδέστατος καί, Χάριτι Θεοῦ, διακονεῖ καί βαστάζει τούς πάντες. Χύνοντας αἷμα, ἔλαβε πνεῦμα, βλέπει τόν Χριστό πλησιέστερα, καθαρότερα καί ἀπολαμβάνει καί προγεύεται τήν Αὐτοῦ εὐωδία³⁴⁰.

³³⁹Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Ζ', σ. 69.

³⁴⁰Ἐκφρασις, Ἐπιστολή Ζ', σ. 70.

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Νηπτική αδιαφορία ήταν ή κατάσταση πού επικρατούσε στό Άγιο Όρος, όταν έφτασε ό Γέροντας Ίωσήφ τό 1920. Ένώ ή νήψη ήταν πάντα τό κύριο έργο τών μοναχών, ή έργασία πού μόνιμα έκτελοῦσαν, τήν έποχή αυτή παραγκωνίζεται καί οί μοναχοί γίνονται δεκτικοί προσβολής εὐσεβιστικῶν λογισμῶν μέ αποτέλεσμα τήν ἀμβλυνση τῆς νήψεως. Αυτό όφείλεται στό γεγονός πώς οί μοναχοί δέν ήταν πυρακτωμένοι μέ θεϊό ζήλο, δέν ήταν ακριβεῖς τών λεπτομερέστερων ὄρων τῆς μοναστικῆς τους ιδιότητας, πού εἶναι ή έσωστρέφεια, ή έγρήγορση, ή νήψη ὄχι ως αντικείμενο θεωρητικῆς ένασχολήσεως, αλλά ως τρόπος ζωῆς αδιάλειπτης προσοχῆς τοῦ νοός, φρούρησης τῆς καρδιάς καί τών πέντε αισθήσεών της.

Ό μοναχισμός τών ἀρχῶν τοῦ 20^{οῦ} αἰώνα ἀγνοοῦσε τά μυστήρια τῆς πίστεως καί γενικά τόν πρακτικό τρόπο τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί παρέμεινε στήν πρώτη βαθμίδα του βίου του, πού εἶναι ή αποταγή καί ή ξενιτεία, μέ αποτέλεσμα ή απουσία τῆς νήψεως νά δώσει χώρο στόν εὐσεβισμό, πού ἤρθε από τόν προτεσταντισμό στήν Ελλάδα καί προσχώρησε ἀκόμη καί στό Άγιον Όρος. Πρόκειται για μιᾶ ήθική αὐτάρκεια μακριά από τήν ὀρθόδοξη πνευματικότητα, πού μένει προσκολλημένη στήν τήρηση μόνο τών ἐντολῶν, ἀφαιρώντας τό στοιχείο τῆς μετάνοιας μέ τήν έννοια τοῦ «μετανοεῖτε». Οί εὐσεβιστές πίστευαν τότε ὅτι «μετενόησαν» καί ὄχι ὅτι «μετανοοῦν». Κύρια χαρακτηριστικά τοῦ πιετισμοῦ ἦταν ή ἐπιμονή στόν διαποτισμό τῆς πρακτικῆς ζωῆς μέ τυπολατρικό πνεῦμα, ή ἀντικατάσταση τοῦ προσώπου μέ τό προσωπεῖο του καί ή ένδυση μέ τόν μανδύα τοῦ θρησκευόμενου, ένα μανδύα διάτρητο μπροστά στά μάτια τοῦ Θεοῦ τῆς μακροθυμίας καί τοῦ ἐλέους πού ζητεῖται καί δίνεται μέσω τῆς ἐπίκλησης τοῦ ὀνόματός Του. Τό «εἶναι» καί τό «φαίνεσθαι» τῆς πνευματικῆς τους ζωῆς αποτελοῦσε καρπό ὄχι μιᾶς ένσυνείδητης καί ὀρατῆς πράξης, αλλά μιᾶς προχωρημένης πνευμα-

τικῆς σήψης, ὅπου ἀπουσίαζε ἡ ἀληθινὴ εὐσέβεια, ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος, ἡ γνήσια ἀπότοκος καὶ συνάμα φορέας τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Ὁ ἐκδυτικισμὸς, ἐρχόμενος μέσα ἀπὸ τὸν ἱστορικό συγκερασμὸ τοῦ παπισμοῦ, τοῦ προτεσταντισμοῦ, τῆς φραγκοκρατίας καὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, εἶχε τοὺς ἀποδέκτες τοῦ ἀκόμη καὶ μέσα στὸ χῶρο τῆς μοναχικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, τῆς πάσχουσας καὶ στιγματισμένης μέ τὸ ἠθικιστικὸ στοιχεῖο. Ἡ ἀπολυτοποίηση τῶν ἠθικιστικῶν κριτηρίων μετέβαλε καὶ στὴν Ἑλλάδα τὰ μοναχικὰ τάγματα σέ ἀποκομμένα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ θρησκευτικὰ σύνολα. Ὁ εὐσεβισμὸς ὑπονόμευε, ἀρνιόταν ὀλοκληρωτικὰ τὴν ὄντολογικὴ ἀλήθεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ προσωπικῆς κοινωνίας μέ τὸν Θεὸ μέ τὴν ἀδιάλειπτη καρδιακὴ προσευχὴ καὶ θεωροῦσε πλανεμένους ὅλους ὅσοι βρισκόνταν ἔξω ἀπὸ τὴν συνάθροιση τῶν ἠθικὰ ἀναγεννημένων ἀτόμων. Ἡ νήψη μέ τὴν εὐχαριστία, τὴν θεμελιώδη ἐνσάρκωση τοῦ γεγονότος τῆς σωτηρίας, ἀλλοιώνονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ πιετισμοῦ καὶ ἐκλαμβάνονται ὡς στενά «μοναχικὰ καθήκοντα», πού συνήθως ἐξαντλοῦνται στὰ διακονήματα καὶ στίς διατεταγμένες ἀκολουθίες, ἐκπληρώνοντας ἔτσι τὴν σωστικὴ ἀποστολὴ τους.

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἦρθε σέ ἀντιδιαστολὴ μέ τὴν παρέκκλιση ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη ἀσκητικὴ μοναχικὴ ζωὴ καὶ τὴν στρέβλωση τῆς πνευματικότητος καὶ ἔκανε τὴν μεγάλη ἀνατροπὴ στὸ Ἅγιον Ὄρος μέ τὸν ἐντοπισμὸ τῆς προβληματικότητος τῆς ἄσκησης, τῆς ἀλλοίωσης τῆς ταυτότητάς της, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτοπροσδιορισμὸ της μέσα ἀπὸ τὴν διαχρονικὴ ἀδιάλειπτη ἐργασία τῆς νοεραῖς προσευχῆς καὶ τὴν διδασκαλίαν της.

Ἔτσι, τὸ πνεῦμα τῆς ἡσυχίας αἰχμαλώτισε τὸν Γέροντα Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος μαζί μέ τὴν σιωπὴ τηροῦσε ἰσχυρὰ τὴν νηστεία μέ πολλὴ ἐγκράτεια καὶ κρατοῦσε πολλὴ αὐστηρότητα στὴν ἀκτημοσύνη. Ἀναζητοῦσε μέρη ἀμέριμνα, ἀπόκρημνα, γιὰ νὰ εἶναι δυσπρόσιτα στοὺς πολλοὺς καὶ νὰ μὴν δέχεται περισπασμούς, οὕτως ὥστε νὰ λέει ἀδιάλειπτα τὴν εὐχὴ. Ἡ αὐστηρὴ φιλοπονία καὶ ἡ αὐταπάρνηση ἦταν γενικοὶ κανόνες καὶ οὐδέποτε χαλάρωσε ἕως τὴν κοίμησή του, ἀλλὰ πάντα εἶχε αὐστηρὸ τυπικὸ στὴν ζωὴ του. Πραγματεύτηκε ὅλα τὰ θέματα τῆς ἀσκητικῆς καὶ μυστικῆς ζωῆς, ἀποτελώνοντας ἀσφαλῆ καὶ ἀξιόπιστο ὁδηγὸ γιὰ τὴν βίωση καὶ μετάδοση τῆς ἐσωτερικῆς προσευχῆς.

Ο Γέροντας Ίωσήφ δημιούργησε μία δυναμική, επαναστατική ατμόσφαιρα στο Άθωνικό πολίτευμα με την νήψη ως περιεκτική ενάργεια πού περιλαμβάνει κάθε ἀρετή καί κάθε ἐντολή, ως φυλακή τῆς καρδίας καί τοῦ νοῦ μέ τήν εὐχή τοῦ Ἰησοῦ, μέ πλήρη καρδιακή προσοχή. Ἡ εὐχή ἔγινε τόσο φυσική, τόσο πολύ μέρος τῆς ψυχοσωματικῆς τοῦ ὕπαρξης ὅσο καί ἡ εἰσπνοή καί ἡ ἐκπνοή τῆς ἀναπνοῆς του, γι' αὐτό ἐκφράστηκε μέ πεποίθηση καί ἐξουσία πού ἀπέρρεαν ἀπό τήν προσωπική του ἐμπειρία τῆς πολύωρης ἀγρυπνητικῆς προσευχῆς.

Ἡ εὐχή συνοδεύεται ἀπό ἕνα αἶσθημα διάπυρης ἀγάπης πρὸς τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ συνανθρώπου του καί γι' αὐτό τήν ἔλεγε καί τήν διδασκε ἀδιαλείπτως μέ διεισδυτικότητα. Ἔτσι, ἐπηρεασμένος ἀπό τήν παλαιότερη μοναχική παράδοση ἄσκησε ἀποφασιστική ἐπίδραση στήν γνήσια πνευματική ζωή. Ἐπωφελεῖται τῆς πρό αὐτοῦ ἐμπειρίας τῶν Ἁγίων Πατέρων καί ὁ ἴδιος εἰσφέρει τό μέγιστο μέρος τῆς προσωπικῆς του, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, πείρας, ὥστε οἱ διδαχές του προφορικές καί γραπτές νά ἀπηχοῦν τήν καθολική διδασκαλία γιά τήν νήψη, τήν προσευχή, τίς παραδοσιακές πράξεις τῆς ἀσκήσεως καί τίς μεθόδους τῶν πνευματικῶν ἀγώνων.

Το ἔργο του ἀπευθύνεται σέ μονάζοντες καί λαϊκούς, δίνοντας ιδιαίτερη ἔμφαση στήν μονολόγιστη καί τήν νοερά προσευχή μέ ὑποδείξεις ψυχοτεχνικές καί μέ ὑπακοή σέ ἔμπειρο καί ἀπλανῆ πνευματικό ὁδηγό. Ἡ διδασκαλία τῆς καρδιακῆς προσευχῆς ὡς ἰσχυρό μέσο ἐποπτείας τῶν λογισμῶν καί ἔνωσης μέ τόν Θεό εἶναι ἐντολή τοῦ Θεοῦ δεδομένη γιά τήν τήρησή της ἀπό ὅλη τήν Ἐκκλησία μέ τόν μακαρισμό περί καθαρᾶς καρδίας καί εἶναι αὐτή πού ἀνέδειξε τόν Γέροντα Ίωσήφ σέ οἰκουμενικό διδάσκαλο τῆς νοεράς προσευχῆς καί προωθητή τῆς παραδόσεως.

Ἡ νηπτική ἀναβίωση ξεκίνησε πρῶτα ἀπό τόν τόπο ἄσκησης τοῦ Γέροντα, τό Ἅγιον Ὄρος. Μέσα σέ λίγα χρόνια ἡ εὐχή γίνεται κύριο ἔργο τῶν μοναχῶν, πράγμα πού προορατικά ὁ Γέροντας εἶχε δεῖ, δηλαδή πώς ὅλο τό Ἅγιο Ὄρος «θ' ἀκουμποῦσε» στά καλογέρια του. Πράγματι, σημειώθηκε ἀνάκαμψη τοῦ Ἁγιορείτικου Μοναχισμοῦ, ἐφόσον σύμφωνα μέ στατιστικά στοιχεία αὐξανόταν σταδιακά ἡ προσέλευση μοναχῶν καί μάλιστα μορφωμένων.

Ἐξί ἀπό τίς εἴκοσι μονές τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀνάγουν τήν πνευματική τους πατρότητα στόν Γέροντα Ίωσήφ, ἀφοῦ ἡ διάκρισή του καθοδηγεῖ τό κάθε πνευματικό του τέκνο νά δημιουργήσει δική του συνοδεία. Πρόκειται γιά

τήν Ἱερά Μονή Φιλοθέου μέ ἡγούμενο τόν Γέροντα Ἐφραίμ, ὑποτακτικό τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος μετά τήν κοίμηση τοῦ Γέροντός του, μετέβη στήν ιδιόρρυθμη τότε Μονή μέ τήν εικοσιεξαμελή συνοδεία του καί μετατράπηκε σέ κοινοβιακή. Ἡ Ἱερά Μονή Διονυσίου ἐπανδρώθηκε ἀρχικά ἀπό τόν συνασκητή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, τόν Γέροντα Ἀρσένιο καί τόν παπα-Χαράλαμπο, τόν ὑποτακτικό του καί μετέπειτα ἡγούμενο καί ἀργότερα, τό 1979, μέ μιᾶ συνοδεία εικοσιενός μελῶν. Στήν Ἱερά Μονή Κωνσταμονίτου ἐγκαταστάθηκε ἀδελφότητα δωδεκαμελῆς ἀπό τήν Μονή Φιλοθέου. Τήν ἡγουμενία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ξηροποτάμου ἀνέλαβε τό 1980 πνευματικό τέκνο τοῦ Πατρός Ἐφραίμ μέ ἄλλους εἴκοσι μοναχούς. Ἐνα χρόνο μετά ἐπανδρώθηκε καί ἡ Ἱερά Μονή Καρακάλλου. Τό ἔτος 2001 ὁ προηγούμενος τῆς Φιλοθέου Πατήρ Ἐφραίμ, ὁ νεώτερος, ἐγκαταστάθηκε στήν Βατοπαιδινή Σκήτη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου στίς Καρυές, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ περί τά εἴκοσι ἑπτὰ μέλη. Στήν Ἱερά Μονή Βατοπαιδίου ἐγκαταστάθηκε ὁ Κύπριος ὑποτακτικός τοῦ Γέροντα, Πατήρ Ἰωσήφ μέ τήν συνοδεία του, ἀφοῦ προηγουμένως μετέφερε τό ἡσυχαστικό πνεῦμα στόν Κυπριακό μοναχισμό μετά ἀπό τά μεγάλα πλήγματα πού δέχθηκε στήν περίοδο τῆς Φραγκοκρατίας (1192-1571), τῆς Τουρκοκρατίας (1571-1878) καί τῆς Ἀγγλοκρατίας (1878-1960). Ἐπίσης καί σέ διάφορα κελλιά, καλύβες τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐγκαταστάθηκαν ἀπόγονοι τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ μέ ἄμεση ἢ ἔμμεση συγγένεια μέ τόν Γέροντα Ἰωσήφ τόν Ἡσυχαστή, ὅπως ὁ παπα Εφραίμ, ὁ Κατουνακιώτης, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶχε τόν πνευματικό του, εἶχε ὡς καθοδηγητή του τόν Γέροντα Ἰωσήφ, τό τυπικό τοῦ ὁποῖου ἀκολουθοῦσε πάντα.

Στήν ἀλματώδη αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους συνετέλεσε τά μέγιστα ἡ κίνηση τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, μέ ἀποτέλεσμα ἡ Ἀθωνική χερσόνησος νά ξεπεράσει τήν μεγαλύτερη πληθυσμιακή κρίση πού γνώρισε στήν ἱστορία της μέ 1146 μοναχούς τό 1971. Παράλληλα μέ τήν ποσοτική αὐξηση σημειώθηκε καί ἡ «ποιοτική», μέ τήν παράδοση τῆς νηπτικῆς ἐργασίας, τῆς καθημερινῆς ἀγρυπνίας καί τοῦ τονισμοῦ τῆς ὑπακοῆς.

Ἡ κοινοβιοποίηση τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀπό τούς γόνους τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ ἔφερε ταυτόχρονα καί τήν ἀπαγκίστρωσή τους ἀπό τήν πρόχειρη, ἀντιπαραδοσιακή κατάσταση τῆς ιδιορρυθμίας.

Τεράστια, ἐπίσης, εἶναι ἡ συμβολή τῆς συνοδείας στό θέμα τῆς συχνῆς θείας Μεταλήψεως μέ τόν ἐνστερνισμό τῆς φιλοκαλικῆς διδασκαλίας γιά

τήν συχνή προσέλευση στά θεία Μυστήρια. Ο Γέροντας με τήν συνοδεία του είχαν καθημερινά Θεία Λειτουργία, μέ τακτική θεία κοινωνία. Τό ίδιο πρόγραμμα ακολουθοῦν καί οί νέες Ἀγιορείτικες συνοδείες.

Ἡ ἀπήχηση τοῦ μεγάλου Ἡσυχαστοῦ δέν περιορίστηκε μόνο στόν Ἀγιορείτικο μοναχισμό, ἀλλά ὁ συνεχιστής τῆς νεοφανοῦς «πνευματικῆς σχολῆς», ὁ Γέροντας Ἐφραίμ, ὁ Φιλοθεΐτης, κάνει τεράστιο μοναστικό καί ιεραποστολικό ἔργο μέ τήν ἴδρυση καί καθοδήγηση πολλῶν γυναικείων καί ἀνδρικῶν μοναστηριῶν. Σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό συνεχίζεται αὐτό πού εἶχε ξεκινήσει ὁ Γέροντας τοῦ Ἰωσήφ μέ τό κτίσιμο Μονῆς σέ περιοχή τῆς Θράκης, γιά νά τακτοποιήσει τίς «Μικρασιάτισσες», μετέπειτα Γερόντισσες Θεοδώρα, Εὐπραξία μέ τήν συνοδεία τους, οἱ ὁποῖες ποθοῦσαν τόν «Τατλή Ἰησοῦμ» καί τήν εὐχή.

Ἡ μακαριστή Γερόντισσα (1921-1995) Μακρίνα, ὑπό τήν πνευματική καθοδήγηση τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ ἐπανδρώνει τήν Ἱερά Μονή Παναγίας Ὁδηγήτριας στήν Πορταριά Πηλίου. Τό μοναστήρι μέ πνευματικό πατέρα τόν Γέροντα Ἐφραίμ, ἔγινε τό ἱερό φυτώριο γιά τήν ἴδρυση ἢ ἀνασύσταση ἄλλων μονῶν στήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό.

Στήν ἔκκληση πού τό 1960 ὁ καθηγητής π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἔκανε πρὸς τόν λόγιο ἀγιορεΐτη μοναχό Θεόκλητο Διονυσιάτη στό Ἅγιον Ὄρος, νά στείλει μοναχοὺς στήν Ἀμερική, γιά νά ἐνισχυθεῖ πνευματικῶς ἡ ὀρθοδοξία μέ τό ἀσκητικό πνεῦμα καί νά μὴν καταστήσει σάν τόν παπισμό καί τόν προτεσταντισμό, ἀνταποκρίθηκε λίγα χρόνια μετά καί ἀπό ἄλλες προσκλήσεις ἀποδήμων Ἑλλήνων ὁ Γέροντας Ἐφραίμ ἤσυχα καί ἀφανῶς τό 1979. Ἡδη εἶχε γίνει ἕνα ξεκίνημα μέ τόν Πατέρα Παντελεήμονα τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ καί τήν Μονή τῆς Μεταμορφώσεως στήν Βοστώνη.

Γνήσιος ἐκπρόσωπος καί συνεχιστής τῆς παλαιᾶς ἀγιορείτικης παράδοσης, ὁ προηγούμενος Ἐφραίμ ἰδρύει εἴκοσι ἀνδρικά καί γυναικεῖα μοναστήρια μεταλαμπαδεύοντας τό γνήσιο ὀρθόδοξο νηπτικό φρόνημα στήν Ἀμερική. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὁ πνευματικός πατέρας τοῦ σύγχρονου Ἀθωνικοῦ Μοναχισμοῦ στήν Ἀμερική, ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, νά τιμᾶται καί νά προσκυνεῖται ἰσότιμα μέ τόν Ἅγιο Νικόλαο Βελιμίροβιτς, τούς Ἁγίους Γερμανό καί Ἰννοκέντιο τῆς Ἀλάσκας, τόν Ὅσιο Ἰωάννη Μαξίμοβιτς, ἀπό ὅλους ὅσοι διδάχθηκαν τήν νοερά προσευχή καί γεύτηκαν τούς καρπούς της.

Ο Σέρβος μοναχός Γεώργιος Βίτκοβιτς, ἀληθινός μαθητής τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, ἐπηρέασε τό ὀρθόδοξο πνεῦμα τῆς Σερβίας μέ την ὀρθοπραξία του καί τήν ἀσκησή του.

Στήν Ρουμανία καί στόν Ρωσικό ἀσκητισμό, ἀλλά καί σέ ὅλη τήν ὑφήλιο ἡ ἔκδοση τῶν ἐπιστολῶν μέ τήν *Ἐκφραση Μοναχικῆς ἐμπειρίας* μετέφεραν τήν ἡσυχαστική φιλοκαλική παράδοση. Μέσω τῆς πνευματικῆς διαθήκης πού ἄφησαν οἱ ἐπιστολές συνεχίζεται ἡ προαγωγή τῶν ἀγίων, καθώς δέν πῆραν τήν τελική τους θέση στήν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλά μέ τά συγγράμματά τους, τά θαύματα, μέ τήν μίμηση τῆς ζωῆς τους - ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος σώζεται - αὐτοί προάγονται.

Ἡ εὐχή ἀνέδειξε τόν Γέροντα Ἰωσήφ μέγα διδάσκαλό της μέ τήν ἐπίκληση τοῦ θείου ἐλέους μέχρι τήν ὀσιωτάτη ἐκδημία του ἡμέρα τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅπως ἡ ἴδια τόν εἶχε πληροφορήσει. Ὁ ἦχος τῆς εὐχῆς του θά ἀκούγεται εἰς τούς αἰῶνας. Θά αὐτοκαταργηθεῖ, βέβαια, μετά τήν Δευτέρα Παρουσία, διότι τότε θά εἶναι ἡ ἔκχυσις ἀπείρου θείου ἐλέους καί θείας ἀγάπης μέσα σέ μία ἀτελεύτητη κίνηση θεογνωσίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Βίος και Πολιτεία όσιου Άντωνίου*, ΡΓ 26, 835-984
- ΑΛΙΜΠΡΑΝΤΗ Ν., «Τό πνευματικό και κοινωνικό περιβάλλον στην Πάρο τήν έποχή τοῦ Γέροντος Ίωσήφ τοῦ Ήσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν και Λεμεσοῦ*, «Γέροντας Ίωσήφ ό Ήσυχαστής, Ἅγιον Ὅρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 515-524.
- ΑΛΙΜΠΡΑΝΤΗ Ν., «Ἱατρός ψυχῶν και σωματων», *Παριανά Κ' 75* (Οκτ.-Δεκ. 1999).
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Ἡ εὐχή μέσα στον κόσμο*, Πειραιάς 2001.
- ΑΝΩΝΥΜΟΥ, *Οί περιπέτειες ενός προσκυνητοῦ*, (μτφρ. Μητρ. Κορίνθου Παντ. Καρανικόλα), Ἀθήνα 2006.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Εἰς τήν Μάρτυρα Ἰουλίτταν*, ΡΓ 31, 237-261.
- ΓΑΒΡΙΗΛ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, *Λαυσαϊκόν*, Ἅγιον Ὅρος 2002.
- ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Β., *Συμβουλευτική Ποιμαντική*, Ἀθήνα 2005.
- ΓΙΑΝΝΑΡΑ ΧΡ., *Ὁρθοδοξία και Δύση στή νεώτερη Ἑλλάδα*, Ἀθήνα 2006
- ΓΚΙΚΑ ΑΘ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Μαθήματα Ποιμαντικῆς*, Θεσσαλονίκη 2001.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΔΟΧΕΙΑΡΙΤΟΥ, «Οί γενεές πού θρέφουν άγίους», *Χαριστήριος τόμος εἰς τόν Γέροντα Μητροπολίτη πρ. Φλωρίνης, Πρεσπῶν και Ἑορδαίας κ. Αὐγουστίνον Ν. Καντιώτην*, Φλώρινα 2004.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Άγιορειτικός Τόμος, Φιλοκαλία*, έκδ. Ἀστήρ, τ. Δ', σ. 188-193.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Εἰς τόν Βίον τοῦ όσιου Πέτρου τοῦ ἐν Ἄθω*, ΕΠΕ, τ. 8, σ. 274-345.

- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Υπέρ τῶν Ἱερῶς Ἡσυχάζοντων*, ΕΠΕ, τ. 2, σ. 60-725.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὀμιλία ΝΓ΄, Εἰς τήν πρός τά Ἅγια τῶν Ἁγίων εἴσοδον καί πρός τόν θεοειδῆ βίον πού ἐπικρατεῖ σ'αὐτά τῆς Πανυπέραγνης Δέσποινας μας Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας*, ΕΠΕ, τ.11, σ. 260-347.
- ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΟΥ, *Κατά αἰρετικῶν δοξασιῶν Ἁπ. Μακράκη*, Ἅγιον Ὅρος 1984.
- ΔΙΟΝ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, *Περί Θείων Ὄνομάτων* 4, 15, PG 3, 586-996.
- ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ (ΜΗΤΡ. ΣΕΡΒΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΖΑΝΗΣ), *Ἐπί Πτερύγων Ἀνέμων*, τ. Α΄, Κοζάνη 2011.
- ΔΩΡΟΘΕΟΥ (ΜΟΝ.), *Τό Ἅγιο Ὅρος*, τ. Α΄ Κατερίνη 1986.
- ΕΦΡΑΙΜ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ (ΑΡΧΙΜ.), *Αἴσθησις ζωῆς αἰωνίου*, Ἅγιον Ὅρος 2005.
- ΕΦΡΑΙΜ (ΙΕΡΟΜ.), *Λόγοι Πενιχροί ἐξ Ἁγίου Ὄρους*, τ. Α΄, Ἅγιον Ὅρος 2007.
- ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Πατρικαί Νουθεσίαι*, Ἅγιον Ὅρος 1989.
- ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ἡ Τέχνη τῆς Σωτηρίας*, Ἅγιον Ὅρος 2005.
- ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, *Ὁ Γέροντάς μου Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής καί Σπηλαιώτης*, Ἀριζόνα 2008.
- GRAHAM A. - M. KANTER M., *Ὄνοματίζοντας τό ἄπειρο*, (μετ. Τ. Μιχαηλίδης), Ἀθήνα 1913.
- ΖΗΣΗ Θ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Θεολόγοι τῆς Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1997.
- ΖΗΣΗ Θ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος ὡς διδάσκαλος*, Θεσσαλονίκη 2000.
- ΖΗΣΗ Θ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Πρέπει νά μεταφραστοῦν τά λειτουργικά κείμενα*, Θεσσαλονίκη 2001.
- ΗΣΥΧΙΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ, *Πρός Θεόδουλον, λόγος ψυχωφελῆς Περί Νήψεως καί ἀρετῆς κεφαλαιώδης*, PG 93, 1480-1544
- ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΛΙΒΥΟΥ, *Ἐκατοντάς Δευτέρα περί Ἀγάπης καί Ἐγκρατείας*, Φιλοκαλία, ἐκδ. Ἰ. Μ. Κομήσεως Θεοτόκου Μπούρα, Λεοντάριον Ἀρκαδίας 2013, τ. Δ΄, σ. 28-42
- ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, *Ἀθωνικοί Διάλογοι. Ἡ θεολογία τῆς νοεράς προσευχῆς*, Θεσσαλονίκη 1975.

- ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, *Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ βίος καί ἡ θεολογία*, Ἅγιον Ὅρος 2001.
- ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΠΡΙΑΝΤΣΑΝΙΝΩΦ, *Ἀσκητικές ἐμπειρίες Β΄*, Ἄττική 2009.
- ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ, *Πνευματικά Ἐμπειρίαί Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ*, Θεσσαλονίκη 2005.
- ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ὁρθόδοξη ψυχοθεραπεία*, Λεβαδειά 2004.
- ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ἐμπειρική Δογματική*, Λεβαδειά 2010.
- ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΜΗΤΡ. ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ), *Ὅσοι Πιστοί*, Λεβαδειά 2002.
- ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ, *Τά εὐρεθέντα ἀσκητικά*, Θεσσαλονίκη 1977.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, Θεσσαλονίκη 1976.
- ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, Βίος-Διδασκαλία-«Ἡ Δεκάφωνος Σάλπιγξ»*, [Ψυχωφελῆ Βατοπαιδινά 1], Ἅγιον Ὅρος 2004.
- ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ, *Ἀπολογία Α΄*, ΕΠΕ Ἀπολογηταί 1, σ. 73-197.
- ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Ὁ Γέρων Ἰωσήφ καί ἡ Πατερική Παράδοση*, [Ψυχωφελῆ Βατοπαιδινά 5], Ἅγιον Ὅρος 2001.
- ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ, *Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας*, Ἅγιον Ὅρος 2003.
- ΓΕΡΟΝΤΙΣΣΑΣ ΜΑΚΡΙΝΑΣ, *Λόγια Καρδιάς*, Πορταριά Βόλου 2012.
- ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, *Θείας Χάριτος Ἐμπειρίες*, [Ψυχωφελῆ Βατοπαιδινά 18], Ἅγιον Ὅρος 2005.
- ΙΩΣΗΦ (ΜΟΝ.), *Ὁ Γέρων Ἀρσένιος ὁ Σπηλαιώτης*, Ἅγιον Ὅρος 2002,
- ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΩΝ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΩΝ, *Περί τῶν αἵρουμένων ἡσύχως βιῶναι, Φιλοκαλία*, ἔκδ. Ἀστήρ, τ. Δ΄, σ. 197-295.
- ΚΑΡΑΚΟΛΗ Χ., «Ἡ Ἅγία Γραφή στή ζωή καί στή διδασκαλία τοῦ Γέροντα Ἰωσήφ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὅρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία»*, Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 169-186.
- ΛΟΥΚΑ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ (ΜΟΝ.), «Συναξάρι Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὅρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία»*, Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 71-82.

- ΜΑΪΔΩΝΗ ΧΡ. (ΑΡΧΙΜ.), *Θεοεγκατάλειψη*, Άρναία 2010.
- Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Άγια Γραφή και σύγχρονος άνθρωπος*, Θεσσαλονίκη 2006.
- ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Περί έλευθερίας τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία, έκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Γ', σ. 298-315.
- ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Έκατοντάς Τετάρτη τῶν Περί Άγάπης Κεφαλαίων*, Φιλοκαλία, έκδ.Ι. Μονή Μπούρα, τ. Γ', σσ 134-168.
- ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Περί πνευματικοῦ νόμου*, Φιλοκαλία, έκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Α' σ. 129-142.
- ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Γ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Παράδοση καί Άλλοτρίωση*, Άθήνα 2001.
- ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Γ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), «Η σπουδαιότητα τοῦ Ἡσυχασμοῦ στήν Ἱστορία τοῦ Γένους», *Πρακτικά Διεθνῶν Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ*, «Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς στήν Ἱστορία καί τό παρόν» έκδ. Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος 2000, σ. 473-479.
- ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Γ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), «Ἐκκλησιαστική, πολιτική καί πνευματική κατάσταση στήν Ἑλλάδα καί τό Ἅγιον Ὄρος κατά τήν ἐποχή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν – Λεμεσοῦ*, «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὄρος – Φιλοκαλική Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 61-70.
- ΜΟΥΖΑΚΗ Δ., *Τό Ἅγιον Ὄρος κατά τήν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου*, Άθήνα 2008.
- ΜΩΨΣΕΩΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, «Ὁ πρῶτος βίος τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ* «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 543-550.
- ΜΩΨΣΕΩΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, «Οἱ πνευματικοί πρόγονοι τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ* «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 83-90.
- ΜΩΨΣΕΩΣ (ΜΟΝ.), *Βατοπαιδινό Συναξάρι*, Ἅγιον Ὄρος 2007.
- ΝΕΙΛΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Λόγος Ἀσκητικός*, Φιλοκαλία, έκδ.Ι.Μονή Μπούρα, τ. Β', σσ.173-311.

- ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ, *Τρίτη Γνωστικῶν Κεφαλαίων Ἑκατοντάς, Φιλοκαλία*, ἐκδ. Ἀστήρ, τ. Γ', σσ.326-355.
- ΝΙΚΗΤΑΡΑ ΠΑΥΛΟΥ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁ Γέροντας Ἀμφιλόχιος Μακρῆς, Πάτμος 2007.*
- ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΜΟΝΑΖΟΝΤΟΣ, *Λόγος περί νήψεως καί φυλακῆς τῆς καρδίας, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, Ἀθήνα 1961, τ. Δ', σ. 18-28.*
- ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ΙΩ., «Φιλολογικά σχόλια στά κείμενα τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ, *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ*, «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής-Ἅγιον Ὅρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 635-643.
- ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Ν., «Ἡ ἐπιστολογραφία τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν-Λεμεσοῦ*, «Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, Ἅγιον Ὅρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία», Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 283-298.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἑπτὰ Καθολικάς Ἐπιστολάς, Θεσσαλονίκη 1986.*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συμβουλευτικόν ἐγχειρίδιον*, Ἅγιον Ὅρος 2013.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἄόρατος Πόλεμος*, Ἀθήνα 2011.
- Ἀφιερωματικός τόμος πρός τιμὴν τοῦ Γέροντος Φιλοθέου Ζερβάκου μέ ἀφορμὴ τὴν ἐκδήλωση μνήμης του, στή Θεσσαλονίκη, τὴν 11η Μαΐου 2014, Γνωριμία μέ τόν Γέροντα Φιλόθεο Ζερβάκο*, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2014.
- ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἄγιορεῖται Πατέρες καί Ἄγιορείτικα*, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2005.
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν., «Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής μέσα ἀπό ἀγιορείτικα ἔγγραφα», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων «Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὅρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία»*, ἐκδ. Ἰ. Μονή Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 95-101.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ., *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήνα 1920.

- ΠΑΠΑΡΝΑΚΗ ΑΘ., *Η επίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ στήν Παλαιά Διαθήκη*, [Ερμηνεία καί Θεολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης], Θεσσαλονίκη 2005.
- ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ Σ., *Τό Ὑμναγιολογικό ἔργο τῶν Κολλυβάδων*, Θεσσαλονίκη 2007.
- ΠΑΣΧΟΥ Π. *Ἐν ἀσκήσει καί μαρτυρίῳ. Ἀνέκδοτα Φιλοκαλικά καί Κολλυβάδικα ὑμναγιολογικά κείμενα γιά τόν Μοναχισμό, τούς Νεομάρτυρες καί τήν Παράδοση, τῶν ἁγίων Νικοδήμου Ἀγιορείτου καί Ἀθανασίου Παρίου*, [Ὑμναγιολογικά Κείμενα καί Μελέτες, 3], Ἀθήνα 1996.
- ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ Ι., *Τό Προπατορικό ἀμάρτημα*, Ἀθήνα 2001.
- ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ Ι., *Δογματική καί Συμβολική Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 2004.
- ΣΑΒΒΑ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας – Ἡ θεραπεία τῆς ψυχῆς*, Ἅγιον Ὅρος 2008.
- ΣΑΒΒΑ (ΙΕΡΟΜ.), *Τά Ἀσκητικά τῆς Ἐνορίας*, Γιαννιτσά 2013.
- ΣΑΓΚΡΙΩΤΗ Ε., *Ἱστορία τῆς ἐν Πάρῳ Ἱερᾶς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Λογγοβάρδας*, Ἐν Πύργῳ 1926.
- ΣΚΟΥΤΕΡΗ Κ., «Ἡ Δεκάφωνος Πνευματοκίνητος Σάλπιγξ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν-Λεμεσοῦ, «Γέροντας Ἰωσήφ Ἡσυχαστῆς-Ἅγιον Ὅρος-Φιλακαλική Ἐμπειρία»*, Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 273-282.
- ΣΚΡΕΤΤΑ Ν. (ΑΡΧΙΜ.), *Ἡ Νοερά προσευχή ἔκφραση ἀληθοῦς λατρείας Θεοῦ*, Θεσσαλονίκη 2006.
- ΣΤΙΒΑΚΤΑΚΗ Α., *Γέροντας Ἀβιμέλεχ ὁ Ἀγιορείτης*, Ἱεράπετρα 2011.
- ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Γιά τήν Ἱερή καί Θεοποιό προσευχή*, κεφ. 296, *Φιλοκαλία*, ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Ε', σ. 281-283.
- ΣΥΜΕΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ, *Παράφραση στούς ν' λόγους τοῦ Ἁγ. Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου*, *Φιλοκαλία*, ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Γ,' σ. 248-315.
- ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Πρακτικά καί θεολογικά κεφάλαια*, *Φιλοκαλία* ἐκδ. Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. Δ', σ. 13-48.

- ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ (ΑΡΧΙΜ.), *Ὁ Ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2003.
- ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἀγώνας Θεογνωσίας, ἡ ἀλληλογραφία Γέροντος Σωφρονίου μέ τόν Δ. Μπάλφουρ*, (μετφρ. Ἀρχιμ. Ζαχαρία), Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2004.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Γ. (ΠΡΩΤΟΠΡ.), *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής*, Πάρος χ.χ.ξ.
- ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗ Δ., «Τό Δογματικό υπόβραθο τῆς Ἀσκητικῆς ζωῆς καί διδασκαλίας τοῦ Γέροντα Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», *Πρακτικά Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων Ἀθηνῶν καί Λεμεσοῦ*, «Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής Ἅγιον Ὄρος-Φιλοκαλική Ἐμπειρία» Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 651-665.
- ΤΣΙΓΚΟΥ Β., *Ὁ Ἀνακαινισμός τοῦ ἀνθρώπου*, Θεσσαλονίκη 2006.
- ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ (ΑΒΒΑ), *Λόγος πάνυ ὠφέλιμος*, Φιλοκαλία, ἐκδ. Ἰ.Μονή Μπούρα, τ. Δ', σ. 108-146.
- ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ, *Λόγος ἐγκωμιαστικός εἰς Γρηγόριον Παλαμᾶν*, PG 151, 551-656